

КАЛЕНДАР

КРАЄЗНАВЧИХ ПАМ'ЯТНИХ ДАТ НА

2010

РІК

ІНФОРМАЦІОННО-БІБЛІОГРАФІЧНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ІНФОРМАЦІОННО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ВІДДІЛ
ІНФОРМАЦІОННО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ВІДДІЛ

КАЛЕНДАР

КРАЄЗНАВЧИХ

ПАМ'ЯТНИХ ДАТ

НА 2010 РІК

Рекомендаційний бібліографічний посібник

Ужгород . Видавництво В.Падяка . 2009

УДК 015
ББК 92
К17

Календар-щорічник є орієнтиром для громадськості краю у перебігу подій, ювілеїв та пам'ятних дат у 2010 році. Основу календаря складають ґрунтовні наукові розвідки про визначних діячів краю, підготовлені провідними карпатознавцями. Окремим розділом подано календар знаменних дат, які в 2010 році відзначатиме громадськість світу та України.

Представлені матеріали з успіхом можуть бути використані не лише в бібліотеках краю, а й у регіональній пресі, культосвітніх установах, навчальних закладах тощо.

Укладачі:

**Н.М. Вачиля, О.В. Малинич,
Г.В. Бобонич**

**ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА
УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА МІСТОРОД**

*за участі І.М. Горват
(горські краєзнавчі дати)*
88018
відповідальна за випуск Л.З. Григаш
Випусковий редактор Л.О. Ільченко

В оформленні обкладинки використано
репродукцію картини “Дід з онуком” (1939)
народного художника України Федора Манайла.

© ЗОУНБ, 2009;
© Видавництво В.Падяка, 2009.

ISBN 978-966-387-038-0

ВІД УКЛАДАЧІВ

Календар краєзнавчих пам'ятних дат видається Закарпатською обласною універсальною бібліотекою з 1977 року, в розширеному варіанті – з біографічними матеріалами – з 2003 року.

Видання покликане надати бібліотекарям та читачам довідковий матеріал про важливі події з історії області, ювілеї уродженців краю та видатних діячів, які життям і діяльністю пов'язані з Закарпаттям.

Цьогорічне видання відкривається переліком основних краєзнавчих знаменних та пам'ятних дат 2010 року. (Можливі неточності пояснюються тим, що друковані джерела, якими укладачі користувались при підготовці видання, не завжди розрізняють старий і новий стилі). Якщо у минулорічних випусках містилась довідка щодо цього річного ювіляра чи знаменної події, у переліку вміщено відповідне посилання («Текстова довідка...»). Ювілейні статті розміщені в другій частині покажчика. Відбір літератури та документів виконано в основному в червні 2009 р.

У підготовці рекомендаційного бібліографічного посібника брали участь:

Башновська М.Р., кандидат педагогічних наук, доцент, відмінник освіти України, зав. кафедрою методики викладання суспільно-гуманітарних дисциплін ЗІППО;

Белзів В.О., член Національної спілки журналістів України, голова Ужгородської організації ВПС «Незалежна медіа-профспілка України»;

Біксей Л.І., мистецтвознавець, заступник директора з наукової роботи Закарпатського обласного художнього музею ім. Й. Бокшая, лауреат премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі;

Габорець В.С., заслужений працівник культури України;

Гуранич П.П., доцент кафедри оптики УжНУ;

Делеган В.В., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України УжНУ;

Довганич О.Д., доктор історичних наук, лауреат обласних премій ім. О. Борканюка та ім. М. Бабидорича в галузі журналістики, просвітницької премії ім. А. Волошина;

Зубченко М.М., методист Свалявського РБК;

Карбованець М.І., кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри теоретичної фізики УжНУ, заступник декана фізичного факультету УжНУ;

Кобаль В.В., керівник літературно-драматичної частини Закарпатського обласного українського музично-драматичного театру;

Кобаль Л.Й., працівник Закарпатського обласного художнього музею ім.Й.Бокшая, організатор екскурсій;

Коперльос Б.М., кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри прикладної фізики УжНУ;

Куля Ф.А., науковець, мовознавець-германіст, перекладач;

Олашин М.В., кандидат історичних наук, доцент кафедри нової і новітньої історії та історіографії УжНУ;

Пагіря В.В., науковець, письменник, краєзнавець, літературознавець;

Панчук Н.М., член Національної спілки письменників України, лауреат обласної премії ім. Ф. Потушняка;

Попова Л.А., член Національної спілки журналістів України, лауреат обласної премії ім. братів Шерегіїв;

Приймич М.В., кандидат мистецтвознавства, проректор Закарпатського художнього інституту;

Ребрик І.М., поет, публіцист, директор видавництва «Гражда»;

Рекіта В.І., пошукувач кафедри історії України УжНУ;

Рішко М.В., член Національної спілки журналістів України, лауреат премій ім. О. Борканюка, Я. Галана, журналістської премії Східної Словаччини;

Сенько І.М., кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри російської літератури УжНУ;

Федака Д.М., літературознавець, редактор ВАТ «Видавництво «Закарпаття»;

Федака П.М., кандидат історичних наук, директор Національного етнографічного музею (м. Київ);

Хіміч І.В., доктор фізико-математичних наук, академік АН ВШ;

Ходанич П.М., письменник, голова Закарпатської організації Національної спілки письменників України, кандидат педагогічних наук, доцент ЗІППО, лауреат обласної премії ім. Ф. Потушняка та премії ім. Б. Лепкого;

Швел В.А., завідувачка Берегівської центральної міської бібліотеки.

КАЛЕНДАР КРАЄЗНАВЧИХ ЗНАМЕННИХ ТА ПАМ'ЯТНИХ ДАТ

2 0 1 0 РОКУ

Січень

- 1 80-річчя від дня народження Вікторії Петрівни Лебедевської, кандидата медичних наук. Працювала на медичному факультеті УжНУ на посадах асистента, доцента кафедри патологічної анатомії та судової медицини. Народилася в м.Суми (1930)
- 1 80-річчя від дня народження Степана Михайловича Асталоша, спортсмена-футболіста. На обласній спартакіаді серед ветеранів, що проходила в Ужгороді, в 75 літ зайняв перше місце з пробивання одинадцятиметрових ударів. Народився в м.Ужгороді (1930)
- 1 60-річчя від дня народження Миколи Петровича Матьовки, доктора історичних наук, професора УжНУ, педагога вищої школи. Народився в с.Люта Великобerezнянського р-ну (1950)
- 1 70-річчя від дня народження Андрія Андрійовича Симодейка, доктора медичних наук, професора, заслуженого лікаря України, завідувача кафедрою загальної хірургії УжНУ. Народився в с.Лохові Мукачівського р-ну (1940)
- 6 100-річчя від дня народження Євгена Мироновича Шерегія, композитора, диригента, громадського діяча. Народився в с.Дусині на Свалявщині (1910–1985)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 8 85-річчя від дня народження Лайоша Гулачі, реформатського єпископа. Народився в с.Тіводорфолва Виноградівського р-ну (1925)

С
І
Ч
Е
Н
Ь

- 12 – 110-річчя від дня народження Івася Андрійовича Занця, казкаря. Народився в с.Чорний Потік на Іршавщині (1900–1977)
- 12 – 50-річчя від дня народження Ігоря Петровича Студеняка, кандидата фізико-математичних наук, професора кафедри фізики напівпровідників. Працює на посаді проректора з наукової роботи УжНУ. Народився в м.Рахові (1960)
- 13 – 70-річчя від дня народження Вячеслава Опанасовича Приходька, живописця, народного художника України. Народився в м.Золотоноші Черкаської області (1940)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 13 – 50-річчя від дня народження Володимира Юрійовича Павлишина, живописця, учасника обласних, республіканських та закордонних художніх виставок, члена Національної Спілки художників України. Народився в м.Ужгороді (1960)
- 14 – 80-річчя від дня народження Костянтина Митрофановича Лозового, скульптора. Народився в смт Чуднів Чуднівського р-ну на Житомирщині (1930–1976)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 14 – 80-річчя від дня народження Василя Васильовича Палька, науковця-історика. Народився в с.Лисичеві на Іршавщині (1930–2002)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 16 – 60-річчя від дня народження Наталії Павлівни Якушко, ведучої телерадіопрограм, члена жіночого клубу «Альтруса» та члена Закарпатського обласного осередку Парламенту жінок України. Народилася в м.Ужгороді (1950)
- 18 – 160-річчя від дня народження Юлія Ставровського-Попрадова, поета-будителя і публіциста. Народився в с.Сулині (Східна Словаччина) (1850–1899)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 19 – 90-річчя від дня народження Анатолія Павловича Афанасьєва, українського російськомовного поета. Жив і працював в Ужгороді. Народився в с.Ушакові Катайського р-ну, Курганської обл. (Росія) (1920–2006)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

20 – 85-річчя від дня народження Юрія Васильовича Мейгеша, прозаїка, заслуженого працівника культури України, лауреата Республіканської премії ім.А.Головка; обласної – ім.Ф.Потушняка. Народився в с.Великий Раковець на Іршавщині (1925–1999)

Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

22 – 130-річчя від дня народження Олександра Бонкала (псевдонім – О.Рахівський), вченого історика та громадського діяча. Народився в м.Рахові (1880–1959)

22 – 75-річчя від дня народження Степана Михайловича Білака, доктора історичних наук, професора, педагога вищої школи, письменника. Народився в с.Руські Комарівці на Ужгородщині (1935–1989)

22 – 64-річчя від дня утворення Закарпатської області у складі України (1946)

23 – 100-річчя від дня народження Федора Ілліча Могіша (Босвіра), поета. Народився в с.Скотарському на Воловеччині (1910–1991)

26 – 65-річчя від дня народження Павла Роберта Магочія, відомого карпатознавця сучасності, професора кафедри україністики Торонтського університету, академіка Наукового Королівського товариства Канади. Народився в м.Енглвуд, Нью-Джерсі, США (1945)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

26 – 90-річчя від дня народження Антонія Рудольфовича Контратовича, музичного діяча, активіста народної творчості, композитора, збирача і палкого популяризатора народної пісні Закарпаття. Народився в с.Кальна-Розтока недалеко від Великого Березного (нині територія Словаччини) (1920)

29 – 105-річчя від дня народження Івана Андрійовича Гарайди, філолога, історика, директора Подкарпатського общества наук. Народився в с.Зарічеві на Перечинщині (1905–1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

29 – 80-річчя від дня народження Петра Гавриловича Мізуна, вченого, хірурга. Народився в с.Воловому (нині Міжгір'я) (1930–1997)

- 30 – 245-річчя від дня народження Василя Григоровича Кукольника, вченого, фізика-природознавця, педагога, юриста. Народився в околицях Мукачева (точне місце невідоме) (1765–1821)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 31 – 90-річчя від дня заснування газети «Kárpáti Igaz Szó». Видання засноване під назвою «Munkás Újság». Протягом 1946–1967 рр. часопис виходив як угорський дубляж обласної газети «Закарпатська правда». З березня 1967 року і до сьогодні виходить як самостійне угорсько-мовне видання (1920)

Лютий

- 1 – 80-річчя від дня народження Василя Андрійовича Рогача, педагога, громадського діяча. Народився в смт Великий Березний (1930)
- 2 – 130-річчя від дня народження Євгена Пузи, секретаря губернатора тодішньої Підкарпатської Русі Г.Жатковича. Проводив активну просвітницьку роботу, брав участь у створенні читалень «Просвіти» на території краю (1880–1922)
- 6 – 55-річчя від дня народження Христини Василівни Керити, поетеси. Народилася в с.Драгові на Хустщині (1955)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 8 – 75-річчя від дня народження Олександра Андрійовича Маріаша, заслуженого працівника культури України. Удостоєний звання відмінника народної освіти, нагороджений грамотою начальника оркестрової служби Збройних Сил СРСР, багатьма медалями, відзнаками лауреата фестивалів і конкурсів художньої самодіяльності. Народився в м.Сваляві (1935)
- 12 – 175-річчя від дня народження Анатолія Федоровича Кралицького, прозаїка, етнографа, фольклориста, журналіста, релігійного діяча. Народився в с.Чабини (нині Вишні Чабини, Словаччина) (1835–1894)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 12 90-річчя від дня народження Семена Івановича Панька, поета, прозаика, перекладача з угорської, чеської, німецької та інших слов'янських мов. Працював в Закарпатській обласній бібліотеці. Народився в с.Чопівцях на Мукачівщині (1920–1976)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 18 60-річчя від дня народження Володимира Юрійовича Лазура, доктора фізико-математичних наук, професора кафедри теоретичної фізики, декана фізичного факультету УжНУ. Народився в с.Воншові Тячівського р-ну (1950)
- 19 75-річчя від дня народження Василя Івановича Руснака, заслуженого працівника культури України, колишнього директора Закарпатського українського музично-драматичного театру, члена Спілки журналістів та члена Спілки театральних діячів України. Народився в с.Тарасівка на Тячівщині (1935)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 20 90-річчя від дня народження Йосипа Івановича Архія, поета. Народився у передмісті Ужгорода – Радванці (1920–1996)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 22 75-річчя від дня народження Івана Юрійовича Кашули, науковця, талановитого педагога. Його лекції з філософії та історії філософії відзначалися глибиною аналізу матеріалу. Народився в с.Худінові на Ужгородщині (1935–1995)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 23 60-річчя від дня народження Світлани Олександрівни Лінчевської, кандидата медичних наук, доцента кафедри госпітальної терапії УжНУ. Автор близько 50 наукових праць з питань кардіології. Народилася в м.Переяслав-Хмельницькому Київської обл. (1950)
- 24 365-річчя від дня народження Ференца Ракоці І, князя Трансильванії. Тривалий час жив і діяв у м. Мукачево. Народився в м.Дюлафегерварі (1645–1676)
- 25 125-річчя від дня народження Михайла Михайловича Галиці, кавкаря. Народився в с.Дуловому на Тячівщині (1885–1971)

- 26 – 70-річчя від дня народження Шандора Фодо, філолога, засновника і почесного голови Товариства угорської культури Закарпаття. Народився в смт Вишкові на Хустщині (1940–2001)
- 27 – 115-річчя від дня народження Степана Степановича Ключурака, громадсько-культурного і політичного діяча, одного з керівників Гуцульської республіки (1919), депутата Сойму, міністра оборони і сільського господарства Карпатської України (1939). Народився в с.Чорна Тиса на Рахівщині (1895–1980)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 27 – 100-річчя від дня народження Федора Михайловича Потушняка, відомого письменника, археолога та етнографа. Народився в с.Осій на Іршавщині (1910–1960)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 27 – 90-річчя від дня народження Юрія Гвоздулича, почесного члена Закарпатського крайового товариства «Просвіта», земляка, що проживає в Канаді. Народився в с.Малий Березний (1920)

у лютому відзначається:

20-річчя створення «Общества карпатских русинов» (1990)

Березень

- 2 – 75-річчя від дня народження Федора Андрійовича Кулі, науковця, мовознавця-германіста, етнографа, перекладача. Народився в с.Солочині на Свалявщині (1935)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 3 – 65-річчя від дня народження Павла Михайловича Федаки, голови крайового товариства «Просвіта», науковця. Народився в с.Кальнику на Мукачівщині (1945)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 3 – 195-річчя від дня народження Віктора Івановича Добрянського, визначного громадського діяча Закарпаття. Працював інспектором руських шкіл на Закарпатті, докладав багато зусиль, щоб предмети викладалися рідною мовою на належному рівні. Брат

відомого громадського та релігійного діяча краю А. Добрянського. Народився в підтатранській Левочі (1815–1860)

- 4 65 річчя від дня народження Олени Степанівни Мейсарош, поетеси, члена Національної музичної спілки України. Народилася в м.Мукачеві (1945)

Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

- 4 65 річчя від дня народження Григорія Степановича Попа, вченого хіміка. Він був серед тих, хто впроваджував зв'язування радіонуклідів на поверхні ґрунту після аварії на Чорнобильській АЕС. Поп є автором та співавтором понад 200 наукових праць, серед яких 86 винаходів. Він дійсний член Нью-йоркської академії наук та міжнародного товариства інженерів-нафтовиків та гірників. Народився в м.Хусті (1945)

- 4 80 річчя від дня народження Василя Михайловича Мельника, доктора історичних наук, професора, вченого-фольклориста, педагога. Народився в м.Перечині Закарпатської обл. (1930–1992)

- 4 65 річчя від дня прийняття постанови Народної Ради Закарпатської України «Про організацію в Ужгороді Народного театру» (1945)

- 4 195 річчя від дня народження Івана Івановича Раковського, журналіста, педагога, просвітителя, віце-ректора Ужгородської духовної семінарії. Народився в с.Ставному на Березнянщині (1815–1885)

Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

- 4 85 річчя від дня народження Василя Михайловича Керечанина, кандидата історичних наук, вченого-історика, голови редколегії «Книга пам'яті». Народився в с.Нижній Шард (тепер Нижнє Болюче) на Іршавщині (1925–2005)

- 4 80 річчя від дня народження Івана Павловича Андрусяка, кандидата історичних наук, доцента, педагога. Народився в м.Хусті (1930)

- 4 80 річчя від дня народження Михайла Юрійовича Руцака, доктора економічних наук. Автор більше 55 наукових публікацій, в т.ч. трьох одноосібних монографій. Народився в смт Буштині Гриньського р-ну (1930)

6 – 85-річчя від дня народження Юрія Юрійовича Качія, історика-красзнавця, поета. Народився в с.Дубрівка на Ужгородщині (1925–1990)

Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

7 – 80-річчя від дня народження Юрія Юрійовича Цмура, вченого-хіміка. Він особисто та у співавторстві опублікував понад 200 наукових праць, отримав 15 авторських свідоцтв та патентів на винаходи. Народився в с.Ворочеві на Перечинщині (1930)

7 – 135-річчя від дня народження Гіядора Миколайовича Стрипського, прозаїка, перекладача, фольклориста. Народився в с.Шелестові на Мукачівщині (1875–1946)

Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

7 – 65-річчя від дня народження Тараса Федоровича Данилича, живописця, заслуженого художника України. Народився в с.Тур'я-Поляна на Перечинщині (1945)

Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

7 – 160-річчя від дня народження Томаша Гаріка Масарика, першого президента Чехословацької Республіки, почесного громадянина м.Ужгорода (1850–1937)

Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

8 – 50-річчя від дня народження Олександра Георгійовича Сливки, фізика, професора, завідувача кафедрою оптики фізичного факультету УжНУ. Народився в м.Перечині Закарпатської обл. (1960)

9 – 95-річчя від дня народження Миколи Євгеновича Ротмана, вченого-історика, юриста, письменника, викладача, учасника антифашистського підпілля на Закарпатті. Народився в м.Ужгороді (1915–1985)

12 – 85-річчя від дня народження Михайла Михайловича Сапатюка, живописця. Народився в Празі (Чехословаччина) (1925–2000)

12 – 85-річчя від дня народження Бориса Івановича Співака, науковця, доктора історичних наук, професора. Його діяльність пов'язана із становленням та розвитком Ужгородського університету. Народився в м.Шпола на Черкащині (1925–1971)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003 рік»

13 145-річчя від дня народження Ендре Оцела (Армін Адлер), редактора, журналіста. Народився в м.Ужгороді (1865--1935)

14 85-річчя від дня народження Гаврила Михайловича Рошка, науковця, фауніста та еколога, знавця етномофауни Українських Карпат. Народився в с.Бенедиківцях на Мукачівщині (1925--1979)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003 рік»

18 80-річчя від дня народження Йосипа Йосиповича Бокшая (молдованого), живописця. Народився в м.Ужгороді (1930)

18 110-річчя від дня народження Деже Дьєрі, угорського поета, письменника, журналіста, лауреата премії ім.Аттіли Йожефа. Тривалий час жив і працював у Берегові, Мукачеві та Ужгороді. Народився в м.Рімасомбат (Угорщина) (1900--1974)

20 65 років тому постановою Народної Ради Закарпатської України відкрито перший на Закарпатті мистецький навчальний заклад – Ужгородську дитячу музичну школу № 1 ім.П. Чайковського (1945)

21 70-річчя від дня народження Євгенії Яківни Погоріляк, кандидата фізико-математичних наук, доцента кафедри алгебри УжНУ. Народилася в м.Макіївка Донецької обл. (1940)

22 115-річчя від дня народження Бели Іллеша (Ліпнер), угорського письменника, журналіста, лауреата премії ім.Кошута (1950, 1955). Народився в м.Кошіце (Словаччина), дитячі та юнацькі роки свого життя провів у Берегові та Сваляві (1895--1974)

24 100-річчя від дня народження Дюли Ортутаї, культурного діяча, міністра у справах релігії та освіти, фольклориста, члена Академії Наук УР, лауреата премії ім.Баумгартена (1937, 1942) та Державної премії (Угорщина). В 1971 р. – член відділу мистецтв та фольклору Закарпатського наукового товариства; з 1971 р. – викладач угорського факультету УжНУ. Народився в м.Суботіца (Сербія) (1910--1978)

25 120-річчя від дня народження Остапа Вахнянина, педагога, пластового і культурного діяча на Закарпатті в 20-ті роки ХХ століття. Народився в м.Стрий Львівської області. Похований в м.Ужгороді (1890--1924)

- 26 – 80-річчя від дня народження Юрія Юрійовича Сливки, доктора історичних наук, професора. Народився в с.Нове Давидково на Мукачівщині (1930)
- 29 – 145-річчя від дня смерті Олександра Васильовича Духновича, громадсько-культурного діяча-будителя, поета, письменника, педагога, публіциста, збирача фольклору (1803–1865)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003 рік».
- 31 – 55-річчя від дня народження Ольги Борисівни Мальцевої, кандидата медичних наук, лікаря-пульмонолога. Автор 70 раціоналізаторських пропозицій, двох патентів на винаходи. Народилася в м.Ужгороді (1955)

Квітень

- 2 – 70-річчя від дня народження Лідії Володимирівни Пирогової, народної артистки України, члена художньої ради Мукачівського російського драматичного театру. Народилася в м.Харкові (1940)
- 4 – 105-річчя від дня народження Федора Михайловича Шимоновського, співака і хорового диригента, учителя, старійшини просвітянського руху на Закарпатті. Народився в с.Лопушанка на Свалявщині (1905–2000)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 4 – 70-річчя від дня народження Михайла Михайловича Коцана, заслуженого працівника культури України. Нагороджений орденом «Знак пошани», медалями та дипломами лауреата республіканських та всесоюзних конкурсів духових оркестрів. Народився в с.Горбки на Виноградівщині (1940)
- 5 – 65-річчя від дня народження Людмили Захарівни Григаш, заслуженого працівника культури України, директора обласної універсальної наукової бібліотеки. Народилася в м.Нижній Тагіл Свердловської області (Росія) (1945)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 5 – 65-річчя від дня народження Василя Петровича Бухала, поета. Народився в с.Тереблі на Тячівщині (1945). Друкувався у

першочергових виданнях та збірниках творчості молодих. Автор першої поеми «Робота сонця» та збірки сонетів «На околиці життя».

12 140 річчя від дня смерті Арсенія Коцака (Олексія Федоровича), відомого мовознавця, поета, педагога, історика, філософа, педагога. Народився в с. Великий Буковець, колишньої Шаришської жупи (тепер Буковець Свидницького округу Східно-Слованського краю) (1737–1800)

13 60 річчя від дня народження Володимира Михайловича Міци, фізика, професора кафедри твердотільної електроніки. Народився в м. Мукачеві (1950)

14 85 річчя від дня народження Єлизавети Людвигівни Бедзір-Бремницької. Працювала у галузі живопису та графіки. Народилася в м. Ужгороді (1925–1978)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

16 90 років тому було влаштоване перше у краї «Шевченківське свято» з нагоди 59-х роковин від дня смерті поета. Цим святом немирунда спадщина Великого Кобзаря України вийшла на закарпатську сцену і стала органічною частиною культурного життя Карпатської України (1920)

17 80 річчя від дня народження Павла Карловича Балли, живописця. Народився в с. Павловці (Словаччина) (1930)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

19 65 річчя від дня народження Олександра Миколайовича Салчера, живописця. Народився в м. Хусті (1945–2002)

24 90 річчя від дня виходу в Ужгороді першого номеру газети «Народ», виходила у 1920–1921 рр.

30 100-річчя від дня народження Марка Бараболі (Івана Федоровича Рознійчука), письменника, сатирика. Народився в с. Гребушанах на Мараморощині (нині с. Ділове Рахівського району) (1910–1945)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

30 90-річчя від дня заснування газети «Закарпатська правда» (1920)

Травень

- 1 – 110-річчя від дня смерті Міхая Мункачі (Ліб), видатного представника угорського та європейського демократично-реалістичного живопису. Народився в м.Мукачеві (1844–1900)
- 2 – 125-річчя від дня народження Йозефа Гаті, активного діяча робітничого руху, журналіста, письменника. Народився в м.Унгвар (м.Ужгород) (1885–1945)
- 2 – 65 років тому після багатотисячного мітингу напередодні Дня Перемоги ужгородцями був закладений фундамент меморіального комплексу «Пагорб Слави». Автор проекту -- архітектор А.Згореллі (1945)
- 3 – 70-річчя від дня народження Ольги Терек-Медвецькі, завідувачки кафедри фізіології рослин Львівського державного університету, доктора біологічних наук, професора. Народилася в с.Сірма (нині с.Дротинці) Виноградівського р-ну (1940)
- 5 – 95-річчя від дня народження Павла Петровича Цібере, юриста, підкарпаторусинського політичного і культурного діяча. Народився в с.Залужжі Мукачівського району (1910–1979)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 7 – 70-річчя від дня народження Миколи Степановича Гама, вченого-хіміка. Він є автором та співавтором понад 40 наукових праць, підручника «Основи фізичної та колоїдної хімії». Народився в с.Горянах на Ужгородщині (1940)
- 8 – 80-річчя від дня народження Омеляна Дмитровича Довганича, доктора історичних наук, красзнавця, журналіста і публіциста. Народився в с.Нижнє Селище на Хустщині (1930–2009).
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 9 – 90-річчя від дня створення Закарпатського крайового товариства «Просвіта» (1920)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 12 – 55-річчя від дня народження Марії Пилипчак (уродж. Кадар), члена Спілки композиторів України. Народилася в м.Хусті (1955)
- 13 – 95-річчя від дня народження Івана Михайловича Сабадоша, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської

України, вчителя, краєзнавця. Народився в с.Задньому (нині в Припоржанське) на Іршавщині (1915)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

14 15-річчя від дня народження Павела Йозефа Шафарика, чеського і словацького філолога, історика, етнографа, видатного славіста (1795–1861)

15 60-річчя від дня народження Наталії Гаврилівни Шимши (дів. прізвище С'мочкова), музиканта-педагога по класу фортепіано. Її учні – постійні призери обласних, всеукраїнських та міжнародних конкурсів та фестивалів. Народилася в м.Хусті (1950)

16 60-річчя від дня народження Івана Івановича Пастеляка, заслуженого працівника культури України. Танці, які створив Іван Пастеляк – «Турянський», «Сувенір Закарпаття», хореографічна композиція «Карпати» – увійшли до репертуару багатьох танцювальних колективів України та за кордоном (1950)

16 255-річчя від дня народження Яноша Дерчені (Weisz), лікаря, науковця, мінеролога. У 1800 р. у Подгерінгі створив галуновий завод, у 1809 р. у с.Ковасо, у 1825 р. у с.Пустакерепец. у 1793 р. від короля дістав володіння у с.Дерцен тому і поміняв прізвище на Дерчені. Народився в м.Сепешсомбат, а помер в м.Мукачеві (1755–1837)

18 75-річчя від дня народження Івана Михайловича Чаварги, кандидата історичних наук, доцента, адміністратора вищої школи. Народився в с.Гусний на Великоберезнянщині (1935)

21 90-річчя від дня створення драматичного гуртка при товаристві «Просвіта», що постав з «Руського культурного комітету», заснованого ще у грудні 1919 р. д-ром Данилом Старухою. Драматичний гурток «Просвіти», під адмініструванням Михайла Вішаря, дав декілька вистав, однак діяльність його не виступала за межі аматорських драматичних гуртків та їх характеру й не могла стати основою постійного театру (1920)

22 65-річчя від дня народження Івана Юрійовича Петровця, поета, прозаїка, перекладача. Народився в с.Осій на Іршавщині (1945)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

853962

- 23 – 60-річчя від дня народження Володимира Юрійовича Товтина, поета і прозаїка. Народився в с.Вовкове на Ужгородщині (1950)
- 24 – 65-річчя від дня народження Юрія Івановича Гевази, вченого-хіміка. Він плідно працює над пошуком та розробкою технологічних процесів одержання різних фізіологічно-активних речовин, які знайшли практичне застосування у медицині, ветеринарії, сільському господарстві, машинобудуванні та інших галузях народного господарства. З вересня 1999 р. Ю.І.Геваза працює професором кафедри хімії Київського національного торговельно-економічного університету. Народився в м.Перечині (1945)
- 26 – 60-річчя від дня народження В'ячеслава Івановича Вінковського, художника декоративно-прикладного мистецтва, члена Національної Спілки художників України. Народився в с.Маниківці Михайлівського р-ну Хмельницької обл. (1950)
- 27 – 140-річчя від дня народження Володимира Юліановича Охримовича, науковця-етнографа. Після поїздки лінгвіста по території Мараморощини і перебування його в Мукачеві він видав книгу «Враження з Угорської Русі» (Львів, 1895), де приділив певну увагу побуту закарпатських українців, порушив ряд проблем, пов'язаних з історичним розвитком нашого краю. Народився в с.Велдіж Долинського повіту на Станіславщині (нині Івано-Франківська область) (1870–1931)
- 30 – 65-річчя від дня народження Катерини Горват, доцента кафедри угорської філології УжНУ, лінгвіста, кандидата філологічних наук, співавтора підручників угорської мови для 4-5 кл., члена Закарпатського угорськомовного наукового товариства. Народилася в с.Тісакерестур (Перехрестя), Виноградівського р-ну (1945)

Червень

- 1 – 85-річчя від дня народження Василя Герасимовича Чумака, критика, літературознавця. Народився в с.Свинарки Христинівського р-ну Черкаської області (1925)
- Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»*

- 1 55-річчя від дня народження Ірини Іванівни Пацкань (дів. прізвище Кобеляцька), кандидата медичних наук, доцента кафедри охорони материнства та дитинства ФІО УжНУ. Автор 45 наукових праць, у тому числі авторських свідоцтв на винахід та раціоналізаторських пропозицій. Народилася в м.Кам'янець-Подільському Хмельницької обл. (1955)
- 1 80-річчя від дня народження Степана Степановича Буцка, вченого хіміка. Він є відомим спеціалістом у галузі фотохімії, координаційної хімії, біонеорганічної хімії та хімічних проблем екології. Є автором понад 100 наукових праць, 6 винаходів. Народився в м.Мукачеві (1930)
- 1 65 років тому на центральній площі м.Мукачева відбулося урочисте відкриття пам'ятника воїнам та партизанам, які загинули в боях за визволення міста (автор – С.Носов) (1945)
- 12 70-річчя від дня народження Валерії Олександрівни Юрченко, поетеси, художника-аматора, відомого фахівця бібліотечної справи, директора бібліотечного відділу обласного медичного інформаційно-аналітичного центру. Вона підготувала понад 60 публікацій з питань культури, бібліотечної роботи, етики. Працювала в Закарпатській обласній бібліотеці для дітей ім.Вакарова на посаді методиста, заступника директора з наукової роботи. Народилася в м.Кремінному на Луганщині (1940)
- 13 70-річчя від дня народження Пилипа Сідлецького, прозаїка. Народився в с.Тростянець Тиврівського р-ну на Вінниччині (1940–1993). Працював на Закарпатті, став лауреатом річного конкурсу, який проводила газета «Новини Закарпаття» (1992)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 14 70-річчя від дня народження Івана Дмитровича Алексеюка, вченого-хіміка. Він є автором та співавтором понад 350 наукових праць, 12 винаходів, 7 монографій та 10 посібників. І.Д.Алексеюк – відмінник освіти України, лауреат премії ім.Ярослава Мудрого АН вищої школи. Народився в с.Верховині на Холмщині (Польща) (1940)
- 15 75-річчя від дня народження Василя Михайловича Бровдія, академіка, відомого біолога, члена робочої групи Міністерства освіти України з розробки концепції екологічної освіти та виховання. Народився в м.Іршаві (1935)

- 16 – 85-річчя від дня народження Степана Григоровича Усика, художника і журналіста. Народився в с.Студеники Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл. (1925–2001)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 20 – 115-річчя від дня народження Торисина (псевд. Деонизія Зубрицького), поета, прозаїка, художника. Народився в с.Дячові на Східній Словаччині. Був учителем, а згодом директором Пряшівської руської горожанської школи. Відомий як художник і публіцист, що написав кілька розвідок з історії закарпатської літератури. Один з тих небагатьох літераторів Східної Словаччини, який поряд з «язичієм» писав і українською мовою. Свої поезії та прозові твори друкував на сторінках закарпатських і пряшівських періодичних видань – газет «Наш родний край», «Віночок», «Пчолка», «Русское слово», в календарях і літературних альманахах т-ва «Просвіти». Помер 15 квітня 1949 р. в Пряшеві (1895–1945)
- 20 – 65 років тому постановою Народної Ради Закарпатської України було вирішено відкрити в м.Ужгороді Народний музей (1945)
- 20 – 65-річчя від дня заснування Закарпатського державного краєзнавчого музею (1945)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 22 – 75-річчя від дня народження Едуарда Івановича Камінського, прозаїка, журналіста. Народився в м.Кисві (1935–1993)
- 23 – 95-річчя від дня народження Петра Михайловича Пойди, фольклориста. Народився в с.Луг на Рахівщині (1915–2001)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 25 – 75-річчя від дня народження Івана Васильовича Хіміча, вченого-фізика-теоретика, заслуженого працівника народної освіти України. Він є автором і співавтором більше сотні наукових праць. Народився в м.Іршаві (1935)
- 25 – 55-річчя від дня народження Івана Івановича Небесника, вченого-педагога, громадського діяча, кандидата педагогічних наук, доцента, заслуженого працівника освіти України, члена Національної спілки художників України. Народився в с.Середньому Ужгородського р-ну (1955)

- 26 – 65 років тому Народна Рада Закарпатської України прийняла постанову «Про відкриття школи живопису, скульптури і школи художніх ремесел» (1945)
- 27 – 40-річчя від дня урочистого відкриття обласного музею народної архітектури і побуту (1970)
- 28 – 80-річчя від дня народження Миколи Яковича Попенка, тривалий час – диригента Закарпатського народного хору, заслуженого артиста України, лауреата обласної премії ім. Д. Задора. Народився в м.Рахові (1930)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 29 – 65-річчя підписання Договору між урядами СРСР і ЧСР «Про Закарпатську Україну» (1945)

Липень

- 1 – 60-річчя від дня народження Івана Юрійовича Жироша, журналіста. Народився в с.Липчі Хустського р-ну (1950)
- 2 – 80-річчя від дня народження Петра Миколайовича Лизанця, вченого-мовознавця, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився в с.Ізворі (нині с.Родниківка) на Свалявщині (1930)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 2 – 115-річчя від дня народження Андрія Бродія, прем'єр-міністра першого автономного уряду Карпатської України. Народився в с.Кам'янському (до 1945 р. – Кив'яжд) на Іршавщині (1895–1946)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 3 – 100-річчя від дня народження Ольги Михайлівни Дутко, диригента, музичного педагога та композитора. Народилася в с.Новоселиці, нині Перечинського р-ну (1910–2004)
- 3 – 70-річчя від дня народження Василя Івановича Якубця, вченого-хіміка. Він є автором та співавтором близько 60 наукових праць, 7 винаходів, переможець регіонального конкурсу «Винахід–2000». Народився в с.Чепа на Виноградівщині (1940)

- 3 – 50-річчя від дня народження Аліси Іванівни Палко, кандидата біологічних наук, доцента, члена Спілки угорських вчених на Закарпатті. Народилася в м.Ужгороді (1960)
- 5 – 85-річчя від дня народження Андрія Олександровича Вертелецького, заслуженого артиста України. Народився в с.Канівському Запорізької обл. (1925–2005)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 6 – 80-річчя від дня народження Федора Федоровича Рубіша, історика і красзнавця. Народився в с.Великі Лучки Мукачівського р-ну (1930)
- 8 – 105-річчя від дня народження Юлія Боршоша-Кум'ятського, поета. Народився в с.Великі Ком'яти на Виноградівщині (1905–1978)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 8 – 50-річчя від дня народження Надії Павлівни Керецман (Гранчак), кандидата історичних наук, доцента, педагога вищої школи. Народилася в м.Іршаві Закарпатської обл. (1960)
- 11 – 85-річчя від дня народження Василя Георгійовича Габди, живописця, народного художника України, лауреата обласної премії ім.Й.Бокшая та А.Ерделі, члена Національної Спілки художників України. Народився в м.Ужгороді (1925–2003)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 13 – 80-річчя Першої крайової конференції селянства (1930)
- 14 – 60-річчя від дня народження Іштвана Удварі, угорського славіста, професора, доктора Угорської академії наук. Відомий як дослідник архівних документів, пов'язаних з історією нашого краю. Народився в м.Торньошпалцо (Угорщина) (1950–2005)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 14 – 50-річчя від дня народження Юрія Федоровича Глеби, культурного діяча, заслуженого працівника культури України. Народився в с.Довге Іршавського р-ну (1960)
- 15 – 85-річчя від дня народження Василя Васильовича Діянича, поета. Народився в с.Тур'я Бистра на Перечинщині (1925–1980)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

- 17 – 70-річчя від дня народження Олени Миколаївни Касьяненко, одного з організаторів централізації бібліотек області. Бібліотечній справі вона віддала майже чотири десятиліття. Народилася у м.Ворошиловограді (нині Луганськ) (1940)
- 19 – 65-річчя від дня смерті Августина Івановича Волошина, президента Карпатської України, вченого-педагога. Народився в с.Келечині на Міжгірщині (1874–1945)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»
- 21 – 65-річчя від дня народження Юлія Антоновича Кула, публіциста, прозаїка, відмінника охорони природи України, члена Національної спілки журналістів України. Народився в с.Мокра на Перечинщині (1945)
- 21 – 75-річчя від дня народження Пірошки Томашівни Гадар, заслуженого працівника культури України. Народилася в с.Баркасові на Мукачівщині (1935–2006)
- 21 – 65-річчя від дня народження Юрія Степановича Шутюка, заслуженого працівника культури Російської Федерації, директора Закарпатського державного російського драматичного театру (1945)
- 22 – 50-річчя від дня народження Елемера Кесегі, поета, журналіста, редактора газети Kárpáti Igaz Szó, політика. Народився в с.Фертешолмаш (Заболоття) Виноградівського р-ну (1960)
- 22 – 65-річчя від дня відкриття Меморіалу на Пагорбі Слави на честь загиблих героїв за визволення Ужгорода від фашистських загарбників (1945)
- 23 – 65-річчя прийняття постанови Народної Ради Закарпатської України з питання реформи системи народної освіти на Закарпатті (1945)
- 26 – 90-річчя від дня народження Івана Івановича Лазара, казкаря. Народився в с.Макарьові на Мукачівщині (1920)
- 27 – 120-річчя від дня народження Михайла Гавриловича Дубровського, педагога, народного учителя. Народився в с.Рокосові Хустського р-ну (1890–1974)

Серпень

- 2 – 70-річчя від дня народження Тібора Севлеші, видатного лікаря-невролога, засновника і голови Тячівського Кругу Шімона Голлоші (1987), письменника, публіциста. Народився в м.Берегові (1940)

- 3 – 90-річчя від дня народження Івана Гавриловича Мельника, поета-піснєра. Народився в с.Великий Раковець на Іршавщині (1920–1977)
- 4 – 60-річчя від дня народження Йозефа Іванковича, композитора, викладача музики, видавця. Народився в м.Ужгороді (1960)
- 7 – 65-річчя від дня народження Марії Іванівни Головач, поетеси. Народилася в м.Мукачеві (1945)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 8 – 50-річчя від дня народження Олени Юсупівни Яцканич, заслуженого працівника культури України. Нагороджена медаллю лауреата 2-го Всесоюзного фестивалю народної творчості, значком Всесоюзної центральної Ради професійних спілок «За досягнення в самодіяльному мистецтві». Народилася в м.Алма-Ата (Казахстан) (1960)
- 9 – 85-річчя від дня народження Іштвана Арпи, доктора музичних наук. Народився в м.Ужгороді (1925)
- 10 – 50-річчя від дня народження Василя Васильовича Скрипки, живописця, члена Національної Спілки художників України. Народився в с.Росішка Рахівського р-ну (1960)
- 10 – 90-річчя від дня народження Олександра Карповича Бурліна, живописця. Народився в с.Хвалинську Саратовської обл. (Росія) (1920–1994)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 10 – 110-річчя від дня народження Михайла Івановича Шопляка-Козака, казкаря. Народився в с.Келечині на Міжгірщині (1900–1980)
- 16 – 250-річчя від дня народження Дьєрдя Горвата-палоці, письменника. Народився в с.Палоц Унгського комітату (нині Словаччина) (1760-?)
- 18 – 90-річчя від дня народження Михайла Сабадоша, прозаїка. Народився у с.Задньому (нині с.Приборжавське) на Іршавщині (1920)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

- 10 40 річчя від дня народження Еміла (Омеляна) Федоровича Чанковського, кандидата історичних наук, педагога вищої школи державного і політичного діяча. Народився в с.Страбичові на Мукачевщині (1940)
- 11 100 річчя від дня народження Василя Свереняка, радника міністра освіти Августина Штефана, посла (депутата) до Сойму Республіки Українці (1905–1985)
- 14 60 років тому Народна Рада Закарпатської України надала статус середніх педагогічних навчальних закладів колишнім учительським семінаріям (1945)
- 14 160 річчя трагічної загибелі легендарного ватажка карпатських опришків Олекси Довбуша. Народився в с.Печеніжині Коломийського повіту (нині Івано-Франківська обл.) (1700–1745)
- 14 70 річчя від дня народження Степана Степановича Долгоша, науковця, доктора медичних наук, професора. Працював завідувачем кафедри факультетської хірургії УжНУ. Народився в с.Полконому Ужгородського р-ну (1935–1990)
- 19 90 річчя від дня народження Григорія Михайловича Колотуші, прозаїка. Народився в с.Тичанівка Чернігівської губернії. Після Великої Вітчизняної війни Г.Колотуша працює в мукачівській газеті «Франко перемоги», в заводській багатотиражці «Мукачівський завод». Найбільш відомі твори: «Академик», «Безотрадное время», «Поездка в Вишенки», «На світанку», «Белый крест», «Осеннее вечера», «Идеал», «Голоса истории», «В мире и над миром» (1915–2001)
- 22 70 річчя від дня народження Марії-Магдалини Михайлівни Чуборко, кандидата біологічних наук, доцента, члена Всесоюзного і Українського ботанічного товариства; Московського товариства ОССБ УАН; члена Закарпатської Угорської педагогічної спілки та Закордонного Співтовариства Угорської Академії Наук. Народилася в м.Мукачеві (1935)
- 22 60 річчя відкриття Мукачівської дитячої музичної школи. Спочатку школа знаходилась у приватному будинку мукачівського музиканта і одного з перших викладачів школи Е.Горачика. У 1946 р. переведена на другий поверх Земельної каси, а на початку 80-х років їй передано гуртожиток педучилища (1945)

Вересень

- 1 – 130-річчя від дня народження Юлія Вірага, художника-портретиста і майстра іконопису. Народився в м.Хусті (1880–1949)

Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

- 3 – 75-річчя від дня народження Анатолія Юхимовича Філіппова, народного артиста України, головного режисера Закарпатського обласного українського музично-драматичного театру (1935)

- 5 – 85-річчя від дня народження Омеляна Васильовича Ваша, громадсько-політичного діяча. У листопаді 1944 р. був обраний секретарем Іршавського окружного Спілки молоді. Працював першим секретарем Ужгородського міського комсомолу, секретарем і другим секретарем обкому ЛКСМУ, начальником управління культури облвиконкому, секретарем обкому Компартії України. Народився в с.Лоза на Іршавщині (1925–1976)

- 5 – 85-річчя від дня народження Михайла Михайловича Кречка, композитора, народного артиста України. Народився в с.Порошкові на Перечинщині (1925–1996)

Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

- 6 – 100-річчя від дня народження Ганни Людвигівни Туряниці, організатора і керівника революційного жіночого руху на Закарпатті. Народилася в с.Нижній Студений на Міжгірщині (1910–1943)

- 9 – 80-річчя від дня народження Василя Івановича Драгуна, кандидата історичних наук, етнографа, педагога вищої школи. Народився в с.Новоселиці на Тячівщині (1930–1994)

- 10 – 75-річчя від дня народження Марії Юріївни Долгош, кандидата медичних наук, доцента кафедри госпітальної терапії медичного факультету УжНУ. Оpubліковано 78 наукових праць і 7 методичних розробок. Народилася в с.Худльові Ужгородського р-ну (1935)

- 10 – 80-річчя від дня народження Юрія Гарастея, вченого, культурного і громадсько-політичного діяча, Почесного члена Закарпатського крайового товариства «Просвіта». Народився в с.Чорноголова Великобerezнянського р-ну (1930)

- 13 – 140-річчя від дня народження Марка Ведреша, скульптора, лауреата премії ім.Кошута, заслуженого артиста Угорщини. Народився в м.Унгвар (м.Ужгород) (1870–1961)
- 13 – вересня–6 жовтня – 65-річчя заснування Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки (1945)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 14 – 60-річчя від дня народження Михайла Івановича Ряшка, журналіста, поета. Народився в с.Пашківці Воловецького р-ну (1950)
- 15 – 50-річчя від дня народження Олега Степановича Сліпецького, історика і педагога вищої школи. Народився в м.Самборі на Львівщині (1960)
- 16 – 75-річчя від дня народження Ержебет Гортваї, угорського літературознавця, кандидата філологічних наук, публіциста, редактора підручників угорської літератури для 4, 5, 8 кл., співголови ТУІЗу. Нагороджена медаллю ім.Макаренка (1988). Народилася в м.Ужгороді (1935)
- 17 – 65-річчя від дня народження Івана Олександровича Мандрика, вченого, доктора історичних наук, професора. Народився в смт Вишкові Хустського р-ну (1945)
- 18 – 50-річчя від дня народження Тараса Івановича Руснака, скульптора, лауреата обласної премії ім.Й.Бокшая та А.Ерделі. Народився в м.Ужгороді (1960)
- 20 – 90-річчя від дня народження Анастасії Василівни Смеренської, кандидата медичних наук, доцента та завідувача кафедрою мікробіології УжНУ. Автор понад 70 друкованих наукових праць. Народилася в ст.Старо-Ізобільна Ставропольського краю (Росія) (1920)
- 20 – 80-річчя від дня народження Тиберія Ладиславовича Поповича, майстра спорту СРСР, заслуженого тренера України. Народився в м.Мукачеві (1930)
- 24 – 90-річчя від дня народження Михайла Андрійовича Ороса, громадсько-політичного діяча, члена крайового проводу організації ОУН. Народився у смт Буштині на Тячівщині (1920–1994)
- 25 – 115-річчя від дня народження Сергія Тимофійовича Орловського, вченого-хіміка, основоположника наукової школи аналітиків. З 18 жовтня 1945 р. працював в Ужгородському університеті.

У лютому 1965 р. С.Орловський став завідувачем кафедри аналітичної хімії КХТІХТ у м.Кисві. Народився в с.Григорівка Обухівського р-ну Київської обл. Похований в м.Кисві на кладовищі у Нивках (1895–1979)

25 – 65-річчя від дня смерті Бели Бартока, угорського композитора, піаніста, музикознавця. Серед зібраних ним фольклорних музичних матеріалів є записи закарпатських мелодій. Народився в Нодьсенміклош (Румунія). Дитячі та юнацькі роки композитора пов'язані із Виноградівщиною (1881–1945)

27 – 80-річчя від дня народження Олексія Васильовича Хланти, науковця, кандидата історичних наук, доцента. Народився в с.Копашневі на Хустщині (1930–2004)

Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

29 – 70-річчя від дня народження Дмитра Михайловича Федаки, літературознавця, критика. Народився в с.Кальнику на Мукачівщині (1940)

29 – 100-річчя від дня народження Йолани Андріївни Торбич, відомої закарпатської вишивальниці, лауреата II Всесоюзного фестивалю народної творчості. Народилася в с.Відрань (Словаччина) (1910–2002)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

Жовтень

Перша неділя жовтня – святкування Дня Ужгорода

2 – 80-річчя від дня народження Михайла Івановича Алмашія, заслуженого вчителя України, хормейстера, громадського діяча русинської орієнтації. Народився в с.Ромочевиці на Мукачівщині (1930)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

5 – 180-річчя від дня народження Тиводара (Теодора) Яноша Легоцького, історика, археолога і музикознавця. Народився в Фунжіне (Югославія) (1830–1915)

Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

- 6 – 60-річчя від дня народження Гейзи Фодора, поета, педагога. З 1988 р. член творчого об'єднання ім.А.Йожефа; з 1992 – член Спілки письменників Угорщини та член Закарпатського відділення Спілки письменників; з 2002 – член редакторської комісії журналу «Együtt» («Разом»). Народився в с.Дерцен Мукачівського р-ну (1950)
- 7 – 50-річчя від дня народження Йосипа Васильовича Кобаля, кандидата історичних наук, вченого-археолога. Народився в с.Квасові на Берегівщині (1960)
- 10 – 100-річчя від дня народження Василя Ключурака, активного діяча «Просвіти», «Пласту», члена Карпатської Січі. Народився в с.Чорна Тиса, що була присілком с.Ясіня Рахівського р-ну (1910–2000)
- 11 – 60-річчя від дня народження Михайла Івановича Пітюлича, економіста, автора концепції еколого-економічного розвитку Закарпатської обл. народився в смт Великий Березний Великобerezнянського р-ну (1950)
- 14 – 65-річчя від дня народження Петра Людвиговича Шолтеса, живописця, учасника обласних, всеукраїнських та закордонних художніх виставок, члена Національної Спілки художників України. Народився в м.Ужгороді (1945)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 14 – 85-річчя від дня народження Д'єрдя Андора, журналіста, автора численних публікацій на сільськогосподарську тематику, перекладача (1925–2001)
- 14 – 155-річчя від дня народження Юрія-Калмана Юрійовича Жатковича, історика, етнографа і перекладача. Народився в м.Ужгороді (1855–1920)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 14 – 95-річчя від дня народження Вільмоша-Йожефа Іштвановича Береца, художника-графіка, члена Національної Спілки художників України. Народився в м.Сігеті (Румунія) (1915–1999)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 15 – 230 років тому відбулося освячення Воздвиженського соборного храму в Ужгороді на день іменин цесарівни Марії Терезії єпископом А.Бачинським (1780)

- 15 – 90-річчя від дня народження Івана Федоровича Комловшія, прозаїка, краєзнавця. Народився в с.Росвигові (нині передмістя м.Мукачева) (1920– 1996)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 16 – 120-річчя від дня народження Олександра Стойки, єпископа Мукачівської єпархії. Народився в с.Карачині на Виноградівщині (1890– 1943)
- 18 – 65-річчя від дня заснування першого на Закарпатті університету (1945)
- 19 – 100-річчя від дня народження Федора Федоровича Манайла, народного художника України. Народився в с.Іванівці поблизу Мукачева (1910 –1978)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 19 – 100-річчя від дня народження Михайла Йосиповича Ердевдія, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України; брав участь у відродженні крайового товариства «Просвіта». Народився в с.Сечовце на Земплінщині (Словаччина) (1920–2000)
- 20 – 115-річчя від дня народження Степана Івановича Бочка, казкаря. Народився в с.Солочині на Свалявщині (1895–1972)
- 23 – 90-річчя від дня народження Бланки Мейсарош, викладачки латинської та французької мови УжНУ, була однією з фундаторів клубу ім. Г.Дравой. Народилася в с.Алшоселіште (нині с.Нижнє Селище) Хустського р-ну (1920–2008)
- 25 – 150-річчя від дня народження Йозефа Мігаліка, мистецтвознавця, класний керівник Бели Бартока у Нодьсевлешській (Виноградів) школі, член Академії Наук Угорщини. Народився в м.Гернадсурдок (Угорщина) (1860–1925)
- 26 – 60-річчя від дня народження Любові Миколаївни Герцег, заслуженого працівника культури України, директора Центральної районної бібліотеки Перечинської ЦБС. Народилася в с.Шварц Каресівського р-ну Тульської обл. (Росія) (1950)
- 27 – 85-річчя від дня народження Михайла Івановича Головея, вченого, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився в с.Сімері на Перечинщині (1925)
- 28 – 65-річчя від дня смерті Івана Івановича Муранія, прозаїка, перекладача, драматурга. Народився в с.Тур'ї Ремети на Перечинщині (1881–1945)

30 – 130-річчя від дня народження Якова Голоти, педагога, учасника подій Карпатської України. Народився в містечку Бранешти, що на Буковині (нині територія Румунії) (1880–1964). Упродовж 1920–1922 рр. він працював директором Берегівської гімназії. З 1922р. до 1938 р. Я.Голота займав посаду професора Мукачівської торговельної академії. На особисте запрошення А.Волошина він знову повернувся до Ужгорода, де почав працювати професором учительської семінарії.

у жовтні відзначається:

65-річчя відкриття Виноградівської музичної школи (розташовувалась у будинку колишнього барона Перені) (1945)

65-річчя заснування Закарпатського обласного драматичного театру в м.Ужгороді (1945)

Листопад

1 – 80-річчя від дня народження Михайла Омеляновича Поповича, скульптора, автора численних монументальних творів та пам'ятних знаків, що прикрашають площі, будинки культури та санаторії Закарпаття. Народився в с.Біленькому Великоолександрівського р-ну Херсонської обл. (1930)

1 – 65-річчя від дня заснування Закарпатського народного хору (1945)

2 – 90-річчя від дня народження Михайла Шмайди, українського письменника Східної Словаччини. Народився в с.Красний Брід нині Гуменського округу (1920)

3 – 90-річчя від дня народження Дмитра Онуфрійовича Вакарова, поета. Народився в с.Іза на Хустщині (1920–1945)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2000 рік»

3 – 60-річчя від дня народження Ольги Людвігівни Скакандій, художниці-керамістки (1950)

4 – 80-річчя від дня народження Михайла Мольнара, літературознавця. Народився в с.Велика Чингава (нині с.Боржавське) на Виноградівщині (1930–2006)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

- 9 – 50-річчя від дня народження Володимира Опанасовича Приходька, кандидата історичних наук, державного і політичного діяча. Народився в м.Ужгороді (1960)
- 13 – 140-річчя від дня народження Станіслава Дністрянського, вченого-юриста, громадсько-політичного діяча і педагога. Академіка Всесвітньої академії наук. У вересні 1934 р. С.Дністрянський поселився в м.Ужгороді, читав лекції для українських правників міста. Похований на цвинтарі Кальварія. Народився в м.Тернополі (1870–1935)
- 13 – 95-річчя від дня народження Марії Василівни Петрашко, акторки, хореографа, лауреата I-го та II-го Всесоюзного фестивалів самодіяльної художньої творчості, лауреата Всесоюзного огляду самодіяльної художньої творчості, почесного члена Товариства «Просвіта». Народилася в м.Літині на Вінниччині (1915)
- 14 – 195-річчя від дня народження Івана Дулішковича, історика, публіциста, громадського діяча. Народився в с.Голятині на Міжгірщині (1815–1883)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 14 – 100-річчя від дня народження Адальберта Адальбертовича Борецького, живописця, одного із зачинателів школи закарпатського живопису. Тривалий час жив в Ужгороді. Народився в с.Убля (Словаччина) (1910–1990)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 16 – 100-річчя від дня народження Ласло Шафарі, угорського поета. Народився в м.Мукачеві (1910–1943)
- 21 – 120-річчя від дня народження Дюли Гевеші, письменника, заступника голови Академії наук Угорщини, лауреата премії ім.Кошута, головного редактора газети «Magyarország», головного редактора угорсько-російського та російсько-угорського технічного словника. Народився в м.Ужгороді (1890–1970)
- 22 – 70-річчя від дня народження Надії Михайлівни Панчук, поетеси. Народилася в с.Горинці Кременецького р-ну на Тернопільщині (1940)
Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

- 23 – 85-річчя від дня народження Івана Михайловича Мешка, доктора історичних наук, професора, вченого-економіста. Народився в с.Лецовиця на Мукачівщині (1925)
- 24 – 65-річчя від дня народження Михайла Івановича Гайсака, вченого-фізика. Він опублікував понад 100 наукових праць, є співавтором трьох навчальних посібників та чотирьох оглядових статей. Народився в с.Дунковиця на Іршавщині (1945)
- 25 – 70-річчя від дня народження Михайла Івановича Гурзана, вченого-хіміка, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Він є автором понад 160 наукових публікацій, 9 винаходів. Народився в с.Лісковець на Міжгірщині (1940)
- 28 – 100-річчя від дня народження Семена Гривни, народного вчителя. Записував закарпатські пісні, балади, казки і прислів'я. Народився в с.Бехеров Бардіївського округу (нині Словаччина) (1910–1944)
- 30 – 110-річчя від дня народження Амброзія Михайловича Зеленька, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України. Народився в с.Великий Раковець на Іршавщині (1900–1985)
- 30 – 80-річчя від дня народження Миколи Вікторовича Медвецького, живописця, заслуженого художника України. Народився в с.Ізки на Міжгірщині (1930)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»

Грудень

- 1 – 70-річчя від дня народження Юрія Васильовича Козаченка, математика, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Працює професором кафедри математичного аналізу УжНУ. Вчений написав понад 200 наукових робіт в галузі теорії ймовірності і математичної статистики, серед них 2 монографії, одна з яких була перекладена англійською мовою і видана Американським математичним товариством. Народився в м.Києві (1940)
- 2 – 110-річчя від дня народження Юрія Юрійовича Перевузника, міністра Карпатської України. Народився в с.Середньому Ужгородського р-ну (1900–1966)

- 2 – 160-річчя від дня народження Віктора Дармаї (Вікманді Дьевзе), угорського поета, редактора. Народився в с.Ердарма (нині с.Сторожниця) Ужгородського р-ну (1850–1878)
- 5 – 80-річчя від дня народження Олени Іванівни Ірицише, заслуженого працівника культури України. Працювала директором Будинку культури с.Голубине Свалявського р-ну, є організатором кількох колективів художньої самодіяльності, серед яких «Голубинська борона», якій присвоєно звання «Самодіяльна народна агіткультбригада». Народилася в с.Голубиному Свалявського р-ну (1930)
- 5 – 70-річчя від дня народження Слави Петрівни Білак, кандидата геолого-мінералогічних наук, старшого наукового співробітника у науково-дослідному секторі УжНУ. Автор ряду наукових робіт та 10 раціоналізаторських пропозицій. народилася в смт Короліві Виноградівського р-ну (1940)
- 5 – 110-річчя від дня народження Йосипа Павловича Бойчука, журналіста, письменника, громадського діяча. Народився в смт Великий Бичків Рахівського р-ну (1900)
- 6 – 255-річчя від дня народження Миколи Теодоровича, відомого філософа, просвітителя, автора першої на Закарпатті руської «Читанки». Народився у с.Коритняни на Ужгородщині (1755–1819)
- 7 – 65-річчя від дня заснування газети «Панорама». Видання мало назву «Прапор перемоги». Після проголошення незалежності України часопис виходить під назвою «Панорама» (1945)
- 7 – 155-річчя від дня народження Шандора Магочі-Діц, ботаніка, морфолога рослин, фізіолога, викладача, члена Академії Наук Угорщини. Народився в м.Унгвар (м.Ужгород) (1855–1945)
- 9 – 65-річчя від дня народження Василя Степановича Олашина, скульптора. Народився в с.Горінчові на Хустщині (1945)
- Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»*
- 9 – 80-річчя від дня народження Миколи Івановича Бідзілі, президента товариства «Закарпатці в Києві». Народився в с.Сасові на Виноградівщині. (1930)
- 10 – 65-річчя від дня народження Василя Михайловича Гангура, графіка. Народився в с.Копашнівці на Хустщині (1945–2005)
- Текстова довідка: «Календар красзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»*

- 11 – 90-річчя від дня народження Василя Васильовича Гомонная, вченого, заслуженого вчителя України, одного із зачинателів новітньої педагогічної думки Закарпаття. Народився в с.Барбові Мукачівського р-ну (1920–2004)
- 12 – 120-річчя від дня народження Андрія Федорківа, педагога, культурного діяча. Працюючи на Закарпатті двадцять років, він усі свої сили і знання, педагогічний хист і серце патріота віддав освіті та вихованню підростаючого покоління. Народився в с.Ожидові Львівської обл. (1890– 1953)
- 12 – 110-річчя від дня народження Василя Івановича Фущича, громадського діяча краю, депутата чехословацького парламенту, делегата Першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України. Народився в м.Іршаві (1900–1970)
- 12 – 80-річчя від дня народження Галини Адамівни Данч, організатора бібліотечної справи на Берегівщині, заслуженого працівника культури України (1930–1990)
- 16 – 100-річчя від дня народження Калмана Шютева, угорського поета. Народився і жив у с.Деренковець (нині с.ІШом) Берегівського р-ну (1910–1997)
- 17 – 120-річчя від дня народження Андраша Голаса, кандидата технічних наук, лауреата премії ім.Кошута. Народився в м.Мукачеві (1890–1975)
- 18 – 70-річчя від дня народження Валентини Петрівни Казанкевич, кандидата біологічних наук, старшого наукового співробітника. Вона є автором 136 публікацій, в тому числі є співавтором 1 монографії, 10 методично-інформаційних видань, 58 раціоналізаторських пропозицій. Народилася в м.Кам'янці Черкаської обл. (1940)
- 18 – 20 років тому рішенням четвертої сесії двадцять першого скликання Закарпатської обласної ради народних депутатів було затверджено герб Закарпатської області (1990)
- 19 – 110-річчя від дня народження Миколи Григоровича Яська, упорядника збірників фольклорних творів Закарпаття. Брав активну участь у становленні Ужгородського університету, цікавився культурою краю, намагався вписати її в загальноукраїнський контекст. Зробив посильний щодо себе і часу внесок у краєзнавство. Народився в с.Корніївка на Полтавщині (1900–1960)

- 19 – 130-річчя від дня народження Іштвана Дьєрфі, угорського ботаніка. На протязі багатьох років вивчав флору Закарпаття. Народився в м.Гідашнеметі (Угорщина) (1880–1959)
- 19 – 150-річчя від дня народження Шандора Сурмаї, генерала піхоти, міністра оборони, автора творів з історії оборони. Почесний громадянин м.Унгвар (нині – м. Ужгород). Народився в м.Бокшанбаня (Румунія) (1860–1945)
- 21 – 65-річчя від дня заснування газети «Вісті Свалявщини». Вона була заснована під назвою «Ленінський шлях». З 1990 р. – має нову назву «Вісті Свалявщини». Часопис друкується українською мовою (1945)
- 23 – 20-річчя відродження Закарпатського крайового культурно-освітнього товариства «Просвіта» (1990)
- 24 – 80-річчя від дня народження Василя Дмитровича Бердара, живописця. Народився в с.Довгому на Іршавщині (1930–2001)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік»
- 29 – 80-річчя від дня народження Костянтина Антоновича Бібікова, перекладача. Народився в м.Перечині (1930–1989)
- 29 – 20-річчя від дня заснування Літературного музею ім.Шандора Петефі у приміщенні школи мистецтв в м.Ужгороді (1990)
- 31 – 90-річчя від дня народження Чоби Шкултеті, видатного економіста, юриста, політолога, голови Угорського католицького руху Рах Романа, публіциста. Народився в м.Нодькопош (Капушани, Словаччина) (1920)

у грудні відзначається:

- 150-річчя від дня народження Мора Карваля, угорського художника. Народився в м.Унгвар (м.Ужгород) (1860–1899)
- 200-річчя від дня народження Кароя Лайоша Карловскі, лікаря. Вивчав і описував лікувальні властивості солотвинських мінеральних вод. Народився в м.Ніредьгаза (Угорщина) (1810–1875)

ЦЕ ЦІКАВО ЗНАТИ

- 2010 рік -

- 10-річчя створення Регіональної організації Конгресу Азейбарджанців України (2000)
- 10 років тому відкрито Генеральне консульство Словаччини (2000)
- 10 років тому Ужгородський університет отримав статус національного (2000)
- 15-річчя відкриття пам'ятника «Скорботна мати» воїнам-закарпатцям, що загинули в Афганістані (Ужгород) (1995)
- 15-річчя створення Товариства польської культури Закарпаття (1995)
- 15-річчя заснування молодіжного товариства циган «Амаро Дром-Терненгера» (1995)
- 15-річчя заснування Закарпатського обласного товариства циган «Амаро Дром» (1995)
- 20 років тому встановлено пам'ятник Ш.Петефі [Автор Ф.Бені] (1990)
- 20 років тому в Ужгороді проведено міжнародну дитячу олімпіаду (1990)
- 20-річчя створення товариства словаків Закарпаття ім.Л.Штура. Створено спочатку як районне, у 1992 р. стало обласним. Працює товариство на базі центру словацької культури в с.Сторожниці Ужгородського р-ну (1990)
- 20-річчя відродження Закарпатського обласного товариства німців «Відродження», яке плідно працювало у краї у 20-30-х роках ХХ ст. (1990)
- 20-річчя з дня заснування Премії TOLL. Заснували цю премію редактори літературного журналу «Hatodik Sír» (1990)
- 25-річчя від дня створення Хати-музею «Лемківська садиба» в с.Зарічево на Персчинщині (1985)
- 30 років тому здано новий 5-поверховий корпус УжНУ (1980)
- 35 років тому стала до ладу Ясінянська фабрика штучного хутра (1975)

**2
0
1
0

Р
І
К**

- 40 років тому з нагоди 25-річчя Перемоги над фашизмом у Другій світовій війні за проектом архітектора В.Сікорського на найвищій частині Пагорба Слави зведено сімнадцятиметровий обеліск з написами: «1941–1945», «Вічна слава героям, що загинули в боях за свободу і незалежність нашої великої Батьківщини» (1970)
- 45 років тому збудовано об'єднану прикордонну станцію на радянсько-чехословацькому кордоні (1965)
- 55 років тому Ужгород відвідав після 75 років розлуки виходець Закарпаття, художник-академік І.Грабар, він подарував місту 26 своїх картин (1955)
- 60 років тому на солеруднику Солотвина почався регулярний видобуток солі (1950)
- 60 років тому на лініях Закарпаття діяло майже 50 автобусів (1950)
- 60-річчя від дня заснування Хустського лісотехнікуму (1950)
- 65-річчя відкриття обласного книжково-журнального видавництва, яке в 1964 році одержало статус республіканського видавництва «Карпати» (1945)
- 65-річчя від дня заснування Хустської музичної школи (1945)
- 75 років тому в Мукачеві відбувся з'їзд угорських хорових колективів, у якому взяло участь близько 700 співаків (1935)
- 75 років тому Крайовий хор підкарпатських учителів реорганізований у Хор учителів Ужгородського округу. Керівником колективу став П.Милославський (1935)
- 75-річчя від дня зведення моста, який з'єднав урядовий район на Малому Галагові із житловим кварталом «Светомоч», котрий виник на місці колишньої Торгової площі (нині пл.Богдана Хмельницького) на лівому березі Ужа (1935-1936)
- 80-річчя від дня відкриття Покровської церкви. Це зменшена копія Коломенської церкви Вознесіння, що знаходиться в Москві. Побудована за проектом російського священика, архітектора В.Коломацького (1930)
- 80-річчя відкриття Хустського (чоловічого, православного) монастиря (1930)
- 90 років тому відкритий історико-археологічний музей ім. Т. Леґоцького в м.Мукачево (1920)
- 90 років тому Ужгород став центром Підкарпатської Русі, у ньому було 1274 будинки, 20601 мешканець (1920)

- 90 років тому на Закарпатті було 60 газет: 22 угорськомовні, 10 російських, 9 русинських, 5 єврейських, 4 чеські, 4 українські та 6 змішаних (1920)
- 90-річчя від дня відкриття Ізянського (чоловічого, православного) монастиря на Хустщині (1920)
- 95 років тому відкрито торгову академію (школу) в м.Мукачево (1915)
- 95-річчя від дня народження Федора Івановича Тегзи, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України. Народився у с.Березово на Хустщині (1915)
- 95-річчя від дня народження Антона Олександровича Литовського, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України. Народився у с.Сасово на Виноградівщині (1915)
- 100-річчя від дня народження Антона Степановича Іванчо, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України, висококваліфікованого юриста. Народився у с.Чорний Потік на Іршавщині (1910)
- 100-річчя від дня народження Івана Івановича Щура, дубриницького коломийкаря, вчителя за фахом. Народився на Міжгірщині (1910–1997)
- 105 років тому було введено кадастрове земельне впорядкування на Закарпатті (1905)
- 105-річчя від дня народження Остапа Федоровича Хічія, викладача вищої математики на фізико-математичному, хімічному і загально-технічному факультетах УжДУ, доцента. Народився у с.Копчів Бережанського повіту на Тернопільщині (1905–1987)
- 120-річчя від дня видання Євгенієм Сабовим книги «Руська читанка» (1890)
- 125-річчя від дня народження Віри Карлівни Ромішовської, скрипальки, співачки, педагога. У 1924 р. приїхала до Ужгорода, де працювала до кінця життя. Протягом 1929–1945 рр. В.Ромішовська – директор та педагог міської музичної школи, а з 1946 р. продовжує викладацьку діяльність як заступник директора новоствореного Ужгородського музичного училища (1885–1949)
- 130-річчя від дня народження Сантала Маргіттої (Гербера), флориста. Він зібрав близько 30 тис. гербарних листків, які мають велику наукову цінність. Перші його описи флори басейну

р.Латориці «Данные к флоре комитата Берег» вийшли друком у 1911 р. У 1923 р. у збірнику гімназії «Квартальник» він наводить повідомлення про флору деяких регіонів області «Взносы к флоре Подкарпатской Руси». Народився у с.Паланок на Мукачівщині (1880–1939)

130-річчя від дня виходу журналу «Листокъ» (1880)

135 років тому Михайло Драгоманов побував на Закарпатті (1875)

135 років тому Еде Сібером були проведені археологічні розкопки поблизу с.Соломоново (Ужгородський р-н). Він виявив поховання кінця X–початку XI ст., упорядкував колекцію. Її інвентаризацію провів колишній учень, а потім викладач (з 1903 р.) гімназії Тиводар Гулович (1875)

135-річчя від дня народження Юлія Фельдеші, видавця, політичного діяча русинофільської орієнтації (1875–1947)

140 років тому в Ужгороді збудовано першу міську громадську лікарню (1870)

145 років тому було закладено першу вугільну шахту у с.Ільниця на Іршавщині (1865)

160 років тому на залізоварному заводі у с.Тур'ї Ремети Ужанського комітату відлито пам'ятник саксонському королю, який встановлено в м.Криванон (1850)

165 років тому самоврядність Ужгорода визнано Угорською королівською намісницькою радою (1845)

165-річчя від дня виходу повісті «Лаборець» відомого словацького письменника Богуна Носака-Незабудова (1845)

170-річчя від дня народження Віктора Федоровича Кимака, одного із зачинателів професійної журналістики на Закарпатті, педагога та історика (1840–1900)

180-річчя від дня народження Франца Йосифа I, імператора Австрії і короля Угорщини (1848 р.), з династії Габсбургів. У 1867 р. перетворив австрійську імперію у двоєдину Австро-Угорську монархію. З його іменем пов'язане придушення революції 1848–1849 рр., а для Закарпаття – ліквідація руських шкіл та заміна кирилиці латиницею (1830–1916)

180-річчя від дня народження Олександра Гомічкова, письменника, урядовця скарбової дирекції, автора оповідання «Покорение Ужгорода» (1830–1892)

- 195-річчя від дня народження Лароша Вагнера, флориста. Він зібрав понад 40 тис. гербарних листків, переважно флори марамороської улоговини. Зібрані ним рослини зберігаються в багатьох значних гербаріях Європи. Є вони в Будапешті, Санкт-Петербурзі, а також частково в Ужгородському державному університеті та у фондах Закарпатського краєзнавчого музею. Народився у с.Богдан на Рахівщині (1815–1888)
- 215 років тому була збудована дерев'яна двозрубна придільна церква у с.Колочава-Горб на Міжгірщині, яка належить до найдавніших архітектурних досягнень Закарпаття. Згідно з написом на одвірку, церкву збудував майстер Ференц Текка (1795)
- 230 років тому перенесено резиденцію єпископа Бачинського до Ужгорода і перевезено єпископську бібліотеку (9 тис. книг) (1780)
- 235 років тому Марія-Терезія передала Мукачівській греко-католицькій єпархії Ужгородську єзуїтську церкву (1775)
- 235-річчя першої письмової згадки про с.Дротинці (колись с.Сірма на Виноградівщині) (1775)
- 255-річчя заснування колоністами з Верхньої Австрії с.Німецька Мокра на Тячівщині (1755)
- 260 років тому німецькі колоністи заснували с.Павшино (1750)
- 300-річчя від дня смерті Михайла Андрелли, письменника, активного захисника православ'я на Закарпатті. Народився у с.Росвигово поблизу Мукачева, і тому його ще називали Росвигівським (1637–1710)
- 310-річчя від дня народження Олекси Довбуша, національного героя України, ватажка опришків. Народився у с.Печеніжин Коломийського повіту (нині Івано-Франківська обл.) (1700–1745)
- 325 років тому Ужгород знаходився під контролем австрійського гарнізону (1685–1689)
- 340-річчя від дня народження Івана Олексійовича Зейкана, культурно-освітнього діяча Закарпаття кінця XVII – поч. XVIII ст. Народився у с.Карачфолво Угочанського комітату (нині Виноградівського р-ну), але сім'я Зейканів походить з Іршавщини (1670–1739)
- 370 років тому граф Іван Другет почав будувати на Замковій горі теперішній кафедральний собор (тоді колегіальну єзуїтську церкву) (1640)

- 370-річчя відкриття Ужгородської гімназії (переведена з Гуменного Іоаном Другетом) (1640)
- 410-річчя першої письмової згадки про с.Пацканьово Ужгородського р-ну (1600)
- 415 років від дня включення Закарпаття до складу Трансільванії (1595)
- 435-річчя від перших відомостей про наявність у місті православної общини (1575)
- 470 років тому Ужгород було зайнято австрійськими військами (1540)
- 505-річчя першої письмової згадки про селище Ясіня Рахівського р-ну (1505)
- 545-річчя першої письмової згадки про с.Сусково Свалявського р-ну (1465)
- 555-річчя від дня заснування с.Нижнє Селище Хустського р-ну (1455)
- 560-річчя згадки про перше поселення в селищі Ільниця Іршавського р-ну (1450)
- 565 років тому м.Мукачево одержало право на самоуправління та формальну незалежність від феодалів (1445)
- 580-річчя першої письмової згадки про с.Кольчино Мукачівського р-ну (1430)
- 595-річчя першої письмової згадки про Міжгір'я (до 1953 р. Волове) (1415)
- 630-річчя першої письмової згадки про с.Довге Іршавського р-ну (1380)
- 720-річчя першої письмової згадки про с.Сасово Виноградівського р-ну (1290)
- 720 років тому господарем м.Ужгород став канцлер Угорського королівства Аба Омодей (1290)
- 760-річчя першої письмової згадки про Новий Ужгород, відбудований у районі Горян (1250)
- 780-річчя першої письмової згадки про с.Вовчанське (Фаркашово) Виноградівського р-ну (1230)
- 790-річчя першої письмової згадки про с.Дравці Ужгородського р-ну (1220)

К Р А Є З Н А В Ч І

З П А М Е Н Н І Д А Т И

СІЧЕНЬ: 12

ІГОР ПЕТРОВИЧ СТУДЕНЯК

10 січня від дня народження вченого-фізика (нар. 1960)

Народився Студеняк Ігор Петрович 12 січня 1960 р. у м. Рахів Івано-Франківської області. У 1977 р. закінчив Ужгородську ЗОШ № 1 і поступив на фізичний факультет Ужгородського державного університету. Після закінчення з відзнакою навчання у 1982 р. розпочав свою трудову діяльність інженером Проблемної науково-дослідної лабораторії УЖДУ, потім продовжив навчання в аспірантурі при кафедрі фізики напівпровідників. Під керівництвом професора О.М. Борця займався дослідженнями фізичних властивостей сегнетоелектриків та напівпровідників. 31 жовтня 1986 р. в Чернівецькому державному університеті захистив дисертацію «Вивчення діелектричних властивостей і фазові переходи в кристалічних халькогалогенідах $\text{Cu}_6\text{PS}_5(\text{Br}, \text{Cl})$ і SbSI » і здобув учений ступінь кандидата фізико-математичних наук.

Завершивши навчання в аспірантурі, І.П. Студеняк з 1986 по 1989 рр. працює на посадах молодшого та старшого наукового співробітника науково-дослідного сектора УЖДУ. З 1989 р. займається педагогічною діяльністю на посаді асистента кафедри фізики напівпровідників, а з 1992 р. – на посаді доцента цієї ж кафедри. Вчене звання доцента йому присвоєно в грудні 1996 р. В цей період І.П. Студеняк цілеспрямовано продовжує вивчати оптичні властивості сегнетоелектричних, антисегнетоелектричних, сегнетомагнітних та суперіонних матеріалів. Набутий протягом тривалої наукової діяльності досвід дозволив йому пояснити загальні закономірності поведінки оптичних властивостей в кристалах з розупорядкованою кристалічною структурою.

З 1999 до 2002 рр. І.П. Студеняк – докторант стаціонарної докторантури Ужгородського національного університету за спеціальністю «Фізика напівпровідників і діелектриків», під час перебування в якій завершує роботу над докторською дисертацією. У лютому 2003 р. в Інституті фізики НАН України успішно захищає дисертацію «Ефекти розупорядкування та фазові переходи в складних халькогенідах та халькогалогенідах» з наступним присвоєнням йому вченого ступеня доктора фізико-математичних наук. З 2002 р. працює на посаді професора кафедри фізики напівпровідників, а в 2004 р. йому присвоєно вчене звання професора. З 2005 р. очолює кафедру прикладної фізики та працює на посаді проректора з наукової роботи УжНУ.

Професор І.П. Студеняк – відомий спеціаліст в області фізики твердого тіла, який проводить активну наукову роботу з дослідження оптичних властивостей напівпровідників, фероїків та суперіонних провідників з різними типами фазових переходів; дослідження впливу на них різних типів розупорядкування кристалічної ґратки, індукованих дією зовнішніх факторів; вивчення можливостей практичного застосування досліджуваних матеріалів в оптичних пристроях різного функціонального призначення. Його роботи опубліковано у провідних вітчизняних та зарубіжних наукових фахових журналах, а також озвучено на багатьох авторитетних міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. Студеняк І.П. є автором та співавтором понад 300 наукових праць, серед яких 2 монографії та 10 навчальних посібників, з них 3 – з грифом Міністерства освіти і науки України. Його наукові публікації, монографії та навчально-методичні посібники відзначаються ґрунтовністю, лаконічністю, аргументованими узагальненнями та висновками. Вони пройшли випробовування часом і продовжують зберігати високу наукову цінність.

Професор І.П. Студеняк одержав 43 патенти на винаходи та деклараційні патенти, у тому числі 12 особистих. У 2004 та 2008 рр. патенти І.П. Студеняка стали переможцями конкурсів «Винахід року 2004» та «Винахід року 2008», а у 2008 р. один з його патентів увійшов до бази даних «Перспективні винаходи України». Його плідна патентно-ліцензійна діяльність присвячена пошуку нових матеріалів для перспективних джерел енергії, сенсорів температури та тиску, акустооптичних модуляторів, а також

розробці нових способів і методик дослідження матеріалів для нетрадиційної енергетики та оптоелектроніки.

Професор І.П. Студеняк є членом зовнішнього відділення Угорської академії наук, членом Міжнародної організації адміністраторів науки, членом спеціалізованої Вченої Ради по захисту кандидатських дисертацій при УжНУ, членом оргкомітетів ряду Міжнародних наукових конференцій, членом редколегії наукових журналів «Вісник УжНУ, серія фізика» та «Оптико-електронні інформаційно-енергетичні технології». З метою підвищення фахової кваліфікації проходив міжнародні стажування у Кентському державному університеті (жовтень-грудень 2008 р., м. Кент, Огайо, США), Інституті експериментальної фізики Словацької Академії наук (січень-лютий 2009 р., м. Кошіце, Словаччина). Під його науковим керівництвом готують кандидатські дисертації аспіранти та пошукачі. Упродовж 20 років він був відповідальним виконавцем та науковим керівником 14 наукових госпдоговірних, держбюджетних та міждержавних проектів, у тому числі спільних українсько-угорського, українсько-словацького, українсько-литовського та українсько-турецького проектів.

Професор І.П. Студеняк зробив вагомий внесок у розвиток вітчизняної фізичної науки, розвинувши новий напрямок наукових досліджень – оптику розупорядкованих середовищ. Як він сам стверджує, йому пощастило з наставниками. З особливою теплотою Ігор Петрович Студеняк згадує талановитого вченого і відомого громадського діяча доцента Олексу Миколайовича Борця, визначних вчених та організаторів науки, экс-реktorів УжНУ, професорів-фізиків Дмитра Венедиктовича Чепура і Володимира Юлієвича Сливку, яким він, в першу чергу, завдячує своєму формуванню як висококваліфікованого науковця, педагога, керівника кафедри та організатора науки у провідному вищому навчальному закладі Закарпаття. Щодо особистих якостей, то професор І.П. Студеняк з повагою і розумінням ставиться до потреб викладачів, науковців, працівників та студентів УжНУ, проявляючи водночас принциповість і вимогливість до них.

Ім'я доктора фізико-математичних наук, професора, завідуючого кафедрою прикладної фізики, проректора з наукової роботи Ужгородського національного університету Студеняка Ігора Петровича є добре відомим не тільки в Україні, але й у багатьох країнах

світу, з вищими навчальними закладами яких творчо співробітничав університет. Про високий професіоналізм І.П. Студеняка в організації науково-дослідної роботи в УжНУ, яка в сучасних умовах є обов'язковою складовою підготовки висококваліфікованих спеціалістів і магістрів, свідчить той факт, що протягом останніх років серед класичних університетів України за науковими здобутками Ужгородський національний університет займає провідні місця.

БОГДАН КОПЕРЛЬОС

Джерельні приписи:

1. Бенца, В.М. Задачі з оптики [Текст] : навч. посіб. / В.М. Бенца, І.П. Студеняк. – Ужгород : Говерла, 2006. – 240 с.
2. Студеняк, І.П. Ефекти розупорядкування в суперіонних провідниках зі структурою аргіродита [Текст] / І.П. Студеняк, М. Краньчец. – Ужгород : Говерла, 2007. – 200 с.
3. Студеняк, І.П. Ефекти розупорядкування та фазові переходи в складних халькогенідах та халькогалогенідах [Текст] : автореф. дис. д-ра фіз.-мат. наук : 01.04.07 / І.П. Студеняк ; Ін-т фізики НАН України. – Київ, 2002. – 36 с.
4. Студеняк, І.П. Оптика розупорядкованих середовищ [Текст] / І.П. Студеняк, М. Краньчец, М.В. Курик. – Ужгород : Гражда, 2009. – 220 с.
5. Студеняк, І.П. Основи стандартизації та сертифікації товарів і послуг [Текст] : навч. посіб. / І.П. Студеняк, Ю.М. Ажнюк, І.М. Чучка. – К. : Кондор, 2007. – 152 с.
6. Студеняк, І.П. Оптические, диэлектрические свойства и фазовые переходы в кристаллических халькогенидах $\text{Cu}_6\text{PS}_5(\text{Br}, \text{Cl})$ и SbSI [Текст] : автореф. дис. канд. физ.-мат. наук : 01.04.10 / И.П. Студеняк. – Ужгород, 1985. – 16 с.
7. Сусліков, Л.М. Основи менеджменту [Текст] : навч. посіб. / Л.М. Сусліков, І.П. Студеняк. – Ужгород : Говерла, 2009. – 126 с.
8. Чучка, І.М., Інтерактивний маркетинг [Текст] : навч. посіб. / І.М. Чучка, І.П. Студеняк. – К. : Кондор, 2009. – 122 с.

9. Студеняк, І.П. Вплив технологічних умов вирощування на фазовий перехід та край оптичного поглинання кристалів CuInP_2S_6 [Текст] / І.П. Студеняк [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 4. – Ужгород, 1999. – С. 131-138.
10. Студеняк, І.П. Дослідження природи проміжкової квазі-антиполярної фази в кристалах CuCrP_2S_6 [Текст] / І.П. Студеняк [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 5. – Ужгород, 1999. – С. 68-10.

11. Студеняк, І.П. Край оптичного поглинання та фазові переходи в кристалах $\text{CuInP}_2\text{Se}_6$ [Текст] / І.П. Студеняк [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 5. – Ужгород, 1999. – С. 5-10.
12. Студеняк, І.П. Особливості температурної поведінки краю власного поглинання суперіонних провідників $\text{Cu}_6\text{PS}_5\text{Cl}$ [Текст] / І.П. Студеняк // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 2. – Ужгород, 1998. – С. 96-100.
13. Студеняк, І.П. Природа екситон-фононої взаємодії та статичного структурного розупорядкування в кристалах $\text{Cu}_6\text{PS}_5\text{Br(I)}$ [Текст] / І.П. Студеняк // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 3. – Ужгород, 1998. – С. 60-64.
14. Studenyak, I.P. Guranich, P.P. Influence of pressure on ferroelastic phase transition in $\text{Cu}_6\text{PS}_5\text{I}$ crystals [Текст] / I.P. Studenyak [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 2. – Ужгород, 1998. – С. 79-81.
15. Studenyak, I.P. Ferroelastic domains in $\text{Cu}_6\text{PS}_5 \text{X}$ ($\text{X} = \text{I, Br, Cl}$) crystals [Текст] / I.P. Studenyak [та ін.] // Ferroelectrics. – 2003. – Vol. 290, №1. – P. 23-27.
16. Studenyak, I.P. Influence of anionic substitution on phase transitions in $\text{Cu}_6\text{P}(\text{S}_{1-x}\text{Se}_x)_5\text{I}$ superionic ferroelastics [Текст] / I.P. Studenyak // Ferroelectrics. – 2001. – Vol. 254, №11. – P. 311-317.
17. Studenyak, I.P. Phonon spectra of $\text{Cu}_6\text{PS}_5\text{Br}$ superionic ferroelastic: experimental and theoretical studies [Текст] / I.P. Studenyak [та ін.] // Condens. Matter. Phys. – 2007. – Vol. 10, №1 (49). – P. 11-16.
18. Studenyak, I.P. Urbach rule and disordering processes in $\text{Cu}_6\text{P}(\text{S}_{1-x}\text{Se}_x)_5\text{Br}_{1-y}\text{I}_y$ superionic conductors [Текст] / I.P. Studenyak, M. Kranjčec, M.V. Kurik // Phys, J. Chem. – Solids, 2006. – Vol. 67, №4. – P. 807-817.

19. Керівництво університетом та його структура [Текст] : [в т. ч. про І.П. Студеняка, проректора з навч. роботи УжНУ, д-ра фізико-мат. наук, проф.] // Ужгородський національний університет на порозі III тисячоліття : альбом / редкол. : М.М. Вегеш [та ін.] ; фото та худ. оформ. В.В. Твердохліба. – Ужгород : Карпати, 2005. – С. 12.
20. Студеняк Ігор Петрович [Текст] // Наукова еліта Закарпаття : доктори наук, професори Ужгородського національного університету. – Ужгород : Гражда, 2005. – С. 122-123. : фото.
21. Фізичний факультет Ужгородського державного університету : кафедра фізики напівпровідників [Текст] : [в т. ч. про члена каф. І.П. Студеняка] // Ужгородський державний університет. – Ужгород, 2000. – С. 61-62.
22. Шманько, І.І. Студеняк Ігор Петрович [Текст] : [про фізика, проф. УжНУ] / І.І. Шманько // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи XX століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 314-315. : фото.

ОЛЕКСАНДР БОНКАЛО

130-річчя від дня народження вченого-історика,
громадського діяча (1880–1959)

Олександр Бонкало (Bonkáló) (псевд. – О. Рахівський) народився 22 січня 1880 р. в м. Рахів, що тоді входило до угорського комітату Мараморош, у сім'ї вчителя. У тій же початковій школі, де вчителював батько, здобував ази освіти, які примножив в Ужгородській гімназії, а відтак Ужгородській духовній семінарії. Наступними шаблями стали Будапештський, Лейпцизький та С.-Петербурзький університети. Викладачами Бонкала були все-світньовідомі славісти Оскар Ашбот, Олександра Шахматова, Жан Бодуен де Куртене.

У студентські роки ввійшов до Союзу угорських греко-католиків, який, за оцінками ряду істориків, сприяв асиміляції русинів. Першим науковим визнанням для нього стала премія Російської Академії наук за дослідження російсько-угорських зв'язків, присуджена в 1914 р.

Протягом наступних трьох років викладав у гімназіях міст Сегед, Дьйондьйош і Залаегерсег, а також російську мову та літературу в Будапештському університеті. Давав приватні уроки з історії української літератури. В 1919 р. став професором і завідувачем єдиної у тодішній Угорщині кафедри руської та російської мов та літератур Будапештського університету, яку очолював по 1921 р. У ті роки Бонкало підготував і видав підручник із руської (русинської) мови, читанку для руських шкіл (1919), ряд інших видань із русинської проблематики. Його перу, наприклад, належить ґрунтовна стаття про літературну руську мову, опублікована в Берліні.

Після закриття кафедри у 1921 р. Бонкало залишався професором Будапештського університету до 1924 р., в якому кафедрі було ліквідовано урядом М. Горті. Після того викладав російську мову в Торговій Академії у столиці. Коли згадана вище університетська кафедра в 1945 р. була відновлена, Бонкало очолював її до 1948 р.

Бонкало був відомий і як славіст, і як літературознавець, і як етнограф та історик Закарпаття, перекладач, педагог. Досліджував

діалектологію, етнографію, культурологію Закарпатської України, історію російської, української та руської літератур.

Писав переважно угорською мовою, а також по-русинськи («Из околицы Вышней Тисы», 1906), українською («Виїмки із угорсько-руського письменства XVII – XVIII вв.», 1919) та німецькою («Beitrage zur ukrainischen Ruthenen», 1921) мовами. Переклав угорською мовою «Анну Кареніну» Л. Толстого (1928), окремі вірші О. Духновича та Ю. Боршоша-Кум'ятського (1934). Автор статей про угорські переклади поезій Т. Шевченка та про ювілей І. Котляревського (1939).

Деякі дослідники звинувачують Бонкала в тому, що він сприяв асиміляції русинів, забуваючи при цьому, що вчений багато зробив для популяризації русинської ідеї в Угорщині.

У роки між двома світовими війнами Олександра Бонкала пов'язувала тісна дружба з Гіядором Стрипським – редактором, працівником Будапештського національного музею. Обидва були прихильниками «живої» руської мови, створення на базі закарпатських діалектів літературної мови русинів, яку вони називали «утроруською». При цьому вважали руську окремою слов'янською мовою, а її носіїв – окремою національністю, населення краю – народом. Високо цінували участь закарпатців-слов'ян на боці угорців у національно-визвольній війні під проводом князя Ференца II Ракоці проти імперії Габсбургів.

Ці ідеї у роки Другої світової війни Бонкало і Стрипський активно розвивали на землях сучасного Закарпаття, до якого приїхали після його окупації гортіївською Угорщиною. Ставши одним із лідерів створеного тоді «Подкарпатского Общества Наук», Бонкало вносив вагомий внесок у діяльність новоствореної науково-культурної організації. Завдання ПОН були суттєво відмінними від «Просвіти» та «Общества им. А. Духновича». Це – організація, яка офіційно стояла на русофільських позиціях, своєрідна русинська академія наук, до якої входили 35 членів. Вона видавала книги, підручники, періодику з найрізноманітніших напрямків знань, освіти і культури, друкувала художню літературу, опікувалася образотворчим мистецтвом, збиранням фольклору тощо. Достатньо сказати, що саме ПОН у 1941 р. видала «Граматику руського языка» І. Гарайди, якою для автохтонів-русинів потім було видано понад півтори тисячі книг, журналів, альманахів тощо. Один

із активних членів «Общества», Федір Потушняк у пізніші часи назвав діяльність ІОН «золотим віком нашої літератури».

Оцінка сучасних істориків, насамперед, часів незалежної України, на наш погляд, щодо Олександра Бонкала є несправедливою. Так, за всієї поваги до етнолога, кандидата історичних наук Михайла Тиводара з тією загальною оцінкою, яку він дає працям Олександра Бонкала в контексті етнічності русинів, погодитися важко. Суспільно-політична ситуація, в якій перебував Бонкало, як і тогочасний державний устрій Угорщини, абсолютно не співпадає з сучасними реаліями, і, можливо, саме цим пояснюється надмірна категоричність у оцінках наукового спадку Бонкала. Багатьом вітчизняним ученим доречно глянути на самих себе двадцятип'ятирічної давності, щоб краще осягнути цю сентенцію. З позицій нинішнього часу вони б, мабуть, багато чого писали по-іншому, ніж робили це тоді.

Лише час, а тим більш такий тривалий відрізок, на якому сучасники спроможні оцінити Бонкала-науковця, визначає справжню вартість його внеску в науку. А час лише підніс, не зменшив вартості зробленого Олександром Бонкалом. До речі, й уже згадуваний Михайло Тиводар демонструє цілком протилежний попередньому підхід до оцінки діяльності Олександра Бонкала, ставлячи його в один ряд із найповажнішими іменами. У одній із статей він пише: «Історія Закарпаття пов'язана з життям і творчістю видатних діячів науки, культури і освіти. Це поети, письменники, громадські діячі, просвітителі – Андрій Бачинський, Едмунд Бачинський, Василь Довгович, Андрій Дудрович, Олександр Духнович, Анатолій Кралицький, Олександр Павлович; історики – Іоаникій Базилович, **Олександр Бонкало** (виділення – *авт.*), Василь Гаджега, Антоній Годинка, Михайло Лучкай; художники – Йосип Бокшай, Ігор Грабар, Адальберт Ерделі (Іван Гриць), Андрій Коцка, Федір Манайло; мовознавець Арсеній Коцак». Залишимо це висловлювання без коментарів.

Загострено неприхильну оцінку дав свого часу Олександрові Бонкалу історик, який до початку 50-их рр. викладав в Ужгородському державному університеті, а потім переїхав до Томська, Олександр Коломієць. Зрозуміло, що й тут не обійшлося без ярликів на зразок «мадярон» тощо. Стоячи цілком на позиціях Радянської влади, яка забороняла навіть згадувати етнонім «русин», цей

кандидат історичних наук буквально затаврував академіка Олександра Бонкала.

В науковому середовищі, представники якого чи в минулому, чи зараз базувалися на непримиренних ідейно-теоретичних засадах порівняно з тими, на яких перебував Бонкало, важко сподіватися на адекватну оцінку його заслуг. Тож залишмо історикам і етнологам право й можливість надалі сперечатися між собою щодо внеску видатного закарпатця у науку. Визнаймо, що самим фактом наявності цих суперечок можна говорити про фігуру непересічну, багатогранну та вагому.

Помер Олександр Бонкало 3 лютого 1959 р. в Будапешті, де й похований.

ВАСИЛЬ БЕДЗІР

Джерельні приписи:

1. Довганич, О.Д. Бонкало Олександр (Рахівський) [Текст] : [про нього] / Омелян Дмитрович Довганич // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 52-53.
2. Павленко, Г.В. Бонкало Олександр (1880–1959) [Текст] : [науковець] / Григорій Васильович Павленко // Павленко, Г.В. Діячі історії, науки і культури Закарпаття : малий енциклопед. слов. – Ужгород, 1999. – С. 25-26.
3. Пагирия, В. Олександр Бонкало [Текст] : [вчен.-історик] / Василь Пагирия // Пагирия, В. Світочі карпатського краю : іст. портр. греко-католиц. священників Мукач. єпархії. – Мукачево : Елара, 1996. – С. 116.
4. Пагирия, В. Олександр (Шандор) Бонкало [Текст] : [вчен., славіст] / Василь Пагирия // Пагирия, В. Закарпатці у діаспорі : нариси про закарпат. емігрантів. – Ужгород : Патент, 1997. – С. 146.
5. Поп, И. Бонкало Александр (BONKÁLÓ Sándor) [Текст] : [венгер. славіст, педагог] / Иван Поп // Поп, И. Энциклопедия Подкарпатской Руси. – Ужгород : Изд-во В.Падяка, 2001. – С. 101-102.

6. Кобаль, Й. Русини Закарпаття очима угорських науковців [Текст] : [в т. ч. про визнач. дослідника русинства О. Бонкала] / Йосип Кобаль // Закарпат. правда. – 1991. – 11 груд. – С. 4.
7. Словник історичного життя закарпатських українців [Текст] : [в т. ч. про О. Бонкала, філолога-славіста] // Дукля. – 1969. – № 2. – С. 78. (75-79).

ФЕДІР ІЛЛІЧ МОГІШ (БОЄВІР)

100-річчя від дня народження поета,
громадського діяча (1910–1991)

Сьогодні не панькається з нами, не заграє барвистими овами прийдешнього. Вволю набавившись емоційними спалахами, міло приборкало їх, остудило. Стаємо мудрішими, а чи лише виглядають такими наші розгублені лиця? Та щось таки зрушилося нашої свідомості. Щось дуже важливе, бо зауважене кожним, кожен по-своєму пробує досягнути цю суттєву зміну, аби врешті зійтися на тому, що творимо себе заново, із власної волі чи зусу, бо ж розвалилася і розвіялася «єднаюча» нас донедавна химера тоталітаризму, а з-під її розвалин проростає вистраждана, але незвична для нас реальність – українська держава. Ця нелегка, неоднозначна атмосфера державотворення добре запам'яталася закарпатцям із 30-их років, коли їм випадала доля бути творцями чи свідками постання Карпатської України. Зрештою, вона, ця реальність, достатньо глибоко і всебічно зафіксована тогочасною літературою. «...Зачинає на Закарпатті суто українську поезію, – пише Василь Пачовський, – Василь Гренджа-Донський, дуже плодотворний у всіх родах красного письменства. За ним ідуть поети: Іршош-Кум'ятський, о. Степан Сабол-Зореслав, Федір Могіш (Боевір), Микола Рішко, Іван Колос, Федь Маков'янин. Це все поезія національного напрямку». Саме як «поет національного напрямку», як символ духу творення повертається до нас з тих років нещадно відштовхуване і так запонадливо забуте горде ім'я – Федір Могіш-Боевір, голос якого, бадьорий і натхненний, звучав переконливо, урочисто, заклично. А Володимир Бірчак вважав, що «про поезію Могіша, може в більшій мірі, як про Рішкову творчість, можна сказати, що в ній щасливо об'єднуються кращі традиції української поезії від Шевченка до Маланюка. На жаль, досі не видано ані одної збірки Могіша, яка напевно забезпечила б йому одно з перших становищ серед близьких сучасників».

Федір Ілліч Могіш (Боевір) народився 23 січня 1910 р. в Скотарському на Воловеччині. Навчався в Ужгородській семінарії. Відбув військову службу в чехословацькій армії. Працював учителем в селі Негровець на Міжгірщині, та з приходом угорських

окупаційних властей втратив роботу. Згодом учителював у Синевірській Полянці, звідки був призваний в угорську армію. Після війни працював інспектором шкіл у Берегові. Закінчив Харківський інститут культури. Якийсь час завідував відділом культури в Берегові, та 1956 р. як безпартійний був звільнений з цієї посади. Федір Могіш переїхав до Хуста, викладав у культосвітньому училищі, завідував заочним відділенням. У 1970 р. вийшов на пенсію, а згодом разом з дружиною виїхав на постійне проживання до дочки у м. Луцьк, де й помер 31 травня 1991 р.

Писати Федір Могіш почав ще в студентські роки. Був у близьких взаєминах із членами української літературної школи у Празі, особисто знав Уласа Самчука, Леоніда Мосендза, Степана Сабола-Зореслава, Михайла Мухіна, Василя Гренджу-Донського та багатьох інших. Був обізнаний із творчістю Олени Теліги, Олега Ольжича, Івана Рошка-Ірлявського, Івана Колоса. Федір Могіш інтенсивно друкувався як в тогочасних літературних та суспільно-громадських часописах як на Карпатській Україні, так і за її межами. У 1938–1939 рр. був комендантом Січі у с. Негровці. Це стало приводом для переслідувань з боку угорської, а згодом і радянської влади. Твори Федора Могіша окремим виданням не виходили, а в повоєнні роки поета повністю відсторонили від літературного життя краю.

Чим був незвичний сільський хлопчина з бідної багатодітної верховинської родини? Що спонукало його, що допомогло йому отримати чудову як для українця на той час освіту? Що давало йому наснагу творити і нести людям добро протягом усього нелегкого шляху, йдучи з гордо зведеною головою, і майже дійти до найвищої мети – побачити вільних людей на вільній рідній землі?..

Його мама дуже скоро зрозуміла, що син надзвичайно спритний і годний до будь-якої роботи, не лишиться працювати коло землі, хоча так любить її – рідну землю. Його гострий розум потребував простору. Відмінно закінчена початкова школа – та цього замало. Екстерном закінчена горожанська. Врешті, навчання в Мукачівській учительській семінарії. Саме там прокидається поетичний талант: почав писати вірші «доброю поетичною українською мовою» (Федір Потушняк), які часто друкуються у тогочасних літературних і суспільно-політичних часописах «Пчолка»,

«Наш рідний край» та інших. Він пише багато і натхненно, з молодечим запалом, але й цілком сформованим поетичним і життєвим кредо:

*...Я чую, як нуртус в жилах
Схвилювана юнацька кров,
Як пружиться простерти крила
Огнем налитая любов,
Як іскрою кінцями пальців
Проскакує тремтячий жар,
І п'ють серця у млоснім танці
Солодких слів сочистий чар.
О так! Я знаю, що не вічна
П'янка хвилиночка оця –
Утопиться в імлі космічній
І знов – утишені серця...
Прощай, леліс...
Не ти одна в юнацьких мріях,
Не ти одна для мене рай.
Лечу у гори буревієм
Змагаться з громами... Прощай!
У мене є ще Кохана...
Не нарікай і не кляни,
Бо їй служить – найвища шана.
Служімо ж їй – і я, і ти!*

Ідея відданості великій справі – боротьбі за волю-українського народу – стає провідною багатьох поезій Босвіра. Він є свідком того, як формується нове покоління борців, що «відчули силу м'язів, і швидкість ніг, і запал парубочий», що напружують «і мускули, і нерви», гартують силу духу «в полум'ї вогнів», «шикують в ряд усі свої резерви», щоб не залишити «каменя на камені» від старого світу, щоб «в кривавій змазі вписати кров'ю заповіт пророчий» і, здобувши перемогу над ворогом, почути, як заграють гімн «сурми звияжні...» Автор і себе відносить до цього покоління: він, як і його побратими, «безбоязно і гордо крізь дим атак, крізь жах і розпач штурмів» залишиться незломним «при веслах»; він хоче славою «збагрили небо голє», щоб, будучи закутим у кайдани, здобути свободу і воскреснути в момент смертного катування:

*... і в вирі вод розбурханих та лютих
Незломними залишимося при веслах,
Бо ми – в кайдани куті й – не закуті,
Бо ми – на смерть скатовані – воскресли!*

Гордий за свій народ, за свою Батьківщину, Боевір у всіх офіційних паперах неодмінно зазначає, що він українець, незважаючи ні на які неприємності. Це тепер нам дивно, чому, відстоюючи свою національну українськість, можна було накликати на себе лихо. А тоді найбільшим з дозволеного було записатися русином. У своїх творах Боевір кличе людей до поступу, до святого Чину в ім'я майбутнього України, беззастережно вірячи у свій народ, бо:

*Хто раз пізнав життя свого мету,
Хто раз відчув свою незламну силу,
І пружних ніг юнацьких бистроту,
Й могутні, дужі за плечима крила –
Не схилить той своєї голови
Ні перед криком, ні штиком ворожим.
У час грізний, бурхливий, грозивий –
Скоріш її на полі бою зложить...*

Володимир Бірчак, один з перших літературних критиків творчості Федора Могіша, визначив його тексти досконаліми за формою і глибиною почуття. Літературознавець неодноразово наголошує на трагічно-героїчному оптимізмі Боевіра: поет створює могутній образ верховинської природи, в якій людина уявляється такою малою і самотньою, та це не лякає її, як не лякається непомітний гірський потічок перед негодами й перепонами на шляху до високої мети – до моря. «Наснажена великою ідеєю революційного перетворення світу, – переконана сучасна дослідниця творчості Ф. Могіша Надія Ференц, – емоційно пристрасна, заклична поезія творила героїчний тип людини, що не боїться труднощів боротьби, готової в будь-яку хвилину принести себе в жертву заради свободи. «І смертним криком я уп'юсь...», «...ми всі повстали, щоб в кривавій змазі вписати кров'ю заповіт пророчий...» – це зізнання ліричного героя Федора Могіша. Пост нагадував, що наш народ, якого В. Пачовський назвав генієм туги, можуть вивести на волю не рабський плач, не скарги і ридання, а лише чину не-вгасиме хотіння...»

В умовах національно-державницьких змагань народу Федір Могіш був переконаний, як і його побратими по перу – Гренджа-Донський, Боршош-Кум'ятський, Зореслав, Ірлявський та ін., що поезія в заклично-наказових інтонаціях має стати закликком-зброєю в нелегкій організованій боротьбі за гідність, свободу, рівність, прапор, мову... – за Україну.

Побутує красива фраза: у житті завжди є місце для подвигу. Ми чомусь розуміємо подвиг, як миттєву самопожертву, а є ж іще подвиг тривалістю в ціле життя, за яким не одні лише раптові емоції, але й непохитні переконання, інтелектуальна наповненість, віра та воля, любов та відданість.

У всі часи знаходилися люди, що ненавиділи Боєвіра, заздрили його таланту, його духовній силі. Із Мукачівської семінарії його виключали, позбавляючи права вступу у вищі навчальні заклади. Та все ж семінарію він закінчив, правда, в Ужгороді завдяки особистому заступництву Августина Волошина. Пізніше не раз і не двічі навідували Боєвіра «криваві півні» з угорської жандармерії, а згодом – люди з не менш кривавого НКВС. У повоєнні роки основним закидом поетові був його «буржуазний націоналізм». Поет не перестав писати і вірити.

У повоєнні роки Федір Могіш закінчив Харківський інститут культури. Працював на різних посадах у Берегові, викладав у Хустському культосвітньому училищі. У 1970 р. вийшов на пенсію, переїхав до дочки у м. Луцьк, де помер 31 травня 1991 р.

І от він повертається до нас у товаристві однодумців і одновірців – ясної плеяди поетів Карпатської України. На жаль, йому не вистало лише року, аби дочекатися свого літературного визнання – повернення з духовного вигнання. Чи, може, нам не вистало тої духовної сили, аби ступити бодай крок назустріч йому?..

*Пригоріж рідної землі
Та камінчик з Тиси,
Жменю глици та горішок
З букового лісу
Повезу в краї Волинські
З Карпатського краю –
Там невтомне січовицьке
Серце спочиває...*

ІВАН РЕБРИК

Джерельні приписи:

1. Пагіря, В. Історичні портрети. Повернені з минулого [Текст] : [про Ф. Могіша (Боевіра)] / Василь Пагіря // Пагіря, В. Відлуння Карпат : сторінки історії. – Ужгород : Срібна Земля, 1994. – С. 22-23.
2. Пагіря, В. Літератори : Федір Ілліч Могіш [Текст] : [про поета ; в т. ч. його поезії] / Василь Пагіря // Пагіря, В. Село під Бескидом : іст. нарис про с. Скотарське. – Мукачево : Карпат. вежа, 2007. – С. 52-55.
3. Пагіря, В. Федір Могіш (Боевір) [Текст] : [про поета] / Василь Пагіря // Календар «Просвіти» на 1995 рік. – Ужгород : Гражда, 1995. – С. 41.
4. Федір Могіш [Текст] : [про поета ; в т. ч. його поезії] // Моя Карпатська Україно : пост. антол. / упорядкув. І. Ребрика ; ред. Н. Ребрик. – Ужгород : МП «Бокор», 1992. – С. 132-140.

6. Немеш, М. Заговкла пісня ... : До річниці смерті Федора Могіша [Текст] : [вчитель і поет] / Маргарита Немеш // Срібна Земля. – 2004. – 5 черв. – С. 15. : фото.
7. Пагіря, В. ...Де пахне вітер запахом ялин (до 95-річчя з дня народження Федора Могіша) [Текст] / Василь Пагіря // Карпат. Україна. – 2005. – 22 січ. – С. 14.
8. Ребрик, І. Боротьба і віра Федора Могіша [Текст] : [про поета ; в т. ч. його вірші: «Ми», «Не рабський плач», «Помста»] / Іван Ребрик // Закарпат. правда. – 1992. – 1 трав. – С. 4. : фото.
9. Шевченко, Г. Хто раз відчув свою незламну силу ... [Текст] : [про поета Ф. Могіша-Боевіра] / Георгій Шевченко // Карпат. Україна. – 1992. – 4 черв. – С. 8.

ЛЮТИЙ: 15

ВОЛОДИМИР ЮРІЙОВИЧ ЛАЗУР

60-річчя від дня народження доктора фізико-математичних наук, декана фізичного факультету УжНУ, заслуженого професора УжНУ (нар. 1950)

Народився Володимир Юрійович Лазур 15 лютого 1950 р. в с. Вонігово Тячівського району Закарпатської області. В 1967 р. закінчив Буштинську середню школу, а в 1972 р. – з відзнакою фізичний факультет Ужгородського державного університету. Наступні три роки навчався в стаціонарній аспірантурі при кафедрі

теоретичної фізики УжДУ і під керівництвом професора І.В. Хіміча та професора Ю.М. Ломсадзе займався дослідженням аналітичних властивостей амплітуд розсіяння в аксіоматичній квантовій теорії поля. Ним вперше доведено інтегральне представлення Йоста-Лемана-Дайсона для класу узагальнених функцій, більш широкого, ніж шварцівський простір S' . Одержане інтегральне представлення стало ефективним інструментом дослідження аналітичних властивостей амплітуди розсіяння в рамках так званих локалізованих квантових теорій поля. На підставі встановлених аналітичних властивостей вперше в рамках локалізованої квантової теорії поля одержано аналог обмеження Фруассара-Мартена. Ним були розгорнуті оригінальні дослідження по виведенню дисперсійних співвідношень в класі неперенормованих квантових теорій поля з неполіноміальним зростанням матричних елементів в імпульсному просторі. На цьому шляху йому вдалося розв'язати проблему включення слабких взаємодій в аксіоматичний підхід Боголюбова-Медведева-Поліванова з неполіноміальним зростанням матричних елементів. 20 грудня 1977 р. в Інституті математики АН України (м. Київ) захищає дисертацію «Аналітичні властивості і аксіоматичні обмеження на амплітуду розсіювання в квантовій теорії поля з неполіноміальним ростом матричних елементів» і здобуває вчений ступінь кандидата фізико-математичних наук.

Після закінчення аспірантури з 30 вересня 1975 р. В.Ю. Лазур працює асистентом кафедри теоретичної фізики Ужгородського державного університету, а 27 вересня 1983 р. його обирають старшим викладачем кафедри. 8 жовтня цього ж року відкликаний у розпорядження Мінвузу СРСР для річного наукового стажування в Інституті фізики міста Белград (Югославія). 28 червня 1986 р. В.Ю. Лазур обраний доцентом кафедри теоретичної фізики. У відповідному науковому званні затверджений 7 липня 1988 р. 1 вересня 1990 р. за направленням Мінвузу України зарахований у стаціонарну докторантуру при кафедрі квантової радіофізики Московського фізико-технічного інституту (базової науково-освітньої організації Фізичного інституту ім. Л.П. Лебедєва АН СРСР). 22 жовтня 1993 р. В.Ю. Лазур захистив на спеціалізованій вчсній раді Московського державного університету ім. М.В. Ломоносова докторську дисертацію на тему: «Одно- і двоелектронні процеси

з перерозподілом в теорії іон-атомних зіткнень» і 14 січня 1994 р. йому присвоєно вчений ступінь доктора фізико-математичних наук. В цей же день переведений на посаду професора кафедри теоретичної фізики, а у відповідному вченому званні затверджений 26 жовтня 1995 р. 24 жовтня 1995 р. обраний завідуючим кафедри теоретичної фізики, а 17 березня 2005 р. на альтернативних засадах обраний деканом фізичного факультету УжНУ. В 2007 р. отримав почесне звання «Заслужений професор УжНУ».

У 1996–1997 рр. Володимир Юрійович проводив наукові дослідження за контрактом з Міжнародним агентством з атомної енергії по проекту «Дослідження елементарних процесів у плазмі ядерного походження». У 1997 р. професор В.Ю. Лазур призначений консультантом Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ) від України з проблем керованого термоядерного синтезу. Разом із вченими 9-ти дослідницьких груп з Англії, Німеччини, Франції, Бельгії, Росії та Грузії на конкурсній основі виграв колективні гранти від Міжнародної асоціації INTAS (Бельгія) на фінансування дослідницьких проектів: «Фундаментальні проблеми фізики іон-іонних взаємодій» та «Фемтосекундні процеси зіткнення та радіаційні явища в атомних системах, що взаємодіють з іонними пучками та інтенсивними лазерними імпульсами». Неодноразово виступав з науковими доповідями на престижних наукових конференціях та лекціях в університетах Югославії, Словаччини, Чехії, Німеччини і Росії.

Професор В.Ю. Лазур є автором двох монографій та понад 180 наукових праць, опублікованих у провідних міжнародних та вітчизняних журналах. Він є організатором трьох міжнародних конференцій з актуальних проблем сучасної теоретичної фізики. Під його науковим керівництвом захищено 5 кандидатських дисертацій.

В.Ю. Лазур є членом спеціалізованої ради по захисту кандидатських дисертацій при УжНУ, членом експертної комісії з фізики Міністерства освіти і науки України, а також членом редколегії наукового журналу Вісник УжНУ серія – Фізика.

За значний внесок у розвиток науки і освіти регіону професор В.Ю. Лазур відзначений почесними відзнаками Ужгородської міської ради та Закарпатської обласної державної адміністрації.

**ІВАН ХІМІЧ,
МИРОСЛАВ КАРБОВАНЕЦЬ**

Джерельні приписи:

1. Лазур, В.Ю. Асимптотичні методи в релятивістських задачах з невідокремлювальними змінними [Текст] / В.Ю. Лазур, О.К. Рейтій, А.В. Катернога // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 7. – Ужгород, 2000. – С. 70-76. : фото.
2. Лазур, В.Ю. Інтегральні рівняння Додда-Грайдера в задачі про одноелектронну перезарядку [Текст] / В.Ю. Лазур, Л.М. Халус // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 4. – Ужгород, 1999. – С. 86-93.
3. Лазур, В.Ю. Перше борівське наближення із спотвореними хвилями [Текст] / В.Ю. Лазур, Л.М. Халус // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 6. – Ужгород, 2000. – С. 145-154. : фото.
4. Лазур, В.Ю. Про асимптотичний розклад розв'язків квантовомеханічної задачі трьох кулонівських центрів [Текст] / В.Ю. Лазур, М.В. Хома, В.Л. Пучков // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 3. – Ужгород, 1998. – С. 65-69.
5. Лазур, В.Ю. Теорія збурень для релятивістської задачі двох кулонівських центрів в наближенні об'єднаного атома [Текст] / В.Ю. Лазур, А.В. Катернога, С.І. Мигалина // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 4. – Ужгород, 1999. – С. 145-150.
6. Лазур, В.Ю. Функція Гріна квантовомеханічної задачі двох кулонівських центрів [Текст] / В.Ю. Лазур, М.В. Хома, М.І. Карбованець // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 7. – Ужгород, 2000. – С. 77-82. : фото.
7. Lazur, V.Yu. Adiabatic asymptotic theory of the two-electron exchange at relativistic binding energies [Текст] / V.Yu. Lazur, O.K. Reity, S.I. Myhalyna // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 22. – Ужгород, 2008. – С. 96-104.
8. Lazur, V.Yu. Relativistic quark model of D-, D_s-, B- and B_s-mesons [Текст] / V.Yu. Lazur, O.K. Reity, V.V. Rubish // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 22. – Ужгород, 2008. – С. 87-95.

9. Лазур Володимир Юрійович [Текст] : [д-р фізико-мат. наук] // Наукова еліта Закарпаття : доктори наук, професори Ужгородського національного університету. – Ужгород : Гражда, 2005. – С. 62-63. : фото.
10. Шманько, І.І. Лазур Володимир Юрійович [Текст] : [вчен.-фізик] / І.І. Шманько // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 186-187. : фото.

МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ ГАЛИЦЯ

125-річчя від дня народження народного казкаря
(1885–1971)

Казка живе доти, доки її розповідають. В умовах карпатського побуту (сільські вечорниці, вечори під вівчарською колибою чи в лісорубському бараці...) довше всього затрималася традиція казкарства. Фольклорист Петро Лінтур, у 1940–1960-х рр. професійно збираючи усну народну творчість у Закарпатті, спілкувався з понад вісімдесятьма казкарями і записав від них біля 1500 казкових сюжетів. У липні 1961 р. він із групою студентів зустрівся у селі Дулові на Тячівщині з 76-річним мудрецем-казкарем Михайлом Галицею. Уже перша казка Галиці – «Про Фармудзя Івана» - зачарувала слухачів. Її герой на казковому шляху пригод спіймав півня, пір'я якого світилося «ясніше за електрику», переміг 12-голового змія і не впав під напором крові, яка цебеніла із обезголовленого тіла чудовища, «наче відкрили загату Закарпатської гідроелектростанції у Вільшанах», – і лише так добув собі красуню-дружину. Свого героя із казки «Про Анну Престоянну» зробив приборкувачем златогривого жеребця, який «облетів цілий світ за п'ять хвилин», бо «летів швидше, як Юрій Гагарін». Стародавні сюжети про пошуки нареченої чи про гостювання у Місяця та Сонця казкаря наблизили до своїх сучасників вдалим порівнянням.

У 1961 р. П.В. Лінтур від Михайла Галиці записав 23 казки, переконався, що дулівський мудрий оповідач до казки ставився так же творчо, як і до праці. Він спішив переповісти весь свій репертуар, аби зберігся для прийдешніх поколінь. Листом від 17 лютого 1962 р. він запрошував фольклориста приїхати в Дулово: «Пишу Вам, товаришу Петре Васильовичу, що я такі казки годен казати, що іще ніхто ніколи в житті не казав – дуже красні і довгі. Я стільки наказав би, що май велика книга була б, як Трифологіонер. Знаю й красні співанки. Та хотів би, щоб по Закарпаттю пішло моє ім'я, щоб іще мої старі знайомі вандрівники споминали за мене та й молодь. Котрий іще із старих людей жив, спом'янув би за Галицю Михайла, які я деколи їм казки казав і співанки співав».

Петро Лінтур приїжджав із Ужгорода в Дулово, записував «красні та довгі казки». У 1965 р. видавництво «Карпати»

випустило у світ збірку «Казки зелених гір», яку склали 18 творів із репертуару Галиці – «Про бідного чоловіка і чарівний перстень», «Як чоловік і ведмідь газдували», «Про Ружу Івана», «Про Білого Полянина», «Про гору, що верхом сягала неба»...

А всього збирачу народної мудрості дідусь Михайло встиг розповісти 35 казок. Глибокий ідейний задум він вклав у казку «Цар Дикого лісу» – про складні відносини людини і природи. Граф підступно піймав і замкнув до клітки Царя Дикого лісу – уособлення свободи і хазяїна незайманої природи, щоб його показувати «цивілізованим гостям», але син графа випустив в'язня, за що той пізніше віддячився хлопчикові – врятував йому життя. Уже тоді, коли почалося масове вирубування лісів Карпат, сільський мудрець гостро ставить питання про екологічну безпеку краю.

Михайло Галиця кожен казку, яка була у його репертуарі, вважав власним неповторним твором. Так він говорив і про казковий сюжет «Брати-близнюки Іван і Йосиф», хоч весь він скомпонований із традиційних мотивів. Правда, розповісти «нову казку» надихнула його надзвичайно радісна подія – рідна донька казкаря народила двох хлопців-близнюків.

У книзі «Казки зелених гір» (1965), яку Петро Лінтур готував до друку з Іваном Чендсєм, тячівчанином, подано й короткий нарис «Казкар Михайло Галиця», з якого дізнаємося, що сільський мудрець навчився читати й писати в парафіяльній школі, бував на заробітках в Галичині, в Боснії та Герцеговині, перед Першою світовою війною побував за океаном, після Другої світової війни працював у бригаді теслярів на будівництві Терсбля-Ріцької ГЕС. Звідти й вийшов на пенсію.

Почуте не тільки в рідному селі чи від галичан, але й переїняте від сербів органічно увійшло в репертуар Галиці. Він розповідав казку про Королевича Марка і Мусу-Кеседжію, в основу якої покладено мотиви юнацьких пісень балканських слов'ян.

Добрим словом про книгу «Казки зелених гір» відгукнулися П. Скунець, В. Басараб, В. Фединишинець... Рецензії на неї були опубліковані в газеті «Літературна Україна» (8 березня 1966 р.) та журналі «Народна творчість та етнографія» (1967, № 2). Один із відгуків опублікувала навіть міська газета міста Клайпеди. Така популярність зумовлена тим, що в «Карпатах» у 1966 р. видано казки Галиці у перекладі російською мовою накладом 100 000 примірників.

Про казкаря із закарпатського села Дулова Петро Лінтур розповів і в передмові до «Українських народних казок» німецькою мовою (книга вийшла у Берліні в 1972 р.). В тому виданні є й кілька текстів із репертуару Галиці.

Вихід збірки казок Михайла Михайловича Галиці зробив його ім'я знаним далеко за межами Дулова. Вчителі приводили учнів до діда Михайла «на виховні години», в його оселю навідувалися журналісти. Помер М.М. Галиця 26 січня 1971 р., не доживши 30 днів до свого 86-ліття. Та зустріч з фольклористом П.В. Лінтуром, старання останнього повернути народу його мудрість книгами вписали ім'я казкаря із Дулова в контекст української культури.

ІВАН СЕНЬКО

Джерельні приписи:

1. Галиця Михайло Михайлович (25.02.1885–26.01.1971) [Текст] : [в т. ч. казки «Про Анну Престоянну», «Про гору, що верхом сягала неба», «Цар Дикого лісу», «Як бідний слуга газду обдурих», «Брати-близнюки Іван і Йосиф»] // Зачаровані казкою : укр. нар. казки Закарпаття в записах П. Лінтура / упоряд. І. Сенько та В. Лінтур. – Ужгород : Карпати, 1984. – С. 35-100.
2. Казки зелених гір [Текст] : [записані від М. Галиці] / запис, упорядкув. та ред. П.В. Лінтура, І.М. Чендея. – Ужгород : Карпати, 1965. – 232 с.
3. Казки Михайла Галиці [Текст] // Три золоті слова : закарпат. нар. казки Андрія Калина, Михайла Галиці, Василя Короловича в записах Петра Лінтура / упорядкув., передм., слов. та прим. І.М. Сенька. – Ужгород : Закарпаття, 2008. – С. 103-186.
4. Сказки зелёных гор, рассказанные М.М. Галицей [Текст] / запис, сост., ред. П.В. Лінтура и И.М. Чендея ; пер. с укр. Г.Н. Петникова. – Ужгород : Карпаты, 1966. – 285 с.

5. Басараб, В. Книжка, написана... палицею [Текст] : [про М.М. Галицю] / В. Басараб // Герої – серед нас. – Ужгород : Карпати, 1976. – С. 23-26.
6. Лінтур, П.В. Казкар Михайло Галиця [Текст] : [про нього] / Петро Васильович Лінтур // Казки зелених гір / запис, упорядкув. та ред. П.В. Лінтура, І. М. Чендея. – Ужгород : Карпати, 1965. – С. 3-8.
7. Лінтур, П.В. Казкарі Закарпаття і їх репертуар [Текст] : [в т. ч. про М.М. Галицю] / Петро Васильович Лінтур // Лінтур, П.В. Літературознавчі та фольклорознавчі праці : матеріали для студ.-філологів, які вивчають курси «Українська усна народна творчість», «Історія української літератури» / упоряд. : В.В. Барчан, І.М. Сенько. – Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2008. – С. 23-25.

8. Сенько, І. Три казкарі та збирач народних скарбів Петро Лінтур [Текст] : [в т. ч. про М.М. Галицю] / Іван Сенько // Три золоті слова : закарпат. нар. казки Андрія Калина, Михайла Галиці, Василя Короловича в записках Петра Лінтура / упорядкув., передм., слов. та прим. І.М. Сенька. – Ужгород : Закарпаття, 2008. – С. 9-10.
9. Поп, І. Галиця Михайл [Текст] : [сказочник] / Іван Поп // Поп, І. Енциклопедія Подкарпатської Руси. – Ужгород : Изд-во В.Падяка, 2001. – С. 127.

10. Лінтур, П. Сказочник Михайл Галиця [Текст] / П. Лінтур // Закарпат. правда. – 1964. – 1 февр. – С. 4.

ЛЮТИЙ: 27

ФЕДІР МИХАЙЛОВИЧ ПОТУШНЯК

100-річчя від дня народження письменника,
вченого-історика та філософа (1910–1960)

Постать Федора Михайловича Потушняка (27.02.1910, с. Осій – 12.02.1960, м. Ужгород) у вимірах крайових, всеукраїнських і ширших була й залишається небуденною.

Він увійшов в історію рідного краю та України як видатний культурно-освітній діяч – вчений-історик (археолог та етнолог-народознавець), фольклорист, філософ, журналіст, викладач-доцент вищої школи, письменник – прозаїк, поет, драматург, критик, літературознавець. Друкувався також під псевдонімами та криптонімами – Ф. Пасічник, Ф. Вільшицький, Ф. П-к, Ф. П-ик, Ф. П., Ф. М., Vox Clamantis – Волаючий голос, п., рь-кь.

Його називали закарпатським Сковородою, спадкоємцем Духновича – будителем ХХ віку, а був він продовж усього життя і досі залишається самим собою – неповторною особистістю, творцем-самітником, «одним», за визначенням Петра Скунця – психологічну установку бути таким прищепив собі ще як йшло становлення його багатогранної особистості під час навчання в Берегівській гімназії та Карловому університеті в Празі. Дотримувався ж її до кінця своїх днів.

На його життєвім шляху, що почався щасливим дитинством в Осії на Іршавщині, пам'ятними віхами стали навчання у

Берегівській гімназії та Карловому університеті в Празі, учителювання у горожанській школі в селах Білки на Іршавщині та гімназії у Великому Бичкові на Рахівщині, короткочасна військова служба в армії у Брно та праця бібліотекаря у тамтешньому університеті, доля військовополоненого вермахту – залізничника-стрілочника під Берліном, робота в Подкарпатському обществі наук в Ужгороді, мобілізація в діючу на східному фронті угорську армію та служба писарем в одному з її піхотних полків, праця радянського військовополоненого на відбудові залізниці в Івано-Франківську, журналістські будні в обласній газеті «Закарпатская Украина», викладацька робота в Ужгородському університеті.

Натура від природи і виховання цільна, позначена дивовижною широтою зацікавлень, був він передусім справжнім сином рідної землі – прагнув якомога ширше й глибше пізнати дивовижно древні, тяглі у великому часі, чи не мільйонлітні, корені свого карпатського роду – надто своєрідної, але органічної частки українського народу. Він хотів осягнути серцем і розумом ті духовні підвалини, що допомагали пращурам і поколінням ближчим зберігати і примножувати одвічні набутки народної культури і встояти у вирі тривалих несприятливих суспільних умов, не впавши ниць під їх тяжкою ношею і не розчинившись в панівному інонаціональному середовищі.

Тож його фахова різнобічність не була розхристаністю чи розпорошеністю творчої натури, навпаки – свідченням вражаючої цільності особистості.

Зрілістю думки і почуття позначена вся його чимала творча спадщина, хоча процес визрівання Потушняка-творця припав на 1940–1960 рр., які не тільки не сприяли цьому, але й войовниче перешкоджали – Друга світова війна, ідеологічна зашореність, людиноненависництво, хворобливе прагнення радянського тоталітаризму будь що втиснути творчу особистість у прокрустове ложе так званого соціалістичного реалізму чи штучних постулатів комуністичної партійності мистецтва і науки, досить швидко перстворювали навіть неординарні, але слабодухі особистості у живих трупів.

Він вистояв. Навіть не зігнувся. Хоча на нього, починаючи з 1945-го і до кінця днів налягли не лише негаразди, які тоді відчував на собі кожен справжній творець, взагалі чесний громадянин, але

й ціле кубло хулителів-заздрісників – окремих, цілком конкретних, співпрацівників з університету, які в останнє п'ятнадцятиліття п'явками впилися у його тіло, виснажували нерви, підточували здоров'я, прагнучи не тільки знівечити душу, а й ізолювати від суспільства. Час-простір, що припав на його долю, наполегливо намагався поголовно знівелювати особистість, отваринити громадянина як в одному з характерних Потушнякових віршів останніх років життя:

*Я пес господній
Бурі і вологи
Мокляк пісок їду пісню
Лиш знаю я
Я все їду в твої дороги
Як хочеш ти
Так служу я
Хазяїну*

*Ти іноді подумаси на свого пса
Я служу вірно
І я забув
Всього себе
Дітей своїх*

*.....
І дальше в бурю і негоду йду
Зневагу к всьому в серцю прикриваю
І в даль туманну мчу
І мчу*

(«Пес Господень»)

Він не довжив кільканадцять днів до свого 50-річчя, та створив дивовижно багато неперехідного – і у науці, і в журналістиці, і на освітянській ниві, і у словесному мистецтві.

Лихим пророцтвом Федора Потушняка стали рядки одного з останніх його віршів, написані взимку 1959–1960 рр.:

*Сьогодні чую я таємні кроки,
Уже моїй не повернутись весні –
Я жив завжди у золотому сні,
І думи мої всі були глибокі...
Впрягайте коні – мчатись в безконечність!*

*Сам йду вмирать в великий храм богів...
Сьогодні я відчув, що час доснів,
І струни в лірі сам пірву сердечні.*

(«Зима. Заходить сонце у заграву...»)

До весни він справді не дожив. Вкрай тяжка обстановка на роботі, надумані політичні звинувачення заздрісників-недругів, вислухи в партійних органах, що породжували чутки, вибухово сколихнули його натружене серце. Після тривожних нічних болів він сам пішов 10 лютого вранці до лікарні – його лікаря в Ужгороді не було, перебував у відрядженні. Важкий сердечний напад лікарі елітної медичної установи сприйняли як гостре шлункове отруєння, і через два дні при невідповідному лікуванні із вживанням величезної кількості мінеральної води за два тижні до свого п'ятдесятиліття, 12 лютого 1960 р. великий трудівник відійшов у Вічність. Останнім його проханням-волянням було: «Збережіть мені життя. Мені так багато ще треба зробити».

Перу Потушняка-науковця належить понад триста публікацій.

Потушняк-філософ утвердився насамперед видрукуванням в «Літературній неділі» (1943. – №№ 2-6) й досі неперевершеним «Коротким нарисом філософії Підкарпаття», у центрі якого оригінальна філософська система земляка-поета першої третини ХІХ ст., фахівця-філософа, члена-кореспондента Академії наук Угорщини Василя Довговича. Та, як мудрець, Потушняк полишив нащадкам у родинному архіві і свій сюрприз – «Філософічні статті», написані ним в Ужгороді у 40-50-х рр. (241 сторінка машинописного тексту) – стараннями професора Романа Офіцінського вже вийшли в світ окремою Потушняковою книгою «Я і безконачність».

Археологічні дослідження, крім численних статей, увінчалися двома монографіями, друкованою власним коштом «Археологічні знахідки бронзового та залізного віку на Закарпатті» (Ужгород, 1954) і не опублікованою до цих пір «Слов'янські археологічні пам'ятки на Закарпатті».

Чи не найбільша частка Потушнякових статей – народознавчого змісту, насамперед про народні вірування, міфологію, демонологію, матеріальну культуру краян. Ці публікації уже давно просяться стати окремою книгою, але поки що не стали. Стараннями

М. Тиводара видрукувана не зовсім завершена й незахищена його кандидатська дисертація «Закарпатська українська етнографія: значення, історіографія, завдання, проблеми та їх вирішення, елементи та їх вирішення».

Про науковий рівень його досліджень з лінгвістики можна судити хоча би за популярною статтею «Філософія мови», теоретичним підґрунтям якої стали праці «Думка у світлі мови» М. Мюллера, «Психологія народів» В. Вундта, «Душа і культура в мові» К. Фосслера, «Естетика» Б. Кроче.

Особливо значний доробок Ф. Потушняка в царині словесного мистецтва.

Донедавна із його літературної спадщини найбільш доступною читачеві була психологічно наснажена, добротю закросена проза – явив її після чи не цілого десятиліття успішної праці в поезії, що не могло не позначитися і на її образному ладі. Вимогливий до художнього слова метр української прози Петро Панч високо поцінував Потушняків прозовий набуток, чий «новели вирізняються психологічним заглибленням, вони гостро сюжетні, з чітко окресленими характерами, з ясною думкою. І скрізь лаконічність і прекрасна мова... В романі («Повінь» – Д. Ф.) читач знайде глибоке знання побуту, прекрасні пейзажі Закарпаття, звичаї і прагнення селян.»

Проза Ф. Потушняка започаткована виданням окремою книгою оповіданням «Земля» (1938) та збірками «Оповідання» (1942), «Гріх та інші оповідання» (1943). Чимало новел, поезій в прозі, дві повісті були створені у 30-40-х рр., та у зв'язку з постійними інсинуаціями проти автора тривалий час залишалися в рукописах, а почасті й досі залишилися. Наступна книга «В долині синьої ріки» вийшла лише у 1957 р. і прорвала нарешті глуху загату, започатковану ще угорськими окупаційними властями і доведену до зразкової досконалості радянським тоталітаризмом, що стримувала по-гірському стрімкий і запашний потік його прози до читача.

Роман «Повінь», створений у другій половині 50-х рр. став першим так епічно розлого закросеним і видрукуваним прозовим твором закарпатського письменника (1959). Відтак книги прози, хай посмертно, видавалися і перевидавалися казковими для нинішніх днів тиражами, час від часу збагачуючись все новими й новими прозовими творами зі спадщини прозаїка: «Мати-земля»

(1962), «Повінь» (1965), «Повінь» (1971), «Честь роду: Оповідання, повість, поезії в прозі» (1973), «Твори: Роман, оповідання, поезії в прозі» (1980), «Повінь: Оповідання, новели, поезії в прозі, роман» (1985). Уже за часів української державності стараннями письменника Василя Басараба була видрукувана автобіографічна, художньо новаторська повість воєнної тематики «Смерть положила мені руку на плече» (Тиса. – 1994. – № 1-2). Досі не видрукуваним залишається великий за обсягом філософський роман «Боротьба з демоном».

Потушняк-прозаїк поєднав традиційне реалістичне письмо з письмом новітнім, позначеним синтезом народної міфології, вірувань та звичаєвості з неоромантичним демократизмом і лаконічністю вислову, ритмічністю густої образності текстів, властивою імажинізму, психоаналітичним заглибленням у феномен людського духу.

Парадоксально: хоча Потушняк увійшов у літературу як поет і за життя видрукував у 30-40-х рр. кілька збірок поезій, що здобули визнання у тогочасній критиці, але чи не найменш доступною широкому читачеві донедавна залишалася його поезія, в яку він упевнено увійшов сімнадцяти – вісімнадцятилітнім юнаком і творив постійно до скону.

Його поетична спадщина вражає уже своїм величезним обсягом. Крім видрукуваних – це вісім саморобних машинописних поетичних книг в форматі А 5 великого обсягу, кілька у форматі А 4, кільканадцять значно менших А 5-го формату у м'якому картоні. Є тут повтори, а також, певна річ, як і в художника-живописця в етюдах та начерках, що, як правило, не стають об'єктом публічних виставок, дециця віршів – чорнових заготовок, але більшість з них – твори викінчені, яким судилося довге-предовге шухлядне існування, хоча, як свідчить той стан, у якому автор полишив свій поетичний спадок, він сподівався донести написане до читача: всі твори передруковані на друкарській машинці, окремі і по кілька разів; упорядковані автором як окремі збірки з поділом на розділи і цикли, згруповані поезіями, поемами та віршованими драмами, акуратно оправлені творцем у саморобні, власного виготовлення книжки, окремі опісля правлені його рукою.

Але хай ім'я Ф. Потушняка – постать енциклопедичну, – ще за радянських часів і ввели на сторінки поважних енциклопедичних

видань УРСР та Радянського Союзу, щодо його поезії там, як на той час, були різкі застереження ідеологічного характеру: «... вірші позначені впливом імпресіонізму» (УРЕ, перше видання, Т. 11), «... стихи досоветского периода написаны под влиянием импрессионизма» (Краткая литературная энциклопедия, Т. 5). «Імпресіонізм» – всього термін, нічим не гірший у понятійному апараті теорії літератури ніж «класицизм», «реалізм», «романтизм» чи будь-який інший термін, але у літературі та мистецтві часів воєнничого комуноімперіалізму однозначно прочитувався – ворог святая святих найпередовішого, єдино правильного методу «соціалістичного реалізму», геть відмінного від естетичних засад мистецтва загниваючого буржуазного Заходу. Цього було досить, щоб винести присуд поезії Ф. Потушняка як непотребу, і вагома частка творів поета й драматурга тривалий час залишалася не реабілітованою, не видрукуваною, не функціонуючою, а друкована у дорадянський час не актуалізувалася, аби небавом канула в забуття.

Долати подібні ярлики за радянських часів було нелегко. Першим, хто намілювався публічно, у поважних часописах, поставити ще 1970 р. питання про повернення Потушнякової поезії українській літературі був молодий ужгородський критик Володимир Фединишинець, виступ якого був помічений, але чорним чиновницьким хрестиком й негайними інсинуаціями проти нього самого.

Опісля лише на схилі горбачовської перебудови уже без лихих наслідків мені вдалося знову повернутися в позитиві до розгляду Потушнякової поезії й видрукувати на двох газетних сторінках поважну добірку його віршів, що хронологічно представляють творчість поета від першої рукописної збірки 1928 р. до останніх його поезій, написаних незадовго до смерті (газета «XXI вік». – 1990. – липень, № 12. – С. 4-5).

Крига ж недоступності ширших Потушнякових постичних текстів сучаснику почала скресати лише на дев'ятому році незалежності України в рік 90-річчя від дня народження автора, коли це було зовсім безпечно, і стараннями професора Лідії Голомб книгою «Федір Потушняк. Хвилини вічності: Лірика» (2000) хай мізерним тиражем, читачеві нарешті знову повернуто відібрані із кількох раніше друкованих збірок вірші з невеличким додатком

більш ранніх та повоєнних, а головне – в розлогій передмові, що складає добру половину обсягу видання, вперше на академічному рівні розглянуто поетику автора.

Найповніше досі видання його поезії та віршованої драматургії «Мій сад: Поезії та драми / упорядкув., підготов. текстів, передм. та прим. Д.М. Федаки» (576 с.) з'явилося за підтримки Закарпатської облдержадміністрації в серії ВАТ «Видавництво «Закарпаття» «Письменство Закарпаття» лише 2007 р. й поповнило краєзнавчі фонди бібліотек краю системою управління культури та освіти і науки.

У поезію ж Потушняк упевнено увійшов ще учнем гімназії у 1927–1928 рр., і не так публікацією перших віршів на шпальтах двох тогочасних крайових журналів для дітей і шкільної молоді – «Наш рідний край» та «Пчолка», як першою повнокровною рукописною збіркою поезій гімназиста-шестикласника «Пори року».

Збереглася в машинописі і наступна його збірка «Поезії», датована 1931-м р., де автор, першокурсник університету, задекларував три чи не найсуттєвіші риси своєї поезії: філософічність, стремління згармонізувати світ, віру у внутрішню життєдайність світу.

Далі поет за дорадянських часів досить активно друкувався. Після виходу в світ в Іршаві збірки «Далекі вогні» (1934) видав ще кілька постичних книжок: «Хвилини вічності» (1936), «Таємничі вечори» (Іршава, 1938), «Можливості» (Севлюш, 1939), «На білих скалах» (Ужгород, 1941), «Кристали» (1942), «Терези вічності» (1944). Останні дві збірки розмножені невеликим тиражем ротаторним способом – після виходу в світ збірки «На білих скалах», виданої уже надто застарілим, який природно уже тоді вийшов був із вжитку й на теренах краю, етимологічним правописом, що мав притлумити все українське на Закарпатті, змусити закарпатців забути про Карпатську Україну, поезія автора потрапила в немилість окупаційних угорських властей. Із трибуни угорського парламенту автора звинуватили в тому, що збірка написана чистою українською, а не русинською мовою, а опісля мова збірки стала предметом обговорення й осуду на двох засіданнях регіональної окупаційної угорської влади в Ужгороді – регентського комісаріату. Людина мудра, автор не заходився оправдовуватися, тим паче

каятися перед кривдниками, тратячи творчу енергію попусту – далі інтенсивно творив вірші, поеми і віршовані драми, збирав, узагальнював і публікував етнографічні матеріали, писав і видрукував трьома окремими книгами прозу, видав на правах рукопису уже згадані дві добротні збірки поезій. До мобілізації на фронт у 1944-му створив ще дві збірки поезій «Тіні» та «Літо», які залишилися у машинописних авторських оригіналах. Після повернення з полону у 1945–1946 рр. досить активно друкував поезії в ужгородській та київській періодиці. Після нищівної вульгарної соціологічної критики філігранно виписаного уривку з філософської поеми «Павлович», вірші поета перестали йти до читача. А він упорядкував і датував 1945-м р. книгу поезій «Сонцедзвін», що збереглася у значнім за обсягом машинописі. Інший, значно розширений і дещо відмінний, недатований варіант однойменної машинописної збірки включає й вірші, датовані в пізніших рукописах 1931, 1942–1947 рр. У 1947 р. поет підготував у машинописі до друку збірку поезій «День» (160 с., зберігається досі), до якої відібрав вірші, датовані 1942, 1943, 1945, 1946 та 1947 рр., а також поеми 1942–1946 рр. «Вікна», «Подорож в ночі», «Невідомий», «Вовки», «Вугляр», «Довгович».

Чимала низка довершеної лірики й невеличка поема «Місячна ніч» були написані впродовж останнього року життя і теж збереглися.

Про своєрідність і новизну поезики Федора Потушняка одним з найперших досить глибоко сказав десь у 1945 р. в своїй недрукованій літературознавчій розвідці «Література Закарпатської України після [Першої] світової війни» сам автор: його мета як поета – «побачити свій світ в калейдоскопі вселюдської поетичної культури ... добитися власного поетичного виразу... та притім не втратити контакт зі своїм ґрунтом».

Потушняк збагатив ліричний струмінь поезії увібраною з молоком матері персоніфікацією природи, містичними та міфологічними уявленнями про світ в собі і світ навколишній. А вже відтак підґрунтям його плідних художніх пошуків стали й поезика символізму, Фрейдова теорія снів і психоаналізу з її увагою до підсвідомого, вагомі відкриття «Маніфесту сюрреалізму» Бретона. Поспіль сюрреалістичні поезії збірок «Кристали» й «Терези вічності», як і філігранно відточені кілька цілком сюрреалістичних

віршів, створених поетом в останній рік життя, можна вважати в українській літературі гідною предтечею Драчевого ножа в сонці та інших художніх набутків не тільки поетів-шістдесятників, але й подальших поколінь аж до нинішніх днів.

У його віршах оживає «сонце, споєне в ріці», «на листях ранку пісня спить п'янка», «гармати б'ють, і кулі їх – це пух із пір'я сонця, що заснуло в лузі», «і тихі води і нечутний шум падуть у вічність крізь дозрілі сливи», «мов пес, скиглить під дверми вітер, на дуба кішкою поліз», «зривають дзвони із глуші дозрілу тишу» та багато-багато інших дивовиж. І зовсім тверезе, приземлене й водночас надто високе життєве кредо автора, яке він з честю проніс через усе свідоме життя:

*Встромивши в землю свій тяжкий бурав,
Я бачу щастя в потові солонім.*

Вагомий внесок поета також у розвиток ліро-епосу. Свої поеми, крім «Місячної ночі», він створив у 40-х рр. Першу, «Хатка та млинок», згідно з авторським датуванням, написав 1940 р., останні («Подорож в ночі» та «Вуглекоп», в іншій редакції – «Вугляр») – 1946 р. Поеми «Хатка та млинок» і «Спляча царівна» дійшли до читача окремими виданнями 1944 р. Розквіт ліро-епічного таланту автора засвідчують поеми «Довгович», «Вовки», «Невідомий», «Золоте ягнятко», «Подорож в ночі», «Пісня про найбільше щастя», «Пісня про найбільший смуток», як і чи не найдовершеніший зразок ліро-епосу автора – уривок з поеми «Павлович».

Низкою вагомих, філософськи наснажених драм у віршах та двох у прозі Ф. Потушняк полишив глибокий слід і в українській драматургії.

Його успішні художні пошуки, ввібравши міцну регіональну, крайову закарпатську народну основу, але вже не пісенності, а народної містики, міфології, вірувань і демонології, збагатилися новітніми повіями європейського постичного мистецтва ХХ ст. і стали однією з вагомих сторінок загальноукраїнського словесного мистецтва 30-50-х рр. ХХ ст.

ДМИТРО ФЕДАКА

Джерельні приписи:

1. Потушняк, Ф.М. Археологічні знахідки бронзового та залізного віку на Закарпатті [Текст] / Федір Михайлович Потушняк. – Ужгород, 1958. – 144 с. + 75 табл.

2. Потушняк, Ф.М. В долині синьої ріки [Текст] : оповід. / Федір Михайлович Потушняк ; ред. В. Панченко. – Ужгород : Закарпат. облас. вид-во, 1957. – 164 с.
 3. Потушняк, Ф.М. Мій сад [Текст] : поезії та драми / Федір Михайлович Потушняк ; упоряд., підготов. текстів, передм. та прим. Д.М. Федаки. – Ужгород : Закарпаття, 2007. – 576 с. : іл. – (Письменство Закарпаття).
 4. Потушняк, Ф.М. Повінь [Текст] : роман / Федір Михайлович Потушняк ; ред. К. Черкашин. – Ужгород : Закарпат. облас. вид-во, 1959. – 372 с.
 5. Потушняк, Ф.М. Твори [Текст] : роман, оповід., поезії в прозі / Федір Михайлович Потушняк ; ред. Л.Г. Кореневич. – К. : Дніпро, 1980. – 495 с.
 6. Потушняк, Ф.М. Хвилини вічності [Текст] : лірика / Федір Михайлович Потушняк ; упорядкув. та передм. Л. Голомб. – Ужгород : Гражда – Карпати, 2000. – 177 с.
 7. Потушняк, Ф.М. Честь роду [Текст] : оповід., повість, поезії у прозі / Федір Михайлович Потушняк. – Ужгород : Карпати, 1973. – 246 с.
 8. Потушняк, Ф.М. Я і безконечність [Текст] : нариси історії філософії Закарпаття / Федір Михайлович Потушняк ; упорядкув., приміт., післяслово Р.А. Офіцинського. – Ужгород : Гражда, 2003. – 129 с.
- ***
9. Федір Потушняк [Текст] : [поезії] // Закарпатська поезія ХХ століття : антол. – Ужгород : Закарпаття, 2003. – С. 88-96.
- ***
10. Голомб, Л.Г. Поетична творчість Федора Потушняка [Текст] / Лідія Григоріна Голомб ; ред. Н. Ребрик. – Ужгород : Гражда, 2001. – 99 с.
 11. Микитась, В. Ф.М. Потушняк [Текст] / Василь Микитась ; ред. М.М. Федака. – Ужгород : Закарпат. облас. кн.-газ. вид-во, 1961. – 95 с.
 12. Потушняк, М. Археологічні дослідження Федора Потушняка [Текст] / Михайло Потушняк. – Ужгород : Карпати-Гражда, 2000. – 20 с.
 13. Тиводар, М.П. Життя і наукові пошуки Федора Потушняка [Текст] / Михайло Петрович Тиводар ; УжНУ. – Ужгород : Гражда, 2005. – 284 с. : іл.
- ***
14. Голомб, Л. Федір Потушняк [Текст] : [про письм.] / Лідія Голомб // Письменники Срібної Землі : до 60-річчя Закарпат. орг. Нац. спілки письм. України / упорядкув., передм. П.М. Ходанича. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2006. – С. 263-269. : фото.
 15. Голомб, Л. Поеми Федора Потушняка [Текст] / Лідія Голомб // Українська поезія Закарпаття ХХ століття : наук. зб. – Ужгород : Ліра, 2004. – С. 137-145.
 16. Павленко, Г.В. Потушняк Федір Михайлович (27.2.1910-12.2.1960) [Текст] / Григорій Васильович Павленко // Павленко, Г.В. Діячі історії, науки і культури Закарпаття : малий енциклопед. слов. – Ужгород, 1999. – С. 142-143. : фото.

17. Поп, И. Потушняк Федор [Текст] : [педагог, поет] / Иван Поп // Поп, И. Энциклопедия Подкарпатской Руси. – Ужгород : Изд-во В. Падяка, 2001. – С. 113. : фото.
18. Попович, І. Архсологічна спадщина Федора Потушняка [Текст] / Іван Попович // Календар «Просвіти» на 2000 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Просвіти», 2000. – С. 39-40.
19. Тиводар, М. Федір Потушняк [Текст] : [штрихи до портрета людини, педагога і вченого] / Михайло Тиводар // Календар «Просвіти» на 1995 рік. – Ужгород : МПП «Гражда», 1995. – С. 52-56.
20. Тиводар, М.П. Потушняк Федір Михайлович [Текст] : [про нього] / М.П. Тиводар // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 262-263. : фото.
21. Федір Потушняк [Текст] : [прозаїк, поет] // Письменники Закарпаття / упоряд. В. Кохан ; вступ. сл. М. Таланканича. – Ужгород : Колір прінт, 2003. – С. 55. : фото.

22. Кузан, В. Назавжди пішло минуле, нове життя прийшло на зміну [Текст] : [про Ф. Потушняка розповідає його учень В. Керечанин] / Василь Кузан // Фест. – 2005. – 3-9 берез. – С. 14.
23. Мейсарош, М. Диво-сад Федора Потушняка – закарпатського Сковороди [Текст] : [про кн. Ф. Потушняка «Мій сад»] / Михайло Мейсарош // Ужгород. – 2008. – 12 квіт. – С. 12.

БЕРЕЗЕНЬ: 5

ВАСИЛЬ МИХАЙЛОВИЧ КЕРЕЧАНИН

85-річчя від дня народження культурного діяча, науковця,
кандидата історичних наук (1925–2005)

Василь Михайлович Керечанин в історії культури Закарпаття залишив помітний слід і як один з наполегливих організаторів культурного життя і як науковець, зокрема, коли працював головою обласної редакційної колегії Книги Пам'яті та керівником регіонального відділення Пошуково-видавничого агентства «Книга Пам'яті України».

Народився В.М. Керечанин 5 березня 1925 р. в с. Нижнє Болотне на Іршавщині в багатодітній селянській родині. Оскільки його батько помер, коли хлопцеві виповнилось лише 11 років,

йому підлітком довелося наймитувати, важко працювати у вугільних шахтах Угорщини. Та навіть за таких умов у 1940 р. закінчив 8 класів народної школи, а в повоєнні роки продовжив навчання у Хустському культосвітньому училищі та на історичному факультеті Ужгородського державного університету.

В 1944 р. після визволення краю від іноземного поневолення разом з тисячами закарпатських юнаків пішов добровольцем у Червону Армію, де у складі 276-ї стрілецької дивізії 4-го Українського фронту взяв активну участь у жорстоких боях за визволення земель Східної Словаччини та Південної Польщі.

Після демобілізації з армії (1947) Василь Керечанин цілих п'ятнадцять років (1948–1962) працював на посаді завідувача Іршавським районним відділом культури, обирався депутатом, головою депутатської комісії з питань культури і освіти, членом виконкому районної ради депутатів трудящих, де доклав чимало зусиль до організації та налагодження діяльності мережі культурно-освітніх та навчальних закладів, розвитку художньої самодіяльності, виховання кадрів у гуманітарній сфері. Завдяки його особистому сприянню на Іршавщині успішно працювали такі відомі в області ансамблі пісні й танцю, як «Боржава», «Кукурудзовод», «Виноградар», «Шахтар» та інші.

Два роки (1962–1964) Василь Керечанин навчався в Київській вищій партійній школі, після закінчення якої захистив кандидатську дисертацію та впродовж шести років (1964–1970) працював начальником управління культури Закарпатського обласного виконавчого комітету. Проблемам розвитку культури і мистецтва багато уваги приділяв і на посаді завідуючого відділом пропаганди і агітації Закарпатського обкому Компартії України (1970–1983). Йдеться, зокрема, про його особисту участь у вирішенні питань щодо спорудження закладів культури і мистецтва та зміцнення їх матеріально-технічної бази, особливо таких об'єктів, як будівництво обласного музею народної архітектури і побуту, започаткування спорудження будівлі обласного українського музично-драматичного театру, розширення мережі народних музеїв, музичних і художньо-мистецьких шкіл, вдосконалення діяльності професійних театральних і філармонійних мистецьких колективів, допомога в роботі великого загону творчої інтелігенції, в розвитку художньої самодіяльності, в організації масових

обласних свят по вшануванню кращих тваринників, виноградарів і садоводів, лісорубів та інших людей праці тощо. Яскравим підтвердженням досягнень у розвитку культури і мистецтва краю тих часів були успішні виступи професійних і самодіяльних художніх колективів Закарпаття в Києві у червні 1965 р. на честь 20-річчя возз'єднання краю з Україною, у заключному концерті Всеукраїнського фестивалю народних талантів (1967) та звітний концерт Закарпаття в 1973 р., в яких мистецтво наших земляків отримало високу оцінку столичних фахівців. Доклав своїх старань Василь Михайлович і до успішного виступу державного заслуженого Закарпатського народного хору на декаді української літератури і мистецтва у Російській Федерації в червні 1969 р.

Під час роботи в апараті обкому Компартії України Василь Михайлович Керечанин надавав допомогу в діяльності обласних організацій Спілок письменників та художників України, книжкового видавництва «Карпати», налагодженні дружнього культурного співробітництва з прикордонними областями сусідніх країн. Вирішенню багатьох питань прикордонної співпраці у сфері культури і науки Василь Михайлович особливо багато приділяв під час перебування на посаді старшого наукового співробітника Інституту соціальних і економічних проблем зарубіжних країн Академії наук України (1983–1989), яким присвятив ряд фундаментальних публікацій у пресі та наукових збірниках.

У 1989 р. Василь Михайлович Керечанин рішенням облвиконкому був затверджений головою редакційної колегії та керівником робочої пошукової групи редколегії Книги Пам'яті Закарпатської області. Ці відповідальні обов'язки активно та сумлінно виконував впродовж шістнадцяти років. Здійснив великий обсяг копіткої науково-дослідницької та пошукової роботи по виявленню прізвищ десятків тисяч закарпатців, котрі взяли участь у боротьбі з фашизмом та найважливіших бойових операціях другої світової війни, а також імен закарпатських січовиків – героїв Карпатської України пам'ятних березневих подій 1939 р. Наслідком цієї роботи стало видання двох томів (першого – в 1995 р., другого – в 1998 р.) винятково важливої для історичної науки народної Книги Пам'яті – складової частини відомого історико-меморіального серіалу України про події другої світової війни. На її сторінках увічнено пам'ять 7,2 тисяч закарпатців – борців проти фашистської

чуми. Перший (основний) том присвячений 50-річчю Великої Перемоги і був перевиданий російською (1996) та угорською (1997) мовами.

Василь Михайлович Керечанин виступив ініціатором підготовки редколегією ще одного цінного видання – книги «У вирі кривавої війни... Уродженці Закарпаття – генерали і офіцери чехословацької армії – у боротьбі з фашизмом» (2000 р.), у якій подані відомості про наших земляків, котрі боролись проти фашистської навали в складі І-го Чехословацького армійського корпусу, а також в арміях інших країн, що воювали проти гітлерівців.

Під керівництвом Василя Керечанина редакційна колегія та її редакторський склад здійснили також великий обсяг науково-дослідницької роботи по підготовці і виданню історико-меморіального серіалу «Книга скорботи України. Закарпатська область». За його життя вийшло друком два томи, але у здійсненні підготовчої роботи до видання подальших томів «Книги скорботи», зокрема, третього і четвертого, його особиста участь очевидна і неоціненна. На її сторінках зафіксовані імена кількох десятків тисяч закарпатців – безвинних жертв війни.

Василь Михайлович Керечанин помер 9 квітня 2005 р. На ниві культури і науки він впродовж шестидесятирічного трудового періоду був надзвичайно сумлінним, невтомним трудівником, умілим організатором, справжнім патріотом рідного краю і залишив помітний слід в його історії.

ВАСИЛЬ ГАБОРЕЦЬ

Джерельні приписи:

1. Керечанин, В. Відлуння пережитих років [Текст] / Василь Керечанин. – 2-е вид., доп. – Ужгород : Гражда, 2002. – 173 с.
2. Керечанин, В. Відлуння пережитих років [Текст] / Василь Керечанин. – Ужгород : Карпати-Гражда, 1999. – 121 с.
3. Керечанин, В. Край оновлений, щасливий [Текст] / Василь Керечанин. – К., 1968. – 30 с.
4. Керечанин В. Радянською дійсністю народжене [Текст] / Василь Керечанин. – К. : Політвидав України, 1986. – 95 с.
5. Керечанин, В.М. Барви народних творінь [Текст] : нариси про сучасність у нар. мистецтві Закарпаття / Василь Михайлович Керечанин. – Ужгород : Карпати, 1977. – 128 с.
6. Керечанин, В.М. Щедрість, дарована людям [Текст] / Василь Михайлович Керечанин ; ред. Л.П. Зосич. – Ужгород : Карпати, 1969. – 107 с.

7. Керечанин, В. Вони водили в бій солдатів [Текст] : до 55-річчя Великої Перемоги / Василь Керечанин // Новини Закарпаття. – 2000. – 13 трав. – С. 12, 14.
8. Керечанин В. ...І ніхто не забутий. Вийшов друком II том історико-меморіального серіалу «Книга Скорботи України. Закарпатська область» [Текст] / В. Керечанин, Б. Гвардіонов // Новини Закарпаття. – 2005. – 12 лют. – С. 14.
9. Керечанин, В. Пам'ять серця... Вийшов друком 1-й том із серіалу “Книга Скорботи України. Закарпатська облась” [Текст] / Василь Керечанин // Новини Закарпаття. – 2003. – 16 серп. – С. 6.
10. Керечанин, В. У книзі Скорботи – навічно! [Текст] : про депортацію громадян Закарпаття єврейської національності в роки Другої Світової війни / Василь Керечанин // Новини Закарпаття. – 2002. – 27 лип. – С. 12. ; 3 серп. – С. 12.

11. Довганич, О.Д. Керечанин Василь Михайлович [Текст] : [про нього] / О.Д. Довганич // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 156-157. : фото.

12. Гаврош, О. Як політбюро Бокшая роздивлялося. Спогади колишнього ідеолога [Текст] : [про вихід кн. В. М. Керечанина “Відлуння пережитих років”] / Олександр Гаврош // Старий Замок. – 2002. – 21 листоп. – С. 15.
13. Довганич, О. На ниві культури і науки [текст] : [до 75-річчя від дня народж. В. Керечанина] / Омелян Довганич // Новини Закарпаття. – 2000. – 4 берез. – С. 14.
14. Звонар, В. Книга-спогад : В. М. Керечанину 75 [Текст] / В. Звонар // Нове життя. – 2000. – 4 берез. – С. 3.
15. Кобаль, В. Скарбничка серця [Текст] : [про вихід кн. спогадів канд. іст. наук В. Керечанина “Відлуння пережитих років”] / В. Кобаль // Новини Закарпаття. – 2000. – 17 черв. – С. 12.
16. Пам'яті В. М. Керечанина [Текст] : [некролог, канд. істор. наук] / О. Гаваші [та ін.] // Новини Закарпаття. – 2005. – 12 квіт. – С. 7. : фото.

ОЛЕКСАНДР ГЕОРГІЙОВИЧ СЛИВКА

50-річчя від дня народження фізика (нар. 1960)

Сливка Олександр Георгійович народився 8 березня 1960 р. в м. Перечин Закарпатської області.

У 1977 р. закінчив Перечинську середню школу і поступив на фізичний факультет Ужгородського державного університету, який закінчив з відзнакою у 1982 р., здобувши кваліфікацію фізик, викладач. У 1982–1985 рр. навчається в стаціонарній аспірантурі при кафедрі фізики напівпровідників і діелектриків.

Після завершення аспірантури працював у науково-дослідному секторі Ужгородського державного університету молодшим науковим співробітником, а згодом – старшим науковим співробітником. 29 жовтня 1987 р. в Ужгородському державному університеті захистив кандидатську дисертацію за спеціальністю 01.04.10 – фізика напівпровідників і діелектриків. 1 жовтня 1988 р. переведений на посаду асистента кафедри оптики Ужгородського державного університету, а 22 травня 1991 р. обраний за конкурсом на посаду доцента цієї ж кафедри. Вчене звання доцента йому присвоєно 29 травня 1997 р.

У 1999 р. зарахований у докторантуру Ужгородського університету за спеціальністю «Фізика напівпровідників і діелектриків». Після завершення докторантури з вересня 2002 р. працює старшим науковим співробітником науково-дослідної частини Ужгородського національного університету. 4 червня 2003 р. у Львівському національному університеті ім. Івана Франка захищає докторську дисертацію, а 10 грудня 2003 р. йому присуджено вчений ступінь доктора фізико-математичних наук.

8 грудня 2004 р. призначений на посаду проректора з навчальної роботи УжНУ. 30 червня 2005 р. обраний на посаду завідувача кафедри оптики фізичного факультету Ужгородського національного університету.

ПАВЛО ГУРАНИЧ

Джерельні приписи:

1. Сливка, А.Г. Фазовая ρ , T , x – діаграма сегнетоелектрических кристаллов [Текст] / А.Г. Сливка [и др.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 1. – Ужгород : ТОВ «Колір прінт», 1997. – С. 58-61.

2. Сливка, О.Г. Вплив гідростатичного тиску на анізотропію діелектричних властивостей кристалів KDP [Текст] / О.Г. Сливка [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 11. – Ужгород, 2002. – С. 21-24.
3. Сливка, О.Г. Вплив просторово-неоднорідних електричних полів на діелектричну проникність сегнетоелектрика [Текст] / О.Г. Сливка [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 3. – Ужгород, 1998. – С. 79-81.
4. Сливка, О.Г. Вплив температури і гідростатичного тиску на анізотропію діелектричних властивостей кристала $\text{Sn}_2\text{P}_2\text{S}_6$ [Текст] / О.Г. Сливка [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 5. – Ужгород, 1999. – С. 30-32.
5. Сливка, О.Г. Двопроменезаломлення сегнетоелектричних кристалів $[\text{NH}_2(\text{CH}_3)_2]_3\text{Sb}_2\text{C}_{19}$ при високих гідростатичних тисках [Текст] / О.Г. Сливка [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 23. – Ужгород, 2008. – С. 130-133.
6. Сливка, О.Г. Двопроменезаломлення та діелектрична проникність шаруватих кристалів CuInP_2S_6 при високих гідростатичних тисках [Текст] / О.Г. Сливка [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 22. – Ужгород, 2008. – С. 40-43.
7. Сливка, О.Г. Залежність діелектричних властивостей кристалів TlInS_2 від температури та гідростатичного тиску [Текст] / О.Г. Сливка [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 23. – Ужгород, 2008. – С. 126-129.
8. Сливка, О.Г. Особливості баричної поведінки константи Кюрі-Вейсса в сегнетоелектрика типу зміщення [Текст] / О.Г. Сливка // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 3. – Ужгород, 1998. – С. 94-98.
9. Сливка, О.Г. Особливості Е, Т- діаграми кристала $\text{Sn}_2\text{P}_2\text{S}_6$ [Текст] / О.Г. Сливка [та ін.]. // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 2. – Ужгород, 1998. – С. 93-95.
10. Сливка, О.Г. Термодинамічні характеристики всебічного стиснення кристалів сімейства $\text{Sn}_2\text{P}_2\text{S}_6$ [Текст] / О.Г. Сливка // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 4. – Ужгород, 1999. – С. 5-6.
11. Сливка О.Г. Фазові переходи і критичні явища в кристалах групи $\text{A}^{\text{IV}}_2\text{B}^{\text{V}}_2\text{C}^{\text{VI}}_6$ при високих тисках [Текст] / О.Г. Сливка [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 6. – Ужгород, 2000. – С. 76-93.
12. Slivka, A.G. Critical phenomena in $\text{Sn}_2\text{P}_2\text{S}_6$ ferroelectric crystals under high pressure [Текст] / A.G. Slivka [та ін.]. // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Фізика. – Вип. 2. – Ужгород, 1998. – С. 58-60.

13. Керівництво університетом та його структура [Текст] : [в т. ч. про О.Г. Сливку, проректора з навч. роботи УжНУ, д-ра фізико-мат. наук, проф.] // Ужгородський національний університет на порозі III тисячоліття : альбом / редкол. : М.М. Вегеш [та ін.] ; фото та худ. оформ. В.В. Твердохліба. – Ужгород : Карпати, 2005. – С. 11.
14. Сливка Олександр Георгійович [Текст] // Наукова еліта Закарпаття : доктори наук, професори Ужгородського національного університету. – Ужгород : Гражда, 2005. – С. 117-119. : фото.
15. УжНУ : Фізичний факультет : кафедра оптики [Текст] : [в т. ч. про зав. каф. О.Г. Сливку] // Ужгородський національний університет на порозі III тисячоліття : альбом / редкол. : М.М. Вегеш [та ін.] ; фото та худ. оформ. В.В. Твердохліба. – Ужгород : Карпати, 2005. – С. 128.
16. Фізичний факультет Ужгородського державного університету : кафедра оптики [Текст] : [в т. ч. про члена каф. О.Г. Сливку] // Ужгородський державний університет. – Ужгород, 2000. – С. 60-61.
17. Шманько, І.І. Сливка Олександр Георгійович [Текст] : [про фізика, проф. УжНУ] / І.І. Шманько // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи XX століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 304-305. : фото.

18. Олександр Сливка і Юрій Бідзіля – проректори УжНУ [Текст] : [проректор з навч. роботи – О. Сливка ; проректор із навч.-вихов. роботи – Ю. Бідзіля] // Погляд. – 2004. – 21 груд. – С. 1.

БЕРЕЗЕНЬ : 25

ОСТАП ВАХНЯНИН

**120-річчя від дня народження педагога,
пластового і культурного діяча (1890–1924)**

Остап Вахнянин – педагог, пластовий і культурний діяч на Закарпатті в 20-ті роки XX-го століття. Народився 25 березня 1890 р. у Стрию Львівської області. Його коротке тридцятичотирьох річне життя було наповнене різними історико-культурними подіями. На жаль, про життя і творчість Остапа Вахнянина написано небагато. Наприклад, в Енциклопедії українознавства (Львів, 1993. – Том 1. – С. 218) загалом чотири рядочки тексту. Закінчивши Львівський університет, здобув диплом професора української

мови і в 1914 р. розпочав працювати в Львівській гімназії. Під час першої світової війни Остап Вахнянин вступив до легіону Українських Січових Стрільців.

Від природи Остап Вахнянин був наділений неабиякими акторськими та музичними здібностями, які значно розкрилися в період його роботи в Українській Державній Республіканській Капелі. Ця капела у 1919–1920 рр. об'їхала з концертами всю Європу. У цей час від капели відокремлюється група під назвою «Кобзар», яка в липні 1920 р. приїжджає на Закарпаття, де з успіхом дає концерти по всьому краю. Слід наголосити, що діяльність О. Вахнянина на Закарпатті була досить багатогранною. В січні 1921 р. його запросили працювати актором і співаком Руського театру культурно-просвітницького товариства «Просвіта» в Ужгороді, яким на той час керував незабутній М.К. Садовський. До складу першої управи Руського театру в Ужгороді увійшло 22 митців, серед яких був і Остап Вахнянин. Тут він працював першим адміністратором. Так, за його адміністраторської діяльності під час трьох театральних сезонів у період з початку 1921 р. включно по 1923 р. у Руському театрі товариства «Просвіта» відбулося 258 вистав. Цей статистичний факт засвідчує проведену Остапом Вахнянином велику організаторську та культурно-просвітницьку роботу з молоддю та населенням. Проте Остап Вахнянин більше співав у хорі, бо мав чудовий баритон, аніж виступав як актор. Доречно нагадати, що, зокрема, у драмі «Верховинці» Й. Корженьовського він зіграв роль мандатора. 14 вересня 1920 р. Драматичний гурток аматорів при «Просвіті» спільно з «Кобзарем» улаштує виставу «Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці», народну драму Михайла Старицького. В результаті такої творчої співпраці виникла думка заснувати постійний театр. Члени «Кобзаря», до якого входив і Остап Вахнянин, без жодних матеріальних винагород чи заробітку погодилися працювати в новоствореному театрі. Це уможливило Головному відділові «Просвіти» 27 грудня 1920 р. заснувати постійний Руський Театр Товариства «Просвіта» в Ужгороді, який було урочисто відкрито 15 січня 1920 р. згаданою вище виставою в міському театрі.

У середині літа 1922 р. Остап Вахнянин отримав призначення на посаду професора української державної реальної гімназії в Ужгороді. Це стало причиною його виходу з трупи. До педагогічної

діяльності О. Вахнянин приступив на Закарпатті з 1 вересня 1922 р. – професором Ужгородської державної реальної гімназії, де викладав українську і німецьку мови в молодших класах.

Важливо наголосити, що Остап Вахнянин належить до когорти фундаторів пластового руху на Закарпатті. Захоплений ідеями Пласту, він проводив активну роботу серед молоді. Так, за його ініціативою 7 лютого 1923 р. при Ужгородській державній реальній гімназії була заснована дитяча і молодіжна організація «Пласт».

Остап Вахнянин працював і в редакціях журналів пластового спрямування. Зокрема, редагував українську частину пластового журналу «Пластун-Юнак-Черкейс», переклав і опублікував кілька оповідань відомого канадського письменника Ернеста Сетона-Томпсона з пластової тематики. У 1923 р. Остап Вахнянин видав пластову брошуру «Пласт – історія і пластове виховання» і підготував до друку пластовий підручник «Пластовим шляхом за красою життя», який на жаль, був виданий лише після його смерті в 1924 р. Степан Пап-Пугач – один із відомих того часу пластових провідників згадував: «Професор Вахнянин своєю діяльністю освідомлював молодь, заохочував її до праці для свого народу, навчав пластунів любити і шанувати рідне слово, народні пісні і танці, він перший дав у наші руки Шевченкового Кобзаря!»

Він був здібним організатором і талановитим виховником. При Пласті створив молодіжний хор та драматичний гурток. Режисером цього гуртка був Михайло Біличенко-Кобза з просвітянського театру, якого запросив сам Вахнянин. Творча співпраця його з Михайлом Біличенком була плідною, сприяла розвитку пластового руху на Закарпатті. Пластуни-гуртківці виступали з виставами, концертами, організовували вечори молоді. На прохання Остапа Вахнянина драматург Спиридон Черкасенко написав низку п'єс (найвідоміші з них «Вечірній гість» та «Лісові чари»), які пластуни успішно зіграли в міському театрі під супровід народного оркестру під диригуванням Юрія Гаєвського.

П'єсу «Вечірній гість» пластуни також презентували в програмі Святомиколаївського вечора 13 грудня 1923 р. разом з «Гостиною Св. Миколая» С. Калиновського. У рецензії на виставу, яку помістив «Пластун» (1924, ч.11), читаємо: «...Твір написаний таким сердечним теплом батьківського серця, що і мило є дивитись,

як перед нами маленькі пластуни виспівують свою тугу за молодечими ідеалами. Все ж ліризм не перевищає, а лише є чудовою краскою для драматичного образу молодих пластунів, що наближаються до природи і свого народу! Ідею поет не показує. Ідея родиться з образу як символ. Цю картину виставляли руські пластуни в Ужгороді дня 19.XII. в городському театрі при участі оркестри «Руського театру» під вмілою режисурою п. Біличенка. Музику зладив відомий композитор Я. Ярославенко. Оркестрою проводив диригент Гасвський, який зінструментував пісні. Належить ся повне признание Шкільному Референтові, дирекції гімназії, а також організаторові Пласту, проф. Вахнянину за працю в цьому напрямі. Присутня публіка нагородила пластунів за їх удачну гру рясними оплесками і зробила присутньому між глядачами авторові п'єси п. Черкасенкові щирі овації, до котрої прилучився гурт молодих акторів на сцені».

Про представлені п'єси «Лісові чари» та «Вечірній гість» Спиридона Черкасенка писала також газета «Свобода» від 24 квітня 1924 р.

Можна сміливо стверджувати, що Остап Вахнянин першим на Закарпатті започаткував пластову театральну педагогіку. На впровадженні в життєдіяльність Пласту театального мистецтва, елементів драматизації акцентує також і автор «Нарису історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року» Юрій Шеретій.

Він зазначає: «Театральні вистави й інші імпрези, що їх улаштував Пласт гімназії в Ужгороді за почином професорів О. Вахнянина й М. Біличенка, викликали рід подібних імпрез в інших пластових осередках, школах і містах та, зацікавивши молодь, стали товчком до пізнання театральної штуки взагалі і відкривали перші таланти серед нас, з яких опісля поступово виростали кращі аматори, ба і перші актори в З.У. (Закарпатській Україні – виділено нами). За моїми відомостями, Пласт на Закарпатті влаштував у шкільному році 1924–1925 28 різних вистав у різних місцевостях і 19 концертів. Як додати, що п'ять куренів видавало свій самостійний пластовий часопис, то стане ясным, яку роль відіграв Пласт і його заходи в освідмлюванні й вихованні молоді».

Трагічно помер Остап Вахнянин 31 серпня 1924 р. і був похований в Ужгороді. «...Ужгород ще не бачив такого похорону, ще

не бачив, щоб молодь могла так дуже любити свого професора і працівника», – писав у ці дні журнал «Пчолка».

Світлій пам'яті Остапа Вахнянина присвячений «Жалібний Марш пластунів» на вірші Спиридона Черкасенка, музику Ярослава Ярославенка:

*Брати мої, юнацьких чистих сліз
Ви не затримуйте при славнім гробі,
Прапор юнацький свій схиліте вниз
Нехай ридас серце у жалобі.
І тихих дум
Глибокий сум,
Ви не гамуйте крадькома –
Його нема! Його нема!
Брати мої, хоробрі юнаки,
Обернуться ті сльози ваші в квіти,
Зав'ються пишні з них вінки,
І не зов'януть в вас, а будуть жити.
Будити дім,
Глибокий сум,
Що жив Він з вами не дарма –
Його нема! Його нема!
Його нема та з вами дух Його,
Його до сонця буйні поривання,
Прапора з ним не зрадите свого,
Понесете його святі змагання.
І щезне дим,
Глибокий сум,
І туга серденька німа –
Його нема! Його нема!*

Іменем Остапа Вахнянина були названі пластові відділи, курені старших пластунів на Закарпатті і в ІІразі.

Весною 1925 р. пластові провідники перевезли тіло Остапа Вахнянина до Львова і похоронили на Личаківському цвинтарі. У 1930 р. старші пластуни гуртка «Вахнянівці» з Праги відвідали його могилу.

«Не стало О. Вахнянина, але Він вічно житиме у наших споминах і ми завжди з вдячністю схилитимемо свої голови над його могилою!» – відзначалося в часописі «Пластун».

За могилою О. Вахнянина ще довго доглядали і доглядають сьогодні львівські пластуни.

Через десять років після його смерті Крайовий Звітодавець Юрій Шерегій-Грім написав: «...Згадую Твою трагічну смерть... Заплакали Твої пластуни, бо не стало їхнього Провідника-Батька... Небагато нас лишилося... А ті, кому Ти вказав «соняшний – пластовий шлях за красою життя» – виконали все, що могли... Нас наповняє миле почуття, що Тобою засіяне зерно не пропало!».

Світле ім'я Остапа Вахнянина продовжує зберігатися в історичній пам'яті та жити в серцях пластунів, пластових старшин, куренів пластового проводу, просвітян незалежної України.

6 квітня 2000 р. в Народному Домі «Просвіти» в Ужгороді з ініціативи Марії Баяновської та крайової «Просвіти» відбувся вечір пам'яті українського педагога, пластового і культурного діяча Остапа Вахнянина з нагоди 110-річчя від дня народження. Вступним словом вечір відкрив голова крайового товариства «Просвіта» Павло Федака, з доповідями «Життєвий шлях і пластова діяльність Остапа Вахнянина» та «Остап Вахнянин як актор і співак» виступили Марія Баяновська та Йосип Баглай. Пластовий осередок «Жасмин» Ужгородського політехнічного ліцею (тепер Ужгородське вище комерційне училище КНТЕУ) під проводом Галини Ажнюк та Ганни Демко представив цікаву тематичну літературно-музичну програму.

Про величну постать Остапа Вахнянина теплі спомини збереглися у пам'яті Степана Папа-Пугача, Юрія Шерегія, Петра Стерча – тих, хто безпосередньо працював з ним у справі поширення пластового руху, нових форм організації навчання і виховання молоді, пізнанні історії та культури українців Закарпаття.

МАРІЯ БАЯНОВСЬКА

Джерельні приписи:

1. Баяновська, М. Пластовим шляхом за красою життя : до 110-річчя від дня народження Остапа Вахнянина [Текст] / Марія Баяновська // Календар «Просвіти» на 2000 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Просвіти», 2000. – С. 56-58.
2. Вечір пам'яті Остапа Вахнянина [Текст] // Календар «Просвіти» на 2001 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Просвіта», 2001. – С. 105.
3. Стерчо, П. Народницький рух [Текст] : [в т. ч. згадка про закарпат. пластуна О. Вахнянина] / Петро Стерчо // Стерчо, П. Карпато-Українська держава :

до історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. – Львів: «За вільну Україну», 1994. – С. 38.

4. Федака, П. Народний Дім «Просвіти» в Ужгороді [Текст] / Павло Федака. – Ужгород : Гражда, 2008. – 120 с.

Зі змісту : [про О. Вахнянина] – С. 73.

5. Шерегій, Ю. Нарис історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року [Текст] / Юрій Шерегій. – Львів, 1993. – 410 с.

Зі змісту : [про О. Вахнянина] – С. 52, 58, 71, 80, 90, 131, 156, 211, 335, 359.

6. Баяновська, М. Прапора не зраджуйте свого. Штрихи до портретів організаторів Пласту на Закарпатті в 20–30 роки ХХ століття [Текст] : [про О. Вахнянина] / Марія Баяновська. – Молодь Закарпаття-Реформа. – 1995. – 18 берез. – С. 2. : фото.

КВІТЕНЬ: 2

ЛІДІЯ ВОЛОДИМИРІВНА ПИРОГОВА

**70-річчя від дня народження народної артистки України
(нар. 1940)**

Лідія Володимирівна Пирогова народилася 2 квітня 1940 р. в м. Харків. 1947 р. пішла до школи, а після закінчення семи класів 1954 р. поступила в музичне училище, де вчилася спочатку по класу фортепіано, а потім народних інструментів. Закінчила училище 1957 р. і поїхала працювати в м. Золочів Харківської області керівником оркестру народних інструментів при Будинку культури. У 1960 р. поступила до Харківського театального інституту на акторське відділення, а закінчила уже Харківський інститут мистецтв, яким він став після реформування. По закінченні інституту, 1965 р., приїхала в м. Мукачево Закарпатської області. На той час тут працювала російська трупа обласного українського музично-драматичного театру. Самостійний статус Закарпатський російський драмтеатр в м. Мукачеві знову одержав 1972 р. За майже сорок п'ять років на сцені Мукачівської російської драми Лідія Пирогова зіграла понад сто п'ятдесят ролей у виставах різних жанрів. 1974 р. її удостоєно звання «Заслужена артистка України». А 1985 р. Л. Пирогову

нагороджено орденом «Знак Пошани». Званням «Народна артистка України» за плідну творчу працю артистку було відзначено уже за часів незалежної України – 1997 р. Лідія Пирогова є Почесним громадянином м. Мукачєва з 2005 р. Так місто над Латорицею вшанувало актрису за відданість професії і незрадливу любов до театру, який нещодавно відзначив 60-річчя своєї діяльності. До цієї дати «Укрпоштою» було випущено марку із зображенням народної артистки України Лідії Пирогової, ім'я котрої напряду асоціюється із поняттям Мукачівська російська драма.

...Вона була гарненька, з красивим пишним волоссям, любила співати, танцювати, декламувати вірші. «Коротше кажучи, – сміється Лідія Володимирівна, згадуючи свою юність, – артистка!» І як неперевершена Фаїна Ранєвська могла б сказати про себе «Професію я не обирала, вона таїлася в мені». Отож і вирішила поступати до Харківського театального інституту. Щоправда, маючи уже музичну освіту, досвід керування оркестром народних інструментів в м. Золочів, педагогічної роботи в музичному училищі в Харкові. Оскільки виросла в сім'ї, де знали ціну праці (батьки були робітниками), не могла дозволити собі утримувати: акторську освіту одержувала на вечірньому відділенні, а вдень працювала.

Їй надзвичайно пощастило з педагогами, дехто з яких (Валентина Чистякова, Іван Мар'яненко) виховувався на естетиці Лєся Курбаса, а Валентина Миколаївна, нагадаємо, була дружиною режисерованого режисера-новатора, теоретика і педагога, керівника створеного ним знаменитого театру «Березіль». Суть Курбасової естетики, як відомо, – «відхід від побутового театру, метафоричність, загостреність сценічного образу, особлива, карнавальна умовність, яка вміщує в собі елементи балагану, лубка, гротеску поряд із високою достовірністю акторської гри». Саме ці елементи в підсумку і визначили кредо, творчий стрижень Лідії Пирогової, яка стала, за Лєсем Курбасом, всебічно розвиненою, «синтетичною» актрисою.

Педагоги майбутньої прими Мукачівської драми, а серед них й такі світила українського театру, як народний артист УРСР і СРСР Лєсь Іванович Сердюк, за спогадами актриси, прищеплювали своїм вихованцям величезну повагу до професії актора, вчили святого ставлення до театру, як до Храму, де прославляється добро і лікується душа глядача, розкривали секрети акторської майстерності.

«Вони любили нас, – каже Лідія Володимирівна, – леліяли, оберігали, як дітей».

І ось омріяна сцена. Молоде поповнення мукачівської російської трупи головреж Закарпатського укрмуздрамтеатру привіз із Харкова в місто над Латорицею.

«Л. Пирогова прийшла в театр у найбільш тривожні його часи, – глухого лихоліття і некерованої стихії», – напише з часом у своїй книзі «Театр над Латорицею» (Ужгород, видавництво «Карпати», 1991 р.) київський театрознавець Ірина Давидова. У січні 1963 р. на виконання постанови Ради Міністрів та наказу Міністерства культури УРСР «Про скорочення видатків на утримання закладів культури» відбулося об'єднання Закарпатського російського драмтеатру в Мукачеві з обласним українським муздрамтеатром в Ужгороді зі збереженням двох труп – української та російської зі стаціонаруванням останньої в Мукачеві. Це рішення призвело фактично до розбалансування акторського складу, багато хто з артистів молодшого і середнього поколінь залишили місто над Латорицею. Театр (а самостійний статус він знову одержав лише 1972 р.) почав стрімко занепадати і творчо, і фінансово.

Отож шлях молодої актриси до визнання, нагород та високих звань видався непростим. Так – спочатку було розчарування. Але не в театрові, який боготворила. Отож впертим трудом і непохитною наполегливістю, трепетним ставленням до своєї професії, повагою до глядача вона з часом домоглася статусу найбільш затребуваної актриси в Мукачівській драмі.

«Я багато тут пережила, – ділиться потаємним Лідія Володимирівна, – однак не перетворилася на якусь злу істоту, котра ненавидить все і вся... Для себе визначила головне: робота – роль – сцена – глядач. Решта – суєта суєт».

Вона дебютувала в спектаклі «Від імені любові» за п'єсою сучасного драматурга О. Андрєєва, де її партнером був чудовий актор Дмитро Ляховецький, який мав величезну сценічну практику. Однак молода актриса з честю витримала цей іспит, створивши разом зі своїм старшим товаришем по сцені атмосферу цілковитої художньої правди, причому не криком, не розмахуванням руками і різкими рухами, а дивовижною простотою тону, скупістю барв і водночас внутрішньою змістовністю, що набагато складніше. Горда постава, виразний погляд, глибокий, гнучкий, приємного і

завжди упізнаваного тембру голос, стильність виконання, а за всім цим серйозна школа, яка вимагала завжди бути правдивою, – стали запорукою першого успіху Лідії Пирогової у мукачівських театралів і зробили її в подальшому улюбленою актрисою кількох поколінь поціновувачів театру над Латорицею...

Ну а далі був калейдоскоп ролей. Вона грала все. В активі актриси і трагедія, і драма, і комедія. І всі свої ролі називає улюбленими. Серед них – Леді Мільфорд («Підступність і кохання» Шиллера), Аркадіна («Чайка» А. Чехова), Лушка («Піднята цілина» М. Шолохова), Клея («Лиса і виноград» Г. Фігсйредо), Адела («Дім Бернарди Альби» Гарсія Лорки), одразу ж вісім ролей, вісім жіночих персонажів у комедії «Чоловік і жінка» Л. Зоріна, «Мата Харі («Мата Харі» Н. Йорданова), Раневська («Вишневий сад» А. Чехова), Ельміра («Тартюф» Ж.-Б. Мольєра), Марта («Хто боїться Вірджинії Вулф?» Е. Олби), Рита Осяніна («А зорі тут тихі...» Б. Васильєва), баронеса Штраль («Маскарад» М. Лермонтова), Гелена («Варшавська мелодія» Л. Зоріна) та багато-багато інших, які приносили радість і насолоду глядачеві, а актрисі давали можливість розкривати нові і нові грані свого багатого обдаровання.

Лідії Пироговій щастило і на партнерів по сцені, про яких з її вуст тільки позитивне, і, що дуже важливо в стаціонарному театрі, на режисерів. А за майже сорок п'ять років, протягом яких актриса виходить на сцену Мукачівської драми, їх тут змінилося чимало. Проте на великі простої Л. Пирогова не скаржиться. Робота була завжди. Режисери-постановники цінували як її хист драматичної актриси, так і яскравий комедійний талант. Резонно припустити, що їх приваблювало її щире захоплення театром, намагання в роботі над роллю препарувати характери, проникати в глибинні, приховані людські почуття і, вміло використовуючи знання закону контрасту, несподіваним вибухом пристрастей, вільних і розкутих постійно тримати глядача в напрузі. А ще – здатність забувати себе і з високою художньою достовірністю передавати чужий характер, жити, протягом сценічного часу чужим життям, послуговуючись найтоншими психологічними мотивуваннями.

Аналізуючи сценічне втілення нині уже народною артисткою України Л. Пироговою образу Аркадіної із чеховської «Чайки» (постановка 1977 р.) театрознавець І. Давидова в уже згадуваній книзі «Театр над Латорицею» напише фразу, якою і хочеться завершити

цю коротку оповідь: «Лідія Пирогова – одна з тих актрис, котрі найбільш повно виражають мистецтво свого театру, його рух...».

ЛЮДМИЛА ПОПОВА

Джерельні приписи:

1. Пирогова, Л. Радість зустрічі з глядачем [Текст] / Лідія Пирогова // Закарпат. правда. – 1984. – 27 берез. – С. 3.
2. Пирогова, Л. Театр должен воспитывать! [Текст] : [інтерв'ю с нар. артисткой Украины / вела Г. Довганинец] / Л. Пирогова // Неділя. – 2005. – 9-15 лип. – С. 1, 5.

3. Висіцька, Т. Культура. Мистецтво [Текст] : [про Л.В. Пирогову, нар. артистку України] / Таміла Висіцька // Висіцька, Т. Три сходинки до самоствердження: освіта, трудова і громадська діяльність жінок Закарпаття. – Ужгород : Ліра, 2006. – С. 337.
4. Висіцька, Т. Пирогова Лідія Володимирівна (н. 2.04. 1940), актриса [Текст] : [про нар. артистку України] / Таміла Висіцька // Висіцька, Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття : кн. 1 : наука, культура, мистецтво : біо-бібліограф. довід. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2004. – С. 250. – (Жіночі постаті в історії Закарпаття).
5. Давыдова, И. Театр над Латорицей [Текст] : [про Л.В. Пирогову] / И. Давыдова ; ред. В.М. Вишневецкая. – Ужгород : Карпаты, 1991. – 119 с., 48 арк. іл.
Зі змісту : [про Л. Пирогову]. – С. 43-47, 49, 51, 70-75, 80, 92-94, 100, 113.
6. Пирогова Лідія Володимирівна [Текст] : [про нар. арт. України] // Жінки України : біограф. енциклопед. слов. / голов. ред. М.А. Орлик. – К. : Фенікс, 2001. – С. 348.

7. Гарагонич, Т. Трибуна миру і прогресу [Текст] : [про засл. арт. УРСР Л. Пирогову] / Т. Гарагонич // Закарпат. правда. – 1985. – 27 лют. – С. 4.
8. Ми [Текст] : [в т. ч. про нар. артистку України Л. Пирогову] // Світ Карпат. – 2008. – № 13. – С. 32. : портр.
9. Про присвоєння працівниками мистецтв почесних звань Української РСР [Текст] : [в т. ч. про присвоєння почес. звання «Заслужений артист УРСР» – Л.В. Пироговій] : указ Президії Верховної Ради УРСР // Рад. Україна. – 1974. – 12 черв. ; Культура і життя. – 1974. – 13 черв.

«ЗАКАРПАТСЬКА ПРАВДА»

90-річчя від дня заснування газети (1920)

Останній день квітня не виділяється в календарях святковим днем. А для нас, журналістів старої «Закарпатської правди» та її авторів і постійних читачів, тридцять квітня – дата особлива: того дня 1920 р. була заснована одна з найстаріших газет краю і України – «Карпатська правда», яка після возз'єднання краю з Великою Україною стала «Закарпатською правдою». Попередні буржуазні уряди боялися її публікації, як чорт ладану, бо вона боролася за права трудового люду та розвінчувала жорстоких експлуататорів. Багато разів газету закривали, а прогресивних редакторів і журналістів арештовували та переслідували.

Коротко про долі, мужність, тривоги і тортури старої гвардії журналістів попередниці нашої «Закарпатки» – «Карпатської правди». Перший її редактор – Іван Мондок. Тернистими були його життєві дороги. Був учасником першої світової війни. Улітку 1916 р. він, вояк австро-угорської армії, потрапив у російський полон. Опинився аж у Астрахані. Став інтернаціоналістом, учасником Жовтневої революції та революції в Угорщині 1919 р. Весну 1920 р. відзначав у рідному краї. Організував осередок крайової організації Комуністичної партії Чехословаччини. І очолив крайову газету «Карпатську правду». Її читали та нею захоплювалися жителі краю. Доходила вона і в далекі країни: США, Канаду, Бельгію. Газета будила думки, енергію трудящих, а цензорів, панівний клас виводила з рівноваги. Редактора штрафували, тиражі газети конфісковували. Учинявся справжній терор над колективом «Карпатської правди». Аби розрядити атмосферу, ЦК КПЧ направив Мондока на навчання у Харків. Тут опинився у жорнах беріївської кліки. Бойовий патріот і журналіст не повернувся додому...

Подібні розправи чинилися і над наступниками Мондока. Змушений був емігрувати в Радянський Союз Микола Сидоряк та Іван Локота. До смертної кари гортіївці засудили Олексу Борканюка.

Живим залишився останній редактор «Карпатської правди» Микола Климпотюк. Після визволення краю він став редактором «Закарпатської правди».

Після возз'єднання краю з Україною газета стала літописцем нового життя – розповідала про людей праці, розповідала про здобутки в різних галузях народного господарства, науки, культури, освіти. Газета регулярно подавала критичні матеріали про безгосподарність, хитрих злодіїв-комбінаторів, бракоробів.

Творили газету не лише штатні працівники, а й спеціалісти промисловості і сільського господарства, письменники, художники, педагоги і рядові читачі. Для останніх щотижня виділялася спеціальна сторінка – «Листи наших читачів». Читали, читали люди свою щоденну новинку. Красномовна цифра: тираж газети сягнув 160 000 екземплярів.

В різні роки славу «Закарпатської правди» примножували справжні професіонали: Олександр Шабалін, Микола Сидоряк, Яків Лавренко, Іван Місевра, Іван Уста, Олександр Коробко, Степан Ваш, Михайло Бабидорич, Ілля Попович, Григорій Ємець, Павло Надобенко, Федір Прокопенко, Євгеній Морозов, Юрій Сухан, Леонід Дубовик, Олександр Підгорний, Анатолій Михайлов, Ганна Данилюк, Вадим Дружинін, Світлана і Ростислав Іванюки, Любов і Петро Части, Олександр Григор'єв, Федір Жулинський, Юрій Шкробинець, Віктор Дрогальчук, Олександри Маківчуки – батько і син; Генадій Єгоров, Іван Ілляшенко, Олександр Сенинець, Володимир Кандель та штаб секретаріату на чолі з відповідальним секретарем Василем Мариніним. Це – Галина Палінчак, Ігор Сюч, Віталій Томашевський, фотокори Юрій Рошко і Василь Товт. Казали: з такою гвардією можна йти у розвідку.

Звичайно, на тематиці та стилістиці газетних матеріалів не могли не позначитись ті зміни, які переживав наш край впродовж часу існування газети.

Дуже радує, що багато моїх колег, вихованців «Закарпатської правди», і сьогодні показують приклад в різних засобах масової інформації: Ярослав Ядловський, Надія та Іван Тегзи, Богдан Дубовий, Уляна Демчук, Євгеній Морозов.

Цілу когорту відомих особистостей виховала і благословила на діла славні їхня наставниця «Закарпатська правда». Син Микола колишнього редактора «Карпатської правди» Миколи Сидоряка став відомим письменником. Муза поетична осінила Петра Горецького та Володимира Панченка. На царині гумору господарювали Григій Мельник, Іван Шпиталь, Олександр Маківчук. У центральні видання запрошували Федора Прокопенка, Івана Сідея, Ярослава

Ядловського. Колишні вихованці «Закарпатки» стали провідними у багатьох засобах масової інформації Закарпаття.

Спасибі долі, що і я серед цієї славної когорти. Видав десять книг та став співавтором майже двадцяти. Отримав багато відзнак – державних та журналістських. Серед них – орден «За заслуги» III ступеня та звання лауреата імені Ярослава Галана.

МИКОЛА РІШКО

Джерельні приписи:

1. Бабидорич, М. Епізоди життя [Текст] / Михайло Іванович Бабидорич ; упоряд. В.М. Бабидорич ; передм. В. Дрогальчука. – Ужгород : Мистец. Лінія, 2009. – 342 с. : іл.
2. Лісовий, П. Трибуна трудящих (До 50-річчя газети «Закарпатська правда») [Текст] / П. Лісовий, М. Бабидорич. – Ужгород : Карпати, 1970. – 156 с.
3. Рішко, М.В. Як жила, боролася і вмирала «Закарпатська правда» [Текст] : докум. повість про унікальну газету та її творців / Микола Васильович Рішко. – Ужгород : Ліра, 2005. – 142 с. : іл.

4. Лісовий, П.М. Комуністична преса Закарпаття 20–30-х років [Текст] / Павло Миколайович Лісовий ; ред. Д.С. Карпин. – Львів : Вища школа, 1982. – 142 с.
Зі змісту : [про «Закарпатську правду» («Карпатську правду»)]. – С. 16-45, 51-61, 72-79,
5. Меньор, Є. Заснування газети «Закарпатська правда» (1944–1945) [Текст] / Євген Меньор // Історична школа професора Володимира Задорожнього. – Ужгород : Патент, 1999. – Вип. 1. – С. 220-225.

6. Бабидорич, М. Редактори [Текст] : [до 75-річчя «Закарпатської правди»] / Михайло Бабидорич // Закарпат. правда. – 1995. – 4 квіт. – С. 2.
7. Бабидорич, М. Час і наша газета [Текст] : [до 75-річчя «Закарпатської правди»] / Михайло Бабидорич // Закарпат. правда. – 1995. – 21 лют. – С. 2. ; 4 берез. – С. 2.
8. Ваш, С. Кому потрібне вільне слово? [Текст] : [про газ. «Закарпатська правда»] / Степан Ваш // Закарпат. правда. – 1992. – 26 верес. – С. 1.
9. Гаврош, О. Ювілей неіснуючої газети. Минає 80 років з дня виходу у світ «Закарпатської правди» [Текст] / Олександр Гаврош // Ужгород. – 2000. – 29 квіт. – С. 12.
10. Збори в редакції «Закарпатської правди» [Текст] : [збори труд. колективу] // Закарпат. правда. – 1991. – 27 серп. – С. 1.
11. Терек, П. Як розправлялися з «Карпатською правдою» 60 років тому [Текст] / П. Терек, А. Запотоцький // Карпат. правда. – 1995. – № 1. (груд.) – С. 3.

12. Углярєнко, П. Зворотна адреса -- Норильськ [Текст] : [до 75-річчя «Закарпатської правди»] / Петро Углярєнко // Закарпат. правда. – 1995. – 22 квіт. – С. 4.
13. Углярєнко, П. Стежки різних доль [Текст] : [до 75-річчя «Закарпатської правди»] / Петро Углярєнко // Закарпат. правда. – 1995. – 18 берез. – С. 2.
14. Федака, С. Газети старого Ужгорода [Текст] : [в т. ч. про газ. «Карпатська правда» («Закарпатська правда»)] / Сергій Федака // РІО. – 2006. – 3 черв. – С. 9.
15. Чендей, І. Час і наша газета [Текст] : [до 75-річчя «Закарпатської правди»] / Іван Чендей // Закарпат. правда. – 1995. – 25 лют. – С. 2.

ТРАВЕНЬ: 1

МІХАЙ МУНКАЧІ

110-річчя від дня смерті видатного живописця (1844–1900)

Виповнюється 110 років з дня смерті Міхая Мункачі, талановитого майстра живопису, основоположника угорської реалістичної школи 19 століття, велетня образотворчого мистецтва не тільки Угорщини, а й Європи та світу. Прогресивний світогляд та демократичні позиції у житті та творчості привертають до полотен Міхая Мункачі серця шанувальників. Лейтмотивом через увесь творчий доробок чудового художника – реаліста проходить повага до простих людей, природи та батьківщини. Уміння сказати людям «сміливо і невгамовно», пристрасно і небайдуже про те, що їх хвилює, виразилося дуже великою кількістю творів майстра. Загалом пензлю відомого художника належить понад 600 полотен живопису. Вони зберігаються переважно в Угорщині, Німеччині, Франції, США, Україні, в державних та приватних колекціях світу. Заслужену славу і популярність митцю принесли його «У камері смертників» (1869), «Нічні бродяги» (1872–1873) тощо. Написані на підйомі творчої креативності у 1870-ті рр. вони стали зразком угорської національної реалістичної школи мистецтва. Не тільки жанрові композиції побутового характеру, але і монументальні масштабні полотна історичного та філософського змісту розкривають аспекти багатогранного таланту Міхая Мункачі.

Художник Міхай Мункачі (Ліб) народився 20 лютого 1844 р. у м. Мукачеві колишньої Австро-Угорщини. Батько – Лео Ліб –

німець-переселенець із Баварії, який працював у Мукачеві дрібним чиновником по збору соляного податку. Мати – Сесилія Рек – походила з угорської дворянської сім'ї.

Ранні роки Міхая Мункачі пройшли у місті над Латорицею. Багата культура національно строкатого краю вплинула на майбутнього художника. Після революції 1848–1849 рр. його батько, котрий служив революційному уряду, був ув'язнений в Мішкольці. Мати, не витримавши переживань, помирає. Батько повертається з ув'язнення, але вже з підірваним здоров'ям. У 1850 р. шестирічний хлопчина стає круглим сиротою. Потрапляє під опіку брата по матері – Іштвана Река. Останній віддав хлопчину до початкової школи, а потім, через матеріальну скруту, на навчання до столяра. Міхай стає підмайстром і в 1858 р. їде в Арад, де влаштовується на роботу у велику столярну майстерню. Важко захворівши, повертається до дядька в Нодькарой. Тут знаходить час для читання улюблених поезій, з'являється мрія стати художником.

Протягом 1862-63 рр. хлопчина мандрує разом із своїм наставником Елеком Сомоші, вчиться азам портретного мистецтва. У 1863 р. М. Мункачі їде до столиці Угорщини – Пешту. Молодого художника під свою опіку бере керівник Угорського Національного музею Антал Лігеті. Перед Міхаєм Мункачі відкривається загадковий світ – світ музею. Копіювання відомих творів мистецтва підвищує майстерність молодого художника. У 1865 р. вступає у Віденську Академію мистецтв.

Мистецьке життя захоплює Міхая Мункачі. Наступні роки – постійна подорож і суцільний пошук свого місця в житті. Восени 1866 р. їде в Мюнхен, вступає в Академію мистецтв, де його учителями з фаху стають Вільгельм Каульбах та Вільгельм Лейбль. 1867 р. – Париж, 1868 р. – Дюссельдорф. Навчання у Людовіка Кнауса. 1869 р. проходить у ретельній праці над картиною «Камера смертника» (1869). На паризькій виставці 1870 р. полотно одержує найвищу нагороду – золоту медаль.

З 1871 р. М. Мункачі оселяється в Парижі. З-під пензля талановитого митця одна за одною виходять реалістичні картини «Щипачки корнії» (1871), «Гультяї» (1873), «Ломбард» (1873), «Закурена дорога» (1874), «Берег моря в Нормандії» (1880). Міхай Мункачі працює в Парижі переважно на замовлення. Автор віддає перевагу пейзажу, іноді населяючи його фігурами «Темна вулиця»

(1886), «Жінка з хмизом» (1873). У ландшафтних мотивах М. Мункачі відчутний вплив імпресіоністів, яких він часто критикував, хоча ця суперечка була швидше методологічного характеру, ніж світоглядного. Із задоволенням береться і до створення портретів «Ференц Ліст» 1886, «Лайош Гайнольд» (1884), «Мілтон» (1877). Твори М. Мункачі надзвичайно популярні серед публіки.

1880 р. в Парижі М. Мункачі розпочинає роботу над «справді великим полотном» «Христос перед Пілатом» (1881). Закарпатський обласний художній музей ім. Й. Бокшая містить у своїй колекції один із серії підготовчих етюдів «Голова фарисея», який без змін був використаний у творі автором. Рудобородий фарисей, виліплений впевнено і динамічно, кількома ударами пензля. Монументальності невеликому за розміром етюду додає жива гра світла і тіні. Впевнений в собі фарисей – один із тих, що судять Ісуса. Самому автору були притаманні внутрішні сумніви, іспити сумління, докори совісті. М. Мункачі переконливо демонструє у творі носія ознак цілої касты – партії фарисеїв, що дала назву усім «лицемірам».

Рік 1880 для уже відомого в Європі художника – знаковий: М. Мункачі обирають почесним членом Королівської Академії образотворчих мистецтв у Мюнхені, угорський уряд нагороджує його орденом Залізної корони третього ступеня, а рідне місто – титулом почесного громадянина. М. Мункачі, будучи вже у зеніті слави, не забуває своє коріння, свого рідного міста Мукачева. З самого початку творчого шляху називався Мункачі, що значить у перекладі з угорської мови «мукачівський». А з 1868 р. усі твори підписує псевдонімом «Мункачі». 2 березня 1882 р. митець відвідує рідне Мукачево. Місто зустріло свого уродженця з величезним ентузіазмом. Міхаю Мункачі був вручений срібний лавровий вінок, а на будинку, де народився художник, встановили меморіальну дошку, що засвідчувала про цю подію.

В останні роки М. Мункачі створює великі багатофігурні полотна «Прихід угорців на свою батьківщину» (1893), «Ессе Ното» (1895). У цих творах реалізується потяг автора до епічності, реалістичної оповідності з відтінком романтичності. «Прихід угорців на свою батьківщину» прикрасив залу угорського парламенту, уславивши перед вітчизною і народом свого творця.

Непроста доля художника була з присмаком фатуму і дра-

матична як сама смерть. Важка хвороба руйнувала тіло і душу митця. Для М. Мункачі життя було суцільною подорожжю. Останньою зупинкою в житті стало 1 травня 1900 р. Всесвітньовідомий художник помирає в Бонні, а похований у Будапешті за заповітом. 20 лютого 1994 р. у м. Мукачеві у зв'язку з 150-річчям від дня народження Міхаю Мункачі був відкритий пам'ятник.

ЛЮДМИЛА БІКСЕЙ,
ЛІВІЯ КОБАЛЬ

Джерельні приписи:

1. Мукачево як культурний і освітній центр Закарпаття другої половини XIX – початку XX ст. [Текст] : [в т. ч. про худож. М. Мункачі] // Історія Мукачева. Т. I : (з найдавніших часів до 1918 року) / автор. кол. : М. Ільтьо [та ін.]. – Ужгород : Патент, 1998. – С. 223-237.
2. Мункачі Михай [Текст] : [худож.] // Митці України : енциклопед. довід. / за ред. А.В. Кудрицького. – К. : Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана, 1992. – С. 412.
3. Небесник, І. Мігай Мункачі (1844–1900) [Текст] : [худож.] / Іван Небесник // Небесник, І. Творчість видатних художників Закарпаття : навч. посіб. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2005. – С. 4-8.
4. Небесник, І. Мігай Мункачі (1844–1900) [Текст] : [худож.] / Іван Небесник // Хто є хто. Закарпаття : присвяч. 60-річчю возз'єднання Закарпаття з Україною / авт.-упоряд. В.В. Болгов. – Вип. 2. – К. : Поліграфкнига, 2005. – С. 19.
5. Павленко, Г.В. Мункачі (Ліб) Михай (20.2.1844-1.5.1900) [Текст] : [худож.] / Григорій Васильович Павленко // Павленко, Г.В. Діячі історії, науки і культури Закарпаття : малий енциклопед. слов. – Ужгород, 1999. – С. 123-124. : фото.
6. Пагіря, В. Михай Мункачі [Текст] : [про худож.] / Василь Пагіря // Пагіря, В. Мукачево в історичних портретах. – Мукачево : Карпат. вежа, 2003. – С. 60-62. : фото.
7. Пагіря, В. Художник Михай Мункачі [Текст] / Василь Пагіря // Пагіря, В. Закарпатці у діаспорі : нариси про закарпат. емігрантів. – Ужгород : Патент, 1997. – С. 154-155.
8. Поп, І. Мункачи Михай [Текст] : [худож.] / Іван Поп // Поп, І. Енциклопедія Подкарпатської Руси. – Ужгород, 2006. – С. 268.
9. Поп, І. Мункачи Михай (ЛІБ Михай) [Текст] : [венгер. худож.] / Іван Поп // Поп, І. Енциклопедія Подкарпатської Руси. – Ужгород : Изд-во В.Падяка, 2001. – С. 268. : фото.

10. Галай, О. Повернення додому Міхая Мункачі... Учора виповнилося 165 років з дня народження великого нашого земляка [Текст] : [закарпат. худож.] / О. Галай, І. Лендьел // Новини Закарпаття. – 2009. – 21 лют. – С. 20, 24.
11. Делеган, М. Горгаючи сторінки минулого... [Текст] : [із життя худож. М. Мункачі] / М. Делеган // Панорама. – 1994. – 16 квіт. – С. 3.
12. Делеган, М.В. Володар срібного вінка і крилатої слави. До 150-річчя з дня народження М. Мункачі [Текст] / М.В. Делеган // Вісті Свалявщ. – 1994. – 16 серп. – С. 2.
13. Дочинець, М. Геній з Мукачева. Третє повернення Мігая Мункачі [Текст] : [про жит. та творч. шлях живописця] / Мирослав Дочинець // Старий Замок. Паланок. – 2007. – 26 лип. - 1 серп. – С. 1, 8-9.
14. Керекеш, П. Співець народної долі [Текст] : [до 150-річчя з дня народж. худож. М. Мункачі] / П. Керекеш // Панорама. – 1994. – 19 лют. – С. 1, 4.
15. Керечанин, В. Художник європейської величини [Текст] : [до 150-річчя від дня народж. М. Мункачі] / В. Керечанин // Новини Закарпаття. – 1994. – 19 лют. – С. 6.
16. Пумпинець, В. Спадкоємці Міхая Мункачі вклонилися великому земляку [Текст] : [в т. ч. про всеукр. конкурс «Райдужна арка» серед дит. мал.] / В. Пумпинець // Новини Закарпаття. – 2009. – 7 берез. – С. 24.
17. Росул, Т. Міхай Мункачі (Ліб) : до 160-річчя з дня народження живописця (1844–1900) [Текст] / Тетяна Росул // Карпат. Україна. – 2004. – 21 лют. – С. 15.
18. Фантич-Сабадош, В. Нестихаюча пісня карпатського титана (до 160-річчя Мігая Мункачі) [Текст] : [худож.] / В. Фантич-Сабадош // Ужгород. – 2004. – 31 січ. – С. 12.
19. Ющенко і Дюрчань відкрили виставку в Мукачівському замку [Текст] : [худож. М. Мункачі] // Трибуна. – 2007. – 28 лип. – С. 3.

ТРАВЕНЬ: 15

ІВАН ІВАНОВИЧ ПАСТЕЛЯК

60-річчя від дня народження педагога, балетмейстера,
заслуженого працівника культури України (нар. 1950 р.)

Іван Іванович Пастеляк належить до славної когорти талановитих митців, чия багатогранна творча діяльність істотно збагатила культуру та мистецтво Закарпаття і водночас сягнула далеко поза її межі. Увібравши з молоком матері незгасну любов до

народної пісні, танцю, прадідівських духовних традицій, вірою і правдою ось уже понад сорок років самовіддано і натхненно служить її величності Терпсихорі. Все своє дотеперішнє свідоме життя присвятив збагаченню і популяризації народної творчості. Як і багато інших закарпатських митців, мовою танцю та музики відтворив і плідно продовжує відтворювати історію, духовний колорит своєї правітцизнини та виховав цілу плеяду молодих танцюристів, хореографів, балетмейстерів.

Народився І.І. Пастеляк 15 травня 1950 р. у невеличкому с. Сімер на Перечинщині біля мальовничого підгір'я Карпат в селянській родині, в якій і пісня, і народний танок завжди були в пошані. Вже в початковій школі хлопець виявив потяг до народних традицій, залюбки виступав у художній самодіяльності, демонструючи граціозність, легкість і пластику рухів. Саме любов до народного танцю привела його 1967 р. в стіни Хустського культурно-освітнього училища навчатися за спеціальністю «Балет і хореографія», де водночас брав участь у самодіяльних танцювальних колективах району. Тут пройшов хорошу хореографічну школу у талановитого педагога Лідії Легенької, котру донині згадує з великою повагою і вдячністю за науку та привиту любов до танцювального мистецтва. А оскільки в училищі зарекомендував себе як здібний випускник, то отримав направлення на перший курс щойно відкритої кафедри хореографії Київського інституту культури.

По закінченні в 1970 р. Хустського культосвітнього училища перебував на військовій службі, де також не розлучався з улюбленим мистецтвом, танцював у солдатських ансамблях. Відслуживши два роки у війську (1970–1972), якийсь час працює артистом балету Закарпатського обласного українського музично-драматичного театру. Та батьки настоювали, аби син змінив рід заняття, бо, мовляв, танцюрист – то не спеціальність. І він вирішує поступати на фізичний факультет Ужгородського державного університету. Але доля розпорядилася по-своєму. Повертаючись після служби в армії додому, юнак вирішив завітати в Києві до своїх друзів, які навчалися на хореографічному відділенні Київського державного інституту культури. Ця зустріч кінцево визначила його долю – в 1973 р. він став студентом цього вузу, який успішно закінчив у 1977 р. і був рекомендований для продовження

навчання в аспірантурі та запрошений у провідні професійні танцювальні колективи, але любов до праотчих народних танцювальних традицій взяла верх, і він повертається в рідні краї. Майже вісім років працював балетмейстером обласного українського муздрамтеатру, здійснивши чимало постановок, зокрема, до п'єс «Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненка, «Ніч під Івана Купала», «Циганка Аза» та «Сорочинський ярмарок» (за М. Гоголем) М. Старицького, «Павлінка» Я.Купали, «Роз-Марі» О. Хорбаха, О. Хаммерштейна, «Бунт жінок» В. Васильєва, М. Пляцковського (за М. Шолоховим), «Повінь» В. Руснака, В. Лебедевої (за однойменною повістю Ф. Потушняка), «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького та ін. Своєю постановочною працею залишив помітний слід в історії крайового театру.

Після переведення в 1985 р. училища культури з Хуста в Ужгород (нині – коледж культури і мистецтв) перейшов на роботу його викладачем, де працює й сьогодні та очолює циклову комісію хореографічних дисциплін. Водночас працює викладачем Ужгородського факультету Київського національного університету культури і мистецтв. Як педагог, у танцювальному мистецтві вбачає не суто розважальну функцію, скільки виховну. Адже всі, хто з ним поєднав свою долю, вирости хорошими людьми.

Його відверто непокоїть доля народного танцю, мелодії, пісні, бо вважає, що в погоні за великим бізнесом теле- і радіоефір заповнили твори сучасного шоу-бізнесу і так мало часу та місця відводиться фольклору. Разом з тим усвідомлює, що сучасна епоха вносить свої корективи в естетичні смаки та уподобання молоді, а тому ще випускником інституту їхав додому з палкою мрією: створити танцювальний молодіжний колектив з елементами класичного балету і новітніми ритмічними варіаціями на основі народних танцювальних традицій Закарпаття. Тодішнє керівництво Ужгорода саме підшуковувало фахівця, котрий би сформував молодіжний ансамбль подібного плану. Так виник добре відомий в області і поза її межами ансамбль танцю «Ритми молодості» Ужгородського міського будинку культури, основу якого склали студенти університету, училищ, школярі, молоді робітники. В основній частині ансамблю нараховувалось 35 танцюристів та ще дві підготовчі групи.

Йшлося про створення танцювального колективу, який був би не схожий на інші. На той час це була новинка в хореографії,

котра сприймалась неоднозначно. Подібних колективів у тодішньому СРСР були одиниці, а офіційною критикою вони розцінювались як продукт впливу буржуазного Заходу. Просто люди боялись всього нового. Але час диктував нові ритми, і балетмейстер пішов на свого роду ризик. Благо, що його підтримали глядачі, а також міська та обласна влада, а «хрещеним батьком» колективу вважає тодішнього заступника мера м. Ужгорода Еміла Поповича.

Річ у тім, що в кінці минулого століття естрада все більше проникає в культурне середовище. Щоправда, якість її була і залишається різною. Бо поряд з естрадними шедеврами в різних мистецьких жанрах на сцену потрапляло чимало низькопробної дешевизни. Задавшись у цій ситуації метою створення сучасного молодіжного ансамблю естрадного напрямку, І. Пастеляк винятково скурпульозно вибудовував репертуар колективу, уміло та делікатно вкраплюючи модерні елементи до народної першоснови. Свіжістю, пристрасним темпераментом позначені його авторські хореографічні твори «Карпати», «Сувенір Закарпаття», «На схилах Ужа», «Малюнки минулого», «Пульс планети», «На мосточку», «Ми пам'ятаємо», «Мушкатери», «Алгоритми», «Молодість», «Вечір в Андалузії», «Кумпарсіта» та ін. В жанрі естрадного танцю він упевнено утримував лідерство впродовж цілих двох десятиріч. Це було не просто і не легко: потрібно було мати свій оригінальний репертуар, музику, стилізовані сценічні костюми... Загалом же весь цей творчий процес ювіляра слід вважати новаторством у хореографії, світлою сторінкою у нашій культурі на межі двох тисячоліть, ще одним незаперечним підтвердженням майстерності тоді ще молодого та перспективного хореографа. З появою «Ритмів молодості» на сцені повіяло нестримним струменем відчайдушного завзяття, внутрішнього горіння, бурхливого динамізму, витонченим смаком стилізованих народних костюмів, цікавим аранжуванням музичного супроводу.

Колектив стабілізувався, утвердився в числі кращих, став популярним не лише в нашому краї: його гастрольні дороги пролягли до багатьох міст України, Москви, Поволжя, Нового Уренгоя, Тюмені... І всюди сприймали його як професійний колектив. Але згодом утримувати ансамбль ставало все складніше, а його керівникові довелося буквально вибивати кошти на функціонування колективу. Та як би там не було, а його «Ритми молодості» виявились

тим могутнім стимулом, котрий спонукає ентузіастів до створення нових колективів сучасного танцю – в Мукачеві (керівник Олена Яцканич), в «Падіюні» (керівник Олена Камінська) та інших.

Що й казати, його фах – не з легких. Адже для створення повноцінного танцювального колективу доводиться не лише працювати на репетиціях, але й вирішувати безліч організаційних, фінансових, господарських проблем, а це під силу далеко не кожному. На думку ювіляра, митець – це згусток нервів, стресів, не здійснених надій. А хореограф – і поготів. Бо він завжди виносить свою працю на суд глядачів, у середовищі яких – скільки окремих особистостей, стільки й думок. Одначе справжній митець належить до категорії одержимих, а їх не зупиняють ніякі перепони і труднощі. Так трапилося і пам'ятного йому 2000-го р., коли з метою збереження та популяризації багатих фольклорних традицій с. Тур'ї Ремети на Перечинщині за ініціативи місцевого осередку «Матіца словенска» було вирішено створити дитячий ансамбль народного танцю «Турянська долина», а для керівництва ним запрошено І. Пастеляка. З любові до рідного краю балетмейстер дав згоду працювати з колективом, і вже в перший рік свого існування нараховував біля 70 юних аматорів, об'єднаних у молодшу, середню і старшу групи. Бо ювіляр належить до когорти талановитих педагогів, духовні інтереси яких не обмежуються проведенням черговим уроком, знаходячи час для не менш важливої позаурочної культурницької діяльності. Благородне людське прагнення залишити свій слід в історії багатоликої народної культури краю і привело його до невмирущих джерел носіїв цієї незбагненої краси у живописній долині, де навічно поєднали свої дзюркотливі та швидкоплинні води Тур'я з Туричкою.

Створений палким прихильником і знавцем народного танцю у творчій співпраці з фанатично закоханим у музику Миром Ролею, ансамбль «Турянська долина» з року в рік демонструє все яскравіше народне мистецтво. За майже десятирічну історію колективу в ньому пройшли своєрідну школу народного танцю вже сотні юних аматорів, адже їх наставник, дбайливо зберігаючи основний склад учасників, постійно шукає та залучає нові яскраві таланти, зачаровуючи глядачів іскрометним мистецтвом танцю, колоритною музикою, барвистим сценічним вбранням. Багато з них пішли у професійне мистецтво, продовжили навчання у

мистецьких навчальних закладах, стали артистами. Батьки не раз висловлювали щире подяку керівнику колективу за його плідну працю, терпіння, духовне та естетичне збагачення їхніх дітей.

В розмаїтому репертуарі ансамблю — ціла низка словацьких народних танців, а також такі характерні фольклорні сценічні твори, як «Турянський», «Гопак», «Цифрований», «Бричка», «Шіковна газдиня», «Сувенір Закарпаття», «Дробойка» та інші. Попри свій юний вік, «Турянська долина» швидко здобула популярність не лише на Перечинщині, на Закарпатті, загалом в Україні, але й за кордоном. Ансамблю аплодували вдячні глядачі Словаччини, Угорщини, Австрії, Чехії, Польщі. Він неодноразово демонстрував високу виконавську майстерність на численних фестивалях, конкурсах, оглядах, відповідальних мистецьких форумах, творчих звітах, виборюючи призові місця у поважних журі, з гідністю носить почесне звання «Зразковий самодіяльний колектив». Він — учасник творчого звіту художніх колективів Закарпаття в Києві, присвяченому 10-й річниці незалежності України (2001), а також Всеукраїнської культурно-мистецької акції «Звичаї і традиції національних меншин України». В числі кращих хореографічних колективів Закарпаття у 2007 р. взяв участь у другому Всеукраїнському фестивалі-конкурсі народної хореографії, присвяченому видатному українському хореографу Павлу Вірському.

За цими здобутками — наполеглива творча праця до сьомого поту, виснажливі репетиції, гастрольні поїздки, відпрацювання кожного твору до філігранного виконавства, виховання у юних танцюристів почуття любові до невмирущих духовних традицій рідного краю. І цілком не випадково І. Пастеляка час від часу запрошують для участі у всеукраїнських наукових конференціях, присвячених розвитку народної хореографії, для постановки танців у вітчизняних і зарубіжних художніх колективах. Його обрано членом президії Національної хореографічної спілки України. За активну плідну діяльність по розвитку і популяризації хореографічного мистецтва, виконавський рівень та роботу по естетичному вихованню підростаючого покоління І. Пастеляку в 1988 р. присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України».

Оригінальний хореограф чи, як його з повагою називають — маестро танцю, театральний постановник, досвідчений педагог,

він постійно у творчому пошуку, сповнений нових ідей, планів, надій. Щоправда, не всі його цікаві задуми реалізувались, не все здійснилося, як гадалося. Скажімо, ще років з десяток тому мріяв поставити на сцені одноактний балет на народній основі. Була навіть домовленість з київським композитором Ю. Шевченком щодо написання музики. Та за браком коштів цей задум не здійснився. А шкода. Так само поки що у мріях і постановка музично-хореографічної композиції чи одноактного балету на музику Є. Станковича. Що ж, можливо, для вітчизняної культури настануть кращі часи, і ювіляр таки зможе реалізувати свої сміливі творчі задуми, чого від душі хочеться йому побажати.

ВАСИЛЬ ГАБОРЕЦЬ

Джерельні приписи:

1. Пастеляк, І. Вдячні за розуміння проблем культури [Текст] : [про облас. огляд-конкурс худож. самодіяльності] / Іван Пастеляк // Народне слово. – 2002. – 21 берез.
2. Пастеляк, І. Іван Пастеляк: «Митець – це згусток нервів, стресів і нездійснених надій» [Текст] : [інтерв'ю з хореографом / вела Л. Ортутай] / Іван Пастеляк // Ужгород. – 2000. – 17 черв. – С. 1, 13.
3. Пастеляк, І. Розмова за кулісами : балетмейстер Іван Пастеляк розкриває секрет Його Величності Танцю [Текст] : [інтерв'ю / вела Н. Гончарова] // Фест. – 2005. – 21-27 квіт. – С. 14.

4. Уральський, Л.В. Іван Іванович Пастеляк [Текст] / Л.В. Уральський // Уральський, Л.В. Ентузіасти : творчі портр. засл. працівників культури України. – Ужгород : Госпрозрахунк. РВВ ком. інформації, 1998. – С. 53-54.

* * *

5. Белей, М. Феєрверки «Турянської долини» [Текст] / М. Белей // Народне слово. – 2005. – 5 лют.
6. Демчук, У. За добросовестный труд [Текст] : [Указами Президиума Верховного Совета Укр. ССР И.И. Пастеляку, худож. руководителю нар. самодеятельного ансамбля танца «Ритмы молодости» было присвоено звание заслуж. работника культуры Укр. ССР] / У. Демчук // Закарпат. правда. – 1988. – 1 нояб. – С. 1.
7. Мегела, А. Неповторна краса танцю [Текст] / А. Мегела, Л. Воронич, Ю. Воронич // Народне слово. – 2007. – 27 січ.
8. Мегелик, І. Найвищі бали – реметянам [Текст] / І. Мегелик // Народне слово. – 2006. – 30 груд.

9. Мегелик, І. Наш земляк – член президії НХСУ [Текст] / І. Мегелик // Народне слово. – 2007. – 15 груд.
10. Мегелик, Ю. «Вацівські міські веселинки» в Угорщині [Текст] / Ю. Мегелик // Громада. – 2003. – № 4 (лип.-серп.) – С. 9-10.
11. Мендель, К. Танцює «Турянська долина» [Текст] : [про однойм. фольклор. танцюв. колектив ; в т. ч. про І. Пастеляка] / К. Мендель // Народне слово. – 2000. – 4 листоп. – С. 4.
12. Мендель, К. «Турянська долина» Івана Пастеляка [Текст] : [про фольклор. танцюв. колектив] / К. Мендель // Новини Закарпаття. – 2001. – 20 січ. – С. 15.
13. Мигелик, А. Гарячі оплески словаків [Текст] : [про словац. фест. «Кошицькі фольклорні дні», в якому брав участь ансамбль танцю «Тур'янська долина» (худож. кер. І.І. Пастеляк)] / А. Мегелик // Народне слово. – 2000. – 16 груд. – С. 4.
14. Ортутай, Л. Зоряний час «парубка з Ужанської долини» [Текст] : [про ювілей кер. ансамблю танцю «Ритми молодості» І.І. Пастеляка] / Л. Ортутай // Ужгород. – 2000. – 20 трав. – С. 3.
15. Панькович, В. У долині танців і пісень [Текст] : [про с. Тур'ї-Ремети, хореографа І.І. Пастеляка, а також створ. ним танцюв. ансамбль «Ритми молодості»] / В. Панькович // Народне слово. – 2001. – 14 лип. – С. 2.
16. Підгірська, О. «Пан Іван» – чарівник [Текст] / О. Підгірська // Народне слово. – 2005. – 29 січ.
17. Тоцкая, Л. «Гранд жете» длиною в жизнь [Текст] : [о балетмейстрі І. Пастеляке] / Л. Тоцкая // Трибуна. – 2003. – 25 жовт. – С. 12.

ТРАВЕНЬ: 23

ВОЛОДИМИР ЮРІЙОВИЧ ТОВТИН

60-річчя від дня народження поета і прозаїка
(нар. 1950 р.)

Усвідомлення безмежності слова приходить до кожної людини ще змалечку, але не кожному дано її перетворити у художній образ.

Ця дивовижна таїна слова ще у шкільні роки спонукала школяра Виноградівської восьмирічної школи-інтернату Володимира Товтина до віршування. Його перші поезії друкують шановані в літературних колах краю «Молодь Закарпаття», «Закарпатська правда»; додали творчої снаги публікації в альманахах творчості

молодих «Молодий день», «Відлуння», а на загальноукраїнських теренах його творчість представлено в журналах «Прапор» та «Жовтень».

Біографія людини – дзеркало її душевних поривань. Здається, що юнакові з с. Вовкове на Ужгородщині, де народився майбутній поет 23 травня 1950 р., вторована дорога в літературу. Володя ж після закінчення восьмирічки подався в Ужгородське профтехучилище, а ввечері навчається в школі робітничої молоді. Відтак робота на мехзаводі в Ужгороді, служба в армії. Скинувши військову форму, він подає документи у Вищу школу МВС СРСР у Рязані. Чому аж у Рязані? Його вабила поезія Єсеніна, тому й вирішив вчитися на батьківщині великого російського поета.

Щирий і відвертий, він володіє почуттям гумору, поряд з лірикою у В. Товтина з'являється байка, пародія, памфлет, гумористичні оповідання, фейлетони. Так через літературу він реалізує ідею загальної справедливості, чесності, відкритості. Однак молодий поет добре розуміє, що виховати людину тільки поезією – марна справа.

В. Товтин пропрацював у органах правопорядку понад тридцять років, дослужився до звання підполковника міліції, його ратний шлях відзначено медалями і різноманітними відомчими нагородами. Служба в міліції забирала чимало часу, але Володимир ніколи не розлучався з поезією. «Під суворим мундиром підполковника б'ється напрочуд закохане в людей серце», – писав про нього письменник В. Кохан, який теж пов'язав свою долю з міліцією.

Перша збірка поезій В. Товтина «Біографія часу» вийшла у 1988 р., коли у країні почалася так звана *горбачовська пресестройка*. Погляд поета направлений до серця простої людини, її душевних переживань та устремлінь. Передмову до книги написав Петро Скунець, який слушно зауважив, що книга ця є «порою ... боргів» поета перед читачем. У 1993 р. В. Товтин видає книгу гумору та пародій «Дегустація дефіциту». Символічна назва її засвідчила складні перипетії людських стосунків за умов неймовірно складного часу після розвалу СРСР. Поет вірить в Незалежну Україну, але водночас застерігає читача від чисельних помилок і прорахунків, що проростають з людської жадоби, заздрощів, нехлюйства, самодурства і новітнього чиновницького чванства і безкарності.

Ліричне спрямування творчості В. Товтина найбільш сконцентровано виявилось у збірці поезій «Мого кохання сивина» (1995 р.).

*Ось любов розкрилася, мов скриня,
Я у ній знайшов безцінний скарб:
Ти для мене, мила, не рабиня,
Та навіки-вічні – я твій раб.*

Інтимна лірика поета характерна щирістю висловлювань, зрілістю людських переживань, розумінням любові як вічного почуття, прагнення людини до самовдосконалення навіть через самопожертву. Поетичні викрутаси, гола еротика, цинізм у ставленні до жінки – все це засуджується поетом, натомість у його інтимних поезіях часом зустрічаємо ненав'язливий гумор, самоіронію, власне ті характерні риси, що притаманні у стосунках двох люблячих сердець. Тільки глибоко закохана людина може разом з поетом В. Товтином сказати: *«Так тихо день прошестів без тебе, / Немов його я у житті й не мав...»*

Робота в міліції давала В. Товтину чимало сюжетів. Він неодноразово брав участь у затриманні злочинців, бачив кров своїх вбитих і поранених колег. Але найбільше його вразила смерть товариша, молодого майора Миколи Баб'яка, який загинув від кулі бандита. У поезії «Сонце у крові» поет писав: *«Збідніли гори на одного сина / І вийшла з берегів людська сльоза!..»* Цьому ж герою-міліціонеру присвячує він детективну повість «Нічні рекетири» (1995 р.). В однойменній книзі ряд оповідань про роботу правоохоронців. Кращі твори В. Товтина про міліцію увійшли до всеукраїнських збірників «Верные присяге» (1988 р.) та ін.

В. Товтин активно працює у галузі художнього перекладу. Завдяки його праці в українських перекладах вийшли друком твори російських поетів О. Кочеткова, В. Солоухіна, В. Соколова, Л. Кудрявської та ін.

Творча зрілість В. Товтина не залишилася поза увагою письменницької організації. Під час проведення Шевченківських днів на Закарпатті влітку 1995 р. тодішній голова Національної спілки письменників України Юрій Мушкетик урочисто вручив йому членський квиток. А невдовзі поет видає нову книгу гумору «Жоно, я тя люблю». В дотепних гуморесках, пародіях, усмішках

він не стільки освідчується в коханні, як виступає гнівним осудником новітнього нехлюйства, честолюбства, безвідповідальності, що стали на заваді розбудови молодій державі.

Знявши з плечей підполковницький кітель, В. Товтин подався у журналістику. Читачі газети «Ужгород» добре пам'ятають його чисельні статті, нариси, репортажі, інтерв'ю та матеріали про С. Жупанина, В. Кохана, Л. Повх, Г. Малик, Ю. Шипа та багатьох інших письменників і культурних діячів. Розуміння проблем сучасного творчого життя, організаційні здібності та фахове знання законодавства В. Товтином привернули увагу письменників. Упродовж 2003–2007 рр. в умовах реформування письменницької організації він обіймав посаду відповідального секретаря Закарпатської організації НСПУ.

Ліричні настрої поезії В. Товтина привернули увагу закарпатських композиторів. Особлива творча співпраця склалася з народним артистом України співаком і композитором Петром Матієм. Стали відомими пісні на слова В. Товтина «Село моє», «Хай навіки святиться вогонь», «А що ми варті без любові», гумористичні – «Бабин чоловік», «Закарпатське вино» та ін. Пісні написані разом з П. Матієм склали збірник ліричних та жартівливих пісень (2009) «А що ми варті без любові».

Поет В. Густі пише про свого літературного побратима: «Життя прожити – не поле перейти. Справжню пісню, якщо вона про людське життя – створити так само непросто, як іти життям – крізь болі, радощі, випробування успіхами, розчаруваннями». Отака вона і є життєва і творча доля одного із сучасних поетів Закарпаття Володимира Товтина.

ПЕТРО ХОДАНИЧ

Джерельні приписи:

1. Товтин, В. Біографія часу [Текст] : поезії / Володимир Товтин. – Ужгород : Карпати, 1988. – 67 с.
2. Товтин, В. Дегустація дефіциту [Текст] : гумор, пародії / Володимир Товтин. – Ужгород : Карпати, 1993. – 122 с.
3. Товтин, В. Жоно, я тя люблю [Текст] : гуморески, фейлетони, пародії, усмішки / Володимир Товтин ; ред. Д. Федака ; худ. оформ. А. Гойда. – Ужгород : Карпати, 1997. – 237 с.
4. Товтин, В. Нічні рекетири [Текст] : [повість ; оповід.] / Володимир Товтин. – Ужгород, 1995. – 80 с.

5. Володимир Товтин [Текст] : [вірші] // Закарпатська поезія ХХ століття : антол. – Ужгород : Закарпаття, 2003. – С. 367-372.

6. Товтин, В. Бензиновий навар [Текст] : фейлетон / Володимир Товтин // Новини Закарпаття. – 1993. – 30 січ. – С. 13.
7. Товтин, В. Бунт червоних шапочок [Текст] : фейлетон / Володимир Товтин // Новини Закарпаття. – 1991. – 26 жовт. – С. 13.
8. Товтин, В. [Текст] : [вірші : «Материнська сльоза», «Юлію Боршошу-Кум'ятському», «Афганістанець», «Дитяча ніжність», «Майже балада», «Березнева тривога», «Некрасива»] / Володимир Товтин // Новини Закарпаття. – 1993. – 10 лип. – С. 9.
9. Товтин, В. Виконус хор, а заспівус Ферко Фурик : огляд художньої самодіяльності активних учасників «тіньової економіки» [Текст] / Володимир Товтин // Новини Закарпаття. – 1991. – 15 трав. – С. 7.
10. Товтин, В. «Вогонь, у якому «згорів» мій чоловік, я не змогла погасити», – сказала дружина письменника Івана Долгоша [Текст] : [про письм.] / Володимир Товтин // Ужгород. – 2001. – 28 лип. – С. 11.
11. Товтин, В. Зухвалі королі [Текст] : фейлетон / Володимир Товтин // Новини Закарпаття. – 1993. – 8 трав. – С. 13.
12. Товтин, В. «Мені не соромно перед людьми за свої 80 років» [Текст] : [про П. Бронтерюка – колиш. полковника міліції] / Володимир Товтин // Новини Закарпаття. – 2007. – 26 черв. – С. 7-8.
13. Товтин, В. Іскуче хутро [Текст] : фейлетон / Володимир Товтин // Новини Закарпаття. – 1993. – 10 квіт. – С. 13.
14. Товтин, В. Перший родак [Текст] : фейлетон / Володимир Товтин // Новини Закарпаття. – 1991. – 5 черв. – С. 8.
15. Товтин, В. Трилисник поета Юрія Шипа [Текст] : [про творч. доробок поета-пісняря] / Володимир Товтин // Ужгород. – 2003. – 6 груд. – С. 12.
16. Товтин, В. У глибині іршавської комори [Текст] : фейлетон / Володимир Товтин // Новини Закарпаття. – 1992. – 25 січ. – С. 5.
17. Товтин, В. У «mmm» нема проблем [Текст] : фейлетон / Володимир Товтин // Новини Закарпаття. – 1991. – 21 верес. – С. 13.
18. Товтин, В. Цукрова королева [Текст] : фейлетон / Володимир Товтин // Новини Закарпаття. – 1992. – 29 лют. – С. 13.
19. Товтин, В. Чи заплачуть синьйори? [Текст] : фейлетон / Володимир Товтин // Новини Закарпаття. – 1992. – 30 трав. – С. 5.
20. Товтин, В. Чому не крадуть ковбасу з Ужгородського м'ясокомбінату [Текст] : [сатир. вірш] / Володимир Товтин // Новини Закарпаття. – 1991. – 10 квіт. – С. 8.

21. Володимир Товтин [Текст] : [поет, прозаїк] // Письменники Закарпаття / упоряд. В. Кохан ; вступ. сл. М. Талапканича. – Ужгород : Колір прінт, 2003. – С. 64. : фото.
22. Пойда, С. Володимир Товтин [Текст] : [про письм.] / Степан Пойда // Письменники Срібної Землі : до 60-річчя Закарпат. орг. Нац. спілки письм. України / упорядкув., передм. П.М. Ходанича. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2006. – С. 532-537. : фото.
23. Хланта, І.В. Володимир Товтин [Текст] : [поет, прозаїк] / І.В. Хланта // Хланта, І.В. Літературне Закарпаття у ХХ столітті : бібліогр. покажч. – Ужгород : Закарпаття, 1995. – С. 694.
24. Хланта, І.В. Товтин Володимир Юрійович [Текст] : [письм.] / І.В. Хланта // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 325. : фото.

25. Кудрявська, Л. Наш земляк Володимир Товтин – письменник [Текст] : [в т. ч. гумореска «Хфанера»] / Людмила Кудрявська // Вісті Ужгородщ. – 1995. – 13 черв. – С. 4.
26. Кудрявська, Л. Не згаси в душі своїй вогонь [Текст] : [про зб. лірич. віршів «Мого кохання сивина»] / Людмила Кудрявська // Вісті Ужгородщ. – 1995. – 4 лип. – С. 8.
27. Кудрявська, Л. Полку письменників прибуло [Текст] : [про В. Товтина ; в т. ч. нові твори : «Змагання з шахів», «Чужа сумка», «Або»] / Людмила Кудрявська // Закарпат. правда. – 1995. – 24 черв. – С. 3.
28. Ядловський, Я. П'ята книга Володимира Товтина [Текст] : [кн. «Жоно, я тя люблю»] / Ярослав Ядловський // Відомості міліції. – 1997. – 24 трав. – С. 8.

ТРАВЕНЬ: 26

В'ЯЧЕСЛАВ ІВАНОВИЧ ВІНЬКОВСЬКИЙ

**60-річчя від дня народження художника-кераміста
(нар. 1950)**

У ХХ столітті закарпатська кераміка пережила досить цікаві метаморфози у своєму розвитку. Патріархальність суспільства ще у першій половині цього століття помітно позначилася на формах керамічних виробів та їх художній довершеності. Серед найбільш популярних і найпоширеніших були вжиткові вироби різного

технічного та мистецького рівня. Виконували їх як окремі кустарі, які продовжували традиції закарпатської архаїчної кераміки, так і майстри, що виконували свої твори, спираючись на знання, отримані в художньо-промислових школах, зокрема, в Ужгородській. Однак мистецька якість цих виробів була зумовлена тільки потребою привернути до них увагу покупців на ринку.

Після Другої світової війни поряд з кустарним виробництвом у краї було відкрито ряд керамічних цехів, де вироблялася уніфікована продукція. Відкриття промислових центрів зумовило зростання потреби у художниках-керамістах, які були б здатні розробляти типові зразки, дотримуючись певних регіональних особливостей. Це стимулювало відкриття відділень художньої кераміки в художніх училищах Західної України та кафедри художньої кераміки у Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва. Тут розпочався процес формування високоякісних митців, які отримували відповідні знання та навички, необхідні для керамічного виробництва. Проте молоді люди набували також хорошої підготовки із загальнофахових дисциплін – рисунку, живопису та скульптури. Це сприяло появі митців, здатних вільно застосовувати як принципи декоративно-прикладного мистецтва, так і засоби образотворчої виразності.

У 1970-х рр. з боку партійних структур зростає увага до образотворчого мистецтва, яке розглядалося як засіб ідеологічного впливу. Натомість художники декоративно-прикладного мистецтва не зазнавали такої надмірної опіки, що давало змогу вільніше поводитися з тематикою та засобами формотворення. Однією з головних вимог до декоративно-прикладного мистецтва було формальне збереження орадянщених національних традицій. Такий стан у культурі сприяв народженню цікавого феномену, пов'язаного з поступовим переростанням у творах декоративно-прикладного мистецтва утилітарної спрямованості: вони поступово набували все чіткішої образотворчої виразності. Особливо активно ці тенденції проявилися у новаторських пошуках художників-керамістів Львова та країн Прибалтики.

У появі на Закарпатті митців такого рівня свою роль також відіграв Львівський інститут. Серед перших митців нового мислення у кераміці виділяється постать В'ячеслава Віньковського (народився 26 травня 1950 р. в с. Маниківці Михайлівського району

Хмельницької області). Після закінчення навчального закладу уже у 1984 р. він дебютував як зрілий майстер. У його творах поєдналися як традиція закарпатських кустарів, так і сучасні художні ідеї та естетичні принципи. Сучасним мистецьким принципам відповідає також висока естетизація самого матеріалу, художник акцентує його природну цінність, зберігає доторк людських рук і думки. Цей принцип співтворчості з самим матеріалом, який часто підказує художнику і формальні ідеї, допомагає досягнути правдивості у сучасному міському середовищі, наповненому найчастіше виробами із синтетичних матеріалів та імітацій. Така естетизація самої первісної природи сьогодні набуває особливого значення — олюднення життєвого простору. Однак його твори цінні не тільки і не стільки своєю матеріальністю, досконалістю форм, орнаментів та технікою виконання, а також і глибоким змістом. Попри те, що художник живе і працює на Закарпатті, він не обмежується оригінальністю, зіпертою на регіональній унікальності, він прагне досягнути глибини української та світової культури. У його творах зустрічаємо хрестоматійно відомі образи прадавніх цивілізацій Вавилону, Єгипту, Трипільської культури, які переосмислено за допомогою формальних засобів, традиційних для української кераміки. І вже «Єгипетська корова» чи керамічна химера асирійського Шеду набуває звучання безпосередності народного сприйняття світу, як це наприклад, відбувається у творчості Марії Приймаченко. Цьому сприяє узагальненість силуету, декоративність та делікатне олюднення образів, завдяки чому вони стають зрозумілими не тільки окремим поціновувачам мистецтва, але також і широкому загалу глядачів.

Художник уважно слідкує за мистецькими подіями, які відбуваються в Україні та поза її межами. Це дозволяє йому мати власне обличчя і в той же час не випадати з контексту сучасної української кераміки. Художник активний на симпозіумах і виставках, про що свідчать відзнаки, які отримав художник, зокрема у 2000 р. в Опішному його було визнано найкращим у номінації «Декоративність». Своїми творами Вінковський чудово презентував сучасну українську культуру на багатьох міжнародних виставках. Хочеться звернути особливу увагу на презентацію однієї із граней життя сучасної України на виставці «Сучасне декоративно-прикладне мистецтво України» в штаб-квартирі ЮНЕСКО в Парижі 2004 р.

Серед джерел, які живлять творчість кераміста, сьогодні помітну роль відіграє Трипільська культура. Ця тема для художника не є даниною сучасній моді, для майстра – це цілий пласт образотворчості та декоративної досконалості. Тут у композиціях немає жодної імітації, твори звучать новими репліками давніх традицій у сучасному фрагментарному світосприйнятті. Це стосується і композиції, яка збудована на образах трипільських статуеток та монолітах стел Причорномор'я часу давніх індоєвропейських переселень. Всі ці образи розкидано на кількох уламках глиняного диска, неначе символи генетичної пам'яті на уламках нашої свідомості. По-новому і водночас по-архаїчному звучить і «Викрадення Європи», виконане в дусі імпровізації формотворення та декору трипільської кераміки. Ведмеді, лосі, кабани дихають архаїкою первісних символів і первісною узагальненістю, коли художник прагнув мінімальними засобами досягнути максимальної художньої виразності. Ця недомовленість і алегоричність творів завжди залишає глядачеві право на достворення індивідуального сприйняття твору.

Сьогодні художник працює не тільки з глиною, формуючи свій власний світ, але також прагне поділитися своїм досвідом з молодшим поколінням. Студенти Закарпатського художнього інституту захоплюються вправністю його рук і невичерпною здатністю імпровізації та інтерпретації в різних темах. Любов, з якою художник творить свої образи, дарується також студентам, формуючи в них бережливе ставлення до власної культури та власної землі у прямому і переносному розумінні цього слова.

В'ячеслав Вінковський є одним з провідних художників-керамістів сучасного Закарпаття. Його живий інтерес до художніх процесів сьогодення дозволяє майстру залишатися актуальним, а увага до архаїчних пластів, наділених власною культурою української землі, робить ці твори змістовними, наповненими власною неповторною образністю. Вінковський є серед тих майстрів, які закладають нові підвалини під розвиток кераміки Закарпаття у новому тисячолітті. Які шляхи поведуть це мистецтво, сказати важко, але постійна увага до власної культурної традиції та відповідальне ставлення до матеріалу у творчості кераміста – це та колія, рухаючись якою, молоді митці ніколи не зіб'ються на манівці. Разом з тим майстер і сам не зупинився у своїй роботі повсякденного

торування нових шляхів розвитку закарпатської кераміки, а відтак і закарпатського мистецтва загалом.

МИХАЙЛО ПРИЙМИЧ

Джерельні приписи:

1. Вінковський В'ячеслав Іванович [Текст] : [худож.] // Художники Закарпаття : до 55-річчя Закарпат. орг. Нац. Спілки худож. України. – Ужгород : Карпати, 2001. – С. 58-59. : портр., іл.
 2. Мистецтво України. Художня виставка в рамках «Року України в Російській федерації» [Образотворчий матеріал] : [кат. вист., в т. ч. роботи В.І. Вінковського]. – К., 2002. – С. 76.
 3. Пошивайло, О. Українська академічна керамологія ХХІ сторіччя : теорія, історія, сучас. ужинок, майбут. поступ [Текст]. Кн. 1. (2001-2005) : [в т.ч. про Вінковського В.І.] / Олесь Пошивайло ; НАН України, Ін-т керамології, Нац. музей-заповідник укр. гончарства в Опішному. – Опішне : Укр. Народознавство, 2007. – С. 295, 355, 413, 439, 450, 552, 621, 624, 656, 708
 4. Чегусова, З.А. Вінковський В'ячеслав [Образотворчий матеріал] / Зоя Анатоліївна Чегусова // Декоративне мистецтво України кінця ХХ століття. 200 імен : альбом-каталог. – К., 2002. – С. 58-59.
 5. Юрченко-Микита, О.В. Вінковський В'ячеслав Іванович [Текст] / О.В. Юрченко-Микита // Енциклопедія сучасної України. Т.4. / редкол. І.М. Дзюба [та ін.] ; НАН України, Наук. т-во ім. Шевченка, Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України, – К., 2005. – С. 578.
- ***
6. Зіненко, Т. Архаїчний модерн В'ячеслава Вінковського [Текст] : [про вчителя гончарства в Ужгород. шк. мистец.] / Тетяна Зіненко // Срібна Земля. – 2009. – 2 трав. – С. 11. : рис.
 7. Зіненко, Т. Архаїчний модерн В'ячеслава Вінковського [Текст] : [худож.] / Тетяна Зіненко // Культуролог. джерела. – 2008. – № 4. – С. 23-24. : портр., іл.
 8. Зубач, В.В. Славки і їхня глиняна кераміка [Текст] : [про кераміку подружжя М. Росул та В. Вінковського] / Василь Васильович Зубач // Фест. – 2008. – 23-29 жовт. – С. 14.
 9. Мацо, М. Бо ти глина єси... [Текст] : [з київ. вист. повернулися ужгород. керам. скульптори М. Росул і В. Вінковський] / Мирослава Мацо // Закарпат. правда. – 2002. – 7-13 листоп. – С. 6. : фото.
 10. Некиряєвич, В. Веселий кошмар для пияка [Текст] : [про керам. роботу ужгород. худож. В. Вінковського] / Віталій Некиряєвич // Срібна Земля. – 2009. – 9 трав. – С. 11 : фото.
 11. Приймич, М. Діалог із землею В'ячеслава Вінковського / М. Приймич // Образотв. мистец. – 2009. – № 3. – С. 110-111.

ІВАН ІВАНОВИЧ НЕБЕСНИК

55-річчя від дня народження науковця,
заслуженого працівника освіти України (нар. 1955)

Іван Іванович Небесник народився 25 червня 1955 р. в с. Середнє Ужгородського району. Вчений – педагог, громадський діяч, кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України, член НСХУ, відмінник народної освіти України.

Навчався в Дравецькій восьмирічній школі. В 1972 р. закінчив із золотою медаллю Ужгородську СШ №5. Вищу освіту здобув на хімічному факультеті Ужгородського держуніверситету (1972–1977). Хімічну науку студіював у професора Ю.В. Мигалини.

Педагогічну діяльність І.І. Небесник розпочав вчителем хімії в Худлівській СШ на Ужгородщині, пізніше працював методистом (1978–1980), заступником голови президії Закарпатського обласного відділення педтовариства УРСР (1980), вихователем Ужгородської школи-інтернату (1981–1982). 3 серпня 1982 р. Іван Іванович перейшов на роботу в Ужгородське училище прикладного мистецтва, де працював лаборантом, викладачем, заступником директора з виховної роботи. В 1990 р. педагогічний колектив обрав І.І. Небесника директором. У 1995 р. за результатами акредитації навчальних закладів області Ужгородське училище прикладного мистецтва було перейменовано на ВНЗ I-II рівня акредитації – Ужгородський коледж мистецтв.

В основу концепції розвитку Ужгородського училища прикладного мистецтва Іван Іванович поклав ідею історичного та художнього краєзнавства. Як керівник освітньо-мистецького закладу, розгорнув велику роботу з відродження закарпатської школи живопису. Привернув увагу педагогічного колективу до необхідності введення до навчальних програм та плану виховної роботи регіональних матеріалів художнього змісту, зокрема вивчення традицій засновників закарпатської школи живопису Адальберта Ірделі, Йосипа Бокшая, Андрія Коцки, Федора Манайла. І.І. Небесник розширив наукові зв'язки з обласною організацією НСХУ, УжНУ, почав здійснювати підготовку бакалаврів у галузі образотворчого мистецтва і дизайну. Ужгородський коледж мистецтв проводив чималу культурно-просвітницьку діяльність на Закарпатті,

співпрацював з художніми освітницькими закладами Угорщини, Словаччини, Польщі.

Наукова діяльність І.І. Небесника протягом 80-х рр. ХХ ст. була зорієнтована на дослідження гімназичної освіти Чехії, Словаччини, Закарпаття періоду Чехословацької Республіки. Основна увага дослідника була сконцентрована на вивченні процесів художньої освіти на Закарпатті. У 2000 р. І.І. Небесник захистив кандидатську дисертацію на тему: «Розвиток художньої освіти на Закарпатті у ХХ столітті» і здобув науковий ступінь кандидата педагогічних наук. Іван Іванович є автором монографії «Художня освіта на Закарпатті у ХХ столітті: історико-педагогічний аспект» (2000), статей у журналах «Мистецтво і освіта», «Вісник Львівської національної академії мистецтв», «Образотворче мистецтво» та ін.

Належить сказати, що Іван Іванович Небесник, за підтримки колективу, ініціював в 2003 р. створення Закарпатського художнього інституту, і став його ректором. Тут він викладає такі предмети, як «Культурологія» та «Педагогіка», працює завідувачем кафедри педагогіки та суспільних дисциплін.

У червні 2004 р. рішенням Вищої атестаційної комісії МОН України присвоєно вчене звання доцента кафедри суспільних дисциплін. За вагомий внесок у розвиток українського образотворчого мистецтва та художньої освіти Закарпаття І.І. Небеснику присвоєно почесне звання «Заслужений працівник освіти України», а в червні 2005 р. він був нагороджений Грамотою Верховної Ради України.

Як науковець І.І. Небесник проводить значну роботу у галузі художньої освіти та вивчення культури Карпатського регіону. У 2005 р. ним підготовлено до друку посібник «Творчість видатних закарпатських художників» та монографію, присвячену творчій і педагогічній діяльності засновника закарпатської художньої школи Адальберта Ерделі, яку видав у 2006 році під назвою «Адальберт Ерделі».

Постійно розвиваються стосунки педагогічного колективу інституту з Львівською національною академією мистецтв, особливо в організації міжнародних та всеукраїнських художньо-мистецьких форумів.

З ініціативи І.І. Небесника, починаючи з 2006 р., вже вкотре на базі Закарпатського художнього інституту, організуються Ерделівські читання, які набули міжнародного визнання.

МАРІЯ БАЯНОВСЬКА

Джерельні приписи:

1. Від Художньо-промислового училища до Закарпатського художнього інституту [Текст] : присвячено 60-річчю утворення першого держ. худ. навч. закладу на Закарпатті / М-во освіти і науки України ; упоряд. М.Ю. Кіян ; відп. за вип., передм. І.І. Небесника ; худ. оформ. Н. Пономаренко, О. Сопко (Долгош). – Ужгород : Гражда, 2006. – 176 с. : іл.
2. Закарпатський художній інститут [Текст] = Transcarpathian art institute / кер. В. Косів ; авт. тексту І. Небесник ; пер. англ. М. Сирохман. – Ужгород : Ліра, 2005. – 32 с : кол. іл. – Текст укр., англ. мовами.
3. Небесник, І.І. Адальберт Ерделі [Текст] / І.І. Небесник. – Львів : Вид-во «Мс», 2007. – 296 с. : кол. іл.
4. Небесник, І.І. Творчість видатних художників Закарпаття [Текст] : навч. посіб. / І.І. Небесник ; М-во освіти і науки України, Закарпат. худож. ін-т. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2005. – 76 с. : іл.
5. Небесник, І.І. Художня освіта на Закарпатті у ХХ столітті: історико-педагогічний аспект [Текст] / І.І. Небесник ; ред. В.Т. Дзьоба ; оформ. обкл. В.М. Сливки. – Ужгород : Закарпаття, 2000. – 168 с.

6. Відповіді ректора Закарпатського художнього інституту Івана Небесника на запитання «Освітньої анкети» [Текст] // Образотв. мистец. – 2007. – № 1. – С. 30.
7. Небесник, І. Закарпатська художня школа і традиції спілчанського життя [Текст] / Іван Небесник // Образотв. мистец. – 2007. – № 1. – С. 9-11, 97-98.
8. Небесник, І. «Я не можу стояти на місці більше 10 хвилин». Ректор Іван Небесник – про себе, інститут та рок-музику [Текст] : [інтерв'ю з ректором Закарпат. худож. ін-ту / вела О. Штефаньо] / Іван Небесник // Фест. – 2005. – 21-27 лип. – С.14.

9. Ходанич, П.М. Небесник Іван Іванович [Текст] : [про ректора ЗакДУ] / П.М. Ходанич // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 225-226. : фото.

ЮРІЙ ФЕДОРОВИЧ ГЛЕБА

50-річчя від дня народження культурного діяча,
заслуженого працівника культури України (нар. 1960 р.)

Його професія, як і його багатьох колег у галузі культури і мистецтва, для суспільства винятково важлива, бо покликана збагачувати духовність, виховувати благородство, красу людського буття, котра, за відомим висловлюванням Ф. Достоевського, єдина здатна врятувати світ. Значення культурницької діяльності в епоху глобальних цивілізаційних процесів, коли на земній кулі поряд з небаченим досі прогресом накопичилось так багато негативізму у всіх сферах життя, з кожним днем посилюється і потреба в ній зростає. Нашому ювіляру саме в цей складний період суспільного розвитку випала нагода очолювати галузь культури і мистецтва краю. Народився Ю. Глеба у робітничій родині 14 липня 1960 р. в с. Довге Іршавського району, де з давніх-давен пишно та рясно всіма кольорами веселки квітнула самобутня творчість довжан, дзвінкоголосо лунала весела лемківська пісня, зачаровував своєю темпераментністю іскрометний танок, різнобарвно вигравала та тішила око народна вишивка. В дитинстві і малий Юрко Глеба залюбки вслухався в чарівні мелодії тих давніх співанок, котрі в тому ж таки Довгому через якийсь час воскресить і винесе на сцену талановитий композитор-самородок Михайло Машкін.

Він часто бував вдома у родині Глебів, оскільки батько Юрка працював на лісокомбінаті головою профспілкового комітету, Михайло Васильович час від часу обговорював з ним свої творчі проблеми на підприємстві. То ж не дивно, що й уродженець цього співучого та благодатного куточка Закарпаття Юрко Глеба після закінчення в 1977 р. Довжанської середньої школи стає студентом Рівненського філіалу Київського державного інституту культури ім. О. Корнійчука, який з відзнакою закінчив у 1981 р., отримавши кваліфікацію організатора – методиста культурно-освітньої роботи. Якийсь час працював викладачем клубознавства у стінах Хустського культурно-освітнього училища, відбував військову повинність на службі в армії, а після демобілізації скуштував хліба і техніком – деревообробником на Довжанському лісокомбінаті, де обрався також секретарем комітету комсомолу на правах райкому. Тут уже

після смерті М. Машкіна активно допомагав у налагодженні плідної роботи відомого народного ансамблю пісні й танцю «Боржава» та впритул займався іншими питаннями прилучення робітничої молоді до занять художньою самодіяльністю.

Однак сповна проявив свої організаторські здібності на посаді завідувача Іршавським районним відділом культури, який очолював цілих двадцять років (1985–2005). В культурі і мистецтві того періоду відбувалися епохальні та цікаві процеси звільнення від ідеологічного, адміністративного тиску та диктату з боку компартійних органів, духовного закріпачення у всіх сферах діяльності, але водночас складний період виживання в умовах глибокої економічної кризи, в якій опинилася молода Українська держава. За цих непростих обставин молодий завідувач відділом культури за сприяння районної ради, депутатом якої і сам обирався, та районної державної адміністрації зумів зберегти мережу закладів культури, кадри, започаткувати цікаві культурно-мистецькі акції, які принесли добру славу Іршавщині.

На долю нашого ювіляра в ці роки випали такі пам'ятні та знакові події, як реконструкція будівлі районної школи мистецтв, введення в експлуатацію Іршавського районного будинку культури, нових закладів культури в сс. Нижнє Болотне, Заболотне, відкриття в сс. Ільниця, Кушниця, Сільце дитячих шкіл естетичного виховання та відділу образотворчого мистецтва районної школи мистецтв на батьківщині А. Ерделі в с. Загаття. У 70 % сільських культурно-освітніх установах пічне опалення було замінено на централізоване газове. Для відвідувачів відчинили двері музей-кузня «Гамора» в с. Лисичово, громадські музеї в сс. Чорний Потік, Великий Раковець, Кушниця, започатковано діяльність районного художнього об'єднання «Колорит Боржави». А коли в 1990 р. було створено фольклорний ансамбль «Іршава», завідувач відділом культури став його активним багаторічним учасником аж до сьогодні.

Та чи не найпомітнішою культурною подією у творчій біографії ювіляра було започаткування в 1992 р. на Іршавщині пісенного фестивалю ім. Машкіна, який згодом переріс в обласний міжрегіональний, а потім – у Всеукраїнський та збирав на свої пісенні форуми яскравих популярних самодіяльних артистів-піснярів з багатьох областей України. В 1999 р. Ю. Глебі було присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України». Гідно

увінчує організаторську та культурно-мистецьку діяльність ювіляра на посаді завідувача відділом культури творчий звіт іршавських митців у столиці України 2005 р., організований спільно із Старокиївською районною радою та райдержадміністрацією м. Києва, який вилився в яскраве свято дружби киян з іршавчанами.

Коли ж у 2006 р. постало питання, хто міг би очолити управління культури обласної державної адміністрації, вибір випав на кандидатуру Юрія Федоровича, який набув певного досвіду керівництва галуззю в одному з найуспішніших районів області. Сфера його діяльності значно розширилась, а водночас і турбот та проблем побільшало.

Але всього не охопити, всіх проблем не вирішити, то ж на самому початку визначив для себе пріоритети: кадри, збереження пам'яток історії і культури, підтримка мистецтва – професійного і самодіяльного. Та з часом виникли й інші не менш важливі проблеми – збереження та функціонування існуючої мережі, естетичне виховання дітей, забезпечення підтримки творчих спілок, поповнення книжкових фондів бібліотек і перетворення книгозбірень в інформаційні центри, налагодження культурних зв'язків з порідненими регіонами близького зарубіжжя... Та на душі світлішає від думки, що є відчутні результати в питаннях реставрації Ужгородського, Мукачівського замків, Шелестівської церкви XVIII ст., обласного музею народної архітектури і побуту, приміщень обласного художнього музею ім. Й. Бокшая, капітального ремонту облмуздрамтеатру, що відремонтовано будівлю обласної універсальної наукової бібліотеки, обласної бібліотеки для дітей та юнацтва, обласної філармонії та ряд інших об'єктів, що заслуженому Закарпатському народному хору присвоєно почесне звання академічний, що з метою виявлення талантів започатковано фестиваль-конкурс дитячого юнацького мистецтва «Кубок Карпатського Єврорегіону», фестиваль театрів національних меншин країн СНД і Єврорегіону «Етно-діа-сфера» та чимало інших знакових мистецько-культурницьких заходів.

Звичайно, не все вдається і далеско не все його задовольняє. Скажімо, з вини місцевих керівників влади деякі заклади культури передано в оренду, а деякі навіть продано. Вкрай потрібні кошти на ремонт установ, придбання обладнання, музичних інструментів, поповнення книжкових фондів, комп'ютерної техніки, періодики для бібліотек ...

Багато чого потрібно. Та головне у всякій справі – ставлення людини до праці, а легко ніколи нічого не вдавалось, особливо в сфері культури, специфіка якої досить складна, а матеріальне забезпечення не найкраще. Є ще одна особливість: коли працівники інших галузей у вихідні та на свято відпочивають, для нього настає найбільш інтенсивний період організаторської і культурницької діяльності. А для цього треба мати залізне здоров'я, сталеві нерви, надлюдську працьовитість і велике бажання.

У нашого ювіляра, я впевнений, є велике бажання долати всілякі труднощі задля примноження духовних скарбів народу. Він твердо вірить у майбутнє нашої культури, а це – головне.

То ж напередодні піввікового ювілею вінчуємо йому міцного здоров'я, наснаги на благо рідної культури.

ВАСИЛЬ ГАБОРЕЦЬ

Джерельні приписи:

1. Глеба, Ю. Іпостасі Ангеліни Турак [Текст] : [про педагога, худож.] / Юрій Глеба // Три кроки до щастя : педагог, художник, літератор Ангеліна Турак. – Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2009. – С. 5-6.
2. Глеба, Ю. Шановні викладачі, студенти! [Текст] / Юрій Глеба // Ужгородське училище культури – 60 років [1947–2007] / Упр. культури Закарпат. облдержадмін. ; над текстами працювали : М.М. Митровка [та ін.], відп. за вип. М.М. Митровка. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2007. – С. 2. : фото.
3. Глеба, Ю.Ф. Збереження національно-культурної самобутності та етнічної ідентичності закордонних українців [Текст] / Юрій Федорович Глеба // Закордонне українство: утвердження української присутності в світі : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Реалізація в Закарпатській області державної політики співпраці із закордонними українцями: стан, проблеми, перспективи» 14-15 травня 2008 року, м. Ужгород, Україна / Закарпат. облдержадмін., Ужгород. нац. ун-т [та ін.] ; відп. за вип. Л.В. Петришина, В.В. Копинець, С.І. Ігнатович. – Ужгород : Ліра, 2008. – С. 175-181.

4. Глеба, Ю. Високі начала культури [Текст] : [інтерв'ю з начальником від. культури Іршав. райдержадмін., засл. працівником культури України / вела Н. Бабинець] // Нове життя. – 2004. – 21 серп. – С. 2.
5. Глеба, Ю. До проблеми – обличчям [Текст] : [інтерв'ю з начальником Іршав. район. від. культури / вела І. Ширан] / Юрій Глеба // Соціал-демократ. – 2003. – 6 берез. – С. 7.

6. Глеба, Ю. Дружба єднає, або іршавчани в Києві [Текст] : [інтерв'ю із зав. Іршав. райвід. культури / вів В. Шкіря] / Юрій Глеба // Молодь Закарпаття-реформа. – 1999. – 13 берез. – С. 5.
7. Глеба, Ю. Мистецькі обереги [Текст] : [Іршавщ. звітує] / Юрій Глеба // Нове життя. – 2005. – 3 бер. – С. 3.
8. Глеба, Ю. Неоцінена праця [Текст] : [інтерв'ю з начальником упр. культури облдержадмін. – засл. працівником культури України / вела М. Офіцинська] / Юрій Глеба // Культуролог. джерела. – 2007. – № 1. – С. 8-23. : портр.
9. Глеба, Ю. Юрій Глеба: «Якщо протягом двох найближчих років ми серйозно не займемося відновленням наших пам'яток, то втратимо їх назавжди» [Текст] : [розмову з начальником упр. культури Закарпат. ОДА / вела О. Макара] / Юрій Глеба // Ужгород. – 2006. – 18 листоп. – С. 13. : фото.

10. Глеба Юрій Федорович [Текст] : [начальник упр. культури Закарпат. облдержадмін.] // Хто є хто. Закарпаття. – Вип. 3 : присвяч. 60-річчю створення Закарпат. обл. / авт.-упоряд. В.В. Болгов. – К. : Укр. акад. геральдики, товар. знаку та логотипу, 2007. – С. 126. : фото.
11. Офіцинська, М. Неоцінена праця [Текст] : [про начальника упр. культури ЗОДА Ю.Ф. Глебу] / М. Офіцинська // Зачарований край : Іршавщина : наук.-попул. нариси і статті / упоряд. В.В. Шкіря, В.В. Кузан. – Ужгород : ІВА, 2009. – С. 186-190.

ЛИПЕНЬ: 1

ІВАН ЮРІЙОВИЧ ЖИРОШ

60-річчя від дня народження відомого журналіста,
публіциста (нар. 1950)

Іван Юрійович Жирош народився 1 липня 1950 р. у с. Липча Хустського району Закарпатської області. Його рідне село межує зі знаменитим казкарським Горінчевом, родинні ж корені спільні з відомим оповідачем Андрієм Калином (бабуся Жироша носила таке ж прізвище). Відмінність у тому, що Калин усе життя розказував вигадані, а Жирош – справжні історії. Продовжує робити це й зараз.

Батьки були простими селянами, тож до «вченості» пробирався самотужки – спочатку через службу в армії, потім роботу

на заводі. Як наслідок, мало хто з діючих журналістів може похвалитися такою насиченою біографією творчості та географією життя, як Іван Жирош. У його послужному списку – газета «Магнитогорский рабочий», обласні друковані видання «Закарпатська правда», «Новини Закарпаття», «Орбіта-Логос», «Старий замок», всеукраїнські «Пост-Поступ», «Експрес», «Сільське будівництво». Залишив свій помітний слід і у найтиражнішій газеті світу – «Аргументы и факты». Лауреат обласних премій за краще висвітлення кримінальної тематики імені Михайла Фатули та публіцистики – імені Михайла Бабидорича. Він першим із журналістів пострадянського простору під час балканського конфлікту побував у хорватському місті-привиді Вуковар.

Крім того, Іван Жирош є автором літературно-публіцистичних книг «Круг зари», «Мертва та жива вода», «Шлях до Олімпу – про Йозефа Бецу».

А розпочалося все з Радянської армії, до якої пішов після Липчанської десятирічки. Потрапивши до Закавказького військового округу, грав у футбол за армійський спортклуб «Тбілісі». Тоді ж почав писати перші замітки та репортажі. За гру в футбольному СКА отримував якихось 3 крб. 80 коп. на місяць. А тут за надруковані замітки, репортажі щомісяця – гонорар від 12 до 25 рублів! Ото були гроші! Але на ту радісну мить очікував не лише автор, а й команда. Увесь гонорар ділили порівну, як Іван Соколов хліб у кінофільмі «Доля солдата».

Два армійські захоплення – футболом і журналістикою – і далі супроводжували Жироша. Як футбольне захоплення почалося з дворових баталій, так само й шлях у журналістику – із аматорських публікацій, а вивершеності він набув у вигляді серйозних статей у газетах колишнього СРСР, а також України та закордоння.

Після армії поїхав за своїм коханням аж у Магнітогорськ, що на Уралі. Це місто, яке стоїть на символічній межі, що розділяє Європу та Азію, стало вододільним у біографії Жироша. Працював на 67-тисячному металургійному комбінаті «Магнитогорский рабочий» розмітником (креслярем, лише на металі), продовжуючи грати у футбол (тоді ще – любительський). Для душі займався у літстудії імені О.Горького. У цій літературній кухні тусувались такі відомі письменники, як Борис Ручьйов, Юрій Воронов, Станіслав Мелешін, Олександр Тихонов, Ніна Кондратківська, Римма

Дишаленкова, Анатолій Занін, Олександр Рапопорт, Борис Куркін, Евальд Ріб та інші. На Магнітку часто-густо навідувались корифеї пера Євгеній Євтушенко, Римма Казакова, Белла Ахмадуліна, Василь Белов, Юрій Нагібін, Віталій Коротич. Зустрічі з ними перевершували всі літературні лекції. Під впливом цього літературного кола Жирош і формувався як особистість.

Першу книгу нарисів «Круг зари» (36 тис. примірників) видав у 22 роки. Невдовзі по тому вступив на літературний факультет Магнітогорського педагогічного інституту. Тоді цей вуз був негласною філією всесоюзного Літературного інституту ім. О. Горького. Якось у літстудію завітав головний редактор «Магнітогорського робочого» Яків Мойсейович Ременник і підійшов до Жироша. «Іване, Толстой із тебе навряд чи вийде, – почав жартувати, – хіба що в майбутньому поглядшаєш. А журналіст може вийти непоганий. Пропоную до нас, у редакцію!». Ця газета була найпопулярнішою в Челябінській області.

Регулярно друкуючись у місцевих газетах «Магнітогорський металл» (12 тис. примірників), «Магнітогорський робочий» (129 тис.), «Челябінський комсомолець» (80 тис.) і «Челябінський робочий» (365 тис.), у 25 став лауреатом міських та обласних премій у жанрі репортажу та нарису. Згодом сім'ї Жирошів виділили чотирикімнатну (!) квартиру, його запрошували у головну газету Російської Федерації «Советская Россия». Але Іван затявся на тому, щоб повернутися додому. І квартирою, привілеями столичного журналіста не спокусився.

Тут, у «центрі Європи», почав працювати за запрошенням редакції в єдиній на той час обласній україномовній газеті «Закарпатська правда». У ній регулярно з'являлися то ліричні, то розгромні, але завжди вагомі публікації Жироша на теми промисловості, краєзнавства, того ж спорту. Те ж – і в газетах «Новини Закарпаття», «Старий Замок», «Орбіта-ЛОГОС». Пам'ятається, після однієї критичної статті про ФК «Закарпаття» у цій газеті автор завітав на стадіон, де тренувалася команда. Але замість вправ із м'ячем двадцятки футболістів, тренери сиділи на газоні майданчика і ...читали газету. «Що це вони роблять?» — поцікавився від директора стадіону. «Вивчають твою статтю», – чемно відповів той.

Вже в 90-их рр. побував у «гарячих точках» Європи. Під час відомої балканської кризи вперше побував у Югославії: у хорватському Сталінграді – геть зруйнованому славними сербськими

восяками Югославської народної армії (ЮНА) Вуковарі – тоді йшли кровопролитні битви. Там народилася серія репортажів, надрукованих у «АиФ», львівському «Експресі», закарпатських газетах. Під час подій Помаранчевої революції репортаж «Закарпатський трилер» побоявся надрукувати навіть «Експрес». Нічого, вийшов у «Кореспонденті». А ще під час роботи в обласній газеті «Закарпатська правда» один із антигероїв Жирошевої статті кинувся на нього з сокирою. А потім на нього був скоєний напад. Вкрали фотокінокамеру, магнітофон, гроші, побили. Міліція не знайшла кривдників.

Останні три роки газетярської роботи Іван Жирош очолював районну газету «Вісті Ужгородщини». Нині він на пенсії, але продовжує активно друкуватися у виданнях України та за її кордонами. На кінчикові пера – втілення кількох книг, героями яких стануть наші сучасники, і не лише футболісти.

Сини Тарас і Філіп майже цілком відтворили шлях батька: футбол і журналістика для них поряд ідуть. Але вельми цікавим є той факт, що поряд із синами, які пішли своїми стежками, у сім'ї Жирошів росте маленька дівчинка. У півторарічному віці Іван із дружиною Марією взяли на виховання півторарічну дівчинку і з того часу вона – повноправний член сім'ї.

Маючи стільки, як майже ніхто з побратимів по перу, заслуг перед рідним краєм, він не удостоївся з боку влади ні звання заслуженого журналіста, ні престижних премій. Приємним винятком стала відзнака «Патріот Закарпаття», присуджена громадською організацією «ВІЖИ-3000» у 2007 р. З приводу відсутності офіційних звань і відзнак – не нарікає, щодо наявності останньої з нагород – вельми радий. Патріотичність нині потрібна як ніколи, інше не показна.

На сьогоднішній день Жирошевому перу належать кілька книг. Найбільш яскравою з них стала «Шлях до Олімпу» – про олімпійського чемпіона з Закарпаття, футболіста Йозефа Бецу. Шлях до нової творчої іпостасі Жирова – вже як письменника – знову проліг через футбол.

ВАСИЛЬ БЕДЗІР

Джерельні приписи:

1. Жирош, І.Ю. Шлях до Олімпу [Текст] : про Йозефа Бецу / Іван Юрійович Жирош ; худож. оформ. М. Дем'яна. – Ужгород : Мистец. Лінія, 2004. – 248 с.

2. Панчішний, М. Моя мертва та жива вода [Текст] / Микола Панчішний ; ред. І. Жирош. – Ужгород : Закарпаття, 1997. – 172 с.

3. Жирош, І. Загадкова Циганія. Уперше українськими ромологами доведено, що цигани за свою історію мали дві державності [Текст] : [циган. населення] / Іван Жирош // Неділя. – 2009. – 20-26 черв. – С. 3а.
4. Жирош, І. Закарпатська Голгофа : у селі Вільхівка, де чотири роки тому двом дівчаткам явилась Божа Матір, і досі діється дивовижне [Текст] : [Іршав. р-н] / Іван Жирош // Вісті Ужгородщ. – 2007. – 13 січ. – С. 6.
5. Жирош, І. Закарпатський слід Ярослава Мудрого. Великий князь Київської Русі, за однією з версій, у молодості правив на Закарпатті [Текст] / Іван Жирош // Старий Замок. Паланок. – 2007. – 9-15 серп. – С. 15.
6. Жирош, І. «Політичне Закарпаття: 15 років вибору» [Текст] : [про довід. В. Пащенко за однойм. назвою] / Іван Жирош // Вісті Ужгородщ. – 2007. – 27 січ. – С. 2.
7. Жирош, І. Створи собі музей! У мільйони доларів оцінюється вартість колекції приватного музею, яку зібрав закарпатський художник Василь Тегза [Текст] / Іван Жирош // Трибуна. – 2006. – 29 квіт. – С. 13.
8. Жирош, І. Таємниця городища [Текст] : [про археолог. розкопки в с. Мала Копаня Виноградів. р-ну] / Іван Жирош // Старий Замок. Паланок. – 2007. – 23-29 серп. – С. 15.
9. Жирош, І. У Лемківській садибі : у селі Зарічево діє єдиний в Україні етнографічний музей лемків [Текст] / Іван Жирош // Вісті Ужгородщ. – 2007. – 10 лют. – С. 6.
10. Жирош, І. У музеї вина [Текст] : на Берегівщині вперше в Україні відкрито музей вина : [с. Яноші] / Іван Жирош // Трибуна. – 2006. – 9 груд. – С. 5.

ЛИПЕНЬ: 6

ФЕДІР ФЕДОРОВИЧ РУБІШ

80-річчя від дня народження історика і краєзнавця
(нар. 1930)

Народився 6 липня 1930 р. у с. Великі Лучки Мукачівського району у багатодітній родині сільського хлібороба. Ще в чехословацький період вступив у перший клас народної школи. Після окупації Карпатської України у березні 1939 р. уже при новій угорській владі закінчив третій клас. Навчався також

у Великолучківській горожанській школі. А після визволення Закарпаття, – уже у радянський час, став учнем Великолучківської середньої школи.

Бачачи окремі факти насильницької колективізації та інші негативні методи влади, селянські діти при цьому, ще не розуміючи таких явищ, душевно протестували проти такого свавілля. Невипадково уже у травні 1948 р. у Великолучківській середній школі створюється антирадянська молодіжна організація із учнів 9 класу під назвою «Безробітна партія». Проіснувала вона не більше двох місяців. І уже в липні почалися арешти учасників. Ф.Ф. Рубіш був затриманий 14 липня 1948 р.

При цьому варто підкреслити, що уже на четвертому році нового радянського життя спонукало саме учнів до такого «антидержавного вчинку»? Бо серед 8 засуджених – шість були комсомольцями, а п'ятеро із восьми – ще з травня 1947 р. були бійцями винищувальної групи, що діяла під керівництвом органів КДБ. Більше того, серед них був і доброволець Червоної армії Ю.Ю. Шелько, до речі, нагороджений на фронті медаллю, і для того, щоб визнати учнів 9 класу ворогами, було зібрано різних нісенітниць аж на чотири томи кримінальної справи.

Що практично інкримінувалося членам антирадянської організації? Лише факти вивішення антирадянських лозунгів на сільській раді. Інші «злочини» полягали лише в намірах підпалу колгоспного урожаю, проведення терористичних актів проти колгоспного активу тощо. При цьому в організації не виявлено ні мети, ні завдань, жодних документів, її члени не приймали присяги, не мали псевдонімів, не вели облік вчиненого.

Чи знали бідні дев'ятикласники, які грандіозні завдання вони ставили перед собою? Напевно, ні! А тут чорним по білому було записано: «Антирадянська організація «Безробітна партія» ставила перед собою мету: повалення в Закарпатті радянської влади за допомогою імперіалістичних держав і створення самостійної буржуазної держави». Ні більше, ні – менше! Ось якою зловісною була фантазія авторів обвинувального висновку! І ще фантастичніше звучить такий пасаж: «Вони прагнули посісти провідні посади в організаціях і установах області».

Так, Ф.Ф. Рубіш і його однокласники були засуджені. Про цю антирадянську організацію її учасник Ф.Ф. Рубіш говорив, що на

перших допитах попереднього слідства у 1948 р. він не визнавав своєї «злочинної діяльності», відкидав, що входив до її складу. Але після того, як до нього постійно вживалося фізичне насильство, він підписував усе, що було записано в протоколах допитів, незважаючи на те, чи була там правда, чи ні.

Учні не визнавали своєї вини, але всі були засуджені військовим трибуналом 8-9 вересня 1948 р. на 25 років ув'язнення і відправлені у виправно-трудові табори Радянського Союзу. Ф.Ф. Рубіш опинився у карантинному таборі № 5 м. Інта Комі АРСР Російської Федерації і направлений на роботу на пилораму для заготівлі стояків, потім до 1954 р. працював у шахті.

У грудні 1954 р. звільнений з табору. Після повторного розгляду кримінальної справи 3 березня 1955 р. слідчий відділ управління КДБ при Раді Міністрів УРСР по Закарпатській області прийняв постанову про припинення кримінального переслідування учасників антирадянської організації «Безробітна партія» і відміну міри покарання. Але все це відбулося після 6-річного перебування у таборах ГУЛАГу.

Повернувшись додому, Ф.Ф. Рубіш закінчив середню школу, потім вищий навчальний заклад і у 1958 р. був призначений учителем історії та малювання Великолучківської неповної середньої школи, де працював 34 роки і у 1996 р. вийшов на пенсію. Серед сільських істориків небагато знайдеться таких, щоб могли так глибоко реалізувати свої творчі можливості. Він почав збирати документи, спогади, книги минулих років у двох напрямках: по-перше, про своїх репресованих побратимів, які пройшли через табори ГУЛАГів, та про історію рідного села Великі Лучки і опрацьовувати їх для підготовки книг. І в цьому Ф.Ф. Рубіш має незаперечні успіхи.

За останні десять років він видав з допомогою спонсорів цілу серію книг. Серед них: «Голоси з-за колючого дроту» (1998), у якій опублікував нариси-портрети про репресованих громадян переважно з Мукачівщини. У книзі «Роки і долі» (співавтор Е.Ф. Ландовський) (1998) вміщені художньо-документальні оповіді про жителів Закарпаття в основному великолучківців і страбичівців, які брали участь у Першій і Другій світових війнах. Спогадам про своїх побратимів разом з донькою Валерією він присвятив книгу «Опалені долі» (2000), де подано понад 60 біографічних нарисів про учасників визвольних змагань, в тому числі і Карпатської

України. Цій же темі присвячена і книга «Сталінський геноцид проти закарпатців» (2007).

Особливо хочеться відзначити історико-етнографічне дослідження «Великі Лучки» (549 сторінок), у якому розповідається про основні віхи історії села, поселення, садиби і житла, господарство і матеріальна культура, сім'я і весільні обряди, народні пісні і освіта. Окремо варто сказати про упорядкований Ф.Ф. Рубішем довідник з фітотерапії «Лікарські рослини Закарпаття у народній медицині» (2005), де міститься цінна інформація про найпопулярніші лікарські рослини краю, які використовуються в науковій та народній медицині. Такий здобуток сільського історика.

ОМЕЛЯН ДОВГАНІЧ

Джерельні приписи:

1. Рубіш, Ф. Великі Лучки [Текст] : історико-етнографічне дослідження / Ф.Ф. Рубіш, В.Ф. Рубіш-Чучвар ; передм. Ю.Ю. Керекеш. – 2-е вид., переробл. і доп. – Ужгород : Патент, 2007. – 508 с. : іл.
2. Рубіш, Ф. Мараморош-Сігетський процес в контексті історії Християнської Церкви [Текст] / Федір Рубіш. – Ужгород : Патент, 2005. – 176 с. : іл.
3. Рубіш, Ф. Мій земляк – Михайло Лучкай [Текст] / Федір Рубіш. – Мукачево : Карпат. вежа, 2003. – 88 с.
4. Рубіш, Ф. Опалені долі [Текст] / Ф. Рубіш, В. Рубіш. – Ужгород : Патент, 2000. – 342 с.
5. Рубіш, Ф. Прізвища великолучан та їх родинні зв'язки [Текст] / Ф. Рубіш. – Ужгород : Патент, 2006. – 120 с. : фото.
6. Рубіш, Ф.Ф. Роки і долі [Текст] : докум. оповіді / Ф.Ф. Рубіш, Е.Ф. Ландовський. – Ужгород : Патент, 1998. – 203 с.

7. Рубіш, Ф. Хліб і стародавні страви великолучан [Текст] / Ф. Рубіш // Культура Українських Карпат: традиції і сучасність : матеріали міжнар. наук. конф. (Ужгород, 1–4 верес. 1993 р.). – Ужгород : Гражда, 1994. – С. 442-447.
8. Рубіш, Ф.Ф. Великолучківські лібертини [Текст] / Ф.Ф. Рубіш // Тези доповідей І-ї народознав. наук.-практ. конф., присвяченої 200-річчю від дня народж. Михайла Лучкая 17-18 листоп. 1989 р. – Ужгород : Карпати, 1989. – С. 51-53.
9. «Смерш» проти вчителя [Текст] : [в т. ч. матеріал Ф. Рубіша «Недоспівана пісня» (про П.П. Януту)] // Крізь пекло ГУЛАГів : документи, спогади, нариси / упоряд. О.Д. Довганич, Ю.С. Чорі. – Ужгород, 1996. – С. 57-58 (57-61).

10. Рубіш, Ф. У десятий клас він пішов ... у двадцять л'ять років, провівши перед тим 6 років у сталінських катівнях [Текст] : [інтерв'ю з істориком / вів М. Папіш] / Федір Рубіш // Фест. – 2000. – 27 січ.-2 лют. – С. 15.

11. Довганич, О. Голос із-за колючого дроту : Рубіш Федір Федорович [Текст] / О. Довганич // Реабілітовані історією : Закарпатська область : кн. 2. – Ужгород : Закарпаття, 2004. – С. 530-532.
12. Довганич, О. Рубіш Федір Федорович [Текст] : [про історика] / О. Довганич // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 281-282. : фото.
13. Чорі, Ю.С. Свої й приблуди – мов звірі, не люди [Текст] : [про історика ; в т. ч. про його кн.] / Юрій Семенович Чорі // Чорі, Ю.С. Крик душі : нарис про літературно-журналіст. творчість закарпат. політв'язнів та репрес. – Ужгород : Госрозрахунк. РВВ упр. у справах преси та інформації, 2002. – С. 54-57.

14. Довганич, О. Голос із-за колючого дроту [Текст] : [про репрес. Ф.Ф. Рубіша] / О. Довганич // Новини Закарпаття. – 2000. – 3 черв. – С. 6, 12.

СЕРПЕНЬ: 25

ГРИГОРІЙ МИХАЙЛОВИЧ КОЛОТУША

95-річчя від дня народження журналіста, письменника
(1915–2001)

«Він жив у цьому світі, а душа його понад світом. Світ визнав цього філософа, але ще не визнало рідне Мукачево», – так писав у своїх силуетах європейської провінції на тлі часу і простору в книзі «Душа Мукачева» журналіст і письменник Мирослав Дочинець в нарисі «Як Колотуша світом колотив».

Насправді свого часу на вулицях Мукачева можна було зустріти зсутулену постать старого з блідним аскетичним лицем і орлиним носом. Це був Григорій Колотуша – мовчазний схимник крихітної квартирки на одній з вулиць Мукачева, якого життя добре поколотило.

Народився Григорій Михайлович Колотуша 25 серпня 1915 р. на Чернігівщині в селянській родині, в якій було семеро дітей.

Батько помер в 1921 р., коли хлопцеві було тільки 6 років, і йому з дев'яти прийшлося наймитувати. Пережив голодомор 1933 р. і до служби в армії працював робітником у колгоспі, щоб допомогти матері.

В період Другої світової війни був солдатом Червоної Армії, воював з фашистами на фронтах і потрапив у полон. Після війни за те, що був полоненим, відбув покарання в радянських концтаборах. А троє його братів так і не повернулися живими з фронту.

Звільнившись з концтабору, переїхав у Мукачево. Працював у редакції газети «Прапор перемоги» відповідальним секретарем, через руки якого проходили матеріали літераторів літоб'єднання «Полум'я», яке я тоді очолював. З його допомогою при газеті було створено літсторінку «Полум'я», де друкували свої твори молоді літератори Мукачева.

Григорій Михайлович Колотуша в шістдесятих роках видав дві книжки прози «Академик» і «Поездка в Вишенки» (писав російською мовою). В 1995 р. у видавництві «Карпати» вийшла його третя книга «В мире и над миром» – художньо-філософський твір про пережите і передумане. Меценатом видання книги був генеральний директор концерну «Карпати» Олег Михайлович Ямалов. Цю книгу автор писав 10 років, з 1964 по 1974 р. Книга понад 400 сторінок – це філософські роздуми автора. Як згадував він у післямові, писалась вона поволі. А коли рукопис вже був готовий до друку, редактори і видавці відмахувались від нього, мовляв, читачі не зрозуміють філософського ставлення до сьогодення, його образний букет гри між поезією і філософією та навпаки.

Як справжній літературознавець, Григорій Михайлович був нашим неперсвершеним консультантом в літоб'єднанні «Полум'я». Він читав і рецензував наші праці в редакції газети, радив, що можна друкувати в окремих книжках.

Так, в 1968 р. у видавництві «Карпати» вийшла моя перша книжка новел «Сім кроків», і першим з рецензією на неї відгукнувся Григорій Колотуша в газеті «Молодь Закарпаття» 20 листопада 1968 р. статтею «Задушевне слово». Він писав: «Багато душі і натхнення вкладено в цю невеличку книжку. Слова в ній живі й гарячі. Відкриєш її – і до тебе долине шум вікових лісів, задзвенять поміж гранітами свіжі джерельні води, почується пташиний гомін, повіє солодкими пахощами квітучого полонинського розмаю.

А перегорнеш кілька сторінок – побачиш, як затьмариться ясний день народного щастя, тяжко поповзуть лихі воєнні грози, проріжуть темряву блискавиці народного подвигу. Перед нами постає буття великого світу, тривожне і радісне життя людське у всіх його проміннях. Авторіві притаманна художня сміливість, йому хочеться писати про найважливіше в людині. Молодий літератор любить людей і той світ, у якому вони живуть, йому властиве посправжньому глибоке відчуття природи. Його мова ясна, чиста, співуча, яку століттями плекали закарпатці, берегли її, як свою душу, жили з нею в тяжкі часи іноземного гніту». І такі епітети автору Григорій Михайлович не шкодував ніколи, якщо зміст твору цього заслуговував.

Григорія Михайловича Колотушу можна було майже щодня зустріти в міській бібліотеці, де він листав книги, газети, журнали, ділився своїми думками з читачами. Він був частим гостем і в моєму домі, розповідав мені про творчі задуми. На жаль, чимало його творів залишились в рукописах, бо невблаганна смерть вирвала його з кола друзів, колег і знайомих в 2001 р. на 76 році важкого, але плідного життя, залишивши нам теплі спогади про цю людину.

ВАСИЛЬ ПАГИРЯ

Джерельні приписи:

1. Колотуша, Г.М. Академик [Текст] : рассказы и очерки / Г.М. Колотуша. – Ужгород : Закарпат. област. кн.-газ. изд-во, 1961. – 104 с.
2. Колотуша, Г.М. В мире и над миром. Его лицо видно издалека [Текст] / Г.М. Колотуша. – Ужгород : Карпаты, 1995. – 427 с.
3. Колотуша, Г.М. Поездка в Вишенки [Текст] : рассказы и повесть / Г.М. Колотуша. – Ужгород : Карпаты, 1965. – 116 с.

4. Дочинець, М. Колотуша Григорій: літератор (1915 – 2001) [Текст] / Мирослав Дочинець, Василь Пагіря // Дочинець, М. Енциклопедія Мукачева в іменах. – Мукачево : Карпат. вежа, 2006. – С. 157. – (Б-ка мукачівця. Видавничий проект Мирослава Дочинця).
5. Дочинець, М. Мукачівський філософ [Текст] : [про письм., ж-ста Г.М. Колотушу] / Мирослав Дочинець // Мукачево і мукачівці : наук.-попул. нариси і статті. – Ужгород : Гражда, 1994. – С. 132-138.
6. Дочинець, М. Як Колотуша світом колотив : Григорій Колотуша (1915–2001) [Текст] / Мирослав Дочинець // Дочинець, М. Душа Мукачева. – Мукачево : Карпат. вежа, 2008. – С. 101-111.

7. Поп, И. Колотуша Григорий Михайлович [Текст] / Иван Поп // Поп, И. Энциклопедия Подкарпатской Руси. – Ужгород, 2006. – С. 217-218.
8. Поп, И. Колотуша Григорий Михайлович [Текст] : [писатель. публицист] / Иван Поп // Поп, И. Энциклопедия Подкарпатской Руси. – Ужгород : Изд-во В.Падяка, 2001. – С. 112.
9. Хланта, І.В. Григорій Колотуша [Текст] : [про нього] / І.В. Хланта // Хланта, І.В. Літературне Закарпаття у ХХ столітті : біобібліограф. покажч. – Ужгород : Закарпаття, 1995. – С. 320-321.

ВЕРЕСЕНЬ: 3

АНАТОЛІЙ ЮХИМОВИЧ ФІЛІППОВ

75-річчя від дня народження народного артиста України,
головного режисера Закарпатського обласного державного
українського музично-драматичного театру (нар. 1935)

«Любити край, у якому живеш – це надто мало..., потрібно
вміти і хотіти зробити щось добре і вагоме для його людей» – пе-
реконаний головний режисер українського муздрамтеатру в місті
над Ужем.

Він народився та виріс у далекому від легендарних Карпат і
теж дуже привабливому регіоні України – на Слобожанщині, але
вже в досить зрілому віці полюбив нашу Срібну Землю – Закар-
паття. Сьогодні митець не уявляє себе без її чарівних краєвидів, а
особливо без людей, які споконвіку тут живуть і мирно трудяться,
вміють добре працювати, гарно співати і танцювати...

Народившись 3 вересня 1935 р. в с. Соколів Зміївського ра-
йону Харківської області, Анатолій Юхимович Філіппов провів
дитячі та юнацькі роки в оточенні добрих, щирих і працьовитих
людей у рідному селі на лоні мальовничої української природи,
серед народних пісень, танців, звичаїв і обрядів, козацьких ле-
генд, оповідей та бувальщин. До 1955 р. закінчив місцеву середню
школу, потім служив в армії, працював лаборантом у пожежно-
технічному училищі, а в 1961 р. закінчив Харківський державний
театральний інститут. В театр міста над Ужем прийшов відразу
після закінчення інституту, успішно пропрацював тут до 1968 р.,
потім – актор Чернігівського музично-драматичного театру

ім. Т.Г. Шевченка, а з 1984 р. – постійно на роботі в Закарпатському обласному державному українському муздрамтеатрі, зокрема з 1997 р. – на посаді його головного режисера. Таким чином, на сцені Закарпатського українського театру Анатолій Філіппов перебуває близько тридцяти трьох років і вже сміливо може вважати себе не лише знавцем, але й творцем його бурхливої і неординарної історії.

Нині, оглядаючи здобутки Закарпатського обласного державного українського музично-драматичного театру, він з великою вдячністю і пошаною згадує багатьох відомих українських театральних діячів – фундаторів професійного театру в місті над Ужем. Це, зокрема такі незабутні лицарі Мельпомени як М. Садовський, О. Загаров, брати А.-Ю. та Є. Шерегії, М. Аркас, В. Магар, Г. Ігнатович, В. Авраменко, В. Аведіков, В. Івченко, О. Гриб, Я. Геляс та інші подвижники, які вписали у майже дев'яностолітню історію театру чимало золотих сторінок. Безперечно, її новітні яскраві сторінки вже створив і відважно продовжує творити нині діючий головний режисер театру, талановитий актор і постановник, народний артист України, кількарразовий лауреат премії імені братів Шерегіїв Анатолій Юхимович Філіппов. Кажемо відважно, бо вдруге прийшов у названу мистецьку установу вже як добре відомий в Україні, зрілий у творчому відношенні, актор, а очолити творчий колектив Ужгородського муздрамтеатру в ранзі головного режисера йому, на жаль, довелося не в найкращі в історії нашої держави часи, – коли на передній план життя українців вийшли дуже складні економічні та політичні проблеми – питанням розвитку духовності мало хто приділяв увагу, хоча, – про це завжди пам'ятає митець, – наймудріші світові світила завжди вважали одним з основних завдань боротьби за щасливе життя народу підвищення його культурного рівня і на цьому благодатному фоні бачили чи не єдину можливість вирішення всіх інших соціальних питань.

З першого дня появи на закарпатській сцені ще в далекому 1961 р. дуже скоро завоював симпатії широкого кола глядачів. Природна врода, незаперечний талант, великий потяг до творчості міцно утвердили митця, а пізніше дали поштовх і до режисерської роботи. Правдошукач, життєлюб, поціновувач духовного начала сутності буття і взаємоповаги у відносинах з людьми, мрійник і лірик по натурі – новий керівник творчого колективу театру Ана-

толій Філіппов у важкі 90-і рр. минулого століття не розгубився, він паралельно показував талановиту гру як різноплановий актор і професійну роботу як високоінтелектуальний режисер-новатор з великим творчим діапазоном та можливостями. Очоливши колектив, він впевнено повів за собою однодумців, всіх тих, хто прийшов до мистецької установи для здійснення головної і високої мети – творити театр в собі, а не використовувати його лише для власних потреб. Не лише актори, але й інші працівники художньо-постановочних цехів повірили головному режисерові, потяглися до нього, охоче відтворювали його задуми на сцені, втілювали їх у художні образи і несли до довірливого глядача, який теж не забарився з віддачею – коло шанувальників театру швидко почало зростати, вони систематично стали відвідувати не лише створені Філіпповим вистави, але й всі інші постановки, здійснені колегами-режисерами під його опікою, з його дружньою підтримкою і допомогою. Відтворюючи образи головних героїв, він завжди служив прикладом, а ставши керівником творчого колективу не зрадив своєму кредо: працуй на сцені так як я, а, якщо можеш, то й краще за мене. До творчого ядра оновленого театру увійшли художники-сценографи Сергій Маслов, Віра Степчук, а згодом Німма Зайцева, хореограф-постановник Роза Мацак, завідувача постановочною частиною Надія Балог, режисер-постановник Олександр Саркісянц, талановитий актор і режисер Василь Шершун, народні артисти України Марія Харченко та Лариса Білак, заслужені артисти України Людмила Іванова, Майя Геляс та Ярослав Мелець, майстри сцени Михайло Фіщенко, Наталія Засухіна, Юрій Шкляр, Олександр Мавріц та багато інших сумлінних працівників різних театральних цехів, серед яких завжди було чимало талановитих молодих людей, що прийшла в театр не лише за покликом серця, але найчастіше з подачі головного режисера, який повірив у заповітні мрії юних і допоміг цим мріям здійснитися – навчив служити Мельпомені.

За період майже п'ятдесятилітньої творчої діяльності Анатолій Філіппов зіграв понад 250 провідних ролей зарубіжної, російської, української класики і сучасних авторів, самотійно здійснив близько сорока власних режисерських постановок, які піднесли митця до справжніх вершин мистецтва, принесли йому заслужену славу та чимало високих урядових нагород.

У 1974 р. Анатолію Філіппову присвоєно почесне звання – «Заслужений артист Української РСР», а в 1996 р. – «Народний артист України». З нагоди відзначення 70-річчя Карпатської України театральний діяч Срібної Землі нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня. Його подвижницька праця достойно оцінена не лише в Україні, але й за кордоном. Та найвища нагорода, вважає Митець, – це любов глядача, який завжди вбачає в творцеві свого доброго порадника, носія найвищих благородних та гуманних ідей, що притаманні лише вибраним небом високопорядним, талановитим, самовимогливим... і – надзвичайно добрим та простим людям. Назвемо частину кращих постановок Анатолія Філіппова, більшість з яких і сьогодні в діючому репертуарі рідного театру: «Дженні Герхардт» Т. Драйзера, «Витівки Хануми» за А. Цагарелі, «Банкрот» («За двома зайцями») М. Старицького, «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Мати-наймичка» за Т. Шевченком, «Чорний дипломат» В. Селезньова, «О»кей, Мойшо» за Ш. Алейхемом, «Чого хоче жінка» Г. Квітки-Основ'яненка, «Танго для тебе» А.-Ю. та Є. Шерегіїв, «Ретро» О. Галіна, «Додому» Л. Розумовської, «Куплю чоловіка за бакси» О. Задорнова, «Бонка» П. Панчева, «Судний час» І. Козака, вистава-концерт «Оперета-любов моя» та інші.

Із названих режисерських робіт хочеться трохи більше сказати про успішне здійснення постановки знакової для театрального мистецтва Закарпаття вистави за п'єсою Івана Козака «Судний час» (художник-постановник лауреат премії імені братів Шерегіїв Емма Зайцева, музика та поезії лауреата гран-прі Всеукраїнського пісенного конкурсу «Надія» Василя Кобаля, постановка танців заслуженого працівника культури України М. Сачка), успішна прем'єра якої відбулася у березні 2009 р. В ній ідеться про останні дні життя замученого сталінськими посіпаками видатного сина України, патріота Срібної Землі – Закарпаття, науковця, письменника, педагога, політичного, культурного і церковного діяча, президента Карпатської України Августина Волошина, світлий образ якого вдало відтворив Анатолій Філіппов – він же і режисер-постановник цієї історичної драми – дійства водночас трагічного і оптимістичного, насиченого чудовими народними сценками, фольклорними та обрядовими картинками.

Творчий потенціал актора-режисера дозволяє зробити

в майбутньому ще багато. Попереду нові цікаві творчі плани і режисерські задуми. Серед них, повернення до класичних музично-драматичних полотен відомих авторів світового значення, а також здійснення постановок творів місцевих драматургів із використанням арсеналу народних звичаїв та обрядів, всіх інших видів і жанрів багатого фольклору Закарпаття.

Сьогодні Анатолій Юхимович прагне передати свій великий творчий досвід молодим акторам, бо вірить, що рідний театр подолає тимчасові труднощі. Він впевнений, що спільно з новим талановитим директором Олегом Зайцевим мистецька установа незабаром зросте творчо і зміцніє матеріально, щоб і надалі гідно репрезентувати українське театральне мистецтво не лише в рідному краї, але й за його межами. Митця надзвичайно турбують проблеми відсутності в нашій молодій державі єдиної розгорнутої програми виховання людей, а також відсутність чіткої національної ідеї, навколо якої можуть згуртуватись маси, щоб побудувати щасливе суспільство вільних і духовно багатих людей, які матимуть всі матеріальні блага для задоволення власних потреб. Він не безпідставно вважає, що такою національною ідеєю може і має стати духовна культура.

Завдання театру – переконаний Митець – не допустити подальшої духовної деградації суспільства, а притаманними мистецтву засобами на позитивних прикладах показувати переваги і вигоди тверезого, насиченого високою моральністю способу життя, роз'яснювати значення свідомої праці, яка на вищій щабель підносить почуття власної гідності та національної гордості.

Можна впевнено заявити, що Анатолій Філіппов відбувся як Митець і як Людина. Він не зламався в цьому непередбачуваному і жорстокому сьогоденні лише завдяки власній натурі, підтримці щирих і відданих друзів, тих, що дихали, як каже сам герой нашої невеликої оповіді, «його духом». А ще – він ніколи не відступав, бо яким народився, таким і залишився – не поступливим, з власною думкою і переконаннями. Завдяки цьому став моральним авторитетом і совістю в рідному акторському колективі, а пізніше ще з першої своєї режисерської постановки виокремився у театральному мистецтві України як постать самотня, яскрава і неповторна, зі своїм філіпповським характером і стилем, без жодної напускної манірності й погорди.

Перед Митцем стоять нові акторські та режисерські плани-задуми, його чекають нові яскраві творчі перемоги. Анатолій Філіппов цим живе, з цим працює і творить.

ВАСИЛЬ КОБАЛЬ

Джерельні приписи:

1. Філіппов, А. «Є режисери талановиті, є геніальні, а є просто працюючі» [Текст] : [інтерв'ю з голов. реж. облмуздрамтеатру / вів А. Ганусич] / Анатолій Філіппов // Фест. – 2003. – 9-15 жовт. – С. 14.
2. Філіппов, А. Справжнє визнання актора – оплески й квіти [Текст] : [інтерв'ю з актором Закарпат. облмуздрамтеатру / вела І. Цуга] / Анатолій Філіппов // Соціал-демократ. – 2000. – 4 берез. – С. 15.
3. Філіппов, А. «Театр ніколи не буде продавати цвяхи або оселедці» [Текст] : [інтерв'ю з голов. реж. Закарпат. укр. муз.-драм. театру / вела М. Нейметі] / Анатолій Філіппов // Новини Закарпаття. – 2005. – 26 берез. – С. 12.
4. Філіппов, А. «Театр – це не конвеєр» [Текст] : [інтерв'ю з голов. реж. Закарпат. облас. муз.-драм. театру / вів І. Ледней] / Анатолій Філіппов // Орбіта-логос. – 2000. – 20 лип. – С. 12.

5. Анатолій Юхимович Філіппов, народний артист України, головний режисер театру [Текст] // Закарпатський обласний державний український музично-драматичний театр : 60 років / М-во культури і туризму України, Закарпат. облдержадмін., Упр. культури Закарпат. облдержадмін. ; відп. за вип. А. Рошко, автор. кол. : В. Руснак [та ін.]. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2007. – С. 18. : портр.
6. Ігнатович, Г.Г. Від гасниці до рампи [Текст] : нариси з історії укр. театру на Закарпатті. Кн. 1 / Гнат Гнатович Ігнатович ; упоряд. І.І. Ігнатович ; С.І. Ігнатович ; післямова О.С. Ігнатович. – Ужгород : Ліра, 2008. – 344 с.
Зі змісту : [про А. Філіппова]. – С. 304.

7. Баглай, Й. Шлях у півстоліття (Закарпатському державному українському музично-драматичному театрові – 50) [Текст] : [в т. ч. про А. Філіппова, нар. артиста України] / Йосип Баглай // Срібна Земля. – 1996. – 19 жовт. – С. 14.
8. Кобаль, В. «Любити край, у якому живеш – це надто мало..., потрібно вміти і хотіти зробити щось добре і вагоме для його людей», – переконаний головний режисер українського муздрамтеатру в місті над Ужем [Текст] : [нар. артист України А. Філіппов] / Василь Кобаль // Карпат. Україна. – 2009. – 12 верес. – С. 7.

ЮРІЙ ГАРАСТЕЙ

80-річчя від дня народження ученого, видавця,
благодійника (нар. 1930)

Юрій Гарастей належить до найзаслуженіших постатей земляків-закарпатців української діаспори. Як учений, видавець, благодійник він зробив помітний внесок у розвиток науки, духовного, культурного і громадсько-політичного життя України та країн поселення українців у Європі і світі.

Народився Юрій Гарастей 10 вересня 1930 р. у лемківському с. Чорноголова Великоберезнянського округу, розташованого у долині річки Лютянки, біля підніжжя гір Яворник і Боронський.

Початкову й середню освіту здобував в Ужгороді, Перечині, Хусті, пізніше – Маріянських Купелях в Чехії. Далі навчався в університетах Риму і Фрісбургу (Швейцарія), закінчив теологічні і філософські студії, а згодом – Ватиканську архівістику і дипломатику.

Упродовж багатьох років Ю. Гарастей ретельно вивчав архівні джерела і проводив дослідження церковної історії слов'янського сходу Європи, зокрема України і Білорусії. Наслідком цієї подвижницької роботи стало видання ним (у співпраці з о. Атанасієм Великим, ЧСВВ) 14 томів звітів нунціїв до апостольської столиці, зміст яких стосується теренів України і Білорусії. Таким здобутком міг би пишатися будь-який учений – дослідник історії і культури європейських країн!

Значний внесок зробив Юрій Гарастей у видання і перевидання знакових книжок на церковну та історичну тематику. Завдяки його благодійництву за останні десятиріччя побачили світ кілька сот цінних книжок. Серед них і перевидана через крайове товариство «Просвіта» факсимільним способом у 2003 р. «Карпатська Україна в боротьбі» (з книжки, що вийшла у 1939 р. у Відні – одразу ж після героїчних і трагічних подій березня і включала статті та спогади 22 активних будівничих і оборонців Карпатської України). А у 2001–2003 рр. він сприяв виданню поважної тритомної «Історії Закарпаття» о. Степана Папа.

Слід згадати ще одну важливу зроблену Юрієм Гарастеєм справу: за його благодійництва у 1959–1960рр. знято 60-хвилинний

документальний фільм «Український Рим» – про пам'ятні місця, пов'язані з українською історією і культурою апостольської столиці.

Не можна не згадати його великі особисті заслуги у спорудженні в селі Середнє на Ужгородщині гарної греко-католицької церкви (парох о. Микола Пайкош), відкритої і освяченої на початку 2004 р. До його добрих справ слід віднести пожертви на видання щорічних календарів-альманахів «Просвіти» та інших книжок, на діяльність крайового просвітянського хору, передачу в бібліотеку товариства «Просвіти» цінних книжок з власної бібліотеки та інше.

Особистість енциклопедичних знань, який володіє 14(!) мовами (українською, англійською, німецькою, італійською, латинською, французькою, російською, чеською, словацькою, угорською, польською та іншими), щедрий благодійник українських справ як на рідній землі, так і в поселеннях українців у різних країнах світу, водночас, – напрочуд скромна і глибоко віруюча людина, Юрій Гарастей є взірцем справжнього трудівника і патріота, який упродовж багатьох років не словом, а ділом, робить гарні справи – на благо України, для добра українського народу. Це яскравий приклад подвижництва і правдивого служіння рідній землі і людям для нинішнього і майбутнього поколінь закарпатців і, зрештою, всіх українців.

За багатолітню плідну працю на ниві українського наукового, громадського, культурного, духовного і політичного життя та визначний особистий внесок у благодійництво українських справ 24 серпня 2003 р., у день 12-ої річниці незалежності України, Юрія Гарастея обрано Почесним членом Закарпатського крайового культурно-освітнього товариства «Просвіта».

В останні роки Ю. Гарастей жваво цікавиться науковим, громадським, культурним, церковним і політичним життям України і рідного краю, радіє з успіхів і переживає за невдачі українського державотворення, постійно спілкується з відомими людьми, плідно досліджує історію греко-католицької церкви Закарпаття. За все зроблене йому належить правдива пошана і любов земляків-закарпатців і всього українського загалу.

ПАВЛО ФЕДАКА

Джерельні приписи:

1. Вручення високої просвітянської відзнаки Юрію Гарастею [Текст] : [громад. діячу і благодійнику] // Календар «Просвіти» на 2004 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Просвіти», 2004. – С. 222-223.
2. Гість «Просвіти» – Юрій Гарастей [Текст] : [вчен., видавець, благодійник] // Календар «Просвіти» на 2007 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Просвіти», 2007. – С. 156 : фото.
3. Федака, П. Учений, видавець, благодійник : до 75-річчя народження Юрія Гарастея [Текст] / Павло Федака // Календар «Просвіти» на 2005 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Просвіти», 2005. – С. 131-132 : портр.
4. Федака, П. Народний Дім «Просвіти» в Ужгороді [Текст] / Павло Федака. – Ужгород : Гражда, 2008. – 120 с.
Зі змісту : [про Ю. Гарастея] – С. 60, 65, 76.

ВЕРЕСЕНЬ: 24

МИХАЙЛО АНДРІЙОВИЧ ОРОС

90-річчя від дня народження громадсько-політичного
діяча, члена крайового проводу організації ОУН
(1920–1994)

Один із відомих закарпатських борців за українську ідею, народився 24 вересня 1920 р. в с. Буштино Тячівського району у родині заможного хлібороба. У 1926 р. почав ходити у народну школу і проявив при цьому прагнення витися далі, чому не заперечували батьки. У 1932 р. став студентом Ужгородської гімназії, а після закінчення 6 класу перевівся до Хустської гімназії, де продовжував навчання за часів Карпатської України, а завершувати уже довелося в умовах її окупації угорськими військами у березні 1939 р.

Після зустрічі з добре знайомим по молодіжній організації «Пласт» Д.М. Бандусяком восени 1939 р. М.А. Орос погодився створити підпільну молодіжну антиугорську організацію із студентів Хустської гімназії і очолити її. Про назву підпільної організації тоді питання не стояло. На першому плані було поширення української націоналістичної літератури серед гімназистів, яку передавали М.А. Оросу члени крайового проводу ОУН Д.М. Бандусяк та М.Д. Габовда.

Така робота М.А. Ороса спричинилася до того, що восени 1940 р. він був призначений підреферентом ОУН серед учнів Хустської гімназії, а організація оголошена юнацькою секцією ОУН. Сам її керівник дістав псевдонім «Хміль». Організація проводила підпільні збори, поширювала українську націоналістичну літературу, збирала членські внески на користь організації.

Після проведення організаційної та підготовчої роботи у грудні 1940 р. Д.М. Бандусяк зібрав на квартирі М.Д. Габовди в с. Великі Лучки Мукачівського району засідання з участю представника Центрального проводу ОУН, де був оголошений крайовий провід ОУН у такому складі А.А. Цуга – крайовий провідник, Д.М. Бандусяк – заступник керівника і організаційний референт, М.Д. Габовда – референт зв'язку, М.Ф. Кіштулинець – військовий референт, В.М. Потушняк – референт пропаганди, І.М. Романець – референт преси.

Із практичної роботи варто згадати дві акції молодіжної організації: встановлення на руїнах Хустського замку у березні 1941 р. українського синьо-жовтого прапора замість угорського та біля с. Велика Копаня Виноградівського району на Красному полі – хреста з написом: «Борцям за волю України», де 15 березня 1939 р. січовики, боронячи свій край, перегородили шлях наступу угорським регулярним військам. У зв'язку з цими подіями угорська жандармерія арештувала 9 членів ОУН, серед яких були і члени крайового проводу Д.М. Бандусяк та М.А. Орос і конкретні виконавці встановлення прапора і хреста.

Справа М.А. Ороса була виділена в окреме провадження і передана у цивільний суд. У зв'язку з військовими обставинами, цей суд відкладався і слухати справу не став, 2 лютого 1943 р. всіх звільнив з-під арешту і передав під нагляд жандармерії. Після звільнення юнак працював на асфальтуванні дороги Тячів-Хуст, а з серпня 1943 р. на будівництві вузькоколійки Рахів-Богдан.

Після визволення рідного села Буштина повернувся додому, де працював секретарем народної міліції, згодом завідувачим поштою. Був обраний делегатом першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України. З відновленням підпільної роботи крайової організації ОУН М.А. Орос перейшов на нелегальне становище, оскільки він зайняв у ньому посаду референта пропаганди під псевдонімом «Данило». Взяв участь в декількох акціях, які

проводила крайова організація, виступав з доповідями про історію організації українських націоналістів та української повстанської армії. 18 жовтня 1945 р. був арештований.

У січні 1946 р. спеціальний суд Закарпатської України засудив М.А. Ороса та 7 його спільників на різні строки ув'язнення, а самого керівника – до смертної кари – розстрілу з конфіскацією майна, заміненої потім Президією Верховної Ради СРСР на 20 років каторги. Покарання відбував у концтаборі м. Норильськ Красноярського краю Російської Федерації аж до 20 лютого 1960 р. Реабілітований у 1992 р. Помер 29 вересня 1994 р. Похований в м. Ірпінь Київської області.

ОМЕЛЯН ДОВГАНИЧ

Джерельні приписи:

1. Довганич, О. Орос Михайло Андрійович [Текст] / О. Довганич // Навічно в пам'яті історії : біограф. довід. делегатів першого з'їзду нар. комітетів Закарпат. України. – Ужгород : Госпрозрахунк. РВВ упр. у справах преси та інформації, 2004. – С. 209-210.
2. Довганич, О.Д. Орос Михайло Андрійович [Текст] / О.Д. Довганич // Довганич, О.Д. У сутінках забуття. Репресовані делегати першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2000. – С. 19-21.
3. Довганич, О.Д. Орос Михайло Андрійович [Текст] : [про громад.-політ. діяча] / О.Д. Довганич, В.І. Худанич // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 233-234. : фото.
4. Довганич, О.Д. Орос Михайло Андрійович (1920–1994) [Текст] / О.Д. Довганич // Вони боронили Карпатську Україну : нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / Закарпат. облдержадмін. ; Н.-д. ін-т карпатознавства ; УжНУ ; під. ред. М.М. Вегеша. – Ужгород : Карпати, 2002. – С. 496-500.
5. Довганич, О.Д. Розстріл замінено двадцятьма роками каторги [Текст] : Орос М.А. / О.Д. Довганич // Реабілітовані історією: Закарпатська область. – Кн. друга. – Ужгород : Закарпаття, 2004. – С. 494-498.
6. Орос, М. М. Лучкай про національні меншості на Закарпатті (волохи) [Текст] / М. Орос // Культура Українських Карпат: традиції і сучасність : матеріали міжнар. наук. конф. (Ужгород, 1–4 верес. 1993 р.). – Ужгород : Гражда, 1994. – С. 194-198.

7. Довганич, О.Д. Засуджений до розстрілу... [Текст] : [про репрес. М.А. Ороса] / О.Д. Довганич, І. Коршинський // Новини Закарпаття. – 2000. – 9 листоп. – С. 5, 7.

ДМИТРО МИХАЙЛОВИЧ ФЕДАКА

70-річчя від дня народження педагога, літературознавця,
книговидавця (нар. 1940)

Чи не в кожній бібліотеці області знайдемо книги серій «Карпати» («Вибране» В. Стефаника, укладений в 1984 р. О. Мишаничем збірник «На Верховині»), «Народна бібліотека» (твори Юрія Станинця, Марка Бараболі), «Письменство Закарпаття» («Історія карпатських русинів» М. Лучкая, твори О. Духновича, О. Павловича, Ю. Боршоша-Кум'ятського, Ф. Потушняка)... У вихідних даних цих книг вказано, що редагував їх Дмитро Федака. І не тільки редагував – він був ініціатором започаткування серій, складав проспекти, шукав тих, хто підготує той чи інший рукопис... А щоб укласти збірник творів Івана Ірлявського (Рошка) «Брості» (Ужгород: Закарпаття, 2002), прижиттєві публікації цього активного будівничого Карпатської України, поета і журналіста, розстріляного фашистами разом з Оленою Телігою в лютому 1942 р. в Бабиному Яру, Дмитро Федака розшукував у колишніх спецфондах бібліотек Ужгорода та Львова – і книга прийшла до читача з ґрунтовною передмовою «Штрихи життєвого і творчого шляху поета, публіциста, борця за Соборну Україну», з деталізованими примітками, із додатком прижиттєвих відгуків про поетичні збірки Ірлявського «Голос Срібної Землі», «Моя весна»...

Тож в культурних колах краю схвально було сприйнято повідомлення про те, що серед нагороджених до 70-річчя Карпатської України є й прізвище редактора видавництва «Закарпаття» Дмитра Федаки – орденом «За заслуги» III ступеня. Адже завдяки йому ще на теренах Радянського Союзу з'явилася перша позитивна публікація про Карпатську Україну – написаний у січні 1939 р. вірш видатного чеського поета С.К. Неймана «Карпатська Україна» у книзі «Вітер з полонин: збірник творів чеських письменників» (Ужгород: Карпати, 1986):

*... ім'я землі без імені відоме.
кохана земле, не забудь звитьяг
з рукою в ранах, тільки без утоми.
Вкраїна ти, і не з чужої ласки,
пучок зорі майбутнього без казки.*

(переклад Петра Скунця)

Як головний редактор часопису «Наш рідний край», що виходив у видавництві «Закарпаття», Д.М. Федака в кожному його номері подавав цікаві матеріали про Карпатську Україну, а зведений його 6-7 номер за лютий-березень 1999 р. повністю присвятив 60-річчю Карпатської України. Процес творення і трагічного кінця Карпатоукраїнської держави оживає на сторінках підготованих ним до друку поважних змістом і обсягом вперше видрукованих в Україні книг «Щастя і горе Карпатської України» (2002) та «Я теж українець» (2003) В. Гренджі-Донського, «Вибрані твори» (2002) та «Педагогічні твори» (2007) президента Карпатської України Августина Волошина, «Життєвий і творчий шлях Августина Волошина» О. Мишанича (2002), двох книг обласного тому всеукраїнського 27-томника «Реабілітовані історією» (2003, 2004), збірників архівних документів і матеріалів «Тернистий шлях до України» (2007), «Закарпатські втікачі в СРСР. 1939–1941» (2008), антологічного збірника творів репресованих письменників Закарпаття, творців Карпатської України «Криваві тіні Кремлю» (2006), книг письменників краю, творців Карпатської України, які у 20-30-40-х рр. ХХ ст. міцно вписали літературу Закарпаття в загальноукраїнський літературний процес (крім «Бростей» Ірлявського, книги «З наказу роду: твори» Ю. Боршоша-Кум'ятського – 2005, «Мій сад: поезії та драми» Ф. Потушняка – 2007, «Голуба далечинь: поезії» А. Патруса-Карпатського – 2008).

В одному із інтерв'ю на запитання, що він зробив на першому етапі книговидавця – у видавництві «Карпати» (1974–1997) на посадах редактора, старшого редактора, завідувача редакції художньої літератури, завідувача відділу планування й координації, провідного редактора, заступника директора з творчих питань, – Дмитро Федака відповів: «По-перше, це твори Івана Франка, Ольги Кобилянської, Василя Стефаника, Сидора Воробкевича, Івана Чендея, Михайла Томчанина, Федора Потушняка, Романа Іваничука та інших письменників карпатського регіону з життя краян книги з відомими творами карпатської тематики Олесея Гончара (роман «Циклон»), австрійського письменника Карла-Еміля Францоуза (роман «За правду»), романами чеських прозаїків Івана Ольбрахта, Карела Чапека, Ладислава Ванчури та поезіями Станіслава Костки Неймана і Ярослава Затлоукала ... По-друге, низку оригінальних мініатюрних видань, що представляють мистецтво книги,

які доти на Закарпатті не видавалися. По-третє, «Карпати» були єдиним, крім «Наукової думки», видавництвом в Україні, де щороку сто-двісті-п'ятсот-тисячними тиражами виходили одно-два фольклорні видання, які я готував. Часто на примірниках наших видавничих планів, що перед затвердженням ходили по інстанціях Держкомвидаву та партійних органів, рясніли іронічні зауваження типу: «А чи не забагато фольклору?!», «Коли в «Карпатах» вже вичерпаються перекази й легенди?!», «А чи треба аж дві фольклорні книжки?!» тощо. По-четверте, вийшли десятки зо три резонансних і реномованих на всю Україну нових творів Степана Пушика, Михайла Івасюка, Миколи Яновського, Галини Турелик, Юрія Мейгеша, Івана Чендея, Петра Скунця, цілої плеяди молодших талановитих письменників».

Серед книг, які вийшли в світ у видавництві «Карпати» з ініціативи Дмитра Федаки, є мініатюра «Удар за ударом» (1980) Дмитра Вакарова (тексти подаються паралельно мовою оригіналу – російською, і в перекладах Дмитра Павличка; ілюстрував мініатюру поета-антифашиста художник Василь Скакандій), фототипічне відтворення у 1990-х рр. виданих у 1937 р. «Літературних стремлінь Підкарпатської Руси» Володимира Бірчака та виданої у 1944 р. Д. Задором, Ю. Костюком і П. Милославським збірки «Народні пісні підкарпатських русинів».

Цей напрямок давати друге життя призабутим, забутим або в радянський час забороненим книгам Дмитро Михайлович продовжив й у видавництві «Закарпаття». Тут він підготував прекрасне подарункове факсимільне видання двотомної Мицюкової соціально-господарської історії нашого краю.

Гордиться він і фундаментальною антологією поезії та малої прози українських письменників Словаччини «Під синіми Бескидами» (2006), до якої відібрав краще із доробку 45 авторів, написав нарис про кожного з них та передмову до книги про літературні стремління Духновичового краю у ХХ ст.

А ще при його підтримці вийшли у світ історико-етнографічні нариси Михайла Алмашія «Ромочевиця» (1999) та автора цих рядків «Келечин – рідне село Августина Волошина» (2007)...

Де витoki такої великої любові до книги? У родинній традиції Михайла і Полані Федаків із с. Кальника, що на Мукачівщині, де 29 вересня 1940 р. народився Дмитро Михайлович. «Різдвяні,

великодні, русальні обряди, оповіді, співанки, казки й перескази, відданість тогочасного селянина рідним овидам, родині, праці на землі живуть в мені досі, не притлумивши своїх чарів й залишаючись, мабуть, серцевиною моїх ціннісних орієнтацій», – говорить він, згадуючи довірливі розмови з дідом Іваном. Сумлінність і працьовитість, постійне прагнення дійти суті виховувалося роками з участю вчителів рідного села, викладачів педучилища – Миколи Халанського, Василя Марка, Федора Романця, Тиберія Йордана, Йосипа Телінгера, професорів філологічного факультету Ужгородського університету (1959–1960) – Петра Пономарьова, Василя Микитася, Степана Бевзенка, Павла Чучки, Йосипа Дзензелівського... І педагогічна робота (трудова діяльність розпочав після закінчення з відзнакою Мукачівського педагогічного училища (1958) учителем Аршицької початкової школи у с. Розтоки на Рахівщині), особливо учителем української мови та літератури у середній школі міста Маріуполя на Донеччині (1964–1967) та завідувачем кабінетами виховної роботи (1967–1970) й української мови та літератури (1970–1974) Закарпатського інституту вдосконалення кваліфікації вчителів переконувала в тому, що добра мудра книга багато важить у формуванні суспільної думки й моралі...

Тож уже 35 років Дмитро Федака редагує добрі й мудрі книги, роблячи вагомий внесок у розвиток культури нашого краю, всієї України.

ІВАН СЕНЬКО

Джерельні приписи:

1. Боршош-Кум'ятський, Ю.В. З наказу роду [Текст] : твори / Ю.В. Боршош-Кум'ятський ; упоряд. Ю.-Б. Боршош, вступ. ст., підготов. текстів, слов. та прим. Д. Федака. – Ужгород : Закарпаття, 2005. – 552 с.
2. Духнович, О.В. Вибрані твори [Текст] / Олександр Васильович Духнович ; упорядкув. Д.М. Федаки. – Ужгород : Закарпаття, 2003. – 568 с.
3. «Криваві тіні Кремлю» [Текст] : літературна творчість репресованих закарпатців / упорядкув. і підготов. текстів О.Д. Довганич, Д.М. Федака. – Ужгород : Закарпаття, 2006. – 664 с.
4. Під синіми Бескидами [Текст] : антологія поезії та малої прози українських письменників Словаччини / редкол. О.О. Г'аваші [та ін.], упоряд. Д.М. Федака, І. Яцканин, передм., нариси про авт. Д.М. Федака. – Ужгород : «Видавництво Закарпаття», 2006. – 560 с.

5. Потушняк, Ф.М. Мій сад [Текст] : поезії та драми / Ф.М. Потушняк ; упоряд., підготов. текстів, передм. та прим. Д.М. Федака. – Ужгород : Закарпаття, 2007. – 576 с.

6. Федака, Д. Дмитро Федака: «У Донбасі мене просили розмовляти українською». Найвідоміший закарпатський книгороб – про цікавинки свого життя [Текст] : [інтерв'ю / вів О. Гаврош] / Д. Федака // Старий Замок. Паланок. – 2008. – 17-23 лип. – С. 18. ; Старий Замок. Паланок. – 2008. – 24-30 лип. – С. 8.

7. Федака, Д. Осягнути феномен Духновича [Текст] : [інтерв'ю з упоряд. кн. О.В. Духновича «Вибрані твори» / вела Л. Чекрій] / Д. Федака // Новини Закарпаття. – 2003. – 14 серп. – С. 6.

8. Роман, М. Антологія – дзеркало нашої літератури [Текст] : [про антол. Д. Федаки та І. Яцканина «Під синіми Бескидами»] / М. Роман // Дукля. – 2007. – № 5. – С. 94-96.

9. Сенько, І. Десять дарунків красві : до 65-річчя Дмитра Федаки [Текст] : [письм., вид.] / І. Сенько // Календар «Ірросвіти» на 2005 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Ірросвіти», 2005. – С. 139-142. : портр.

10. Сенько, І. У творенні книги [Текст] : [до 60-річчя письмен. Д. Федаки] / І. Сенько // Календар «Ірросвіти» на 2000 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Ірросвіти», 2000. – С. 150-153.

11. Поп, І. Федака Дмитро [Текст] : [літературовед, публіцист] / Іван Поп // Поп, І. Енциклопедія Подкарпатської Русі. – Ужгород : Изд-во В.Падяка, 2001. – С. 379.

12. Хланта, І.В. Федака Дмитро Михайлович [Текст] : [письм., вид.] / І.В. Хланта // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 337-338. : фото.

13. Яцканін, І. А роботи багато... [Текст] : [до 60-річчя Д. Федаки] / І. Яцканін // Дукля. – 2000. – № 4. – С. 47-48.

ЖОВТЕНЬ: 7

ЙОСИП ВАСИЛЬОВИЧ КОБАЛЬ

50-річчя від дня народження вченого-археолога, краєзнавця, пам'яткознавця, педагога вищої школи (нар. 1960)

Археологічна наука на Закарпатті має досить тривалу історію. За попередній період її літописцями були кілька десятків активних і скрупульозних дослідників речових джерел. Серед когорт

сучасних крайових археологів помітно вирізняється кандидат історичних наук, авторитетний краєзнавець і пам'яткознавець, педагог вищої школи, людина з активною громадянською позицією Йосип Васильович Кобаль. Про нього й піде мова у пропонованій статті.

Йосип Кобаль народився 7 жовтня 1960 р. в с. Квасово Берегівського району Закарпатської області. З дитинства був допитливим. Гарно навчався в школі. Відслужив строкову службу в армії. У 1986 р. з відзнакою закінчив історичний факультет Ужгородського державного (тепер національний) університету. Був направлений на роботу у Верхньобистрянську восьмирічну школу, що на Міжгірщині. А з листопада того ж року працює в Закарпатському краєзнавчому музеї (м. Ужгород). За цей час пройшов низку посадових щаблів: молодший науковий співробітник відділу дорадянського періоду (1986–1987), завідувач сектору археології відділу охорони пам'яток (1987–1994), завідувач відділу охорони пам'яток (1994–1998), завідувач відділу археології (з грудня 1998 р. і дотепер). Крім того, у 2006–2009 рр. працював за сумісництвом доцентом кафедри історії Угорщини та європейської інтеграції Ужгородського університету.

Наукові інтереси Йосипа Кобаля є досить різнобічними, але на першому місці у нього археологія. Інтерес до пошуків і вивчення речових джерел у нього з'явився ще у студентські роки, а згодом переріс у головну справу усього життя. Мабуть, тому місцем роботи він обрав відділ археології Закарпатського краєзнавчого музею. На щастя, наш колега не обмежився вивченням тільки музейних експонатів, але й сам щорічно бере участь в археологічних розкопках.

Головну наукову увагу дослідника привернула доба пізньої бронзи (XIV–XII ст. до н.е.). А в територіальному плані – це Карпатський басейн і Північне Причорномор'я. На основі глибокого вивчення різних типів джерел він розкрив, зокрема, такі питання: економічні та історичні передумови встановлення зв'язків між населенням вищезгаданих регіонів, культурні елементи внутрішньо-карпатського походження на території Північного Причорномор'я, культурні елементи північночорноморського походження в археологічному контексті Карпатського басейну, хронологія і синхронізація культур та головні етапи розвитку взаємозв'язків досліджуваних регіонів тощо. Дуже важливим є те, що вченому вдалося показати ці події на фоні загальноєвропейських етнокультурних процесів.

Логічним наслідком досліджень у згаданому напрямку став захист 29 січня 1997 р. кандидатської дисертації на тему: «Зв'язки населення Північного Причорномор'я з Карпатським басейном в епоху пізньої бронзи». Дисертаційна робота одержала високу оцінку не тільки офіційних опонентів і членів спеціалізованої вченої ради при Інституті археології НАН України, але й широкого кола вітчизняних та зарубіжних вчених. Додамо, що результати наукових пошуків Й. Кобаль виклав у низці наукових публікацій – повідомленнях, статтях, монографіях, частина з яких опублікована угорською, англійською, німецькою та польською мовами.

Йосип Кобаль – відомий дослідник історії Ужгорода. Його висока фахова підготовка, невтомна працездатність, цілеспрямованість, визнання тільки фактів дозволили вченому ґрунтовно вивчити більш як тисячолітню історію обласного центру. Він є автором солідного дослідження – «Ужгород відомий та невідомий» (Львів, 2003; 2-ге вид. – 2008). Книга написана на основі широкого кола джерел – археологічних, писемних, фольклорних, етнографічних, образотворчих та ін. У ній автор докладно простежив історію формування своєрідних господарських, етнокультурних, релігійних традицій Ужгорода та боротьбу закарпатських українців за збереження своєї національної ідентичності. Ще відзначимо чудове художнє оформлення книги. Переконані, що згадане видання дуже добре презентує Ужгород і може слугувати цінним подарунком його гостям.

Ще один із напрямів пошукової роботи Йосипа Кобалю – це історія замків Закарпаття. Він має високофахові публікації про більшість фортифікаційних споруд, побудованих в добу середньовіччя. Крім того, є співавтором окремого видання «Невицький замок» (Ужгород, 2005). Підкреслимо, що усі публікації колеги мають вагому джерельну базу, а його висновки з довір'ям сприймаються іншими дослідниками.

Вчений досить плідно працює і у галузі біографістики. Він є автором наукових розвідок про таких відомих дослідників Закарпаття, як Карой Мейсарош (1821–1890), Тіводар Легоцький (1830–1915), Антоній Годинка (1864–1946), Гіядор Стрипський (1875–1946), Едуард Балагурі (1931–2004), Михайло Потушняк (1946–2009) та ін. Писав він і про подільського князя Федора Корятовича (?–1414), який чимало зробив для культурного розвитку

Закарпаття. Але при цьому Йосип Васильович рішуче відкинув деякі нічим не підтверджені міфологічні твердження, які охоче використовують окремі краєзнавці.

Окремо акцентуємо увагу на тому, що Йосип Кобаль є чудовим джерелознавцем. Цьому сприяє й знання ним низки іноземних мов. А ще він нерідко виступає в іпостасі археографа, тобто вивчає, класифікує і публікує різні джерела. Наголосимо, що саме він підготував до друку низку праць Тіводара Легоцького і Гіядора Стрипського.

Завершуючи мову про наукові здобутки історика Й. Кобалю, зауважимо, що ми згадали тільки найважливіші з них. А ще додамо, що Йосип Васильович заслужено є одним з провідних вітчизняних вчених.

Йосип Васильович Кобаль відомий і як педагог вищої школи. Спочатку він викладав у Закарпатському угорськомовному педагогічному інституті ім. Ференца II Ракоці. А у 2006–2009 рр., як уже згадувалось, працював доцентом кафедри історії Угорщини та європейської інтеграції Ужгородського національного університету. Викладав такі нормативні курси, як «Археологія», «Історія первісного суспільства», «Антропологія», «Етнологія» і спецкурс «Археологія Закарпаття».

Він вирізняється чудовим знанням фактичного матеріалу, який викладає логічно, послідовно, доступно, у взаємозв'язку з раніше вивченими темами. Йосип Васильович добре знає вікову психологію студентів, у нього виробився диференційований підхід до кожного з них. Він з повагою ставиться до вихованців, але при цьому вимагає від них знання обсягу матеріалу, передбаченого навчальною програмою. Високий рівень підготовки, справедливість, принциповість, вимогливість – ось ті достоїнства ювіляра, завдяки яким він заслужив повагу у колег і студентського колективу.

З приємністю констатуємо ще один факт – уся сім'я Кобалів вірно служить музі Клію. Так, дружина колеги Олена Юліївна також закінчила історичний факультет Ужгородського університету. Працює старшим науковим співробітником відділу історії Закарпатського краєзнавчого музею. Успішно досліджує історію династії баронів Перені на Закарпатті. Вона є авторкою кількох десятків наукових статей і повідомлень, а також монографії «Рукописна спадщина родини баронів Перені у фондах Закарпатського краєзнавчого музею»

(1995). Стежкою батьків пішов і син Йосип. Він закінчив перший курс історичного факультету УжНУ і уже остаточно визначився, що стане археологом. З'явилися і перші його публікації. Так що скоро матимемо династію археологів Кобалів, що, безперечно, не може не тішити, особливо батьків.

На життєвому календарі історика Йосипа Васильовича Кобаль – перший ювілей – 50-річчя. Він засвідчує, що наш колега багато зробив у минулі роки. Це загальновизнаний факт, що не потребує доведення. А попереду нові вершини, які ювіляр обов'язково здолає. Тому від щирого серця бажаємо йому доброго здоров'я, благополуччя, достатку, миру, добра, невичерпної життєвої енергії, наснаги, нових вагомих здобутків в царині історії та педагогіки.

МИКОЛА ОЛАШИН

Джерельні приписи:

1. Дзембас, О.В. Невицький замок [Текст] : іст. нарис / О.В. Дзембас, Й.В. Кобаль. – Ужгород : Закарпаття, 2005. – 80 с. : іл.
2. Кобаль, Й. Ужгород відомий та невідомий [Текст] / Йосип Кобаль. – Вид. 2-ге, випр. – Львів : Світ, 2003. – 196 с. : іл.
3. Кобаль, Й. Ужгород відомий та невідомий [Текст] / Йосип Кобаль. – Львів : Світ, 2003. – 196 с. : іл.
4. Пам'ятки гальштатського періоду в межиріччі Вісли, Дністра і Прип'яті [Текст] / Й. Кобаль [та ін.]. – К. : Наукова думка, 1993. – 322 с.
5. Kobaľ, J.V. Bronzezeitliche Depotfunde aus Transkarpatien (Ukraine) [Текст] / J.V. Kobaľ. – Stuttgart : Franz Steiner Verlag, 2000. – 200 s., 114 Tafeln.
6. Kobály, J. Magyarországi régészeti emlékek ukrainai közgyűjteményekben [Текст] / J. Kobály. – Ungvár, 2004. – 215 old.
7. Kobály, J. Sine ira et studio [Текст] / J. Kobály. – Ungvár : Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 1998. – 212 old.

8. Кобаль, И.В. Бронзовые клады Закарпатья [Текст] / И.В. Кобаль // Проблеми історії та археології давнього населення Української РСР : тези доповідей. – К., 1989. – С. 93-94.
9. Кобаль, Й. Антоній Годинка: 140-річчя з дня народження історика, вченого (1864 – 1946) [Текст] / Йосип Кобаль // Календар красназавчих пам'ятних дат на 2004 рік : рекомендац. біо-бібліограф. посіб. / Закарпат. обл. універс. наук. б-ка, Від. краснав. л-ри, Від. довідково-бібліограф. та інформац. роботи ; авт.-складач Т.І. Васильєва, Г.В. Бобонич ; відп. за вип. Л.З. Григаш ; наук. ред. В.І. Падяк. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2003. – С. 39-42.

10. Кобаль, Й. Бронзові казани у верхів'ї Дністра [Текст] / Йосип Кобаль // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, Львів. міськрада, ЛКП «Археологічно-архітектурна служба м. Львова». – Львів, 2006. – С. 92-99.
11. Кобаль, Й. До питання про час приходу на Закарпаття подільського князя Федора Корятовича (Історіографічний нарис) [Текст] / Йосип Кобаль // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею / Закарпат. краєзнав. музей ; упоряд. і наук. ред. П. Федака ; відп. за вип. В. Шеба. – Вип. VI. – Ужгород : Патент, 2004. – С. 6-18.
12. Кобаль, Й. Едуард Альбертович Балагурі: 75-річчя з дня народження вченого-археолога (1931 – 2004) [Текст] / Йосип Кобаль // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік : рекомендац. бібліограф. покажч. / ЗОУНБ, Від. краєзнав. л-ри, Від. довідково-бібліограф. та інформац. роботи ; уклад. : Т.І. Васильєва, Г.В. Бобонич, І.М. Горват ; наук. ред. В.І. Падяк ; відп. за вип. Л.З. Григаш. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2005. – С. 276-279.
13. Кобаль, Й. Карой Мейсарош: 185-річчя з дня народження історика, журналіста й публіциста (1821–1890) [Текст] / Йосип Кобаль // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік : рекомендац. бібліограф. покажч. / ЗОУНБ, Від. краєзнав. л-ри, Від. довідково-бібліограф. та інформац. роботи ; уклад. : Т.І. Васильєва, Г.В. Бобонич, І.М. Горват ; наук. ред. В.І. Падяк ; відп. за вип. Л.З. Григаш. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2005. – С. 234-237.
14. Кобаль, Й. Культурні зони на території Закарпаття в епоху римських впливів (I – IV ст.ст.) [Текст] / Йосип Кобаль // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею / упоряд. і наук. ред. П. Федака ; відп. за вип. В. Шеба. – Вип. VIII. – Ужгород : Патент, 2007. – С. 258-272.
15. Кобаль, Й. Пам'ятки доби бронзи села Квасова. На пошану Софії Станіславівни Бережанської [Текст] / Йосип Кобаль // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею / Закарпат. краєзнав. музей ; упоряд. і наук. ред. П. Федака ; відп. за вип. В. Шеба. – Вип. VII. – Ужгород : Патент, 2005. – С. 208-224.
16. Кобаль, Й. Про четвертий олешниківський скарб. Пам'яті Едуарда Альбертовича Балагурі [Текст] / Йосип Кобаль // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею / Закарпат. краєзнав. музей ; упоряд. і наук. ред. П. Федака ; відп. за вип. В. Шеба. – Вип. VI. – Ужгород : Патент, 2004. – С. 169-170.
17. Кобаль, Й. Федір Корятович у світлі нових джерел [Текст] / Йосип Кобаль // Carpathica-Carpatika : наук. зб., присвячений світлій пам'яті педагога і вченого Томаша Сопка / Ужгород. нац. ун-т, Ін-т карпатознавства. – Вип. 32. – Ужгород : Ліра, 2005. – С. 75-115.

18. Кобаль, Й.В. Гіядор Стрипський про так зване рутенське питання [Текст] / Й.В. Кобаль // Науковий вісник Ужгородського університету. – Сер. : Історія / МОН України, Ужгород. нац. ун-т, Іст. ф-т. – Вип. 20. – Ужгород : Вид-во УжНУ «Г'юверла», 2008. – С. 263-293.
19. Кобаль, Й.В. Деякі проблеми етнокультурного розвитку населення Закарпаття в першому тисячолітті нашої ери [Текст] / Й.В. Кобаль // Acta Hungarica. – II. – Ungvár, 1991. – 121-136 old.
20. Кобаль, Й.В. Курганний могильник пізнього бронзового віку поблизу с. Чомонин Мукачівського району [Текст] / Й.В. Кобаль // Тези III-ї народознавчої науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю від дня народження Олександра Маркуша, 25 – 26 жовтня 1991 року / Закарпат. обл. орг. Укр. т-ва охорони пам'яток історії та культури, Закарпат. край. т-во «Просвіта». – Хуст, 1991. – С. 102-103.
21. Кобаль, Й.В. Розвиток військової справи у населення Закарпаття в епоху бронзи (за матеріалами скарбів) [Текст] / Й.В. Кобаль // Тези народознавчої науково-практичної конференції, присвяченої 160-річчю від дня народження Тиводара Легоцького, 26-27 жовтня 1990 року / Закарпат. облас. орг. Укр. т-ва охорони пам'яток історії та культури, Ужгород. держ. ун-т, сектор «Карпатики». – Мукачево, 1990. – С. 49-51.
22. Кобаль, Й.В. Східні елементи в археологічних культурах бронзового віку Закарпаття (за матеріалами скарбів) [Текст] / Й.В. Кобаль // Тези доповідей I-ї народознавчої науково-практичної конференції, присвяченої 200-річчю від дня народження Михайла Лучкая, 17-18 листопада 1989 року / Укр. т-во охорони пам'яток історії та культури, Закарпат. облас. орг., Т-во укр. мови ім. Т.Г. Шевченка ; упоряд. М.П. Тиводар. – Ужгород : Карпати, 1989. – С. 73-74.
23. Малєєв, Ю., Бойові сокири епохи бронзи внутрішнього карпатського походження на пограниччі Покуття та Буковини [Текст] / Ю. Малєєв, Й. Кобаль // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею / Закарпат. краєзнав. музей ; упоряд. і наук. ред. П. Федака ; відп. за вип. В. Шеба. – Вип. VII. – Ужгород : Патент, 2005. – С. 225-239.
24. Kobály, J. Néhány észrevétel Ungvár korai történetéről [Текст] / J. Kobály // «Magyarország és a Kijevi Rusz: történelem, politika, kultúra» című magyar-ukrán tudományos konferencia anyagai (Ungvár, 2000. november 27.). – Ungvár : Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 2001. – 144-166 old.

25. Про постійних авторів збірника [Текст] : [в т. ч. про історика Й.В. Кобаль] // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею / Закарпат. краєзнав. музей ; упоряд. і наук. ред. П. Федака ; відп. за вип. В. Шеба. – Вип. VII. – Ужгород : Патент, 2005. – С. 274 : фото.

ОЛЕКСАНДР СТОЙКА

120-річчя від дня народження церковного
і громадського діяча (1890–1943)

Як з'ясувалося нами у процесі ретроспективного аналізу того невеликого числа історичних джерел, присвячених земному життю і різнобічній діяльності Олександра Стойки, погляди вчених-дослідників на цю неординарну постать різняться, особливо щодо плумачення соціально-моральних інтенцій, в тому числі і почуття патріотизму Олександра Стойки, його симпатій до тих чи інших політичних діячів першої половини ХХ-го століття. З цього приводу доречно зауважити, що Олександр Стойка був не лише духівником свого часу, але, передусім, Людиною, яка формувалася тим суспільством, у якому зростала. Проте не заперечним є той історичний факт, що Олександра Стойку як єпископа любили християни поневоленої Срібної Землі.

Олександр Стойка – відомий греко-католицький, церковний і громадський діяч кінця ХІХ-го – першої половини ХХ-го століття.

Народився 16 жовтня 1890 р. в Карачині, Угоча за часів Австро-Угорського панування на закарпатській землі.

У 1910 р. Стойка закінчив Ужгородську гімназію, а згодом – Ужгородську (1912 р.) та Будапештську (1915 р.) духовні семінарії.

Здобувши богословську освіту, після рукоположення в 1916 р. його призначили секретарем єпископа Степана Паппа.

Олександр Стойка пройшов усі ступені кар'єри церковного діяча: свого часу був призначений каноником, пізніше керував єпархіальним архівом (1930 р.). У 1931 р. став єпархіальним вікарієм.

12 липня 1932 р. відбулося висвячення Олександра Стойки на єпископа Мукачівської греко-католицької єпархії. Належить звернути увагу на складних для єпархії соціально-економічних обставинах. Господарська криза, політичний переворот і культурна боротьба вимагали від нового єпископа енергійної роботи та дипломатичного поступу.

Єпископ Олександр Стойка вирізнявся серед духовенства своїми соціально-моральними інтенціями. Як зазначає дослідник

Дмитро Попович, Стойка був «першорядним оратором, добрим дипломатом, соціальним робітником і покровителем бідних». Розпрацював харитативну програму допомоги бідним у голодні 30-ті рр. ХХ-го століття. Архиєпископ започаткував у 1932 р. Пасхальну акцію для бідних селян Верховини. За першу Пасхальну акцію на допомогу бідним родинам було зібрано 60 тис. чехословацьких корун, а також продукти – мука, солонина, окрім того одяг. На ці кошти було закуплено три вагони пшениці, яку змолоти на борошно і роздали бідним. Єпископ видав спеціальний циркуляр, в якому священикам давалися розпорядження щодо проведення пасхальних днів у парафіях. У селах звучало одне гасло: «На Великдень кожен русин мусить мати Пасху!». Серед інтелігенції, особливо народного вчителства та духовенства, а також заможних газдів розпочалося змагання за те, хто більше пожертвує на організацію Пасхальної акції. Заради історичної об'єктивності, варто акцентувати, що в подібних акціях брали участь різні громадські організації, в тому числі й молодіжні. Не дивно, що народ після таких соціально-харитативних акцій назвав єпископа Олександра Стойку «Владика руської Пасхи», «Наш єпископ Пасха», «Владика наш, се наша руська Пасха» і т.і. Цим закарпатці хотіли наголосити на його великій старанності не лише про духовне добро, спасіння душ своїх вірників, але й про тілесно-фізичне. Тоді в народі з'явилося прислів'я: «Такий добрий, як Пасха». Цей народний епітет Владика заслужив від народу своєю почесною душпастирською та харитативною працею.

У 1933 р. за активної участі закарпатської молоді знову відбулася Пасхальна акція. Молодь збрала 90 тис. корун, багато подарунків харчами (пасха, ковбаски, солонина). Єпископ продовжив Пасхальну акцію і в 1934 р., бо існувала потреба. Цьогоріч було зібрано 135 тис. корун. На всю суму Олександр Стойка розпорядився закупити муку і роздати поміж бідних.

Владика на кожному кроці свого земного життя, в численних бесідах аллокуційних, на конзисторіальних засіданнях та й в інших формах духовної освіти наголошував богословам, духовенству на тому, що їх ідеалом завжди повинна бути пастеризація соціального духу.

Як стверджує дослідник Іван Поп, Стойка симпатизував громадярським налаштованим русинським політичним діячам. Після

Віденського арбітражу (2.11.1938 р.) і приєднання Ужгорода до Угорщини його юрисдикція була обмежена територією Підкарпатської Русі, яка увійшла до складу Угорщини. Він висловлював своє погодження з поверненням Підкарпатської Русі під владу Угорщини. В березні 1939 р. після окупації Карпатської України угорськими військами Олександр Стойка встановив свою юрисдикцію над усіма парафіями Мукачівської греко-католицької єпархії. В червні 1939 р. був призначений депутатом верхньої палати угорського парламенту. Разом з русинськими депутатами – русофільського спрямування – Андрієм Бродієм, Степаном Фенциком, Михайлом Демком та іншими домагався визнання урядом Угорщини обіцяної автономії. Після відмови розчарувався в політиці Будапешта з русинського питання.

У 1942 р., з нагоди 10-ти річного ювілею висвячення Олександра Стойки на єпископа, Федір Пасічник присвятив йому вірша «Церковня», про що засвідчує світлина 30 червня 1942 р., на якій видніє постать єпископа Стойки:

*Стоить скала на ней же церковня
В проміню ясном Божого лиця.
У ту скалу могутні філі бють.
Та вдарившись безслідно взад пливуть.
Пройдуть віки, але на тій скалі
Буде стояти храм в святочной мли.
Гілястий дуб на запад і на сход.
І вірю я: В краплині каждой Бог
Построюс могутній свій чертог.*

Серед парафіян Олександр Стойка знайшов вірних прихильників, відчував їх любов і високу повагу.

У дні відзначення 10-річного ювілею єпископ мав лише 52 роки земного життя. Він був доволі виснажений повсякденною душпастирською та громадською діяльністю, тому і відмовився від гучних святкувань свого єпископства. Натомість за асистування двох священиків та лікаря у єпископській каплиці Олександр Стойка відслужив Службу Божу як подяку Богу за свою 10-річну єпископську діяльність. До єпископської «загороди, замість урядового банкету, дав прикликати за гостей 400 бідних із Ужгорода та околиці». Тут відбувся єпископський обід.

О. Віщак згадує, що з матеріалів, які надійшли до редакції у святковий номер можна видати три числа «Літературної Неділі».

Чимало тогочасних письменників, які присвятили єпископу свої оповідання. Серед таких і Ю. Стапчук та інші.

Користувався він пошаною та авторитетом у колах наукової, мистецької інтелігенції. Про це красно мовлять історичні факти та мистецькі полотна. Наприклад, у 1934 р. закарпатський художник Йосип Бокшай намалював єпископа Стойку біля робочого стола. Репродукцію ми віднайшли в «Літературній Неділі» за 1942 р. У вступній статі мистецтвознавця Михайла Приймича до альбому «Адальберт Ерделі» А.М. Ковача пишеться: «...У 1930-х рр. живописець (*тобто Адальберт Ерделі* – виділено нами М.Б.) досить часто звертався до образу Спасителя, що відобразилося і у вівтарнім образі, намальованому художником 1936 р. для церкви у м. Виноградові. Полотно дуже близьке за своїм звучанням до композиції «ХХ століття». Христа тут зображено у білих шатах, він, мов видіння, лине над простором, захаращеним світлом прожекторів, вибухів, падінням палаючих храмів та літаків. Спаситель – велична, світла постать зі скорботним лицем, від якого немов лине світло. На тлі постаті Христа – жіночі фігури зі заламаними руками та бородаті чоловічі обличчя, а на передньому плані – єпископ Олександр Стойка з високо піднятим хрестом. Христос, благословляючи людей своїх, немов відгороджує їх від страшного світу...». Вражає також й робота Адальберта Ерделі «Біля монастирської стіни» (1930-і рр.), де на постаменті видніється постать єпископа Стойки.

Олександр Стойка як меценат підтримував молодих закарпатських художників, зокрема Адальберта Ерделі, Йосипа Бокшая, Олександра Грабаря.

У 1944 р. Олександр Стойка почав видавати «Літературну Неділю», до якої й сам придумав гасло: «Подкарпаття єсть для подкарпатських русинов». Цей вислів був на той час відважним кроком, бо народовецька думка мала багато nepřиятелів. Проте ідея перемогла.

Аналіз історико-педагогічної, літературознавчої та духовної літератури дає підстави стверджувати, що Олександр Стойка з «Літературною Неділею» дав почин народовецькому літературному напрямку.

Його єпископські циркуляри мали характер апостольських послань і літературне забарвлення. Дослідники життєвого і душпастирського шляху Олександра Стойки (Е. Балєцький-Віщак, М. Баяновська, І. Гарайда, П. Петрович, Д. Попович) стверджують,

що його єпископські проповіді є перлами церковних проповідей.

Період окупації Закарпаття гортіївською Угорщиною (1939–1944 рр.) наклав свій відбиток на діяльність самодіяльних дитячих і молодіжних об'єднань, на християнське виховання.

Ми аж ніяк не поділяємо думки дослідника Василя Гомонная, який у книзі «Народна освіта Радянського Закарпаття» з позиції радянської ідеології дає оцінку діяльності церковнослужителів і їх впливу на молоду генерацію. Дослідник пише: «Реакційне католицьке духовенство, вірні слуги Хорті – каноники Марина, Ільницький на чолі з єпископом Стойкою доклали всіх зусиль, щоб повністю покатоличити, мадяризувати і фашизувати українську шкільну молодь».

Щоправда, тогочасна позашкільна освіта й виховання серед молоді повністю підпорядковувалася питанням підготовки молодії генерації до протиборства з ворогами християнської віри, зокрема католицизму, до боротьби «з більшовиками, які, – за висловом єпископа Олександра Стойки, – підняли зброю аж проти самого Бога». Християнському вихованню добре слугували релігійні молодіжні об'єднання: «Місійний союз молоді», «Католицька секція», «ОГМ-КАЛЮТ», «Товариство пресвятого Серця Христового», «Центральний комітет захисту миру», «Маріанська конгрегація» та навіть «Левенте». В цьому є також і велика заслуга єпископа Олександра Стойки.

В умовах соціально-економічної кризи, на її фоні духовного зuboжіння українського суспільства на окрему увагу сучасних науковців-дослідників, священнослужителів, громадськості заслуговує харитативно-соціальна діяльність єпископа Олександра Стойки.

Відійшов у вічність єпископ Мукачівської греко-католицької єпархії (1932–1943 рр.) 31 травня 1943 р. в м. Ужгороді.

МАРІЯ БАЯНОВСЬКА

Джерельні приписи:

1. Баяновська, М.Р. Соціально-педагогічна діяльність самодіяльних дитячих і молодіжних об'єднань (на матеріалах Закарпаття) [Текст] : дис. канд. пед. наук : [в т. ч. про ставлення єпископа О. Стойки до молодіж. орг. та їх діяльн.] / Марія Романівна Баяновська. – К., 1996. – С. 83.
2. Ґарайда, І. Підкарпатське Общество Наук вітає Преосвященного Єпископа Олександра Стойку [Текст] / Іван Ґарайда // Літературна Неділя. – Рочн. II. – Унгвар, 1942. – С. 134.

3. Павленко, Г.В. Стойка Олександр (1890-31.5.1943) [Текст] : [церк. діяч, єпископ] / Григорій Васильович Павленко // Павленко, Г.В. Діячі історії, науки і культури Закарпаття : малий енциклопед. слов. – Ужгород, 1999. – С. 162-163. : фото.
4. Пагіря, В. Олександр Стойка [Текст] : [єпископ] / Василь Пагіря // Пагіря, В. Світочі карпатського краю : іст. портр. греко-католиц. священників Мукач. єпархії. – Мукачево : Елара, 1996. – С. 99-100. : фото.
5. Пасічник, Ф. Церковня [Текст] : [поезія, присвяч. О. Стойці] / Ф. Пасічник // Літературна Неділя. – Рочн. II. – Унгвар, 1942. – С. 138.
6. Петрович, П. Харитативно-соціальна праця нашого любимого Архистратига Стойки [Текст] / П. Петрович // Літературна Неділя. – Рочн. II. – Унгвар, 1942. – С. 142-144.
7. Поп, И. Стойка Александр [Текст] : [церк. деятель] / Иван Поп // Поп, И. Энциклопедия Подкарпатской Руси. – Ужгород : Изд-во В.Падяка, 2001. – С. 353-354. : фото.
8. Попович, Д. Єпископ Александер Стойка [Текст] / Дмитрій Попович // Літературна Неділя. – Рочн. II. – Унгвар, 1942. – С. 140-142.

ЖОВТЕНЬ: 20

ШТЕФАН ІВАНОВИЧ БОЧКО

115-річчя від дня народження казкаря і фольклориста
(1895–1972)

Моє покоління виросло на казках дідусів, бабусь, батьків, а то взагалі знаних казкарів села. До останніх належить Штефан Іванович Бочко – неперевершений оповідач казок, легенд, знаток звичаїв, обрядів і народних традицій. Тому писати про односельця Штефана Бочка, якого знав і слухав з його уст казки, ніби просто, але і складно, бо переслідує боязнь, щоб не схибити, не злукавити, бо йому було б це боляче. Йому до вподоби були прості і щирі слова, у які він вкладав душу, оповідаючи казку. Казки Штефана Бочка приваблюють насамперед розмаїтою тематикою, довершеною художньою формою, ліричною інтонацією, простотою вислову і невибагливістю.

Чи живе казка сьогодні? Однозначної відповіді не має. Але достеменно відомо, що нині підрастаюче покоління вільний час просиджує перед телевізором, комп'ютером, які і розважають, і повчають, і певною мірою і розбещують...

Кажуть, що колись казкарі, як носії народної мудрості вважалися посланцями Бога, щоб вчити доброму і вічному наступні покоління на землі.

Народився Штефан Бочко (у народі — Штефан Сідого) 20 жовтня 1895 р. в с. Солочині на Свалявщині у багатодітній селянській родині Анни і Івана Бочків, які виховували дітей у праці, в християнській моралі, вчили добру на засадах і традиціях предків. Батько — Іван і його брат Митер були добрими господарями і відомими казкарями на всю околицю. Про це дізнаємося і від Володимира Гнатюка (1871–1921) — видатного вченого-етнографа і фольклориста.

На Закарпаття В. Гнатюка привели науково-пошукові інтереси: питання етнічних кордонів та чисельність русинів-українців, як і їхні етнокультурні надбання.

Під час другої і третьої подорожі 1896 р. на Закарпаття у с. Стройне він зустрічався з своїм давнім приятелем Юрієм-Калманом Жатковичем (1855–1920) — священиком, етнографом і перекладачем. Від Ю. Жатковича В. Гнатюк довідався, що в с. Солочині є знані казкарі, а село багате своєю етнокультурою.

У Солочині В. Гнатюк записував казки, легенди, перекази і замолювання від Михайла Кулі та Митра Бочка — стрія Штефана Бочка. Від М. Кулі Володимир Гнатюк записав 14 казок, а це: «Медвідь Іванко, Товчикамінь-Печиколачі, Сучи-Мотузок», «Про царя, що мав діти срібноволосі», «Як царівна зійшла на біду, та знов панією стала», «Як немудрий мудрих обдурив» та інші, а також легенду «Чи ліпше замолоду, чи на старості жити».

Від Митра Бочка записано 9 казок: «Казка без правди», «Піп і владика», «Вовк і лисиця», «Як Іван обдурив 12 розбійників», «Про коваля і царя» та інші, а також замолювання: «Як дівки в Солочині моляться в осені» і переказ «Як цісар Ракоці прятвся у Солочині уд австріяків».

У книжці «Зачаровані казкою», в якій зібрано казки у записах Петра Лінтура (Упоряд. І. Сснько, В. Лінтур), йде мова також про перебування В. Гнатюка у Солочині. П. Лінтуру про цю подію оповідав Штефан Бочко. Петро Лінтур у 1957 р. записав від Шт. Бочка 16 казок: «Молодильна вода», «Дванадцять дівок», «Царівна-відьма», «Про попа Павука і дяка Бамбука», «Про хлопця, який прочитав чарівну книжку», «Як хлопець-верховинець навчив

царівну говорити» та інші. Штефан Бочко у розмові з П. Лінтуром ніби ненароком натякнув останньому про платню: «Моєму стрикові Митрові пан із Львова (мова йде про В. Гнатюка – Ф.К.) платив по золотому за казку. І мені при чехах один пан із Поляни платив на день 25 корон» (Мова йде про відомого чеського письменника і журналіста Фр. Тіхі – Ф.К.).

Пригадую, у 1945–1948 рр., до створення колгоспів, ми, підлітки, випасали коней у ночі, а у Шт. Бочка була кобилка і він час від часу випасав із нами. Це були радісні зустрічі із ним біля ватри. Ми, бувало, інколи просили його: «Штефане, а завтра будете?». З якоюсь потаємною добродушністю, по-дитячому він відповідав: «Аякже, хлопці, буду!».

Штефан Бочко був батьком великої сім'ї (шестеро дітей), добрим господарем, а у своїй душі був мудрим спостерігачем і оповідачем, вродженим педагогом, а на його казках виховувалися цілі покоління солочинців. Але, на жаль, ніхто не надумався записати казки, легенди, перекази із його уст. У спадок залишилися лише ті, які записали свого часу Володимир Гнатюк і Петро Лінтур.

У царині казкового розмаїття Штефан Бочко посідає на теренах краю осібне місце.

ФЕДІР КУЛЯ

Джерельні приписи:

1. Бочко Степан Іванович (20.10.1895–31.12.1972) [Текст] : [в т. ч. казки «Молодильна вода», «Дванадцять дівок», «Царівна-відьма», «Про хлопця, який прочитав чарівну книжку», «Про попа Павука і дяка Бамбука»] // Зачаровані казкою : укр. нар. казки Закарпаття в записах П. Лінтура / упоряд. І. Сенько, В. Лінтур. – Ужгород, 1984. – С. 173-197.

2. Культура [Текст] : [в т. ч. про казкаря С. Бочка] // Куля, Ф. Солочин : історико-попул. нарис / Федір Куля, Василь Куля. – Ужгород : Мистец. Лінія, 2002. – С. 28-35.
3. Лінтур, П. Казкарі Закарпаття і їх репертуар [Текст] : [в т. ч. згадка про С. Бочка] / Петро Лінтур // Лінтур, П. Літературознавчі та фольклорознавчі праці : матеріали для студ.-філологів, які вивчають курси «Українська усна народна творчість», «Історія української літератури» / упоряд. : В.В. Барчан, І.М. Сенько ; Ужгород. держ. ун-т. – Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2008. – С. 21.
4. Поп, И. Бочко Степан [Текст] : [сказочник] / Иван Поп // Поп, И. Энциклопедия Подкарпатской Руси. – Ужгород : Изд-во В. Надяка, 2001. – С. 103.

ЛЮБОВ МИКОЛАЇВНА ГЕРЦЕГ

60-річчя від дня народження директора
Перечинської РЦБС, заслуженого працівника культури
України (нар. 1950)

Більше двох десятиліть Любов Герцег очолює Перечинську РЦБС. У районі Любов Миколаївну знають не тільки як досвідченого і авторитетного фахівця бібліотечної справи, але й вмілого організатора, ініціатора численних громадських акцій, а Центральна районна бібліотека стала справжнім центром культурно-просвітницької та інформаційної роботи, зібрала навколо себе діловий актив громадськості, інтелігенції міста та району.

Починаючи з 1993 р. – часу відродження районного осередку «Просвіти» – Любов Миколаївна обиралася головою та заступником голови осередку, сприявши об'єднанню зусиль «Просвіти» та бібліотек району для розгортання широкої системної роботи по поверненню у дні нинішні цілих пластів історії рідного краю, імен діячів культури та історії, раніше замовчуваних або забутих, відновлення народних традицій.

Завдяки Любові Миколаївні та її колегам налагоджено співпрацю і з національно-культурним товариством «Матіца Словенска», районним товариством охорони пам'яток історії та культури, природо-заповідним фондом «Спадщина», центром соціальної служби для молоді райдержадміністрації та іншими. Все це сприяє тому, що, як пише у своїй статті Юрій Мегела: «У всьому розмаїтті культурницької та просвітянської роботи є певний взаємозв'язок, лад, гармонія».

З січня 2008 р. у Перечинській ЦРБ відкрився Інтернет-центр. Грант на відкриття його від Посольства США в Україні у рамках проекту LEAP «Інтернет для публічних бібліотек» виборола бібліотека завдяки наполегливості і цілеспрямованості директора.

Адже Любов Миколаївна добре розуміє потребу в Інтернет-ресурсах не тільки для своїх численних користувачів, але й для інтенсифікації роботи бібліотек району. Нині бібліотека активно впроваджує в роботу бібліотечну програму ІРБІС, проводить електронну обробку документів, створює власні вебліографії, виконує усні й письмові довідки з використанням ресурсів мережі

Інтернет, проводить навчання бібліотечних працівників та користувачів навичкам роботи в мережі Інтернет. Це допомогло Перечинській ЦРБ не тільки активізувати та урізноманітнити інформаційну та довідково-бібліографічну діяльність, але й залучити значну кількість нових читачів, особливо з числа молоді.

Любов Герцег належить до тієї рідкісної нині категорії людей, все життя яких пов'язане з книгою. Народилася Любов Миколаївна 26 жовтня 1950 р. в м. Шварц Тульської області (Росія). Доля не шкодувала випробувань для її батька, Миколи Побочія -- фронти війни, полон, табори, та тим більший був потяг до сімейного затишку, до турботи про сім'ю та дітей, до їх зацікавлень та здібностей.

На початку 50-х сім'я повернулася на рідну землю -- у село Бурти Кагарлицького району Київської області. Після закінчення місцевої десятирічки захоплення літературою та поезією привело вчорашню випускницю на роботу у книжковий магазин, а згодом -- на бібліотечний факультет Київського державного інституту культури ім. О. Корнійчука.

Після закінчення інституту в 1973 р. Любов Миколаївна за призначенням Міністерства культури потрапила на роботу в Закарпатську обласну універсальну наукову бібліотеку (тоді -- Обласна бібліотека для дорослих). Саме тут вона одержала можливість не тільки застосувати набуті знання, але й розкрити свої організаторські здібності, вміння залучити до співпраці з бібліотекою широкі кола інтелігенції, зацікавлених читачів. Серед тих, кого Любов Миколаївна назавжди подружила з бібліотекою, був і відомий поет Петро Скунць, який згодом проголошував і віршований весільний тост «...за щасливу Герцегиню -- вчорашню Любу Побочій». Так почалася перечинська сторінка життя Любові Миколаївни -- з 1978 р. беззмінного директора Перечинської ЦБРС.

Окрім фахових знань та досвіду є в особистості Любові Герцег одна дорогоцінна риса -- вміння відчувати і розуміти порухи душі людей -- своєї родини, колег, друзів. І не тільки відчувати і розуміти, а допомагати в скрутну хвилину і словом, і ділом.

Завідуюча бібліотекою-філією села Новоселиця Марія Рейпаші згадувала: «...свого часу керівник допомогла мені подолати різні життєві негаразди, утвердитися в житті».

Таке поєднання вихователя, керівника і фахівця своєї справи

в одній особі допомагає Любові Миколаївні згуртовувати колектив як команду однодумців, знаходити оптимальні рішення в найрізноманітніших ситуаціях – і адміністративно-господарських, і особистісно-психологічних.

Культурно-просвітницька і громадська діяльність Любові Герцег у 1999 р. удостоєна почесного звання «Заслужений працівник культури України». Та найвищою нагородою вона вважає зросту популярність бібліотеки у районі, вдячність сотень її читачів.

НАДІЯ ПАНЧУК

Джерельні приписи:

1. Герцег, Л. З життя відродження Перечинської «Просвіти» [Текст] / Любов Герцег // Календар «Просвіти» на 1997 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Просвіти», 1997. – С. 175-177.

2. Герцег, Л. Бібліотекам Перечинщини – 60! [Текст] / Любов Герцег // Народне слово. – 2005. – 24 верес.
3. Герцег, Л. Зберігаючи творчий потенціал [Текст] : [до I Всеукр. дня бібліотек] / Любов Герцег // Народне слово. – 1998. – 26 верес. – С. 2.
4. Герцег, Л. І уявляв я собі рай, схожий на бібліотеку... [Текст] : [до Всеукр. дня бібліотек] / Любов Герцег // Народне слово. – 2006. – 30 верес. – С. 6.
5. Герцег, Л. «Милішим стане світ!» [Текст] : [про презентацію нових зб. віршів в Перечин. ЦРБ – Ю. Мегели «Милішим стане світ!» та І. Козака «Віків передзвони»] / Любов Герцег // Новини Закарпаття. – 2002. – 16 квіт. – С. 3.
6. Герцег, Л. Радяться бібліотекарі [Текст] : [район. семінар-практикум на базі б-ки-філіалу с. Т.-Пасіка, Перечин. р-ну] / Любов Герцег // Народне слово. – 2005. – 9 лип.
7. Герцег, Л.М. Відродження бібліотек без Леоніда Кучми було б неможливим [Текст] / Л.М. Герцег // Орбіта-логос. – 1999. – 30 верес. – С. 3.

8. Висіцька, Т. Герцег Любов Миколаївна (н. 26.10.1950) [Текст] : [про бібл. працівника] / Таміла Висіцька // Висіцька, Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття : кн. 1 : наука, культура, мистецтво : біо-бібліограф. довід. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2004. – С. 84 : фото.
9. Герцег Любов Миколаївна, заслужений працівник культури України... [Текст] : [про неї] // Бібліотечне Закарпаття: Сторінки історії та сучасності / уклад. Н.М. Панчук. – Ужгород : Патент ; Вид-во Падяка, 2000. – С. 97. : портр.

10. Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік [Текст] : реком. бібліогр. посібник / ЗОУНБ ; Відділ краєзнавчої літератури ; Відділ довідково-бібліогр. та інформ. роботи ; уклад. : Т.І. Васильєва, Г.В. Бобонич ; відпов. за вип. Л.З. Григаш. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2004. – 368 с.
Зі змісту : [про Л.М. Герцег]. – С. 23.
11. Любові Герцег – 55! [Текст] : [дир. центр. район. б-ки Перечин. ЦБС, заст. голови Перечин. «Просвіти»] // Календар «Просвіти» на 2005 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Просвіти», 2005. – С. 199-200. : портр.
12. Перечинська районна централізована бібліотечна система [Текст] : [в т. ч. фото Л.М. Герцег – дир. РЦБС] // Бібліотечна орбіта інформаційного суспільства: До 60-річчя заснування Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки / Упр. культури Закарпат. облдержадмін. ; ЗОУНБ ; уклад. Н. Панчук ; відп. за вип. Л. Григаш. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2005. – С. 191-192. : фото.

13. Відзнака бібліотекаря [Текст] : [про присвоєння почес. звання «Заслужений працівник культури України» Л.М. Герцег, дир. Перечин. район. централіз. бібл. системи] // Новини Закарпаття. – 1999. – 7 жовт. – С. 2.
14. Мегела, Ю. Вдячні їй поети й читачі [Текст] : [про дир. Перечин. РЦБС Л.М. Герцег] / Ю. Мегела // Народне слово. – 2005. – 12 лют.
15. Рейпаші, М. Слово про колегу [Текст] : [про дир. Перечин. РЦБС Л.М. Герцег] / М. Рейпаші // Народне слово. – 2000. – 28 жовт.

ЛИСТОПАД: 4

МИХАЙЛО МОЛЬНАР

**80-річчя від дня народження фундатора сучасної
словацької та чеської україністики (1930–2007)**

Два роки, як не стало Михайла Мольнара, видатного закарпатця, одного із найяскравіших представників чехословацької, а пізніше словацької україністики.

Пропоноване дослідження присвячується світлій пам'яті доктора Михайла Мольнара та має на меті розкрити основні віхи наукової біографії та діяльності.

Михайло Мольнар народився 4 листопада 1930 р. в с. Велика Чингава (тепер Боржавське Виноградівського району), навчався на філологічному факультеті Карлового університету в Празі,

де вже в період навчання почав виступати на сторінках чехословацької преси зі статтями й замітками із різних проблем чесько-українських зв'язків, а також приділяв увагу вивченню і популяризації української пісні. Ще у студентські роки Михайло Мольнар докладно простудіював чехословацькі архіви та бібліотеки, розшукуючи в них невідомі загалу документи, в яких би висвітлювались чесько-українські взаємини, зокрема ним були виявлені і введені в науковий обіг листи Івана Франка, Ольги Кобилянської до чеських інтелектуалів.

Після закінчення навчання в Карловому університеті молодий науковець з 1955 р. стає співробітником Чехословацько-радянського інституту Словацької Академії Наук у Братиславі й відтоді поруч із вивченням чесько-українських взаємовідносин М. Мольнар активно включається у розробку наукових досліджень проблеми словацько-українських літературних та культурних взаємин ХІХ–ХХ ст. Поряд із тим, на базі інституту він організовує наукове дослідження чехословацько-українських взаємин у загальнодержавному масштабі. Михайло Мольнар стає одним із ініціаторів та організаторів проведення Першої загальнодержавної конференції про чехословацько-українські взаємовідносини, яка відбулася в м. Пряшеві 28-30 травня 1956 р. з нагоди 100-річчя від дня народження та 40-річчя від дня смерті Івана Франка. Ця конференція мала історичне значення для чеської і словацької україністики, бо йшлося про перше спільне обговорення чехословацькими й українськими науковцями значущих питань розвитку і перспектив україно-чехословацьких взаємин.

Період від 1956 до 1960 рр. в біографії М. Мольнара став українським, бо в цей час він був чехословацьким аспірантом Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, де став організатором Першої республіканської наукової конференції славістів УРСР, яка відбулася 3-5 червня 1958 р. в Києві.

Перебуваючи в Києві, Мольнар віддав чимало часу дослідницькій праці в українських архівах, результатом якої став блискучий захист кандидатської дисертації – «Тарас Шевченко у чехів та словаків». Про ґрунтовність дослідження цієї теми і про значення Михайла Мольнара для чехословацької україністики взагалі вказує той факт, що рецензія на кандидатську дисертацію вийшла з-під пера Максима Рильського, де він писав: «Михайло Мольнар

добре відомий в сучасному українському, чеському та словацькому літературознавстві рядом праць, присвячених чехословацько-українським зв'язкам і українській літературі, яку він невтомно популяризує в Чехословаччині... Михайло Мольнар – досвідчений і дозрілий науковець. Йому властиве вміння не тільки наполегливо збирати потрібні матеріали, але й будувати на основі цих матеріалів стрункі концепції».

Після закінчення аспірантури Київського університету та захисту кандидатської дисертації Михайло Мольнар повертається до Братислави в Словацьку АН. Тут він продовжував дослідницьку роботу, головно змінивши акцент на дослідження в галузі словацької україністики. В цій діяльності Мольнар активно використовує зв'язки з письменниками, науковцями, перекладачами та окремими установами в Україні. Такі обопільні зацікавлення та співпраця зробили Михайла Мольнара одним із співавторів першого видання «Української радянської енциклопедії».

Від 1960 р. М. Мольнар займає різні відповідальні посади в Словацькій Академії Наук: завідуючий відділом літератури Чехословацько-радянського інституту САН, після реорганізації цього інституту від 1964 р. – вчений секретар, від 1970 р. – заступник директора і, врешті, директор Інституту світової літератури та мов. Від 1973 р. він є старшим науковим співробітником Літературознавчого інституту САН, в 1965 р. М. Мольнару була вручена премія Словацької Академії Наук, а 1978 р. йому було присвоєно звання Заслуженого працівника САН.

Михайло Мольнар знаний і як бібліограф, видавець, перекладач, зокрема, відомі його переклади на чеську і словацьку мови творів Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, О. Кобилянської, О. Довженка, Ю. Яновського, О. Гончара, А. Головка та інших і, навпаки, як організатор здійснення українських перекладів художньої словацької та чеської літератур.

Крім проблематики чесько-українських і словацько-українських літературних та культурних взаємин, Мольнар є відомий як дослідник історії становлення та розвитку української літератури та й взагалі українського літературного процесу на Закарпатті в міжвоєнний період; його форми, структура, персоналії, ідейна спрямованість – всі ці питання окреслює в своїх дослідженнях.

Грунтовні дослідження, пов'язані зокрема з персоналіями закарпатської літератури міжвоєнного періоду присвячені Марку Бараболі, Ф. Лазорику, І. Невицькій та ін. Та все ж найбільше уваги Мольнар приділив «зачинателю нової закарпатської української літератури, з ім'ям якого нерозривно пов'язаний літературний процес на Закарпатті у 20-30-х рр. ХХ ст., поета і письменника, творчість якого викликала зацікавлення українського читача не лише на Закарпатті, а й у Радянській Україні, в Західній Україні (Галичина), на Буковині, за океаном, поета, твори якого виходили друком не лише в Ужгороді та в Празі, а й у Харкові та Львові і до яких зверталися перекладачі». Звичайно, автор під всією цією характеристикою та значенням для літературного руху на Закарпатті має на увазі Василя Гренджу-Донського. «Взагалі без вивчення згаданого періоду, – як зазначає Михайло Мольнар, – в історії української закарпатської літератури не лише складається неповне й невірне уявлення про літературне минуле цієї української області, а й збіднюється історія української літератури взагалі».

Будь-який літературний критик чи дослідник, який має за мету об'єктивне висвітлення літературного життя на Закарпатті, змушений виокремлювати певні знакові постаті, які формували, спрямовували та визначали літературу окремо взятого періоду. У згаданий період таке завдання випало виконувати В. Гренджі-Донському.

Життя В. Гренджі-Донського внаслідок об'єктивних причин склалося таким чином, що на початку Другої світової війни він змушений був нелегально покинути окуповане Закарпаття й переселитися у Словаччину, де замешкав у Братиславі.

У Чехословаччині поет продовжував займатися літературою, публікуючи твори українською та словацькою мовами. Спочатку активно влився в життя пряшівської закарпатської общини. Саме завдяки йому вдалося перевести більшість пряшівських видань із російської на українську мову, заснувати україномовні дитячі видання: «Дзвіночок», «Піонерську газету», тобто розбудувати широку мережу українських установ. Але В. Гренджа-Донський в умовах «культу особи» був уособленням Карпатської України, одним із чільних його представників, і відповідно його внесок і роль намагалися всіляко применшити та нівелювати. На початку 50-их рр. В. Гренджа-Донський, як і багато інших українських

письменників, був проголошений «українським буржуазним націоналістом», фактично його викинули із пряшівського українського осередку, перестали друкувати, а в Закарпатті на його ім'я наклали табу на довгі десятиліття.

У період відносної лібералізації радянського режиму (кін. 50-х–поч. 60-х рр.), відомої під назвою «відлига», поет ніби народився у новій творчій іпостасі. В 1960 р. в Києві, завдяки старанням класика українського письменства Максима Рильського, вийшла антологія «Ластівка з Пряшівщини» – збірник, у якому давалася характеристика українських письменників Чехословаччини. Найперше місце в цій антології відведено Василю Гренджі-Донському як найвидатнішому діючому українському письменнику Чехословаччини.

«Ластівка з Пряшівщини» та висновок такої авторитетної людини в українському літературознавстві, як Максим Рильський змінили, практично, все... Василя Гренджу-Донського почали друкувати, його твори отримували премії різних конкурсів, поет став бажаним гостем на різних церемоніях та форумах, його з почестями прийняли до Співки чехословацьких письменників, а також Співки словацьких письменників, почалось дослідження творчості письменника.

Як вже вище згадувалося, найбільше із представників словацької україністики до реабілітації письменника прислужився Михайло Мольнар, якого із Василем Гренджою-Донським пов'язувала багатолітня особиста дружба.

Вінцем остаточної реабілітації письменника, принаймні у Чехословаччині, стало видання в 1964 р. у Пряшеві першої збірки вибраних поетичних та прозових творів митця під назвою «Шляхом терновим». Це видання творів письменника стало політичною та знаковою подією як в житті В. Гренджі-Донського, так і словацької україністики загалом, оскільки після тривалої паузи він знов увійшов у свідомість ширшої (не лише літературознавчої) української громадськості. До видання та упорядкування збірки найбільшою мірою прислужився д-р Михайло Мольнар, який таким чином став першим його критиком та бібліографом. До цієї збірки Михайло Мольнар написав вступну статтю під назвою «Доля співця полонин», в якій прослідковується складний життєвий та творчий шлях поета переважно міжвоєнного періоду,

дається фахова літературна критика та роль і значення письменника для становлення новітньої української літератури на Закарпатті, зокрема в статті зазначено: «Ми пропонуємо увазі читача вибір з творчості одного із зачинателів нової закарпатської української літератури, з ім'ям якого нерозривно пов'язаний літературний процес на Закарпатті у 20-30-их рр. ХХ ст.».

Ця збірка вибраних творів Василя Гренджі-Донського репрезентує всі жанри літератури, в яких проявився митець від лірики до прози і навіть драматургії, показуючи таким чином самодостатність закарпатської літератури чехословацького періоду.

Після видання вибраних творів В. Гренджі-Донського його популярність зростає і серед словацьких українців. В 1969 р. в Пряшеві було здійснено видання вибраних творів письменника із поетичного доробку під назвою «Місячні ґруні». Видання це також було здійснене за найактивнішої участі Михайла Мольнара, який написав ґрунтовну післямову до збірки. Ця збірка репрезентувала поетичну творчість поета періоду 1923–1956 рр. з акцентом на 20-30-ті рр., зокрема в ній представлені найкращі зразки поезій із збірок, надрукованих у міжвоєнний період – «Квіти з терням» (1923), «Золоті ключі» (1923), «Шляхом терновим» (1924), «Китиця квіток» (1925), «Тернові квіти полонин» (1928), «Тобі, рідний краю» (1936), історична поема «Червона скала». Михайло Мольнар, підсумовуючи естетичну та ідейну спрямованість поезії Гренджі-Донського, зазначає, що «його поетичний доробок, завдяки своєму ідейному та художньому спрямуванню, дорівнює цілій спосі в новітній українській літературі Закарпаття... і не можна заперечити, що він став своєрідним предтечею сучасного українського літературного життя як на Закарпатті, так і на Східній Словаччині». Для підкреслення ролі й значення В. Гренджі-Донського в літературному процесі на Закарпатті Михайло Мольнар порівнює його з Іваном Котляревським та його значенням для літератури Наддніпрянської України, «Руської Трійці» – для Галичини, Юрія Федьковича – для Буковини. Головною сентенцією післямови Михайла Мольнара є тези про те, що «Творчість Василя Гренджі-Донського засвідчила національне відродження закарпатців... він став основоположником новітньої української літератури на Закарпатті, він перший із закарпатських письменників увійшов до загальноукраїнської літератури, коли 1928 р. в тодішній столиці

Радянської України Харкові виходить його збірка «Тернові квіти полонин».

Михайло Мольнар наголошує, що історично надзвичайно важливою була третя за ліком збірка поезій – «Шляхом терновим», яка вийшла 1924 р. Її важливість полягає у тому, що «це була перша книжка місцевого автора, видана загальноукраїнським фонетичним правописом. Саме вона примусила й інших авторів поволі відходити від етимологічного правопису. Слідами Василя Гренджі-Донського пішла ціла плеяда закарпатських письменників, які намагалися наздогнати прогаяне та внести свій вклад у розвиток загальноукраїнської літератури».

У 1972 р. творчість Василя Гренджі-Донського була належним чином оцінена в Радянській Україні, свідченням чого стала поява в Києві збірки поезій «Шляхом терновим» із передмовою Михайла Мольнара, а упорядкування здійснено Олексою Мишаничем. Поява цієї збірки тиражем в 3000 примірників спричинила великий резонанс в літературних колах України, і це означало для поста повне признание його заслуг на літературній ниві. Всі примірники збірки розкуплено було протягом двох тижнів.

У 1980 р. у Пряшеві на світ з'явилася книга Михайла Мольнара «Зустріч культур», яка багато в чому підсумувала основний дослідницький вектор автора, а саме – проблематика дослідження чехословацько-українських літературних та культурних взаємин у минулому та сучасному. Книга містить вибрані твори з його наукового доробку, що друкувалися від 1954 р., вона складається з трьох розділів.

У першому – «Провісники чехословацько-українських взаємовідносин», автор звертає увагу на такі визначні постаті чеської і словацької культури, як Богуш, Носсак-Незабудов, Франтішек Ржегорж, народний художник Людвік Куба, громадський діяч Адольф Черний, академік Зденек Неєдлий, народний художник Лацо Нованеський та чеська перекладачка Марія Марчанова, творчість і діяльність яких відіграла важливу роль в історії чехословацько-українських культурних взаємин.

Другий розділ – «З минулого в сучасність» – містить дослідження і статті, в яких на основі багатого фактичного матеріалу висвітлюються важливі моменти з історії чехословацько-українських літературних взаємовідносин від початку ХІХ ст. по сьогодні.

Третя частина – «З української літератури Чехословаччини», містить надзвичайно важливі статті і дослідження з проблематики літературного життя Східної Словаччини та Закарпаття. Автор приділяє увагу лише кільком митцям, а саме тим, творчість яких уже викристалізувалася або чий життєвий і творчий шлях уже завершений, тим, творчість яких справляла і продовжує справляти потужний вплив знаковості на хід літературного процесу Закарпаття та Східної Словаччини (напр., І. Невицька, Ф. Лазорик, В. Гренджа-Донський).

Звичайно, в третьому розділі із перелічених митців найбільше уваги автор приділяє Василю Гренджі-Донському, як піонеру в історії закарпатської літератури, який своєю творчістю окреслив головні напрямки розвитку та заклав підвалини самого поняття «українська закарпатська література».

Висвітлення та аналіз творчості В. Гренджі-Донського в дослідженнях Михайла Мольнара не обмежується вищенаведеними фактами, відомі десятки статей, промов, повідомлень, які стосуються тих чи інших сторін творчості письменника. Ці матеріали друкувались переважно на сторінках східнославацьких видань: «Дукля», «Дружно вперед», «Науковий збірник Музею української культури в Свиднику», «Нове життя» та інших.

Між тим, Михайло Мольнар активним чином був задіяний в організації відзначення ювілеїв письменника. Зокрема, велично було відзначено 70-ліття з дня народження поета, де виступив д-р Михайло Мольнар з головною доповіддю, у якій торкнувся життя і творчості письменника в післявоєнний період. У цій доповіді Михайло Мольнар звернувся з критикою до тієї пряшівської інтелігенції, яка з початком 50-их років намагалася знецінити, очорнити замість того, щоб об'єктивно оцінити діяльність та творчість письменника в міжвоєнний період. «... Творчість та діяльність, – зазначає М. Мольнар, – навіть сама особа Василя Гренджі-Донського часто ставали предметом несправедливих обвинувачень, інсинуацій та дивовижних адміністративних заходів, в результаті яких він в недавні роки був змушений зовсім замовкнути як український письменник... В результаті цього наймолодша наша генерація Гренджу-Донського або зовсім не знала, або знала як «так званого поета», «звісного українського буржуазного націоналіста», який, виконуючи завдання української націоналістичної

буржуазії, силкувався орієнтувати літературну українську мову... на західноєвропейські – німецьку і французьку і т. д. Ці нонсени зовсім серйозно друковано 15 років тому на сторінках нашої преси...».

Але як є відомим, навіть після визнання Гренджі-Донського на Україні та Чехословаччині залишились ще люди із пряшівських кіл, які й надалі вважали, що поет не заслуговує на пошану і треба його «підкосити». Така інформація впливає із листа, датованого червнем 1972 р., який поет одержав від свого друга. В листі сказано, що на однім із засідань Спілки в Пряшеві на Гренджу-Донського знову хочуть повісити ярлик націоналіста, прислужника фашизму і Августина Волошина. Тобто виглядає так, що митця знову готувалися розпинати на хресті, як це робили в 1950-их рр. Але В. Гренджі-Донському не судилося дожити до цих нових випробувань. Він помер 25 листопада 1974 р., похорон поета відбувся 29 листопада 1974 р. в Братиславі на кладовищі «Славічіє удоліє», де в присутності родини, друзів, читачів і широкої громадськості попрощався з ним від імені Спілки Словацьких Письменників та Словацького Літературного Фонду і д-р Михайло Мольнар. У своїй надгробній промові він, почасти охарактеризувавши життєвий і творчий шлях поета, приходить до висновку, що... без його імені немислиме вивчення процесу розвитку української літератури на Закарпатті... Те, що зробив Гренджа-Донський як письменник на Закарпатті, назавжди залишиться невід'ємною складовою частиною культурного надбання закарпатських українців. Ім'я Гренджі-Донського так само нерозривно пов'язане з історією новітньої української літератури на Закарпатті, як ім'я Івана Котляревського з початками новітньої української літератури в центральних та східних областях України, Маркіяна Шашкевича – в Галичині, Юрія Федьковича – на Буковині».

Окремо Михайло Мольнар згадав і про роль та значення письменника для налагодження українського літературного життя в межах Словаччини.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна ствердити, що Михайло Мольнар відіграв величезну позитивну роль у збереженні та розвитку українсько-словацьких контактів у галузі культури та літератури, активізації українського життя в межах Східної Словаччини (Пряшівщини).

Його дослідження чесько-українських літературних та культурних взаємин як минулого, так і сучасності спричинилася до реабілітації та відновлення в пам'яті сучасників багатьох незаслужено забутих постатей, діяльність яких на різних етапах історичного розвитку сприяла формуванню та становленню української культури.

В цій статті увага здебільшого звернена на дослідницьку працю Михайла Мольнара в справі реабілітації та повернення з небуття світлого імені зачинателя новітньої української літератури на Закарпатті, митця, що став провісником українського Закарпаття – Василя Гренджі-Донського. І, напевно, можна стверджувати, що якраз завдяки діяльності Михайла Мольнара сьогодні в Закарпатті та й Україні ведуться активні дослідницькі починання з різноманітних аспектів життя, діяльності та творчості письменника.

Помер Михайло Мольнар 26 жовтня 2006 р. у Братиславі на 77-му році життя, залишивши непересічний вклад в розробку актуальних питань чехословацько-українських та словацько-українських літературних зв'язків.

На Закарпатті величезний внесок Михайла Мольнара в дослідження української літератури був гідно оцінений створенням у лютому 2007 р. при Ужгородському національному університеті Науково-дослідного інституту україністики імені Михайла Мольнара. Символічним є те, що ідейні та наукові пошуки вченого знайшли продовження в діяльності новоствореного інституту.

ВІКТОР РЕКІТА

Джерельні приписи:

1. Мольнар, М. Словаки і українці [Текст] : причинки до словац.-укр. літ. взаємин з дод. док. / Михайло Мольнар. – Пряшів : Словац. пед. вид-во в Братиславі, Від. укр. л-ри в Пряшеві, 1965. – 399 с.

2. Мольнар, М. Відображення антифашистської боротьби чехів та словаків в українській літературі [Текст] / Михайло Мольнар // Дукля. – 1975. – № 1. – С. 48-60.
3. Мольнар, М. Лацо Новомеський про українців : за його публіцистичними матеріалами [Текст] / Михайло Мольнар // Дукля. – 1975. – № 5. – С. 33-40.
4. Мольнар, М. Ми разом ділили хліб і сіль : визволення Чехословаччини в українській поезії [Текст] / Михайло Мольнар // Дукля. – 1975. – № 4. – С. 5-19.

5. Мольнар, М. Ми разом ділили хліб і сіль : з фронтових поезій українських червоноармійців про Чехословаччину [Текст] / Михайло Мольнар // Дукля. – 1975. – № 3. – С. 6-22.

6. Мольнар, М. Українська література Чехословаччини за 1965-66 роки [Текст] / Михайло Мольнар // Дукля. – 1967. – № 1. – С. 59-61.

7. Пагіря, В. Михайло Мольнар [Текст] : [літературознавець] / Василь Пагіря // Пагіря, В. Закарпатці у діаспорі : нариси про закарпат. емігрантів. – Ужгород : Патент, 1997. – С. 98-99.

8. Рекіта, В. Фундатор сучасної словацької та чеської україністики : до 75-річчя Михайла Мольнара [Текст] : [вчен.] / Віктор Рекіта // Календар «Просвіти» на 2005 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Просвіти», 2005. – С. 150-154.

9. Хланта, І.В. Мольнар Михайло [Текст] : [про нього] / І.В. Хланта // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 222-223. : фото.

10. Бача, Ю. Михайло Мольнар – незаслужено призабутий : до 75-річчя з дня народження [Текст] / Юрій Бача // Дукля. – 2005. – № 6. – С. 56-59.

11. Белей Л. Від коріння свого [Текст] : [про вчен. М. Мольнара] // Екзиль. – 2007. – № 9. – С. 2-4.

ЛИСТОПАД: 23

ІВАН МИХАЙЛОВИЧ МЕШКО

85-річчя від дня народження вченого-економіста, історика, педагога вищої школи, громадського діяча (нар. 1925)

Іван Мешко народився 23 листопада 1925 р. в с. Лесовиця, що на Мукачівщині, в селянській родині. Батьки виховували його в дусі шанобливого ставлення до старших та інших чеснот. У рідному селі він закінчив початкову школу, а у Чинадієві – неповну середню (горожанку). У 1941 р. поступив в Мукачівську торговельну школу. Вніс свій вклад і у визволення Закарпаття, будучи у 1944 р. бійцем партизанського з'єднання В.П. Русина. Наступного року одержав атестат про середню освіту.

Перші три повоєнні роки (1945–1948) трудився на посаді головного державного інспектора краю по торгівлі. Крім того,

у 1950 р. успішно закінчив торгово-економічний факультет Львівського торгово-економічного інституту (тепер Львівська комерційна академія), а через шість років – аспірантуру по кафедрі політекономії Інституту суспільних наук АН УРСР (м. Львів). Між тим майже три роки (1950–1953) був директором Мукачівського кооперативного технікуму (тепер кооперативний торговельно-комерційний коледж). З 8 лютого 1956 р. і дотепер (а це 53 роки, майже одне людське життя!) Іван Михайлович трудиться в Ужгородському університеті; спочатку на кафедрі політекономії, а потім – відповідно на заочному, загальнонауковому та економічному факультетах. У 1956 р. захистив кандидатську, а у 1973 – докторську дисертації. Йому було присвоєно вчене звання доцента (1960) та професора (1975). Зараз Іван Михайлович успішно веде науково-педагогічну роботу на рідному економічному факультеті.

Говорячи про наукові здобутки І.М. Мешка, треба одразу звернути увагу на їх своєрідність. Вона полягає в тому, що наш ювіляр успішно займається проблемами, що відносяться до різних галузей науки. Спочатку він сформувався як економіст. Навчаючись в аспірантурі, почав досліджувати економічні погляди С.А. Подолинського (1850–1891). Результатом цього наукового пошуку став захист дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Це сталося 10 травня 1956 р. на засіданні Вченої ради Інституту економіки АН УРСР. А трохи згодом у співавторстві з Л.Я. Корнійчук він опублікував монографію «Економічні погляди С.А. Подолинського» (Київ, 1958). В ній на основі глибокого опрацювання джерел дано характеристику соціально-економічної обстановки в Україні в 60-70-х рр. XIX ст., виділено життєві віхи та простежено етапи формування світогляду вченого. Треба зазначити, що згадане дослідження вирізнялося актуальністю та науковою новизною. Додамо, що І.М. Мешко був співавтором колективної праці «Нариси історії економічної думки на Україні» (Київ, 1956), в якій вмістив статтю про один аспект свого дисертаційного дослідження.

Заявивши про себе як економіст, Іван Михайлович не зосередився тільки на цих проблемах. Він обирає собі нову тему, яка у більшій мірі була історичною. Це громадсько-політичний рух і суспільна думка в Угорщині в добу кризи феодално-кріпосницьких відносин. Щоб успішно розв'язати поставлені завдання, він багато

з тими, хто живе тільки сьогоднішнім днем і намагається якнайбільше урвати від природи.

А ще Іван Михайлович – чудовий педагог і методист. І це знають кілька тисяч випускників трьох факультетів, де він працював, та колеги. У процесі педагогічної роботи Іван Михайлович викладав (або викладає зараз) такі курси: «Політична економія», «Історія економічних вчень», «Грошовий обіг і кредит», «Вексельне право та вексельний обіг», «Сучасний монетаризм», «Фінанси зарубіжних країн» та ін. Підкреслимо, що ювіляр досконало володіє фактичним матеріалом, вдало використовує передові методичні прийоми, добре знає психологію студентської молоді. Він – неперевершений лектор, якого неможливо не слухати. Поза всяким сумнівом, має від Бога талант оратора. Це відзначають усі колеги Івана Михайловича. Додамо, що він читав лекції також у Сєгедському, Будапештському, Пряшівському та інших зарубіжних ВНЗ.

Як відзначалося вище, ювіляр є добрим методистом. Маючи великий педагогічний досвід, він із задоволенням ділиться власними здобутками із молодшими колегами. Він першим запровадив елементи програмованого контролю успішності студентів заочного факультету, розробив структурно-логічну побудову курсу «Грошовий обіг і кредит», «Ділові ігри та інші форми активних методів навчання при підготовці економістів фінансового профілю». Крім того, розробив і опублікував низку методичних рекомендацій з читання окремих нормативних курсів.

З великим задоволенням відзначаємо і той факт, що І.М. Мешко є автором першого в незалежній Україні посібника для студентів економічних факультетів вузів. Це «Історія економічних вчень: Основні течії західноєвропейської та американської економічної думки» (Київ, 1994). Виклад навчального матеріалу розпочинається з висвітлення проблеми розвитку економічних ідей, течій і шкіл, що привело до формування системи знань. Автор приділив значну увагу характеристиці класичної та контраверсійної шкіл політичної економії, економічним вченням К. Маркса та Ф. Енгельса, еволюції економічної думки кінця XIX – початку XX ст., кризі неокласичної школи і виникненню кейсіанства та його розвитку, сучасному консерватизму, а також соціально-інституціональному напрямку економічної науки. Нагадаємо, що згаданий посібник

було відзначено першою премією УжНУ у конкурсі навчальних видань.

Ведучи мову про Івана Михайловича Мешка, не можна не згадати й про його адміністративну діяльність. Він був деканом факультету упродовж 27 років (1962–1989) та завідувачем кафедри 32 роки (1963–1995). Це яскраве свідчення вагомих організаторських здібностей ювіляра. Під його безпосереднім керівництвом покращувались показники роботи заочного, загальнонаукового та економічного факультетів; відкривались нові кафедри, удосконалювався процес підготовки студентів, поліпшувався якісний склад професорсько-викладацького колективу, зміцнювалася матеріально-технічна база навчальних підрозділів, забезпечувався належний морально-психологічний клімат в колективі, здійснювалось повне та якісне виконання навчальних планів і програм. Отже, нинішнім керівникам є чому повчитися у патріарха вищої школи Закарпаття.

Багаторічна сумлінна праця Івана Михайловича Мешка на педагогічній та науковій ниві не залишилась непоміченою. Його нагороджено орденом Знак Пошани (1976), медаллю Мінвузу України «За відмінні успіхи в роботі» (1975), знаком «Відмінник освіти» (1995), Грамотою Закарпатського облвиконкому та обкому партії (1970). За участь у партизанському русі його відзначено орденом Вітчизняної війни II ступеня, медаллю «За бойові заслуги» (1965). Крім цих, має низку інших нагород, в тому числі медаль Президента України «50 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.» (1995). А ще можна згадати десятки подяк, оголошених йому ректором Ужгородського університету. Але найбільшою нагородою для ювіляра є те, що він спричинився до підготовки близько 10 тисяч спеціалістів народного господарства.

Ось такий він, професор Іван Михайлович Мешко – визнаний вчений, чудовий педагог і організатор навчально-виховного процесу у вищій школі, великий патріот України. Тому щиро бажаємо йому доброго здоров'я, наснаги, творчого довголіття, оптимізму та Божого благословення на многії і благії літа.

МИКОЛА ОЛАШИН

Джерельні приписи:

1. Корнійчук, Л.Я. Економічні погляди С.А. Подолинського [Текст] / Л.Я. Корнійчук, І.М. Мешко ; АН УРСР, Ін-т економіки ; відп. ред. Д.Ф. Вірник. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958. – 191 с.

2. Мешко, І. Сучасний монетаризм [Текст] : навч. посіб. / І. Мешко, Н. Пойда-Носик ; МОН України, Ужгород. нац. ун-т, Екон. ф-т, Каф. фінансів і банківської справи ; відп. ред. Й.Й. Лечига. – Ужгород, 2002. – 68 с.
3. Мешко І.М. Громадсько-політичний рух і суспільна думка в Угорщині на рубежі XVIII – XIX ст. [Текст] / І.М. Мешко ; відп. ред. Б.І. Співак. – [Львів] : Вид-во Львів. ун-ту, 1971. – 190 с.
4. Мешко, І.М. Історія економічних вчень: Основні течії західноєвропейської та американської економічної думки [Текст] : навч. посіб. / І.М. Мешко. – К. : Вища шк., 1994. – 175 с.
5. Мешко, І.М. Основні течії західноєвропейської та американської економічної думки [Текст] : посіб. / І.М. Мешко ; М-во освіти України, Ужгород. держ. ун-т, Економ. ф-т. – Ужгород, 1992. – 164 с.
6. Мешко, И.М. Общественно-политическое движение и общественная мысль Венгрии период кризиса и падения крепостничества (1790–1848) [Текст] : автореф. дис. на соиск. уч. степ. д-ра ист. наук / Иван Михайлович Мешко. – Львов, 1972. – 47 с.

7. Мешко, І.М. Аграрна програма Лайоша Кошута в період визрівання угорської буржуазної революції 1848 – 1849 рр. [Текст] / І.М. Мешко // Наукові записки УжДУ / МВО УРСР, Ужгород. держ. ун-т. – Т. XXXVIII : питання історії Угорщини : присвячується 40-річчю Угорської радянської республіки. – Ужгород, 1959. – С. 83-96.
8. Мешко, І.М. Буржуазно-республіканська програма угорських яacobинців [Текст] / І.М. Мешко // Матеріали XXI наукової конференції Ужгородського державного університету : сер. історії / МВ та ССО УРСР, Ужгород. держ. ун-т ; редкол. : В.В. Хайнас [та ін.]. – [К.] : Вид-во Київ. ун-ту, 1967. – С. 214-218.
9. Мешко, І.М. Деякі питання аграрної еволюції Угорщини в період континентальної блокади і наполеонівських війн [Текст] / І.М. Мешко // Тези доповідей та повідомлення до XIX наукової конференції : сер. іст. (заг. історія та історія СРСР) (трав. 1965 р.) / МВ і ССО УРСР, Ужгород. держ. ун-т ; редкол. : В.І. Ілько [та ін.]. – Ужгород, 1965. – С. 83-88.
10. Мешко, І.М. До питання оцінки І. Мартиновича в угорській історіографії [Текст] / І.М. Мешко // Тези доповідей та повідомлення до наукової конференції, присвяченої 45-річчю Угорської Радянської Республіки (трав. 1964 р.) / МВ і ССО УРСР, Ужгород. держ. ун-т ; редкол. : М.В. Троян [та ін.]. – Ужгород, 1964. – С. 132-142.
11. Мешко, І.М. До питання про оцінку ролі Іштвана Сечені в громадсько-політичному русі Угорщини першої половини XIX ст. [Текст] / І.М. Мешко // Доклады и сообщения : сер. физико-мат. и ист. наук, № 5 (1962) / МВ и ССО УССР, Ужгород. гос. ун-т ; редкол. : Г.В. Марченко [та ін.] ; ред. Я.А. Чубуков. – Ужгород, 1962. – С. 173-178.

12. Мешко, І.М. З історії боротьби за стабілізацію банкотно-грошового обігу в Угорщині в першій половині XIX ст. [Текст] / І.М. Мешко // Тези доповідей і повідомлення XVII щорічної наукової конференції Ужгородського університету : сер. іст. наук (квіт. 1963 року) / МВ і ССО УРСР, Ужгород. держ. ун-т ; ред. Я.А. Чубуков. – Ужгород, 1963. – С. 65-69.
13. Мешко, І.М. Л. Кошут про розвиток угорської національної промисловості напередодні революції 1848 – 1849 рр. [Текст] / І.М. Мешко // Тези доповідей та повідомлення УЖДУ : сер. іст., № 3 / МВО УРСР, Ужгород. держ. ун-т ; редкол. : І.М. Гранчак [та ін.]. – Ужгород, 1959. – С. 66-68.
14. Мешко, І.М. Мануфактура на Закарпатті та її особливості (друга половина XVIII і перша половина XIX ст.) [Текст] / І.М. Мешко // Наукові записки УЖДУ / МВ і ССО УРСР, Ужгород. держ. ун-т ; редкол. : І.Г. Шульга [та ін.]. – Т. XLIII : Питання генезису капіталізму на Україні : на матеріалах Закарпат. обл. XVIII – XIX ст. – Ужгород, 1960. – С. 26-40.
15. Мешко, І.М. Місце і роль банку в економічній програмі Л. Кошута [Текст] / І.М. Мешко // Тези доповідей та повідомлення до XVIII наукової конференції УЖДУ : сер. іст. (заг. історія), (трав. 1964 р.) / МВ і ССО УРСР, Ужгород. держ. ун-т ; редкол. : Я.І. Штернберг [та ін.]. – Ужгород, 1964. – С. 82-85.
16. Мешко, І.М. Початки формування капіталістичних відносин на Закарпатті: соціально-економічний та національний аспекти [Текст] / І.М. Мешко // Українські Карпати : матеріали міжнар. наук. конф. «Українські Карпати: етнос, історія, культура» (Ужгород, 26 серп. – 1 верес. 1991 р.) / редкол. : П.Чучка [та ін.]. – Ужгород : Карпати, 1993. – С. 301-307.
17. Мешко, І.М. Розвиток радянської державної та кооперативної торгівлі на Закарпатті [Текст] / І.М. Мешко // Наукові записки УЖДУ / редкол. : І.М. Мешко [та ін.]. – Т. XLIV : Питання розвитку народного господарства Радянського Закарпаття : присвяч. XXII з'їзду Комуніст. партії Радян. Союзу. – Ужгород, 1961. – С. 157-169.
18. Мешко, І.М. Розвиток радянської торгівлі і ріст матеріального добробуту трудящих Закарпаття (1945 – 1960 рр.) [Текст] / І.М. Мешко // Доповіді та повідомлення (тези) : сер. суспіл. наук, № 1 / МВ і ССО УРСР, Ужгород. держ. ун-т ; редкол. : Б.І. Співак [та ін.]. – Ужгород, 1961. – С. 52-56.
19. Мешко, І.М. Ужгородський заочний факультет [Текст] / І.М. Мешко // Ужгородський державний університет : довід. / МВ та ССО УРСР, Ужгород. держ. ун-т ; упоряд. О.Д. Довганич ; відп. за вип. Д.В. Чепур. – Ужгород: Карпати, 1976. – С. 31-32.
20. Мешко, І.М. Характеристика соціального обличчя угорського суспільства напередодні революції 1848 – 1849 рр. [Текст] / І.М. Мешко // Питання нової та новітньої історії європейських соціалістичних країн : темат. зб. / АН УРСР, Ін-т історії, МВ і ССО УРСР, Ужгород. держ. ун-т ; редкол. : І.М. Гранчак [та ін.]. – Ужгород, 1969. – С. 214-228.

21. Когут, Ю.М. Мешко Іван Михайлович [Текст] / Ю.М. Когут // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 213 : фото.
22. Мешко Іван [Текст] // Дочинець, М. Енциклопедія Мукачева в іменах / М. Дочинець, В. Пагіря. – Мукачево : Карпат. вежа, 2006. – С. 110 : фото. – (Б-ка мукачівця. Видавничий проект Мирослава Дочинця).
23. Мешко Іван Михайлович [Текст] // Наукова еліта Закарпаття : доктори наук, професори Ужгородського національного університету / МОН України, Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород : Гражда, 2005. – С. 76-77 : фото.
24. Олашин, М. Мешко Іван Михайлович [Текст] / Микола Олашин // Українські історики ХХ століття : біобібліограф. довід / НАН України, Ін-т історії України ; редкол. : В.А. Смолій [та ін.]. – Вип. 2, ч. 2. – К., 2004. – С. 253-254. – (Серія українські історики).
25. Олашин, М. «Моє серце завжди належало Україні...» : до 80-річчя народження професора Івана Мешка [Текст] / Микола Олашин // Календар «Просвіти» на 2005 рік / уклад. П. Федака. – Ужгород, 2005. – С. 167-170 : фото.

26. Мешко, І. Іван Мешко: «Відмінна оцінка – як красива дівчина...». Цей афоризм пам'ятаю досі» [Текст] : [інтерв'ю з проф. Ужгород. ун-ту / вела А. Головачко] // Погляд. – 2006. – 8 листоп. – С. 3. : фото.
27. Мешко, І. Іван Мешко: «Професор повинен знати все про щось і щось про все» [Текст] : [інтерв'ю з проф. екон. фак-ту УжНУ / вела К. Шерварла] Іван Мешко // Погляд. – 2005. – 29 листоп. – С. 4. : фото.
28. Мешко, І.М. „До вчорашнього скепсису додалося трішки надії» [Текст] : [інтерв'ю з проф. Ужгород. ун-ту / вів В. Ящишак] // Срібна Земля. – 1995. – 25 листоп. – С. 6. : фото.
29. Мешко, І.М. Український комплекс недержавності [Текст] : [інтерв'ю з проф. УжНУ / вів С. Федака] // Трибуна. – 2008. – 23 лют. – С. 6. : фото.

* * *

30. Бедь, В. Красиві літа, добрі діла [Текст] : [про проф. УжНУ І.М. Мешка] / В. Бедь, Ю. Когут // Срібна Земля. – 2006. – 4 лют. – С. 2. : фото.
31. Лечига, Й. Осінь патріарха. Не злою мачухою, а доброю берегинею обернулася доля для Івана Мешка – одного з найавторитетніших вчених-економістів Закарпаття [Текст] / Й. Лечига // Новини Закарпаття. – 2005. – 22 листоп. – С. 4. : фото.
32. Олашин, М. України вірний син : до 80-річчя з дня народження професора Івана Мешка [Текст] / Микола Олашин // Старий Замок. Паланок. – 2005. – 17-23 листоп. – С. 12. : фото.
33. Чендей, І. Професор Мешко [Текст] / Іван Чендей // Закарпат. правда. – 1995. – 2 груд. – С. 4.

ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ ПЕРЕВУЗНИК

110-річчя від дня народження міністра
Карпатської України (1900–1966)

Серед репресованих діячів Карпатської України опинився і міністр внутрішніх справ та голова «Українського Національного Об'єднання» Ю.Ю. Перевузник. Народився він у с. Середнє Ужгородського району в 1900 р. у селянській родині. В пошуках роботи його батько у 1912 р. завербувався у Сполучені Штати Америки, де працював робітником, а мати у 1909 р. померла. Тому хлопець опинився в дитячому інтернаті, де жив і навчався до 1925 р.

За той час він здобув середню освіту і закінчив юридичний факультет Празького університету, ставши адвокатом. У 1925–1926 рр. перебував на дійсній службі в чехословацькій армії. Потім став практикантом різних судових установ краю до 1932 р. Після працював суддею Ужгородського і Хустського округів та став функціонером в уряді Карпатської України.

По партійній лінії Ю.Ю. Перевузник до 1932 р. був членом республіканської землеробської партії, яку ще називали українським крилом аграрної партії. Після розпуску політичних партій у 1938 р. в час існування автономного уряду Підкарпатської Русі – Карпатської України на базі християнсько-народної, соціал-демократичної та українського крила аграрної партії була утворена нова партія – «Українське Національне Об'єднання» (УНО), а Перевузник став спочатку рядовим членом цієї партії, 12 лютого 1939 р. був обраний головою УНО замість Ф.І. Ревая.

З початком окупації Карпатської України Ю.Ю. Перевузник разом з іншими керівниками на чолі з президентом Карпатської України Августином Волошином емігрував через Румунію, Югославію в Прагу, окуповану німецькими військами. З того часу тут працював в судових органах. Після визволення Чехословаччини в 1945 р. радянська контррозвідка «Смерш» арештувала Ю.Ю. Перевузника, як і інших колишніх міністрів Карпатської України, і вивезла в Москву. В постанові на арешт було записано, що він «будучи українським націоналістом, проводив ворожу діяльність проти СРСР», хоч це була сфабрикована неправда.

В Москві була заведена архівно-слідча справа на трьох колишніх міністрів Карпатської України – М.П. Долиная, С.С. Ключурака та Ю.Ю. Перевузника. 26 грудня 1945 р. особлива нарада при НКВС СРСР засудила всіх до тюремного ув'язнення: М.П. Долиная – на 5 років виправно-трудових таборів, С.С. Ключурака і Ю.Ю. Перевузника – на 8 років ВТТ «за участь в антирадянській націоналістичній організації» і всіх відправили у Воркуту. Фактично судили всіх за підписаний урядом Карпатської України в екзилі меморандум до міністра закордонних справ Німеччини фон Ріббентропа, у якому ставилося питання про визволення Карпатської України з угорської окупації і приєднання її до Словацької республіки.

Варто підкреслити, що у кримінальній справі на Перевузника та інших міністрів відсутні конкретні матеріали, які свідчили б про проведення ними ворожої діяльності проти СРСР. Матеріали справи показували також, в момент арешту Ю.Ю. Перевузник був громадянином суверенної держави Чехословаччини, де й проживав у Празі. Тому його могла притягати до відповідальності лише чехословацька влада. А що стосується УНО, то це була легальна організація. Виходячи з усього вищесказаного, 26 березня 1990 р. Ю.Ю. Перевузник був реабілітований і його чесне ім'я повернуто історії. Помер у Празі у 1966 р.

ОМЕЛЯН ДОВГАНИЧ

Джерельні приписи:

1. Довганич, О.Д. Звинувачення у ворожій діяльності не підтвердилося : Перевузник Юрій Юрійович [Текст] / О.Д. Довганич // Реабілітовані історією: Закарпатська область : кн. друга. – Ужгород : Закарпаття, 2004. – С. 505-507.
2. Довганич, О.Д. Міністр Карпатської України із села Середнє [Текст] : [про Ю. Перевузника] / О.Д. Довганич // Довганич, О.Д. У тенетах «Смершу». Репресовані діячі Карпатської України : статті і нариси. – Ужгород : Два кольори, 2002. – С. 46-50.
3. Довганич, О.Д. Перевузник Юрій Юрійович [Текст] : [про міністра внутріш. справ Карпат. України] / О.Д. Довганич // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 243-244.
4. Довганич, О.Д. Перевузник Юрій Юрійович (1900–1978) [Текст] / О.Д. Довганич // Вони боронили Карпатську Україну : нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / Закарпат. облдержадмін. ; Н.-д. ін-т карпатознавства ; УжНУ; ; під. ред. М.М. Вегеша. – Ужгород : Карпати, 2002. – С. 504-507.

5. Пагіря, В. Юрій Перевузник [Текст] : [міністр Карпат. України] / Василь Пагіря // Пагіря, В. Закарпатці у діаспорі : нариси про закарпат. емігрантів. – Ужгород : Патент, 1997. – С. 96.

6. Довганич, О. Міністр Карпатської України із Середнього (до 90-річчя з дня народження Юрія Перевузника) [Текст] / О. Довганич // Вісті Ужгородщ. – 1995. – 4 листоп. – С. 3.
7. Довганич, О. Репресовані міністри Карпатської України [Текст] : [про С. Ключурака, Ю. Перевузника, М. Долиная] / О. Довганич // Новини Закарпаття. – 1996. – 2 берез. – С. 14.

ГРУДЕНЬ: 5

ОЛЕНА ІВАНІВНА ГРИЦИЩЕ

**80-річчя від дня народження заслуженого працівника
культури України (нар. 1930)**

Біографія Олени Грицище, одного з популярних не тільки на Свалявщині, але й в області працівників культури – переконливий доказ того, що не тільки людина обирає професію, але й професія деколи обирає людину.

Народилася Олена Іванівна у с. Голубине на Свалявщині 5 грудня 1930 р. в селянській родині. Після закінчення семирічки в рідному селі вона здобула у Мукачівському сільськогосподарському технікумі професію агронома і з 1950 по 1962 рр. успішно працювала в колгоспі за обраною спеціальністю. Та інтерес до багатющої культури рідного села, любов до народної пісні привели її в сільський Будинок культури. На посаді директора цієї установи Олена Іванівна працювала до 1995 р. Вже через кілька років під її керівництвом голубинський Будинок культури став не тільки справжнім вогнищем культури, але й установою, на базі якої неодноразово проводили семінари по підвищенню кваліфікації сільських клубних працівників, а такі аматорські колективи як «Голубинська борона» та «Голубинські свашки» здобули популярність не тільки в Закарпатті, але й далеко за межами області. Вони були бажаними учасниками всесоюзних та всеукраїнських оглядів-

конкурсів та фестивалів, а також фольклорних свят на території нашої області, виїжджали і на свята до країн-сусідів.

У 1985 р. Олені Грицище було присвоєно звання заслуженого працівника культури, а Будинок культури, очолюваний нею багато років носив звання «Установа культури відмінної роботи».

Колеги Олени Іванівни та члени аматорських колективів Голубиноного завжди захоплювались її організаторськими здібностями, вмінням знайти в людині ще не розкриті обдарування, об'єднати людей навколо потрібної справи. Олена Грицище разом із сестрою Магдалиною, талановитим оповідачем, зібрала десятки зразків народної творчості – приказок, оповідок, пісень, обрядів. Цим багатством вона до тепер щедро ділиться з усіма, хто виявляє зацікавленість фольклором рідного краю.

Чимало працівників культури Свалявського району завдячують Олені Іванівні як чуйному наставнику, людині, яка впродовж тривалого часу сприяла зростанню авторитету сільських закладів культури, інтересу широких кіл населення до скарбів народної творчості.

МАГДАЛИНА ЗУБЧЕНКО

Джерельні приписи:

1. Висіцька, Т. Грицище Олена Іванівна [Текст] : (н. 5.12.1930) працівник культури / Таміла Висіцька // Висіцька, Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття : кн. 1 : наука, культура, мистецтво : біо-бібліограф. довід. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2004. – С. 108. : фото.
2. Висіцька, Т. Культура. Мистецтво [Текст] : [про засл. працівника культури України – О.І. Грицище] / Таміла Висіцька // Три сходинки до самоствердження : освіта, трудова і громадська діяльність жінок Закарпаття. – Ужгород : Ліра, 2006. – С. 340.

3. Павлюк, Л. Клубні плани і турботи [Текст] : [про Будинок культури с. Голубиноного на Свалявщ., яким керує О.І. Грицище] / Л. Павлюк // Закарпат. правда. – 1970. – 28 січ. – С. 4.
4. Тидір, Ф. Як живеш, завклубом? [Текст] : [про зав. клубом с. Голубине Сваляв. р-ну О.І. Грицище] / Ф. Тидір // Ленін. шлях. – 1970. – 26 трав.

ГАЛИНА АДАМІВНА ДАНЧ

80-річчя від дня народження організатора
бібліотечної справи на Берегівщині,
заслуженого працівника культури України (1930–1990)

Галина Данч залишила помітний слід в історії організації та розвитку бібліотечної справи на Берегівщині.

Народилася Галина Адамівна 12 грудня 1930 р. в Харкові у родині військовослужбовця. Після закінчення середньої школи абітурієнтка-відмінниця стала студенткою Харківського бібліотечного інституту, а після завершення навчання у ньому у 1952 р. була направлена в Закарпаття і призначена завідуючою районною бібліотекою для дітей, а з 1960 р. переведена на посаду завідуючої Берегівською районною бібліотекою для дорослих. Молодий спеціаліст, на той час майже єдиний у районі фахівець бібліотечної справи, Галина Адамівна за порівняно короткий термін зуміла так організувати роботу, що за відмінні успіхи в діяльності районної бібліотеки для дорослих, яку вона очолювала, цій установі культури, одній з перших в області, було присвоєно звання «Бібліотека відмінної роботи». Такі ж звання було присвоєно і 14 сільським бібліотекам району.

Ці успіхи були досягнуті не тільки завдяки організаторським здібностям Галини Адамівни, вмінню згуртувати колектив, знайти нестандартне розв'язання проблеми, але й досконалому опануванню угорської мови, що було надзвичайно важливим в умовах роботи в районі з переважаючим угорським населенням.

У 1976 р. Галина Данч була призначена завідуючою відділом культури Берегівського райвиконкому, де і працювала до останніх днів життя.

Крім виконання своїх посадових обов'язків Галина Адамівна брала активну участь у громадському житті міста і району, обиралась головою міжвідомчої ради бібліотек, головою районної жіночої ради, була ініціатором та організатором багатьох районних та міських фестивалів і свят.

За багаторічну сумлінну роботу у 1977 р. Галині Данч було присвоєно звання «Заслужений працівник культури УРСР».

Померла Галина Адамівна Данч від важкої хвороби у 1990 р., залишившись у пам'яті берегівчан як людина великої творчої енергії та працездатності, як чуйний керівник і порадник молоді

ВІРА ПІВІД

Джерельні приписи:

1. Данч, Г.А. Спільна робота установ і організацій культурного комплексу райцентру по інтернаціональному і патріотичному вихованню населення [Текст] / Г.А. Данч // Діяльність культурних комплексів райцентрів : матеріали наук.-практ. конф., що відбулася 31 трав. – 2 черв. 1982 р. у Хмельницькому / відп. ред. А.І. Ситенков. – К. : Мистецтво, 1983. – С. 61-64. – (Бібліотечка культурно-освітнього працівника).

2. Данч, Г. Зустрічі з історією. Тиждень пропаганди революційної книги [Текст] : [в б-ках Берегів. р-ну] / Галина Данч // Соціаліст. культура. – 1967. – № 3. – С. 33.
3. Данч, Г. Книгу – в кожную сім'ю [Текст] / Г. Данч, Ю. Сотак // Червоний прапор. – 1962. – 14 груд.
4. Данч, Г. Почесне завдання бібліотечних працівників [Текст] : [Берегів. р-ну] / Галина Данч // Червоний прапор. – 1974. – 25 черв.
5. Данч, Г. Розвиток бібліотечної справи в Берегівському районі [Текст] / Галина Данч // Червоний прапор. – 1967. – 4 лип.

6. Висіцька, Т. Данч Галина Адамівна [Текст] : (12.12.1930–1990) бібліотекар / Таміла Висіцька // Висіцька, Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття : кн. 1 : наука, культура, мистецтво : біо-бібліограф. довід. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2004. – С. 109. : фото.
7. Данч Галина Адамівна... [Текст] : [засл. працівник культури України] // Бібліотечне Закарпаття: Сторінки історії та сучасності / уклад. Н.М. Панчук. – Ужгород : Патент ; Вид-во Падяка, 2000. – С. 30. : портр.
8. Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік [Текст] : реком. бібліогр. посібник / ЗОУНБ ; Відділ краєзнавчої л-ри ; Відділ довідково-бібліогр. та інформ. роботи ; уклад. : Т.І. Васильєва, Г.В. Бобонич ; відпов. за виц. Л.З. Григаш. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2004. – 368 с.
Зі змісту : [про Г.А. Данч]. – С. 27.

ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ ФУЩИЧ

110-річчя від дня народження громадського діяча краю,
депутата чехословацького парламенту,
делегата Першого з'їзду Народних комітетів
Закарпатської України (1900–1970)

Його прізвище автор цих рядків уперше почув від батька, який захоплено оповідав про колишнього робітника з натрудженими мозолястими руками, без високих шкіл, але з неабияким природним розумом і хистом, просту і доступну людину, яка у другій половині 30-х рр. успішно представляла трудящих краю в чехословацькому парламенті, а в перші повоєнні роки уособлювала вищу партійну і державну владу на Іршавщині. «Якщо Ви не бажаєте мене зрозуміти, то я піду до Фущича!» – не раз заявляли місцеві роботяги із щирою вірою у справедливе розв'язання свого питання з участю колишнього депутата.

Згодом, десь в середині 60-х рр., під час навчання в аспірантурі, я спробував знайти В.І. Фущича і записати його спогади. Зустрів у пообідній час у робочому настрої біля будинку на набережній неподалік протікаючої річки Іршавки. Він прихильно сприйняв юнака з університету, який цікавиться минувиною, і помітно пожвавився, дізнавшись, звідки я родом. Виявляється, досить добре знав батька після його повернення із заробітків на шахті в Бельгії. Шкода, але тодішня розмова не могла бути скільки-небудь ґрунтовною, оскільки Василь Іванович з допомогою сусідів мусив спішно навипередки можливій зливі порядкувати із сіном, а відвідувач не зміг затримуватися з-за транспорту.

В.І. Фущич народився 12 грудня 1900 р. в Іршаві. На той час це була Бережська жупа Австро-Угорщини. В радянські часи правилом хорошого тону було наголошувати, починаючи з різного роду анкет, що народився, мовляв, у робітничій сім'ї. Нібито таким чином людина автоматично ставала більш сприйнятливою до пролетарської ідеології. Насправді йдеться про малоземельну родину, котра, щоб вижити, заробляла свій нелегкий хліб здебільшого найманою працею. І батько його не мав землі, щоб розгорнути особисте господарство, і батькова сестра створила сім'ю,

вийшовши заміж за бідного чоловіка без певного фаху (т. зв. «чорноробочого»).

У 1907–1911 рр. Василько навчався в початковій школі в Іршаві. В цей час його батько і мати емігрували на заробітки в Америку. До 1914 р. хлопець залишався жити у свого діда, якому залюбки допомагав по господарству. А в 1915–1918 рр., тобто з 15-річного віку, почав самостійно заробляти, вербуючись на сільськогосподарські роботи до угорських поміщиків у Мезегедеші. У ті роки, коли шлях до батракування в Угорщині (через ворожнечу останньої з Чехословаччиною) був закритий, доводилось шукати роботи на місці. У 1918–1926 рр. працював на сільськогосподарських роботах, в каменоломнях і на будівництві доріг в Іршаві, Лозі, Сільці та інших населених пунктах Іршавщини.

У червні 1922 р. В.І. Фушич одружився з Марією Маркевич, дочкою батрака. До 1924 р. разом з дружиною і своїм первістком довелось проживати у чужих найманих хатах, «тяжкою працею заробляючи щоденний кусок хліба» (з автобіографії). Згодом спромігся на власну хату.

Рано розпочавши трудову діяльність, наймитуючи у куркулів, батракуючи в поміщицьких маєтках чи працюючи на капіталістичних підприємствах, у каменоломнях чи на будівництві доріг, юнак змушений був замислюватись над нелегким життям. Він дедалі більше проявляв громадську активність, цікавився тим, що сталося після світової війни в Росії, коли там виникла так звана «робітничо-селянська держава». На фоні тодішніх рожевих сподівань у 1924 р. вступив до лав Комуністичної партії. Незабаром очолив місцеву партійну організацію в Іршаві. А в січня 1926 р. на окружній конференції його обрали партійним керівником КПЧ всієї Іршавщини. Цю функцію виконував до 27 вересня 1926 р. При цьому у квітні-липні 1926 р. відвідував партійні курси КПЧ в Ужгороді.

У жовтні 1926 р. Закарпатський крайком КПЧ направив молодого здібного партійного ватажка на навчання в Радянський Союз – у Харківську окружну радянсько-партійну школу. Там у січні 1927 р. став членом ВКП(б). Навряд, чи збереглися якісь матеріали харківського періоду. Однак за аналогією згадую, що в одному з київських архівів мені в свій час удалося знайти з трудом збережені, часом зі слідами брудної долівки та «спілкування» з

гризунами уривки документів про навчання декого з наших земляків у київській радпартшколі. Зокрема, зустрічав матеріали про їхнє відрядження в складі груп по організації колгоспів і на хлібозаготівлі.

У серпні 1927 р. згідно партійного розпорядження повернувся на Закарпаття і знову очолив Іршавський, згодом – Хустський окружком КПЧ.

По ходу маленьке уточнення: в особистих анкетах В. Фушича, заповнених по пам'яті в 1944–1946 рр., датою повернення з СРСР зазначено вересень 1927 р. Однак у чехословацькому адміністративному документі з 6 вересня 1927 р. зафіксовано, що «Василь Фушич з Іршави ... 16 серпня 1927 р. повернувся з Росії». Непрямим підтвердженням більш раннього повернення можна вважати те, що вже 4 вересня вказаного року він брав участь у відзначенні Міжнародного дня молоді в Іршаві. У своїй промові, зокрема, засуджував тодішню кампанію англійського лорда Г. Ротерміра, одного з натхненників ревізії Версальської системи договорів, котрий підтримував претензії угорських реваншистів на Словаччину і Закарпатську Україну. Як одного з ініціаторів недозволених публічних зборів його допитували в жандармерії і розпочали справу за порушення закону про збори.

Політична діяльність В. Фушича здобувала все більше визнання. Він виступав на мітингах і зборах, маніфестаціях, очолював делегації страйкуючих робітників і селян до підприємців та державних органів з вимогами підвищення заробітної плати, поліпшення умов життя тощо.

Одним із найбільших класових боїв у 1931 р. на Закарпатті став липневий страйк 250 хустських будівельників, зайнятих на регуляційних роботах річки Хустець. Керівниками і організаторами цього страйку були сенатор Іван Локота, Василь Фушич та інші. Щоб зламати страйк, власті вдалися до провокацій. 20 липня за вказівкою окружного начальника поліція відкрила вогонь по страйкарях. Жертвою став Микола Гінцяк, кілька чоловік було поранено. Одночасно розпочалися арешти. Заарештований був І. Локота, хоч він і користувався парламентською недоторканістю, також В. Фушич, ряд активістів і членів страйкового комітету. Хустське кровопролиття схвилювало трудящих усього Закарпаття, дістало відгомін у різних кінцях Чехословаччини. Похорон

М. Гінцяка перетворився в грізну демонстрацію протесту робітників і селян краю. Зокрема, в схваленій сваявськими робітниками резолюції наголошувалася вимога: «Жадаємо негайно пропустити (тобто: випустити, звільнити – В.Д.) невинних наших провідників тов. Локоту, Фущича й всіх арештованих робітників !»

Власті змушені були тоді відпустити Івана Локоту на волю, а фірма пішла на деякі поступки. Що стосується В. Фущича, то він пізніше в автобіографії підсумував свою участь в зазначених подіях одним реченням: «Провів страйк на річці Хустець, за що був засуджений крайовим судом на чотири місяці тяжкої тюрми».

А вже 11 грудня 1931 р. близько 150 чоловік із різних населених пунктів Іршавщини зібралися на галасливу демонстрацію біля окружного управління. Делегація з десяти чоловік на чолі з В. Фущичем подала властям конкретні вимоги на захист робітників, селян і ремісників. З квітня 1932 р. В. Фущич був призначений крайовим інструктором КПЧ з політичного виховання, закріпленим за Хустським та Іршавським округами, і виконував ці функції до середини 1936 р. «В тім часі організовував на Іршавщині і Хустській околиці акції проти чехізації, за що був караний понад місячною тюрмою та грошовим штрафом», – згадував пізніше. 1-го травня 1933 р. разом з О. Борканюком та іншими промовцями В. Фущич виступив на мітингу в Іршаві з участю понад 550 чоловік. До колон дорослих під час демонстрації хотіли залучити й учнів, але це було заборонено. На організаторів мітингу завели кримінальну справу, як і на тих, хто без дозволу місцевих властей поширював газету «Голос життя». Кількох чоловік звинуватили в порушенні громадського порядку за те, що проголошували здравиці на честь СРСР.

У 1936 р. В. Фущич став депутатом чехословацького парламенту, в якому виступав з промовами і подавав інтерпеляції (запити – В.Д.) до урядових осіб з приводу важкого соціально-економічного становища робітників і селян, різних порушень законів. Зокрема, в промові 4 грудня 1936 р. він в черговий раз поставив перед урядом питання про відкриття в Закарпатті університету. Його прізвище стоїть під десятком різних інтерпеляцій до міністрів внутрішніх справ, землеробства, охорони здоров'я Чехословацької республіки. Серед них: про побиття жандармами селян під час ексекуцій в с. Тернові, про смерть дітей від

зіпсованої кукурудзи, про відмову властей відкрити українську школу в с. Берецька Розтока, про безчинства ексекторів у Свалявському окрузі, про брутальне поводження жандармів з селянами у Великоберезнянському окрузі тощо.

Одночасно, як згадує в автобіографії, його працею знову була організація страйків на території цілої Закарпатської України аж до окупації краю. 12 липня 1936 р. В. Фушич виступав на великому спортивному святі в Берегові. Вітаючи спортсменів, він заявив, що «комуністичні посли (депутати – В.Д.) робітничому спорту є завжди на допомозі». Під час страйку на Ужгородському маргаритинському заводі у вересні 1936 р. входив до складу переговорної групи з дирекцією заводу (разом із профспілковим діячем І. Туряницею та сенатором В. Поповичем). Нова колективна угода гарантувала підвищення заробітної плати робітникам на 15 відсотків. 20 грудня виступав на зборах в с. Нижнє Селище Хустського округу, на яких була прийнята резолюція про звільнення І.П. Локоти з в'язниці. 19 січня наступного року В. Фушич подав Міністерству юстиції меморандум з 210 підписами за звільнення І.Локоти. Можливо, й це зіграло свою роль у тому, що 31 січня 1937 р. І. Локота був звільнений з тюремного ув'язнення. У березні 1937 р. В. Фушич став одним з організаторів і керівників страйку робітників на сплаві лісу на річці Ріка.

Згодом на перший план виступають політичні питання. Так, 23 травня 1937 р. В. Фушич виступає на мітингу трудящих с. Стеблівки, скликаному на знак солідарності з боротьбою іспанського народу проти фашизму. Питання єдності трудящих у боротьбі проти фашистської загрози була темою його виступу в Нижньому Селищі 11 вересня 1938 р. А перед цим у червні-серпні 1938 р. депутат парламенту старанно поповнював багаж своїх загально-освітніх, теоретичних і політичних знань у партійній школі в Мукачеві.

В час арбітражного рішення (листопад 1938 р.) В. Фушич одержав «осібне розпорядження» керівника крайкому КПЧ О. Борканюка про те, що йому належить перебувати на території Закарпатської України. Очевидно, враховувалося, що він є батьком восьми дітей і в непевних обставинах важко залишати багатодітну родину.

Отже, в період окупації краю знаходився в Іршаві, займався підпільною діяльністю. Його поставили під поліцейний нагляд, двічі на тиждень мусив голоситися на жандармській станції. Не міг залишити Іршаву, не смів брати участі в якихось публічних заходах. Від 19-ої вечора до 5-ої години ранку мусив знаходитися в себе вдома «Це був найтяжчий час для мене, тому що були зв'язані мої руки й не міг працювати», – згадував пізніше. Тим не менше у 1940 р. зв'язався з підпільною групою з с. Воловець – Овсаком Іваном, якого пізніше засудив Будапештський суд на 12 років, та Х. Росохою, теж засудженим за антифашистську діяльність. Весною 1940 р. В. Фушич також був заарештований (у травні 1940 р. знаходився у відомому мукачівському «Ковнері», зазнав катувань), однак довести його провини не вдалося, тому був відпущений під подальший нагляд поліції. У 1944 р. його знову арештовували, відвозили до Сваляви, згодом до Мукачева і через місяць випустили.

З перших днів визволення краю радянськими військами В. Фушич активно включився в політичне життя, в рух за возз'єднання Закарпаття з радянською Україною в складі СРСР. Він був делегатом Першої конференції Комуністичної партії Закарпатської України 19 листопада 1944 р., на якій був обраний членом ЦК КПЗУ. Разом з усіма делегатами голосував за резолюцію про возз'єднання краю з радянською Україною. На посту голови Іршавського окружного Народного комітету він багато зробив для підготовки й проведення Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України 26 листопада 1944 р., в якому взяло участь 87 делегатів з Іршавщини. У виступі на з'їзді висловлював «одну думку і одне бажання: назавжди возз'єднатися з братнім по крові і по духу українським народом». Гаряче підтримав Маніфест про возз'єднання та інші доленосні рішення з'їзду. На пленумі ЦК КПЗУ наступного дня в порядку обговорення підсумків з'їзду В. Фушич ще раз наголошував: «З'їзд доказав, що думка про возз'єднання вийшла з мас». Із наявних матеріалів не зовсім ясно, яка його пропозиція не була сприйнята на з'їзді. Ймовірно, йшлося про обрання 60-членної Народної Ради, однак обрано було 17 чоловік. Застерігав про необхідність стриманості і обережності при висуненні «інтелігентів, про яких до сих пір мало знали». Колишній парламентарій, зрозуміло, не передбачав, що вже дуже скоро свобода висловлення думок і дискусій буде згортатися. Ще

нарікав він, що «найліпші кадри вийшли з Іршавщини, а в Раді нікого з них нема». Можливо, мав на увазі таких активістів, як Іван Балєга, Іван Ваш, Юрій і Михайло Гаджеги та низку інших. У всякому разі, Іршавська окружна комуністична організація, яку знову очолив В. Фушич, була на той час другою за чисельністю, уступаючи лише Ужгородській окружній. Особливо чисельний був довоєнний актив. Згодом відбувалося зростання за рахунок нових членів, серед яких зустрічалися й чимало бажаючих «примазатися» до правлячої владної партії.

Перші роки після визволення він очолював одночасно Іршавський окружком партії та окружний народний комітет, згодом перебував на керівній радянській і господарській роботі. У характеристиці, поданій на затвердження бюро обкому КП(б)У у березні 1946 р. констатувалося, що В. Фушич провів велику роботу серед населення округу по відбудові місцевими силами господарства, зруйнованого угорськими окупантами: мостів, шосейних доріг, шкіл і житлового фонду. З його ініціативи будувалися окружна лікарня і лазня, проводилися меліоративні роботи. Значну увагу приділяв відбудові і будівництву шахт із видобутку кам'яного вугілля.

Автори характеристики також наголошували, що В.І. Фушич політично грамотний, працює над підвищенням свого культурного і ділового рівня. Користується авторитетом серед комуністів і населення округу. Таким авторитетним, настирливим він був усюди, де випадало трудитись, працював із належною самовіддачею та притаманною йому відповідальністю.

Перебуваючи з 1961 р. на заслуженому відпочинку, він брав активну участь у громадській роботі: очолював позаштатний відділ районного комітету народного контролю, проводив активну виховну роботу серед молоді.

Помер 28 листопада 1970 р.

ВАСИЛЬ ДЕЛЕГАН

Джерельні приписи:

1. Борканюк, О. 20 червня 1937 р. – Інтерпеляція О. Борканюка, В. Фушича і товаришів міністру юстиції про порушення свободи друку державною прокуратурою в Ужгороді [Текст] / О. Борканюк, В. Фушич // Шляхом Жовтня : промови та інтерпеляції депутатів-комуністів у чехословацькому парламенті про Закарпатську Україну (1921–1938 рр.). – Ужгород : Закарпат. облас. вид-во, 1959. – С. 550-552.

2. Борканюк, О. 29 червня 1936 р. – Інтерпеляція О. Борканюка і товаришів до міністра внутрішніх справ з приводу жорстокого поводження жандармерії з селянами під час екзекуції в с. Терновому [Текст] / О. Борканюк, В. Фушич // Шляхом Жовтня : промови та інтерпеляції депутатів-комуністів у чехословацькому парламенті про Закарпатську Україну (1921–1938 рр.) – Ужгород : Закарпат. облас. вид-во, 1959. – С. 488-489.
3. Борканюк, О. 26 березня 1937 р. – Інтерпеляція О. Борканюка, В. Фушича і товаришів до міністра внутрішніх справ про brutальне поводження жандармерії з селянами у Великоберезнянському окрузі [Текст] / О. Борканюк, В. Фушич // Шляхом Жовтня : промови та інтерпеляції депутатів-комуністів у чехословацькому парламенті про Закарпатську Україну (1921–1938 рр.). – Ужгород : Закарпат. облас. вид-во, 1959. – С. 509-511.
4. Борканюк, О. 26 червня 1937 р. – Пропозиції О. Борканюка, В. Фушича і товаришів про надання негайної допомоги населенню Закарпатської України, потерпілому від посухи [Текст] / О. Борканюк, В. Фушич // Шляхом Жовтня : промови та інтерпеляції депутатів-комуністів у чехословацькому парламенті про Закарпатську Україну (1921–1938 рр.). – Ужгород : Закарпат. облас. вид-во, 1959. – С. 552-554.
5. Борканюк, О. 9 листопада 1936 р. – Інтерпеляція О. Борканюка, В. Фушича і товаришів до міністра шкільництва про відмову властей відкрити українську школу в с. Берецька Розтока [Текст] / О. Борканюк, В. Фушич // Шляхом Жовтня : промови та інтерпеляції депутатів-комуністів у чехословацькому парламенті про Закарпатську Україну (1921–1938 рр.). – Ужгород : Закарпат. облас. вид-во, 1959. – С. 496-497.
6. Борканюк, О. 2 листопада 1936 р. – Інтерпеляція О. Борканюка і товаришів до міністра фінансів у справі обкладення сільської бідноти податком з олії [Текст] / О. Борканюк, В. Фушич // Шляхом Жовтня : промови та інтерпеляції депутатів-комуністів у чехословацькому парламенті про Закарпатську Україну (1921–1938 рр.). – Ужгород : Закарпат. облас. вид-во, 1959. – С. 495-496.
7. Борканюк, О. 11 листопада 1936 р. – Інтерпеляція О. Борканюка і товаришів до міністра фінансів про безчинства екзекуторів у Свалявському окрузі [Текст] / О. Борканюк, В. Фушич // Шляхом Жовтня : промови та інтерпеляції депутатів-комуністів у чехословацькому парламенті про Закарпатську Україну (1921–1938 рр.). – Ужгород : Закарпат. облас. вид-во, 1959. – С. 497-499.
8. Борканюк, О. 7 серпня 1936 р. – Інтерпеляція О. Борканюка і товаришів до міністра землеробства про відмову властей передати селянам сс. Довгого, Сухої Броньки, Кушниці, Лисичева закуплену ними землю [Текст] / О. Борканюк, В. Фушич // Шляхом Жовтня : промови та інтерпеляції депутатів-комуністів у чехословацькому парламенті про Закарпатську

Україну (1921–1938 рр.). – Ужгород : Закарпат. облас. вид-во, 1959. – С. 494-495.

9. Борканюк, О. 3 січня 1938 р. – Інтерпеляція О. Борканюка, В. Фушича і товаришів міністрові фінансів про свавільні дії ексекуторів в с. Червене [Текст] / О. Борканюк, В. Фушич // Шляхом Жовтня : промови та інтерпеляції депутатів-комуністів у чехословацькому парламенті про Закарпатську Україну (1921–1938 рр.). – Ужгород : Закарпат. обл. вид-во, 1959. – С. 561-563.
10. Борканюк, О. 31 березня 1937 р. – Інтерпеляція О. Борканюка і товаришів до міністра внутрішніх справ про податкові спекуляції фірми «Латориця» [Текст] / О. Борканюк, В. Фушич // Шляхом Жовтня : промови та інтерпеляції депутатів-комуністів у чехословацькому парламенті про Закарпатську Україну (1921–1938 рр.). – Ужгород : Закарпат. облас. вид-во, 1959. – С. 512-513.
11. Годінова-Спурна, А. 5 серпня 1936 р. – Інтерпеляція А. Годінової-Спурни, О. Борканюка та В. Фушича до міністра внутрішніх справ, міністра землеробства і міністра охорони здоров'я з приводу смерті чотирьох дітей від зіпсованої кукурудзи, яку продала Ужгородська контора зернової монополії [Текст] / А. Годінова-Спурна, О. Борканюк, В. Фушич // Шляхом Жовтня : промови та інтерпеляції депутатів-комуністів у чехословацькому парламенті про Закарпатську Україну (1921–1938 рр.). – Ужгород : Закарпат. облас. вид-во, 1959. – С. 490-493.
12. Фушич, В. 4 грудня 1936 р. – Промова В. Фушича в палаті депутатів чехословацького парламенту про зубожіння трудящих Закарпаття, яке послаблює обороноздатність республіки проти загрози фашизму [Текст] // Шляхом Жовтня : промови та інтерпеляції депутатів-комуністів у чехословацькому парламенті про Закарпатську Україну (1921–1938 рр.). – Ужгород : Закарпат. облас. вид-во, 1959. – С. 499-503.

19. Борканюк, О. Чим є для нас Радянський Союз [Текст] : вибрані статті, промови, інтерпеляції / О. Борканюк. – Ужгород : Карпати, 1976. – 340 с.
Зі змісту : [про В. Фушича]. – С. 204, 228, 239, 323.
20. Ваш, І.М. Дорога до мети [Текст] / І.М. Ваш. – Ужгород : Закарпат. облас. книжк.-газ. вид-во, 1963. – 311 с.
Зі змісту : [про В. Фушича]. – С. 119, 120, 125, 239.
21. Возз'єднання [Текст] : збірник архівних документів і матеріалів (травень 1944 – січень 1946 рр.). – Ужгород : Закарпаття, 2000. – 344 с.
Зі змісту : [про В. Фушича]. – С. 14, 283.
22. Довганич, О. Фушич Василь Іванович [Текст] / О. Довганич // Навічно в пам'яті історії: Біографічний довідник делегатів Першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України. – Ужгород : Госпрозрахунк.

- ред.-вид. від. упр. у справах преси та інформації, 2004. – С. 312-313.
Нариси історії Закарпатської обласної партійної організації [Текст]. – Ужгород : Карпати, 1980. – 320с.
Зі змісту : [про В. Фушича]. – С. 90, 134, 136, 138.
23. Довганич, О.Д. Фушич Василь Іванович (1900–1970) [Текст] / О.Д. Довганич // Того дня зійшло сонце возз'єднання: минуле і сучасне / упорядкув. О.Д. Довганича. – Ужгород : Госпрозрахунк. ред.-вид. від. ком. інформації, 1997. – С. 157-158.
24. История городов и сел Украинской ССР : Закарпатская область [Текст]. – К. : Ин-т истории АН УССР, Гл. редакция Украинской Советской Энциклопедии, 1982. – 612 с.
Зі змісту : [про В. Фушича]. – С. 64, 247-250.
25. Попович, Д. Крізь тортури [Текст] / Дмитро Попович. – Ужгород : Карпати, 1977. – 192 с.
Зі змісту : [про В. Фушича]. – С. 107, 114, 118, 122, 183.
26. Шляхом Жовтня [Текст] : зб. док. – Т. V. (1938–1944 рр.). – Ужгород : Карпати, 1967. – 520 с.
Зі змісту : [про В. Фушича]. – С. 10, 440.
27. Шляхом Жовтня [Текст] : зб. док. – Т. III (1930–1933 рр.). – Ужгород : Закарпат. облас. книж.-газ. вид-во, 1962. – 532 с.
Зі змісту : [про В. Фушича]. – С. 191, 241, 418, 467.
28. Шляхом Жовтня [Текст] : зб. док. – Т. IV. (1934–1938 рр.). – Ужгород : Карпати. 1964. – 596 с.
Зі змісту : [про В. Фушича]. – С. 284, 290, 311, 325, 328, 340, 485.
29. Шляхом Жовтня: Боротьба трудящих Закарпаття за соціальне і національне визволення, за возз'єднання з Радянською Україною [Текст] : зб. док. – Т. II (1924–1929 рр.). – Ужгород : Закарпат. облас. книжк.-газ. вид-во, 1961. – 576 с.
Зі змісту : [про В. Фушича]. – С. 294.
30. Шляхом Жовтня: Визволення Радянською Армією Закарпатської України і возз'єднання її з Радянською Україною [Текст] : зб. док. – Т. VI. (VIII. 1944 I. 1946 рр.). – Ужгород : Карпати, 1965. – 447 с.
Зі змісту : [про В. Фушича]. – С. 75, 168, 111.
31. Троян, М.В. Фушич Василь Іванович [Текст] / М.В. Троян // Борці партії. – Ужгород : Карпати, 1984. – С. 347-348.
32. Троян, М.В. Василь Іванович Фушич (1900–1970) [Текст] / М.В. Троян // Того дня зійшло сонце возз'єднання: Перший з'їзд Народних комітетів Закарпатської України. – Ужгород : Карпати, 1979. – С. 119.

20-РІЧЧЯ ВІДРОДЖЕННЯ ЗАКАРПАТСЬКОГО КРАЙОВОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» (1990)

9 травня 1920 р. в Ужгороді було засновано товариство «Просвіта» – першу в історії краю громадську культурно-просвітницьку організацію.

Значну працю здійснила «Просвіта» по збору і популяризації пісеньних скарбів Закарпаття. Велика її заслуга у будівництві в Ужгороді національно-культурного центру українців Закарпаття – Народного Дому «Просвіта», заснуванні знаменитого Руського Національного хору, збиранні для Національного музею пам'яток історії, культури і природи краю, в організації при Народному Домі в Ужгороді поважної бібліотеки, фонд якої у 1938 р. нараховував 8 тис. книжок, а всього в читальнях «Просвіти» було понад 40 тис. українських книжок.

За час своєї діяльності товариство видало 150 книжок і брошур українською мовою тиражем 450 тис. примірників.

Видатну роль відіграла «Просвіта» у науковому вивченні Закарпатської України.

У 1939 р. угорська влада ліквідувала «Просвіту». Спроби відродити її у другій половині 40-х рр. підтримки від нової, радянської, влади не отримали. Що більше – чимало колишніх просвітян, священиків та інших свідомих українських патріотів опинилися у більшовицьких в'язницях і таборах.

23 грудня 1990 р. крайове товариство «Просвіта» було відроджено. 187 делегатів з усіх міст і районів краю, які з'їхалися в Ужгород, ухвалили відновлення діяльності закарпатської «Просвіти», затвердили статут, за яким відроджена «Просвіта» ставала продовжувачкою традицій і правонаступницею історичної «Просвіти».

З початку 1991р. одна за одною з'являються перші книжечки і брошури, налагоджується видання щорічних календарів «Просвіти», наукового збірника т-ва «Просвіта» в Ужгороді. Усього за час відродження видано 64 наукових, науково-популярних та інших книг. Активом «Просвіти» у різних наукових, науково-популярних виданнях і пресі надруковано понад тисячу статей і матеріалів,

в основному з історії і культури Закарпаття, підготовлено понад 100 передач по обласному радіо та телебаченню. 7 травня 1991 р. засновано Книгу Пам'яті товариства «Просвіта», в яку вже, в результаті пошукової роботи, занесено імена понад 130 визначних працівників на ниві закарпатської «Просвіти», та Почесне членство товариства «Просвіта», яке присвоюється живим за особливі заслуги перед «Просвітою» і є високою народною відзнакою культурної, громадської, просвітницької, наукової, благодійницької праці тієї чи іншої постаті.

Важливою справою для товариства було повернути свою оселю – Народний Дім «Просвіти» в Ужгороді. Наполеглива 9-річна боротьба просвітян завершилася перемогою – 30 вересня 1997 р. сесія Ужгородської міської ради ухвалила історичне рішення про повернення культурно-просвітнянського центру – Народного Дому у власність крайового товариства «Просвіта». І хоча Дім було передано в занедбаному стані, заходами керівництва «Просвіти» він поступово набуває свого колишнього цивілізованого вигляду.

Першочерговою справою стало і заснування в Народному Домі в Ужгороді бібліотеки товариства «Просвіта». Нині бібліотека нараховує понад 6 тис. дуже цінних книжок з історії і культури України і Закарпаття, всі вони придбані безкоштовно – більшість їх надіслано з поселень наших братів-українців поза матірньою землею – в основному США і Канади. Бібліотека активно задіяна до використання, зокрема студентами і викладачами Ужгородського університету, інших вузів краю, учителями, науковими працівниками, краєзнавцями тощо.

Одним з провідних напрямків діяльності «Просвіти» стала організація національно-освідомлюючих акцій, наукових і науково-практичних конференцій з акцентом на забутих або викинутих комуністичним режимом з контексту історії видатних постатях нашого краю. З часу відродження проведено понад 200 (здебільшого у Народному Домі «Просвіти») культурно-освітніх, національно-освідомлюючих заходів та понад 20 наукових і науково-практичних конференцій, повернуто із забуття чимало імен вчених, педагогів, громадсько-культурних і політичних діячів минулого, подвижників національно-культурного відродження Закарпаття.

У кінці 1999 р. при «Просвіті» з числа громадських активістів створено український змішаний чотириголосий хор, який за цей

час вже дав десятки концертів в Ужгороді та інших місцевостях краю, а в листопаді нинішнього року відзначить своє 10-річчя.

У 2000 р., з нагоди 80-річчя створення крайового товариства «Просвіта», засновано премію ім. Августина Волошина, лауреатами якої на нинішній день є Вікентій Шандор, Михайло Шпонтан, Павло Федака, Йосип Баглай, Омелян Довганич, Іван Козак, Василь Тегза, Сергій Федака, Юрій Шип.

Чимало праці вкладено і в інші напрямки діяльності, зокрема створення по усьому краю осередків «Просвіти». Міські і районні організації засновані в Ужгороді та Ужгородському районі, Мукачеві й Мукачівському районі, Берегові, Хусті і Хустському районі, Виноградівському, Тячівському, Рахівському, Свалявському, Воловецькому, Міжгірському, Перечинському, Великоберезнянському районах.

Крайова «Просвіта» стала також ініціатором і організатором створення в Ужгороді меморіального музею та пам'ятника президенту Карпатської України, Герою України о. Августина Волошину, сприяла поверненню на батьківщину спадщин А. Волошина, В. Гренджі-Донського, Ю.А. Шерегія, С. Дністрянского та інших визначних постатей української історії.

ПАВЛО ФЕДАКА

Джерельні приписи:

1. Федака, П. Десять років відродженої «Просвіти» (1990–2000) [Текст] / Павло Федака. – Ужгород : Два кольори, 2000. – 44 с.
 2. Федака, П. Правда про Народний Дім товариства «Просвіта» [Текст] / Павло Федака. – Ужгород, 1992. – 23 с.
 3. Федака, П.М. Народний Дім «Просвіти» в Ужгороді [Текст] : [до 80-річчя відкриття Народного Дому т-ва «Просвіта» в Ужгороді] / Павло Михайлович Федака ; Закарпат. край. культ.-освітнє т-во «Просвіта». – Ужгород : Гражда, 2008. – 120 с. : фото. кол., портр.
- ***
4. Антонич, Б.-І. «Просвіти» [Текст] : [вірш] / Богдан-Ігор Антонич // Календар «Просвіти» на 2005 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Просвіти», 2005. – С. 3.
 5. Басараб, М. Відродження «Просвіти» [Текст] / М. Басараб, А. Федорішко // Календар «Просвіти» на 1991 рік. – 1991. – С. 22-23.
 6. Божук, Г. Вечір з нагоди десятиріччя відродження «Просвіти» [Текст] / Ганна Божук // Календар «Просвіти» на 2001 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Просвіти», 2001. – С. 244-246.

- / Відродження «Просвіти» [Текст] : [хроніка з життя т-ва «Просвіти»] // Календар «Просвіти» на 1993 рік. – 1993. – С. 27-28.
8. З історії «Просвіти» у фотографіях [Текст] // Календар «Просвіти» на 2003 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Просвіти», 2003. – С. 217-219.
9. Кальницький, П. «Прийшла та діва на Україну, Зняла з могили сонну руїну...» : штрихи до історії товариства «Просвіта» [Текст] / Павло Кальницький // Календар «Просвіти» на 2004 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Просвіти», 2004. – С. 217-220.
10. Руснак, В. Цінне видання про Народний Дім «Просвіти» [Текст] : [про кн. П. Федаки «Народний Дім «Просвіти» в Ужгороді» (вид-во «Гражда»)] / Василь Руснак // Трибуна. – 2008. – 13 груд. – С. 13.
11. Туряниця, Ю. Пам'ятник народного воскресіння [Текст] : [про Нар. дім «Просвіти»] / Юрій Туряниця // Ужгород. – 2008. – 10 трав. – С. 10.
12. Федака, П. Невідомі сторінки історії будівництва національно-культурного центру українців Закарпаття : до 80-річчя відкриття і освячення Народного Дому товариства «Просвіта» в Ужгороді [Текст] / Павло Федака // Календар «Просвіти» на 2008 рік. – Ужгород, 2008. – С. 99-106.
13. Шелепець, В. Фотодокументи засвідчують : із минулого крайової «Просвіти» [Текст] / Володимир Шелепець // Календар «Просвіти» на 2008 рік. – Ужгород, 2008. – С. 77. : фото.
14. Юричка, І. Свято відродження «Просвіти» [Текст] / Іван Юричка // Календар «Просвіти» на 2006 рік. – Ужгород : Закарпат. край. т-во «Просвіти», 2006. – С. 188-190. : фото.

КАЛЕНДАР

ЗНАМЕННИХ ТА ПАМ'ЯТНИХ

ДАТ 2010 РІК

- 2001–2010** рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН (2001) Міжнародним десятиріччям світової культури та не насильства в інтересах дітей планети (A/RES/59/143)
- 2001–2010** рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН другим Міжнародним десятиріччям по викоріненню колоніалізму (A/RES/55/146)
- 2001–2010** рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН (2001) Десятиріччям боротьби за скорочення масштабів захворюваності малярією в країнах, що розвиваються, особливо в Африці (A/RES/60/22)
- 2003-2012** рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН (2001) Десятиріччям грамотності Організації Об'єднаних Націй: освіта для всіх
- 2005-2014** рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН другим Міжнародним десятиріччям корінних народів світу (A/RES/59/174)
- 2005-2014** рр. оголошені Генеральною Асамблеєю Десятиріччям освіти в інтересах сталого розвитку ООН (A/RES/57/254)
- 2005-2015** рр. оголошені Генеральною Асамблеєю (2003) Міжнародним десятиріччям дії «Вода для життя» (A/RES/58/217)
- 2006.– 2016** рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН Десятиріччям реабілітації і сталого розвитку постраждалих регіонів (третє десятиріччя після Чорнобиля) (A/RES/62/9)
- 2008 – 2017** рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН Другим десятиріччям по боротьбі за ліквідацію бідності (A/RES/62/205)
- 2010 – 2020** рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН Десятиріччям, присвяченим пустелям і боротьбі з опустелюванням (A/RES/62/105)
- 2004–2010** рр. оголошені Верховною Радою України (№1692-ІУ, від 20.04.2004 р.) загальнодержавною програмою збереження та використання об'єктів культурної спадщини

- 2006-2010** рр. Кабінетом Міністрів України схвалено (Розп.: 536-р. 21.12.2005) Концепцію Комплексної програми підтримки і розвитку українського села на 2006-2010 роки
- 2006-2010** рр. Кабінетом Міністрів України схвалено (Розп.: №202-р., від 12.04.2006 р.) Концепцію Державної програми роботи з обдарованою молоддю
- 2006-2011** рр. оголошені Кабінетом Міністрів України Державною програмою розвитку машинобудування (Пост.: №516, від 18.04.2006 р.)
- 2006-2015** рр. Кабінетом Міністрів України схвалено (Розп.: №244-р., від 27.04. 2006 р. Концепцію Державної програми «Ре-продуктивне здоров'я нації»
- 2006-2016** рр. Кабінетом Міністрів України схвалено (Розп.: №229-р від 22.04.2006 р.) Концепцію Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини»
- 2006-2020** рр. оголошені Верховною Радою України (№2455-ІУ, від 3.03.2005) періодом виконання Загальнодержавної програми «Питна вода України»
- 2007-2015** рр. оголошені Верховною Радою України (№537-У, від 09.01.2007) періодом розвитку інформаційного суспільства в Україні»
- 2009-2013** рр. Кабінетом Міністрів України схвалено (Розп.: № 17-р., від 14.01.2009 р.) Концепцію Державної цільової програми «Цукровий діабет»
- 2009-2013** рр. Кабінетом Міністрів України затверджено Державну цільову соціальну програму розвитку цивільного захисту (№156, від 25.02.2009 р.)
- 2009–2014** рр. Кабінетом Міністрів України затверджено Державну цільову соціальну програму протимінної діяльності Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи (№131, від 18.02.2009 р.)
- 2010** – Міжнародний рік біорізноманіття (резолюція від 19.01.2007 р.)

у 2010 році

У ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ ВІДЗНАЧАТИМУТЬСЯ ТАКІ ЗНАМЕННІ ДАТИ

- 1940 років тому з'явилася остання книга Нового Заповіту Апокаліпсис (Об'явлення апостола Іоана Богослова)
- 430 років тому Іван Федоров видав в Острозі першу в Україні друковану кирилицею Острозьку Біблію (1580)
- 340 років від дня народження Самійла Величка, українського козацького літописця (1670- після 1728)
- 300 років тому Пилипа Орлика обрано гетьманом України (1710)
- 350 років від дня народження українського державного і політичного діча Павла Полуботка (1660–1723)
- 170 років із часу виходу в світ першої поетичної збірки Т. Шевченка «Кобзар» (1840)
- 100 років тому в Станіславі(нині Івано-Франківськ) Гнат Хоткевич заснував Гуцульський театр (1910)
- 90 років створення Національного академічного українського драматичного театру ім. Івана Франка (1920)
- 95 років Запорізькій державній обласній універсальній науковій бібліотеці ім. О.М. Горького (1905)
- 90 років із часу заснування Лесем Курбасом експериментальної театральної компанії «Кийдрамте» (Київський драматичний театр)
- 90 років Одеській державній обласній універсальній науковій бібліотеці (1920)
- 70 років Волинській державній обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Олени Пчілки (1940)
- 70 років Івано-Франківській державній обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Івана Франка (1940)
- 70 років Львівській державній обласній універсальній науковій бібліотеці (1940)

- 70** років Рівненській державній обласній універсальній науковій бібліотеці (1940)
- 70** років Чернівецькій державній обласній універсальній бібліотеці ім. Михайла Івасюка (1940)
- 50** років тому засновано товариство культурних зв'язків із українцями за кордоном «Україна»
- 20** років тому Верховна Рада Української РСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України (1990)

Січень

- 1 – Новий рік. Вважається неробочим днем (ст.73 Кодексу законів про працю України).
- 1 – Всесвітній день Миру. Проголошено папою Павлом VI. Відзначається з 1968 року.
- 1 – 140 років від дня народження Степана Федоровича Чуприненка, українського художника, графіка, ілюстратора книжок, педагога (1870-1933)
- 2 – 90 років від дня народження Айзека Азімова, американського письменника-фантаста, ученого (1920–1992)
- 7 – Різдво Христове
- 8 – 100 років від дня народження Давида Кальмановича Вишневського, українського прозаїка (1910–1977)
- 8 – 100 років від дня народження Галини Сергіївни Уланової, видатної російської балерини (1910–1997)
- 9 – 120 років від дня народження Карела Чапека, чеського письменника (1890–1938)
- 12 – День українського політв'язня
- 12 – 130 років від дня Василя Безкоровайного, українського композитора, диригента, педагога (США), (1880–1966)
- 13 – День святої Меланії Римлянки
- 13 – 120 років від дня народження Василя Оренчука, українського журналіста і політичного діяча доби УНР, дипломата (Німеччина), (1890–1958)
- 14 – Новий рік за старим стилем. День пам'яті Василя Великого
- 14 – 110 років від дня народження Олександра Івановича Ковіньки, українського письменника – гумориста (1900–1985)
- 15 – 18 років тому Президія Верховної Ради України ухвалила указ про Державний гімн України (затверджено музичну редакцію, автором якої є М.М.Вербицький) (1992).
- 15 – 130 років від дня народження Павла Семеновича Ходченка, українського письменника (1880–1967)
- 17 – 140 років від дня народження Євгена Левицького, українського журналіста, громадського і політичного діяча (1870–1925)
- 18 – 160 років від дня народження Івана Омеляновича Левицького, українського бібліографа (1850-1913)
- 19 – Свято богоявлення Господнього (або Водохреще в Йордані)

- 21 – 90 років тому у Харкові створено Музей Слобідської України ім. Г.С. Сковороди. Тепер – Харківський історичний музей (1920)
- 22 – День Соборності України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№42/99, від 21.01.1999 р.), День проголошення в 1919 році Акта Злуки
- 22 – 92 роки тому Четвертим Універсалом Центральної Ради Українську Народну Республіку проголошено самостійною і незалежною державою (1918)
- 22 – 23 – 18 років тому в Києві відбувся Перший Світовий конгрес українців (1992)
- 25 – День студентів (Тетяни день). День поминання святої мучениці Тетяни, яка жила в III ст. н.е. у Римі. В цей день 1755 року було засновано Імператорський Московський університет, а свята Тетяна стала покровителькою студентства
- 25 – 70 років від дня народження Олександра Сергійовича Завгороднього, українського поета, перекладача (1940)
- 27 – Всесвітній день митниці. Відзначається з 1983 року
- 27 – Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/60/7 від 21 листопада 2005 року)
- 27 – 150 років тому вийшов з друку повний «Кобзар» Т.Шевченка (1860)
- 27 – 220 років від дня народження Петра Петровича Гулака-Артемовського, українського поета, просвітника, одного з найвизначніших попередників Т. Шевченка (1790–1865)
- 28 – 90 років тому в Києві засновано академічний драматичний театр ім. І.Франка (1920)
- 28 – 18 років тому Державним прапором України було затверджено український національний прапор синьо-жовтого кольору (Верховна Рада України: Пост.: №2067-XII, від 28.01.1992 р.)
- 29 – День пам'яті героїв Крут – щорічне вшанування пам'яті загиблих під Крутами юнаків, похованих на Аскольдовій могилі
- 29 – 150 років від дня народження Антона Павловича Чехова, російського письменника, драматурга (1860–1904)
- 30 – Всесвітній день допомоги хворим проказою. Відзначається з 1954 року

- 30 – 80 років від дня народження Всеволода Зіновійовича Нестайка, українського прозаїка, драматурга (1930)
- 31 – 140 років від дня народження Володимира Миколайовича Пететца, українського літературознавця, дослідника давньої української літератури, засновника «Товариства прихильників української історії, письменства та мови» у Петербурзі (1870–1935)

Лютий

- 2 – Всесвітній день водно-болотних угідь. Відзначається в день підписання «Конвенції про охорону водно-болотних угідь» у місті Рамсар (Іран) (1971)
- 2 – Міжнародний день захисту Дунайського біосферного заповідника
- 4 – 190 років від дня народження Божени Немцовой, чеської письменниці (1820–1862)
- 4 – 130 років від дня народження Климента Васильовича Квітки, українського фольклориста, музикознавця і педагога (1880–1953)
- 5 – 160 років від дня народження Остапа Степановича Терлецького, українського громадського й політичного діяча, літературознавця (1850–1902)
- 6 – 180 років від дня народження Григорія Миколайовича Ге, українського і російського письменника, драматурга, художника (1830–1911)
- 6 – 70 років від дня народження Олега Юхимовича Орача (спр. Комар), українського поета, прозаїка, перекладача (1940–2005)
- 7 – 70 років від дня народження Валентини Іванівни Єрмоловой, української письменниці (1940)
- 9 – 130 років від дня народження Івана Джиджори, українського історика, громадського діяча, публіциста, бібліотекаря (1880–1919)
- 10 – 120 років від дня народження Бориса Леонідовича Пастернака, російського поета та письменника (1890–1960)
- 11 – Всесвітній день хворого. Засновано 30 травня 1992 року папою Іоаном Павлом II. Відзначається католиками у день Лурдської Богоматері

- 11 – 340 років від дня народження Самійла Величка, українського козацького літописця (1670 – після 1728)
- 14 – День Святого Валентина.
- 15 – Стрітення Господнє
- 15 – День вшанування учасників бойових дій на території інших держав. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України (№180/2004, від 11.02.2004 р.) у день остаточного виводу радянських військ з Афганістану (1989)
- 16 – 90 років від дня народження Олега Йосиповича Зусвського, українського поета, перекладача і літературознавця у США (1920–1996)
- 19 – 18 років тому Верховна Рада України затвердила Тризуб як малий герб України, вважаючи його головним елементом великого Державного герба України (1992)
- 19 – 150 років від дня народження Веніаміна Кордта, українського історика, картографа, бібліографа, педагога, одного із засновників Всенародної бібліотеки України (нині Національна бібліотека ім. Вернадського) (1860–1934)
- 20 – 90 років від дня народження Михайла Петровича Миценка, українського письменника (1920)
- 21 – Міжнародний день рідної мови. Відзначається згідно з рішенням 30-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (1999), та резолюцією Генеральної асамблеї ООН (A/RES/56/262)
- 21 – 90 років від дня народження Романа Кухаря, українського письменника й співака (США), (1920)
- 21 – 130 років від дня смерті Ізмаїла Івановича Срезневського, українського та російського вченого-славіста, етнографа, фольклориста, письменника, видавця (1812–1880)
- 22 – Міжнародний день підтримки жертв злочинів. Відзначається з 1990 року, коли в цей день уряд Англії надрукував «Хартію жертв злочинів»
- 22 – 200 років від дня народження Фридерика Шопена, польського композитора (1810–1849)
- 22 – 130 років від дня народження Осипа Турянського, українського письменника й літературного критика (1880–1933)
- 23 – День захисника Вітчизни. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№2002/99, від 23.02.1999 р.)

- 25 – 160 років від дня народження Володимира Григоровича Барвінського (псевд. – Василь Барвінок, Ришмидинов та ін.), українського письменника, публіциста, громадського діяча (1850–1883)
- 28 – 90 років від дня народження Федора Олександровича Абрамова, російського письменника (1920–1983)

Березень

- 1 – Міжнародний день боротьби з наркоманією та наркобізнесом. Відзначається за рішенням ООН
- 1 – Міжнародний день захисту тюленів
- 1 – Всесвітній день Цивільної оборони
- 1 – Свято початку весни «Мерцішор». Відзначається як національне свято у Румунії та Молдові
- 1 – 110 років від дня народження Федора Малицького, українського поета й прозаїка (1900–1988)
- 1 – 80 років від дня народження Олексія Григоровича Дашевського, українського письменника (1930)
- 2 – Міжнародний день сірника. Спочатку винахід не зацікавив фабрикантів. Вперше «безпечні сірники» стали випускати в 1851 році шведи брати Лундстреми. Тому безфосфорні сірники довго називали «шведськими».
- 2 – 210 років від дня народження Євгенія Абрамовича Баратинського, російського поета (1800–1844)
- 3 – День миру для письменника. Відзначається за рішенням 48-го конгресу Міжнародного Пенклубу, який відбувся 12-18 січня 1986 року
- 3 – 120 від дня народження Якова Григоровича Савченка, українського поета, кінознавця і театрознавця (1890–1937)
- 4 – 260 років тому Кирила Розумовського обрано гетьманом України (1750)
- 4 – 140 років від дня народження Івана Копача, українського публіциста, критика, філософа, психолога, освітнього й громадського діяча (1870–1952)
- 5 – 300 років тому Пилипа Орлика обрано гетьманом України (1710)

- 6 – 120 років від дня народження Северина Левицького, українського педагога, голови «Пласту» (1924–1934), громадського діяча (США), (1890–1962)
- 7 – 7 – 140 років від дня народження Золтана Тура, угорського письменника, публіциста (1870–1906)
- 8 – Міжнародний день прав жінок і миру. 16 грудня 1977 року Генеральна Асамблея ООН закликала держави проголосити у відповідності до їхніх історичних і національних традицій будь-який день року Міжнародним днем прав жінок і миру. Організація об'єднаних націй почала відзначати цей день – 8 березня 1975 р., який було проголошено Міжнародним роком жінок
- 8 – Міжнародний жіночий день. Рішення про щорічне святкування цього дня було прийнято на 2-ій Міжнародній конференції соціалісток у м. Копенгагені у 1910 році. В Україні вважається святковим неробочим днем (ст. 73 Кодекс законів про працю України)
- 8 – 100 років від дня народження Риви Наумівни Балясної, єврейської поетеси України (1910–1980)
- 9 – 196 років від дня народження Тараса Григоровича Шевченка, українського поета, художника, мислителя (1814–1961)
- 9 – 880 років від дня народження Кирила Туровського, культурного діяча Київської Русі (1130-бл.1182)
- 9 – 130 років від дня народження Василя Івановича Сімовича, українського вченого-мовознавця, публіциста, перекладача, редактора і видавця, організатора освіти та просвітницького руху на західноукраїнських землях (1880–1944)
- 10 – 110 років від дня народження Меріон Коулмен, американської вченої-славістки, перекладачки творів Т. Шевченка, І. Франка, М. Шашкевича, Ю. Федьковича, О.Олеса (1900)
- 13 – День землевпорядника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1556/99, від 11.12.1999 р.) у другу суботу березня
- 13 – 50 років від дня народження Юрія Ігоровича Андруховича, українського письменника (1960)
- 15 – Всесвітній День прав споживача. Вперше був відзначений у 1983 році
- 15 – День незалежності Угорщини
- 16 – 100 років тому у м. Вінніпег (Канада) почав виходити часопис «Український голос»

- 17 – 83 роки тому в Києві утворено Центральну Раду (1917)
- 18 – 90 років від дня народження Анатолія Івановича Боженка, українського прозаїка, драматурга (1920- 1998)
- 19 – 80 років від дня народження Ліни Василівни Костенко, української поетеси (1930)
- 20 – Міжнародний день Франкофонії. Відзначається у 47 країнах світу
- 20 – 90 років від дня народження Володимира Потаповича Шахнюка, українського прозаїка (1920)
- 20 – 80 років від дня народження Вільяма Олексійовича Лігостова, українського прозаїка, драматурга (1930)
- 21 – Міжнародний день ліквідації расової дискримінації. Відзначається щорічно за рішенням XXI сесії Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/2142 від 26 жовтня 1966 року. Проводиться в день, у який в 1960 році поліція відкрила вогонь і вбила 69 чоловік під час мирної демонстрації в Шапервіллі (Південна Африка)
- 21-27 – Тиждень солідарності з народами, які борються проти расизму і расової дискримінації. Проводиться за закликом Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/34/24 (1979)
- 21 – Всесвітній день поезії. Відзначається щорічно відповідно з рішенням XXX-ої сесії ЮНЕСКО (1999)
- 21 – День Землі. Відзначається щорічно у день весняного сонцестояння. Проголошено Генеральним секретарем ООН у березні 1971 року
- 21 – День працівників житлово-комунального господарства і побутового обслуговування населення. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 46/94, від 15. 05. 1994 р.) в редакції Указу Президента № 385/95 19.05.1995 р. у третю неділю березня як професійне свято
- 21 – 170 років від дня народження Францішека Казимировича Богушевича (псевд. Матвій Бурачок), білоруського поета (1840–1900)
- 22 – Всесвітній день водних ресурсів. Відзначається за резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/47/193 від 22 грудня 1992)
- 22 – 140 років від дня народження Олександра Гнатовича Лотоцького, українського громадсько-політичного діяча, письменника, публіциста, історика, економіста (1870–1939)

- 23 – Всесвітній метеорологічний день. Відзначається з 1961 року на честь дня (23 березня 1950 року), коли вступила в дію Конвенція Всесвітньої метеорологічної організації
- 23 – Всеукраїнський день працівників культури та аматорів народного мистецтва. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 484/2000, від 21.03.2000 р.)
- 24 – Всесвітній день боротьби з туберкульозом. Відзначається за рішенням Всесвітньої організації охорони здоров'я
- 24 – 110 років від дня народження Івана Семеновича Козловського, українського і російського співака, відзначеного найвищими нагородами СРСР та УРСР (1900–1993)
- 25 – День служби безпеки України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№193/2001 від 22.03.2001 р.)
- 25 – 100 років від дня народження Олексія Єрмолайовича Носенка, українського письменника (1910–1980)
- 26 – День внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№216/96, від 26.03.1996 р.) у день прийняття Верховною Радою України 1992 р. Закону України «Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України»
- 26 – 100 років від дня народження Гаврила Шила, українського мовознавця (1910–1988)
- 27 – Міжнародний день театру. Відзначається щорічно з 1962 року. Засновано у 1961 році у Відні на IX конгресі Міжнародного інституту театру при ЮНЕСКО
- 28 – 70 років від дня народження Степана Олександровича Бабія, українського поета (1940)
- 30 – 110 років від дня народження Леся Гомона (спр. прізви. Королевич Олександр Дмитрович), українського письменника (1900–1958)
- 30 – 70 років від дня народження Олексія Максимовича Дмитренка, українського письменника, публіциста (1940)

Квітень

- 1 – Міжнародний день птахів. У 1906 році підписано Міжнародну Конвенцію про охорону птахів
- 1 – 70 років від дня народження Броніслава Антоновича Грищука, українського письменника (1940)
- 2 – Міжнародний день дитячої книги. Відзначається у день народження Г.-Х. Андерсена
- 2 – 170 років від дня народження Еміля Золя, французького письменника (1840–1902)
- 4 – Великдень (Пасха). Вважається святковим неробочим днем (ст. 73 Кодексу про працю України)
- 4 – День створення НАТО
- 4 – Міжнародний день просвіти з питань мінної загрози і допомоги в діяльності, зв'язаної з розмінуванням. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/60/97 від 18 січня 2006)
- 4 – День геолога. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№110/95, від 07.02.1995 р.) у першу неділю квітня як професійне свято працівників геології, геодезії та картографії
- 5 – 120 років від дня народження Никона Івановича Прудкого, українського кобзаря (1890–1982)
- 7 – Міжнародний день пам'яті євреїв – жертв фашизму
- 7 – Всесвітній день здоров'я. У цей день у 1948 році вступив у дію Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHA/A.2/ Res.35)
- 8 – Міжнародний День циган. У цей день, в 1971 році у Лондоні, відбувся Всесвітній конгрес циган, де були представники 30 країн світу. Цигани (роми) визнали себе єдиною не територіальною нацією і прийняли національні символи – прапор і гімн
- 11 – Міжнародний день звільнення в'язнів з фашистських концтаборів. 11 квітня 1945 року в'язні Бухенвальда підняли повстання і разом з армією США знищили табір, а в'язнів було визволено. Відзначається ця дата з 1945 року
- 11 – Всесвітній День боротьби з хворобою Паркінсона
- 12 – Всесвітній день авіації та космонавтики. Відзначається щорічно за рішенням Міжнародної авіаційної федерації
- 12 – День працівників ракетно-космічної галузі України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№230/97, від 13.03.1997 р.)

- 15 – Міжнародний день культури. Відмічається з 1999 року з ініціативи громадських організацій світу в день підписання (1935 р.) у Вашингтоні Договору про міжнародні норми охорони культурних цінностей (Пакт Реріха)
- 15 – 90 років від дня народження Григорія Давидовича Вєрвеса, українського літературознавця та критика (1920–2001)
- 15 – 70 років від дня народження Миколи Флоровича Сумишина, українського прозаїка (1940)
- 16 – 190 років від дня народження Келестина Скоморовського (Долиняненко), українського поета і священника (1820–1866)
- 17 – Міжнародний день гемофілії. Відзначається за рішенням Всесвітньої федерації гемофілії та Всесвітньої організації охорони здоров'я щорічно в цей день
- 17 – День довкілля. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№855/98, від 06.08. 1998 р.) у третю суботу квітня
- 18 – Міжнародний день пам'яток та визначних місць
- 18 – День пам'яток історії та культури. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1062/99, від 23.08.1999 р.) у Міжнародний день пам'яток і визначних місць
- 18 – 150 років від дня народження Уляни Кравченко (Ю.Ю.Шнайдер), української письменниці (1860–1947)
- 19 – День Голокосту. Відзначається в пам'ять про євреїв – жертв нацизму. Цей день приурочено до початку повстання у Варшавському гетто 19 квітня 1943 року
- 21 – 120 років від дня народження Єлизавети Іванівни Старинкевич, української перекладачки, літературознавця (1890–1966)
- 21 – 100 років із дня смерті Марка Твена (С.П. Клеменс), американського письменника (1835–1910)
- 22 – День Землі. Вперше як міжнародна подія відзначалася у 1990 році. Знаменує початок довгострокових зусиль з рішення глобальних проблем, пов'язаних з охороною навколишнього середовища. Проводиться за ініціативою США, де традиційно відзначається з 1970 року
- 22 – 110 років від дня народження Сабіта Муканова, казахського письменника, літературознавця, перекладача творів Т. Шевченка, громадського діяча (1900–1973)
- 22 – 70 років від дня народження Валерія Дмитровича Тарасова, українського прозаїка (1940)

- 23 – Всесвітній день книги. Цей день засновано ЮНЕСКО в 1996 році 28-ою сесією в пам'ять про відомих письменників: Вільяма Шекспіра, Мігеля де Сервантеса і Гарсіласа де ла Вега (відомого під іменем Інка), які померли в один день – 23 квітня 1616 року. Випадковий збіг і став приводом для пропаганди книги. В цей день в книжкових магазинах і бібліотеках проходять зустрічі з письменниками, працюють книжкові ярмарки
- 23 – Всесвітній день книги і авторського права. Відзначається з ініціативи ООН (Резолюція 3.18 28-й сесії ЮНЕСКО)
- 23 – Всеукраїнський день психолога.
- 23 – 90 років від дня народження Григорія Михайловича Тютюнника, українського письменника (1920–1961)
- 24 – 350 років від дня народження Даніеля Дефо, англійського письменника (1660–1731)
- 24 – 90 років від дня народження Дмитра Григоровича Білоуса, українського – поета, перекладача, літературознавця (1920–2004)
- 25 – Всесвітній день поріднених міст. Проводиться щорічно в останню неділю квітня за рішенням Всесвітньої федерації поріднених міст
- 26 – Міжнародний день пам'яті жертв радіаційних аварій. Відзначається за рішенням ООН
- 26 – День Чорнобильської трагедії (1986)
- 26 – 170 років з часу виходу в світ першої поетичної збірки Т.Г.Шевченка «Кобзар»(1840)
- 26 – 120 років від дня народження Миколи Костянтиновича Зерова, українського літературознавця, поета, перекладача (1890–1937)
- 28 – Всесвітній день охорони праці. Щороку в багатьох країнах світу 28 квітня за пропозицією Канадського конгресу профспілок відзначається День пам'яті загиблих на виробництві. У 2001р. Міжнародна організація праці (МОП) приєдналася до ініціативи профспілок, координованої Міжнародної Конфедерації вільних профспілок (МКВП), а з 2002р. встановила 28 квітня Всесвітнім днем охорони праці (безпека праці та здоров'я). В Україні ця дата відзначається з 2003 року.
- 29 – Міжнародний день танцю. Відзначається з 1982 року за рішенням ЮНЕСКО в день народження Ж.Ж.Новера, французького балетмейстера.

Травень

- 1 і 2 – День Міжнародної солідарності трудящих. Встановлено конгресом II Інтернаціоналу (Париж, 14-21 липня 1889 року). Святковий день (ст. 73 Кодексу законів про працю)
- 3 – Всесвітній день свободи преси. Відзначається щорічно, за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/DES/48/432, від 20 грудня 1993 року). Ця дата була обрана, щоб вшанувати Віднхукську декларацію про сприяння незалежній і плюралістичній пресі Африки, яка була прийнята 3 травня 1991 року
- 3 – Міжнародний день Сонця. Запроваджено в 1994 році Міжнародним товариством сонячної енергії (MTSE)
- 3 – 80 років від дня народження Степана Петровича Пінчука, українського критика, літературознавця, перекладача (1930)
- 5 – День Європи. Відзначається щорічно на честь дня (5 травня 1949 року), коли у Лондоні підписано Статут Ради Європи.
- 6 – День Святого Юрія
- 6 – 100 років із дня смерті Бориса Дмитровича Грінченка, українського письменника, фольклориста, мовознавця, перекладача, критика, редактора, видавця, бібліографа, громадського та освітнього діяча (1863–1910)
- 8 – Всесвітній день Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Відзначається з 1953 року
- 8–9 – Дні пам'яті та примирення, присвячені пам'яті жертв другої світової війни. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/59/26)
- 8 – 130 років із дня смерті Гюстава Флобера, французького письменника (1821–1880)
- 9 – День Перемоги. Вважається святковим неробочим днем (ст. 73 Кодексу законів про працю)
- 9 – День Європи. Відзначається щорічно за рішенням, прийнятим лідерами країн – членів ЄС на зустрічі у Мілані у 1985 році
- 9 – День Матері. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№489/99, від 10.05.1999 р.) у другу неділю травня
- 12 – Міжнародний день медичної сестри. Започатковано в 1971 році та відзначається на честь англійської медсестри Флоренс Найтінгейл у день її народження 12 травня 1820 року за рішенням Міжнародної організації Червоного Хреста

- 13 – 170 років від дня народження Альфонса Доде, французького письменника (1840–1827)
- 13 – 100 років від дня народження Олекси Семеновича Коваля, українського кобзаря, майстра по виготовленню музичних інструментів (1910–1978)
- 15 – Міжнародний день сім'ї. Відзначається щорічно за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/47/237, від 20 вересня 1993 року)
- 15 – День Європи. Враховуючи стратегічний курс України на європейську інтеграцію, цей День відзначається згідно з Указом Президента України (№339\03, від 19.04.2003р.) у третю суботу травня
- 15 – День науки. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№145/97, від 14.02.1997 р.) у третю суботу травня як професійне свято
- 15 – 20 років тому, Верховна Рада України вперше почала працювати у парламентському режимі (1990)
- 16 – День пам'яті померлих від СНІДу. Відзначається щорічно з 1983 року в третю неділю травня
- 17 – Всесвітній день електрозв'язку. Відзначається з 1969 року за рішенням сесії Адміністративної ради Міжнародної спілки електрозв'язку в день заснування спілки (Резолюція 46. Конференції МСЕ)
- 18 – Міжнародний день музеїв. Відзначається щорічно за рішенням XI Генеральної Конференції Міжнародної ради музеїв, яка відбулась у травні 1977 року
- 18 -- 110 років від дня народження Юрія Липи, українського громадсько-політичного діяча, письменника, публіциста і лікаря (1900–1944)
- 18 – 90 років від дня народження Папи Іоанна Павла II (Кароля Войтили), польського церковного діяча, який виступав ініціатором об'єднання християнських конфесій, поет (1920–2005)
- 19 – 120 років від дня народження Миколи Євшана (Федюшка Миколи Йосиповича), українського літературного критика, мистецтвознавця, теоретика українського модернізму (1890–1919)
- 21 – Всесвітній день культурного різноманіття в ім'я діалогу та розвитку. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/57/249).

Т
Р
А
В
Е
Н
Ь

- 22 – Міжнародний день біологічного різноманіття. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/55/201)
- 22 – 170 років від дня народження Марка Лукича Кропивницького, українського драматурга, актора, режисера, одного із засновників українського професійного театру (1840–1910)
- 23 – Трійця
- 24 – День слов'янської писемності й культури. День рівноапостольних Кирила й Мефодія, вчителів слов'янських. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1096/2004, від 17.09.2004р.) щороку в цей день
- 24 – 70 років від дня народження Йосифа Олександровича Бродського, російського поета, який з 1972 р. проживав у вимушеній еміграції в США, лауреата Нобелівської премії (1987) (1940–1996)
- 25 – розпочинається Тиждень солідарності з народами усіх колоніальних територій, які борються за свободу, незалежність і права людини. Проводиться щорічно за закликом Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/54/91 1972 р.) і починається у день визволення Африки.
- 26 – 110 років від дня народження Вітезслава Незвала, чеського поета і драматурга, громадського діяча (1900–1958)
- 27 – 100 років від дня народження Романа Рейнфусса, польського етнографа, українознавця (1910- 1998)
- 28 – День прикордонника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№431/03, від 21.05.2003 р.) як професійне свято, яке відзначатиметься щорічно в цей день
- 28 – 90 років від дня народження Наума Мироновича Тихого (спр. Штілєрман), українського письменника (1920–1996)
- 29 – Міжнародний день миротворців ООН. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/57/129), в Україні згідно з Указом Президента (№374/03, від 30.04.2003 р.) щороку в цей день
- 29 – День працівників видавництва, поліграфії і книгорозповсюдження. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№563/99, від 25.05.1999 р.) в останню суботу травня
- 29 – 100 років від дня народження Сави Овсійовича Голованівського, українського поета, прозаїка, драматурга (1910–1989)

- 30 – День хіміка. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№219/94, від 07.05.1994 р.) в останню неділю травня як професійне свято хімічної та нафтохімічної промисловості
- 31 – Всесвітній день проти тютюну. Проводиться за ініціативою Всесвітньої організації охорони здоров'я (Резолюція 42.19 42-ї сесії ВОЗ)

Червень

- 1 – Міжнародний день захисту дитини. Проводиться за рішенням МДФЖ, прийнятому у листопаді 1949 року
- 1 – День захисту дітей. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№568/98, від 30.05.1998 р.)
- 2 – 170 років від дня народження Томаса Гарді, англійського письменника (1840–1928)
- 4 – Міжнародний день безвинних дитячих жертв агресії. Проголошено Надзвичайною спеціальною сесією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/ES-7/8, від 19 серпня 1982 року)
- 5 – Всесвітній день навколишнього середовища. Проводиться згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/2994 (XXVII), від 15 грудня 1972 р.) у день, коли у Стокгольмі було відкрито Конференцію ООН з проблем навколишнього середовища людини
- 5 – 70 років від дня народження Івана Карповича Захарченка, українського прозаїка (1940)
- 6 – День журналіста. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№251/94, від 25.05.1994 р.) як професійне свято працівників засобів масової інформації
- 6 – День працівників водного господарства. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№226/03, від 18.03.2003 р.) щороку у першу неділю червня
- 6 – 70 років від дня народження Олександра Олексійовича Васильківського, українського прозаїка (1940)
- 7 – 70 років від дня народження Юрія Георгійовича Попсуська, українського перекладача (1940)
- 8 – 200 років від дня народження Роберта Шумана, німецького композитора і музичного письменника (1810–1856)

- 10 – 80 років від дня народження Леоніда Сергійовича Татаренка, українського поета-пісняра (1930)
- 11 – 80 років від дня народження Юрія Вадимовича Шаніна, українського письменника, літературознавця (1930)
- 13 – День працівників легкої промисловості. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№285/94, від 9.06.1994 р.) у другу неділю червня як професійне свято працівників галузі
- 17 – Всесвітній день боротьби з опустелюванням і засухами. Був проголошений Генеральною Асамблеєю ООН у 1994 році
- 20 – Всесвітній день біженців. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН 4 грудня 2000 року
- 20 – День медичного працівника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№281/94, від 3.06.1994 р.) у третю неділю червня як професійне свято працівників галузі охорони здоров'я
- 20 – 90 років від дня народження Петра Дмитровича Тимошенка, українського мовознавця, який уклав двотомну «Хрестоматію критичних матеріалів з історії української літературної мови» (1920–1984)
- 20 – 80 років від дня народження Михайла Гориня, українського освітнього діяча, літературознавця, психолога, правозахисника (1930)
- 21 – 100 років від дня народження Олександра Трифоновича Твардовського, російського поета, громадського діяча (1910–1971)
- 22 – День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1245/2000, від 17.11.2000 р.)
- 23 – День державної служби ООН. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№291/03, від 04.04.2003 р.) у день державної служби Організації Об'єднаних Націй
- 24 – 100 років від дня народження Івана Івановича Неходи, українського поета, сценариста, перекладача (1910–1963)
- 25 – День митної служби України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№353/92, від 22.06.1992 р.) у день прийняття Верховною Радою України в 1991 році закону «Про митну службу в Україні
- 25 – 80 років від дня народження Євгена Оксентовича Поповича, українського перекладача (1930–2009)

- 26 – Міжнародний день підтримки жертв тортур. Проголошено Генеральною Сесією ООН 12 грудня 1997 року
- 26 – Міжнародний день боротьби із зловживанням наркотиками і їх незаконним обігом Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (7 грудня 1987 року)
- 26 – 200 років від дня народження Василя Тарновського, українського правника, громадського діяча, мецената (1810–1866)
- 27 – Всесвітній день рибальства. Відзначається щорічно за рішенням Міжнародної конференції з урегулювання та розвитку рибальства, яка відбулась у липні 1984 року
- 27 – День молоді. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№323/94, від 22.06.1994 р.) в останню неділю червня
- 28 – День Конституції України. Вважається святковим неробочим днем (ст. 73 Кодексу законів про працю)
- 28 – 100 років від дня народження Юхима Марковича Мартича (спр. Фінкельштейн М.Ш.) українського письменника (1910–1981)
- 29 – 110 років від дня народження Антуана де Сент-Екзюпері, французького письменника (1900–1944)
- 30 – 130 років від дня народження Михайла Лозинського, українського політичного і державного діяча, публіциста, літературознавця, перекладача (1880–1937)

Липень

- 1 – Всесвітній день архітектури. Відзначається щорічно, проголошено Міжнародною спілкою архітекторів у 1985 році
- 1 – День архітектури України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№456/95, від 17.06.1995 р.) у Всесвітній день архітектури
- 2 – Міжнародний день спортивного журналіста. Відзначається за ініціативою Міжнародної асоціації спортивної преси з 1995 року
- 3 – Міжнародний день кооперативів. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН (A/RES/47/90, 1992 р.) і відзначається у першу суботу липня, починаючи з 1995 року, коли в цей день святкувалось 100 років існування Міжнародного кооперативного союзу
- 3 – 80 років від дня народження Віктора Вікторовича Коптілова, українського мовознавця, літературознавця, перекладача, педагога (1930)
- 4 – День флоту України. Відзначається в Україні

згідно з Указом Президента (№1053/2008, від 18.11.2008 р.) у першу неділю липня

- 4 – День флоту України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1053/2008, від 18.11.2008 р.) у першу неділю липня
- 4 – День судового експерта. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№424/2009, від 10.06.2009р.)
- 7 – 110 років від дня народження Юрія Корнійовича Смолича, українського письменника (1900–1976)
- 7 – 80 років від дня народження Івана Кандиби, українського юриста, правозахисника, одного із засновників «Спілки українських робітників і селян» та «Української Гельсінської групи» (1930)
- 7 – 70 років від дня народження Івана Сокульського, українського поета, журналіста, правозахисника (1940–1992)
- 9 – 160 років від дня народження Івана Вазова, болгарського письменника й драматурга (1850–1921)
- 11 – Всесвітній день народонаселення. Відзначається за рішенням керівної ради Програми розвитку ООН (Рішення ПРООН 89/46, п.21. 1989р.)
- 11 – День рибалки. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№464/95, від 22.06.1995 р.) у другу неділю липня як професійне свято працівників рибного господарства
- 12 – День святих апостолів Петра і Павла
- 12 – 430 років тому Іван Федоров видав в Острозі першу в Україні друковану кирилицею Острозьку Біблію (1580)
- 12 – 90 років від дня народження Петра Павловича Клименка, українського прозаїка (1920)
- 16 – 20 років тому Верховна Рада Української РСР прийняла Декларацію про державний суверенітет (1990)
- 18 – День металурга. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 187/93, від 03.06.1993р.) у третю неділю липня, як професійне свято працівників металургійної та гірничодобувної промисловості
- 18 – 400 років із дня смерті Мікеланджело Караваджо, італійського живописця (1573–1610)
- 19 – 90 років від дня народження Тараса Степановича Мигаля, українського письменника й публіциста (1920–1982)
- 20 – Міжнародний день шахів

- 23 – міжнародний день системного адміністратора. «Батьком» свята є американець Тед Кекатос, котрий вирішив, що хоч раз на рік системні адміністратори повинні відчувати вдячність з боку користувачів. Відзначається з 2000 року в останню п'ятницю липня
- 24 – 20 років тому на флагштоці перед Київською міською радою замайорів жовто-блакитний прапор (1990)
- 24 – День святої княгині Ольги. Велика княгиня увійшла в історію як творець державного життя і культури Київської Русі
- 25 – День працівників торгівлі. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№427/95, від 05.06.1995 р.) в останню неділю липня як професійне свято працівників торгівлі
- 28 – День хрещення Київської Русі – України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 668/2008, від 25.07.2008р.) щорічно 28 липня у день пам'яті святого рівноапостольного князя Володимира

Серпень

- 1 – 110 років від дня народження Олександра Івановича Копиленка, українського письменника (1900–1958)
- 2 – День Святого Іллі
- 2 – Міжнародний день Голокосту ромів. В цей день 1944р. у концтаборі Аушвіц-Біркенау гітлерівські фашисти влаштували «циганську ніч». Відзначається в Україні згідно з постановою Верховної Ради (№2085, від 8.10.2004р)
- 2 – День аеромобільних військ. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№937/99, від 02.08.1999 р.)
- 2 – 90 років від дня народження Івана Гавриловича Мельника, українського поета-коломийка (1920–1977)
- 4 – 120 років від дня народження Еріха Вайнерта, німецького письменника (1890–1953)
- 5 – 160 років від дня народження Гі де Мопассана, французького письменника (1850–1893)
- 6 – День Хіросіми. Всесвітній день боротьби за заборону ядерної зброї. В цей день американська авіація здійснила атомне бомбардування японського міста Хіросіма (1945)
- 6 – Міжнародний день «Лікарі світу за мир». Відзначається за рішенням виконкому Міжнародного руху «Лікарі світу за запобігання ядерної війни»

- 7 – 130 років від дня народження Володимира Кириловича Винниченка, визначного українського державного і політичного діяча, письменника (1880–1951)
- 7 – 120 років від дня народження Павла Миколайовича Попова, українського літературознавця, мистецтвознавця, фольклориста (1890–1971)
- 8 – Міжнародний день корінних народів світу. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/49/214, від 23 грудня 1994 р.) протягом Міжнародного десятиріччя корінних народів світу
- 8 – День працівників ветеринарної медицини. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1035/01, від 01.11.2001 р.) у другу неділю серпня як професійне свято
- 8 – День будівельника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№273/93, від 22.07.1993 р.) у другу неділю серпня як професійне свято працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів
- 8 – День військ зв'язку. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№154/2000, від 01.02.2000 р.)
- 12 – Міжнародний день молоді. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/54/120 1)
- 14 – Вшанування Хреста Господнього (Перший Спас)
- 15 – День археолога. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№694/2008, від 06.08.2008 р.) в цей день.
- 19 – Преображення Господнє (Другий Спас)
- 19 – Всесвітній гуманітарний день. Відзначається щорічно, за рішенням Генеральної асамблеї ООН у грудні 2008 року. Цей день покликаний сприяти підвищенню інформованості громадськості про діяльність по наданню гуманітарної допомоги у всьому світі, а також віддати належне всім гуманітарним працівникам, що віддали життя або постраждали під час виконання свого обов'язку
- 19 – День пасічника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№815/97, від 15.08.1997 р.), як професійне свято бджолярів
- 19 – 230 років від дня народження П'єра Жана Беранже, французького письменника (1780–1857)
- 21 – 100 років від дня народження Юрія Григоровича Костюка, українського критика, літературознавця, драматурга (1910–1995)

- 22 – 90 років від дня народження Рея Дугласа Бредбері, американського письменника (1920)
- 23 – День Державного Прапора України. Відзначається згідно з Указом Президента України (№ 987/2004, від 23.08.2004)
- 23 – Міжнародний день пам'яті жертв работоргівлі та її ліквідації (Рішення 8.2 150-ої сесії Виконавчої ради ЮНЕСКО)
- 23 – День пам'яті жертв тоталітарних та авторитарних режимів. (Рішення пленарного засідання Європарламенту від 2 квітня 2009 року)
- 23 – 130 років від дня народження Олександра Степановича Гріна, російського письменника (1880–1932)
- 23 – 100 років від дня народження Лавріна Прокоповича Грохи, українського драматурга (1908–1976)
- 24 – День незалежності України. Відзначається згідно з Постановою Верховної Ради України (№2143-XII, від 20.02.1992 р.) як державне загальнонародне свято. Вважається святковим неробочим днем (ст.73 Кодексу законів про працю)
- 25 – 70 років від дня народження Миколи Григоровича Жулинського, українського літературознавця і громадського діяча (1940)
- 26 – 130 років від дня народження Гійома Аполлінера, французького поета і художника, автора віршованої «Відповіді запорізьких козаків турецькому султанові»(1880–1918)
- 27 – 100 років від дня народження Матері Терези (Агнес Гонджа Бояджиу), громадської діячки, лауреата Нобелівської премії миру (1910–1997)
- 28 – Перша Пречиста, Успіння Пресвятої Богородиці
- 28 – День авіації. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№305/93, від 16.08.1993р. та змінами, внесеними згідно з Указом №119/96, від 10.02.1996р.) в останню суботу серпня як професійне свято військових і цивільних авіаторів та працівників авіаційної промисловості і транспорту
- 28 – 120 років від дня народження Дмитра Юрійовича Загула (псевд. І. Майдан, Б. Тиверець та ін.), українського поета, літературознавця, перекладача (1890–1938)
- 28 – 60 років від дня народження Івана Юрійовича Яцканина, українського письменника, перекладача (Словаччина) (1950)

- 29 – День шахтаря. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№304/93, від 16.08.1993 р.) в останню неділю серпня як професійне свято працівників вугільної промисловості
- 31 – 120 років від дня народження Андрія Васильовича Волощака, українського поета (1890-1973)

Вересень

- 1 – Всесвітній день миру. Відзначається в день початку Другої світової війни
- 1 – День знання. Відзначається з 1984 року
- 1 – 69 років від дня нападу фашистської Німеччини на Польщу. Початок Другої світової війни (1939)
- 2 – 63 років тому підписано Акт про беззастережну капітуляцію Японії. Закінчення Другої світової війни (1945)
- 3 – 80 років від дня народження Віктора Петровича Тимченка, українського письменника (1930)
- 4 – 19 років тому над Будинком Верховної Ради України було піднято жовто-блакитний прапор (1991)
- 5 – День підприємця. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1110/98, від 05.10.1998 р.) у першу неділю вересня
- 7 – 110 років від дня народження Миколи Федоровича Наконечного, українського мовознавця, славіста (1900–1981)
- 7 – День знищення військової іграшки. Відзначається з 1998 року за ініціативою Всесвітньої асоціації допомоги сиротам та дітям, які не мають батьківської опіки.
- 8 – Міжнародний день грамотності. Відзначається системою ООН (резолуція 1.141 14-ої сесії ЮНЕСКО).
- 8 – Міжнародний день солідарності журналістів. Проводиться за рішенням IV конгресу Міжнародної організації журналістів, який відбувся у травні 1958 року
- 9 – Всесвітній день краси. Проводиться за ініціативою Міжнародного комітету естетики та косметології
- 11 – День фізичної культури і спорту. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№340/94, від 29.06.1994 р.) у другу суботу вересня

- 11 – День українського кіно. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№52/96, від 12.01.1996 р.) у другу суботу вересня як професійне свято працівників кінематографії
- 12 – День працівників нафтової, газової та нафтопереробної промисловості. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№302/93, від 12.08.1993 р.) у другу неділю вересня
- 12 – Міжнародний день пам'яті жертв фашизму. Відзначається щорічно у другу неділю вересня
- 12 – День танкіста. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№922/97, від 29.08.1997 р.) у другу неділю вересня
- 15 – День створення міжнародної екологічної організації Грінпіс
- 15 – 120 років від дня народження Агати Крісті (Мері Кларісса Міллер), англійської письменниці (1890–1976)
- 16 – Міжнародний день збереження озонowego шару. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН в день підписання Монреальського протоколу про речовини, які руйнують озоновий шар (A/RES/49/114) (1987 рік)
- 17 – День рятівника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 830/08, від 12.09.2008р.) щорічно 17 вересня
- 18 – День винахідника і раціоналізатора. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№443/94, від 16.08.1994 р.) у третю суботу вересня як свято винахідників і раціоналізаторів
- 18 – День фармацевтичного працівника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1128/99, від 07.09.1999 р.) у третю суботу вересня
- 18 – 100 років від дня народження Михайла Івановича Чабанівського (спр. Циба), українського письменника (1910–1973)
- 19 – День працівника лісу. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№356/93, від 28.08.1993 р.) у третю неділю вересня як професійне свято працівників лісового господарства, лісової, деревообробної та целюлозно-паперової промисловості
- 19 – 50 років від дня народження Оксани Стефанівни Забужко, української поетеси, прозаїка, есеїстки, перекладача (1960)
- 21 – День миру. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№100/02, від 05.02.2002 р.) щорічно 21 вересня підтримуючи рішення Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/36/67; A/RES/55/282).

- 21 – Різдво Пресвятої Богородиці Марії (Друга Пречиста). Вшанування українських Богородичних Ікон.
- 22 – День партизанської слави. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1020/01, від 30.10.2001 р.) щорічно в цей день
- 22 – 120 років від дня народження Павла Носача, українського кобзаря (1890–1966)
- 24-30 – Всесвітній день моря. Відзначається за рішенням X сесії Асамблеї Міжурядової морської консультативної організації (ІМСО/С ХХХУІІІ/21), яка відбулася у листопаді 1977 році. У різних країнах День моря святкується в найбільш доречний день останнього тижня вересня
- 25 – 110 років від дня народження Петра Якимовича Вільхового, українського письменника (1900–1975)
- 26 – Всесвітній день серця
- 26 – Міжнародний день глухонімих. Встановлено в пам'ять про створення Міжнародної Федерації глухонімих (1951 рік). Відзначається в останню неділю вересня
- 26 – День машинобудівника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№361/93, від 08.09.1993 р.) у четверту неділю вересня як професійне свято працівників машинобудування і приладобудування
- 27 – Свято Воздвиження Чесного Хреста Господнього
- 27 – Всесвітній день туризму. Засновано ІІІ сесією Генеральної асамблеї Всесвітньої туристської організації, яка відбулась у 1980 році
- 27 – День туризму. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1047/98, від 21.09.1998 р.)
- 28 – 100 років від дня народження В'ячеслава Ілліча Стрельського, українського ученого, відомого фахівця з джерелознавства, історичної хронології, геральдики, сфрагістики, художника (1910–1983)
- 28 – 100 років від дня народження Цирила Космача, словенського письменника (1910–1980)
- 30 – День святих мучениць Віри, Надії, Любові та матері Софії
- 30 – День усиновлення. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1088/2008, від 27.11.2008р.) щорічно в цей день

30 -- Всеукраїнський день бібліотек. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№471/98, від 14.05.1998 р.) щорічно в цей день

Жовтень

Жовтень – Міжнародний тиждень листа. Відзначається за рішенням Всесвітньої поштової спілки та завжди включас в себе 9 жовтня – Всесвітній день пошти

1 – Міжнародний день музики. Проводиться за рішенням Міжнародної музичної ради ЮНЕСКО

1 – День народження поштової листівки (Відень)

1 – Міжнародний день осіб похилого віку. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН (A/RES/45/106, від 14 грудня 1990 р.)

1 – День ветерана. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1135\04, від 24.09.2004р.)

3 – День працівників освіти. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№513/94, від 11.09.1994 р.) у першу неділю жовтня як професійне свято працівників освіти

3 – 110 років від дня народження Томаса Вулфа, американського письменника (1900–1938)

4 – Всесвітній день тварин

4 – 10 – Всесвітній тиждень космосу. Проголошено Міжнародною Федерацією астронавтики на честь запуску першого в світі штучного супутника Землі (A/54/68)

5 – Всесвітній день вчителів. Засновано ЮНЕСКО у 1994 році (UNESCOPRESSE vol.4, no.17, p 9)

5 – 80 років від дня народження Павла Романовича Поповича, українського прозаїка, льотчика-космонавта (1930–2009)

5 – 70 років від дня народження Володимира Забаштанського, українського поета, перекладача (1940–2001)

8 – День юриста. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1022/97, від 16.09.1997 р.)

9 – Всесвітній день пошти. Проводиться за рішенням XIV конгресу Всесвітньої поштової спілки в день її створення (UPU/Tokyo Congress 1969/ Res. C. 11)

10 – Всесвітній день охорони психічного здоров'я

- 10 – День художника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1132/98, від 09.10.1998 р.) у другу неділю жовтня
- 11-17 – Європейський тиждень місцевої демократії. Держави-члени Ради Європи, які підписали Хартію (15 жовтня 1985 р.), зобов'язуються втілювати принципи місцевого самоврядування у своєму національному законодавстві. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (від 27.09.2007 р. № 922/2007) щорічно в тиждень, що включає 15 жовтня
- 12 – 80 років від дня народження Радія Федоровича Полонського, українського письменника, драматурга, публіциста, перекладача (1930–2003)
- 13 – Міжнародний день по зменшенню небезпеки стихійних бід. В 2001 році Генеральна Асамблея ООН постановила щорічно відмічати цей день в другу середу жовтня (резолюція 56/195 від 21 грудня)
- 14 – Міжнародний день стандартизації. Відзначається в день створення Міжнародної організації зі стандартизації.
- 14 – Покрова Пресвятої Богородиці
- 14 – День Українського козацтва. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№966/99, від 07.08.1999 р.) в день свята Покрови Пречистої Богородиці
- 14 – 68 років тому утворено Українську повстанську армію (УПА) (1942)
- 15 – Всесвітній день сільської жінки. Засновано Організацією Об'єднаних Націй в 1997 році. Право на проведення надано фонду Всесвітнього жіночого конгресу (Женева. Швейцарія). Ініціатором відзначення цього свята в Україні стало Всеукраїнське громадське об'єднання «Рада жінок-фермерів України», яке створено 1998 році
- 16 – Всесвітній день продовольства. Відзначається за рішенням Організації Об'єднаних Націй з питань продовольства і сільського господарства в день створення цієї організації (A/RES/35/70)
- 17 – Міжнародний день боротьби з бідністю. Проводиться за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/47/196, від 22 грудня 1992 р.)
- 17 – День працівників харчової промисловості. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№714/95, від 08.08.1995 р.) у третю неділю жовтня як професійне свято працівників харчової промисловості

- 18 – 92 роки тому у Львові було засновано Українську Національну Раду (ЗУНР – ЗОУНР) (1918)
- 20 – Міжнародний день авіадиспетчера. Міжнародна федерація асоціацій авіаційних диспетчерів була створена в Амстердамі 20 жовтня 1961 році. Федерація представляє інтереси більше сорока тисяч авіадиспетчерів з 127 країн світу
- 20 – 110 років від дня народження Джеска Ліндсея, англійського письменника, літературознавця, перекладача (1900–1990)
- 22 – 140 років від дня народження Івана Олексійовича Буніна, російського письменника (1870–1953)
- 23 – 90 років від дня народження Джанні Родарі, італійського письменника (1920–1980)
- 24-30 – Тиждень роззброєння. Проводиться щорічно за закликом спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН (1978) і починається у день річниці заснування ООН
- 24 – День Організації Об'єднаних Націй. Проводиться в день, коли у 1945 році вступив у дію Статут ООН
- 24 – Всесвітній день інформації про розвиток. Проводиться за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/3038 (XXVII), від 19 грудня 1972 р.)
- 25 – Міжнародний день боротьби жінок за мир
- 28 – 21 рік тому Верховна Рада УРСР затвердила Закон про державний статус української мови (1989)
- 28 – День визволення України від фашистських загарбників. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України (№836/2009, від 20.10.2009 р.) щорічно
- 30 – День податкової служби України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1094/2000, від 29.09.2000 р.)
- 31 – Міжнародний день Чорного моря. Ініційовано громадськістю та владними структурами причорноморських країн
- 31 – Всесвітній день заощаджень. Цей день відзначають у багатьох країнах Європи, де громадяни користуються послугами банків і зберігають там свої заощадження. У 20-30 роках ХХ ст. Свято ощадності активно відзначали в Галичині
- 31 – День автомобіліста і дорожника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№452/93, від 13.10.1993 р.) в редакції Указу Президента (№1173/97, від 22.10.1997 р.) в останню неділю жовтня як професійне свято працівників автомобільного транспорту і дорожнього господарства

Листопад

- 1 – 19 років тому Верховна Рада України прийняла «Декларацію прав національностей України» (1991)
- 1 – 80 років від дня народження Михайла Романа, українського критика, літературознавця, перекладача (Словаччина) (1930)
- 2 – 90 років від дня народження Михайла Шмайди, українського письменника (Словаччина) (1920)
- 3 – День інженерних військ. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1390/99, від 27.10.1999 р.)
- 3 – День ракетних військ і артилерії. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1215/97, від 31.10.1997 р.)
- 4 – День залізничника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1140/02, від 11.12.2002р)
- 6 – Міжнародний день запобігання експлуатації навколишнього середовища під час війни та збройних конфліктів
- 7 – День працівника соціальної сфери. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№374/99, від 13.04.1999 р.) в першу неділю листопада
- 7 – 120 років від дня народження Сергія Павловича Вікула, українського журналіста, політичного діяча, публіциста, видавця (1890–1937)
- 8 – 110 років від дня народження Маргарет Мітчелл, американської письменниці (1900–1949)
- 8 – 100 років від дня народження Михайла Семеновича Білецького, українського письменника-гумориста (1910–1998)
- 9 – Всесвітній день якості. Відзначається за ініціативою міжнародних організацій зі стандартизації та якості, при підтримці ООН
- 9 – День української писемності та мови. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1241/97, від 6.11.1997 р.) в день вшанування пам'яті преподобного Нестора –літописця
- 9 – 90 років тому Українська Національна Рада проголосила Західно-Українську Народну Республіку (1918)
- 10 – Всесвітній день молоді. Відзначається у день створення Всесвітньої Федерації демократичної молоді
- 13 – Всесвітній день сліпих. Відзначається у день народження Валентина Гаюї, французького педагога, який у 1784 році заснував у Парижі перший у світі інтернат для сліпих

- 13 – 92 роки тому було створено Директорію Української Народної Республіки – найвищий орган державної влади (1918)
- 13 – 160 років від дня народження Роберта Льюїса Стівенсона, англійського письменника (1850–1894)
- 14 – Всесвітній день боротьби з діабетом. Спочатку відзначався у день народження Фредеріка Гранта Бантинга, канадського фізіолога, який винайшов гормон інсуліну. Посилаючись на резолюції Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я (WHA42.36 від 19 травня 1989 р.), Міжнародна діабетична федерація при участі ВООЗ з 1991 року відмічає як Всесвітній день боротьби з діабетом. Генеральна асамблея постановила оголосити 14 листопада 2007 року днем ООН (A/RES/61/225 від 18 січня 2007)
- 14 – 92 років тому згідно із законом П. Скоропадського була заснована Українська академія наук (УАН) (тепер Національна Академія наук України) (1918)
- 15 – 80 років від дня народження Марти Тарнавської (Сенковська), української письменниці, бібліографа (США) (1930)
- 16 – День працівників радіо, телебачення та зв'язку. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№667/94, від 11.11.1994 р.)
- 16 – Міжнародний день терпимості. Проголошено Генеральною сесією ООН 12 грудня 1996 року
- 16 – 90 років від дня народження Олега Йосиповича Зуєвського, українського поета (Канада) (1920–1996)
- 17 – Міжнародний день студентів. Встановлено на Всесвітньому конгресі студентів у Празі у 1946 році
- 17 – День студента. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№659/99, від 16.07.1999 р.)
- 18 – Міжнародний день відмови від паління. Відзначається у третій четвер листопада
- 19 – День працівників гідрометеорологічної служби. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№208/03, від 11.03.2003 р.)
- 19 – День словиробника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1417\2003, від 9.12.2003)
- 19 – 110 років від дня народження Анни Зегерс, німецької письменниці (1900–1983)

- 20 – Всесвітній день дитини. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/836(IX)). Була схвалена Декларація прав дитини
- 21 – Всесвітній день привітань. Відзначається з 1973 року. Ідея проведення цього дня зародилася у братів Майкла та Брайяна Маккормак з американського штату Небраска як реакція на посилення міжнародної напруженості
- 21 – Всесвітній день телебачення. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1996 року
- 21 – Всесвітній день іммігранта. Відзначається у третю неділю листопада за ініціативою національних єпископських конференцій
- 21 – День працівників сільського господарства. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№428/93, від 07.10.1993 р.) у третю неділю листопада як професійне свято
- 22 – День Свободи. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1619/2005, від 19.11.2005)
- 24 – Міжнародний день покупок. Вперше «День без покупок» був проведений у США (1992)
- 25 – Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства по відношенню жінок. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/54/134)
- 25 – 110 років від дня народження Пилипа Федоровича Гузюка, українського прозаїка (1900–1968)
- 27 – День пам'яті жертв голодомору. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1310/98, від 26.11.1998 р.) у четверту суботу листопада
- 28 – 130 років від дня народження Олександра Олександровича Блока, російського поета (1880–1921)
- 28 – 120 років від дня народження Зінаїди Павлівни Тулуб, української письменниці (1890–1964)
- 29 – Міжнародний день солідарності з палестинським народом. Відзначається щорічно за закликом резолюції Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/32/40B. (1977р.) у день, коли у 1947 році Генеральною Асамблеєю ООН було схвалено резолюцію про розділ Палестини
- 29 – 130 років від дня народження Сергія Івановича Маслова, українського літературознавця, бібліографа, книгознавця, педагога (1880–1957)

Грудень

- 1 – 19 років тому на всенародному референдумі підтверджено Акт проголошення незалежності України (1991)
- 1 – Всесвітній день боротьби зі СНІДом Проголошено Всесвітньою організацією охорони здоров'я (WHA41/1988/REC/1)
- 1 – День працівників прокуратури. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1190/2000, від 02.11.2000 р.) як професійне свято
- 1 – 210 років від дня народження Мігая Верешмарті, угорського поета, драматурга, театрального діяча (1800--1938)
- 1 – 80 років від дня народження Романа Миколайовича Федоріва, українського письменника й журналіста (1930–2001)
- 2 – Міжнародний день скасування рабства. Відзначається в день схвалення Генеральною Асамблеєю ООН конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатації інших осіб
- 3 – Міжнародний день інвалідів. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН (A/RES/47/3, від 14 жовтня 1992 р.)
- 4 – 100 років від дня народження Яна Костри, словацького поета (1910–1975)
- 5 – Міжнародний день добровольчих дій в інтересах економічного та соціального розвитку. Відзначається щорічно за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/40/212, від 17 грудня 1985 р.)
- 5 – День працівників статистики. Відзначається в Україні з Указом Президента (№1120\2002, від 02.12 2002р.)
- 6 – День Збройних Сил України. Відзначається в Україні згідно з Постановою Верховної Ради (№3528-12, від 19.10.1993 р.) у день прийняття Верховною Радою України в 1991 році Закону України « Про Збройні Сили України»
- 6-11 – Всеукраїнський тиждень права. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (від 8 грудня 2008 року № 1149/2008 р.) щороку в тиждень, що включає 10 грудня – День прав людини, який відзначається в пам'ять проголошення Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році Загальної декларації прав людини.
- 7 – Міжнародний день цивільної авіації. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/51/33), та за ініціативою Міжнародної організації цивільної авіації
- 7– День місцевого самоврядування. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1250/2000, від 25.11.2000 р.)

- 7 – 110 років від дня народження Катерини Василівни Білокур, української майстрині народного декоративного живопису (1900–1961)
- 8 – 142 роки тому у Львові засноване товариство «Просвіта» (1868)
- 8 – 19 років від дня підписання у Бресті Білоруссю, Росією і Україною Біловезької Угоди про створення Співдружності Незалежних Держав. СРСР припинив існування як суб'єкт міжнародного права і геополітична реальність (1991)
- 10 – День прав людини. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/423(V)). Відзначається у день прийняття Загальної Декларації прав людини
- 6-12 – Всеукраїнський тиждень права. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1149/2008, від 8.12.2008р) з нагоди 60-ої річниці проголошення Загальної декларації прав людини
- 11 – Всесвітній день дитячого телемовлення. Проголошено на Міжнародному ринку телепрограм представниками Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) у квітні 1994 року
- 11 – Міжнародний день гір. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/57/245)
- 11 – 200 років від дня народження Альфреда де Мюссе, французького письменника, поета (1810–1857)
- 12 – День Сухопутних військ України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1167/97, від 18.10.1997 р.)
- 12 – 150 років від дня народження Яна Каспровича, польського поета, символіста, перекладача грецьких античних драматургів (1860–1926)
- 13 – 290 років від дня народження Карло Гоцці, італійського драматурга-романтика, представника «комедії масок» (1720–1806)
- 14 – 170 років від дня народження Михайла Петровича Старицького, українського письменника, перекладача, культурного і громадського діяча, організатора професійного театру (1840–1904)
- 15 – День працівників суду. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1318/2000, від 08.12.2000 р.) як професійне свято
- 17 – День працівника державної виконавчої служби. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№569/2009, від 22.08.2009 р.) як професійне свято

- 17 - 180 років від дня народження Жюльє де Гонкура, французького письменника (1830–1870)
- 18 - Міжнародний день мігрантів. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/55/93).
- 18 - 68 років тому почалося визволення України від німецько-фашистських загарбників (1942)
- 19 -- День Святого Миколая
- 19 -- День енергетика. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№522/93, від 12.11.1993 р.) у третю неділю грудня як професійне свято працівників енергетики та електротехнічної промисловості
- 19 – 90 років від дня народження Миколи Даниловича Руденка, українського письменника, дисидента – правозахисника, з 1976 року голова Української Гельсінської групи (1920–2004)
- 20 – День міліції. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№567/92, від 17.11.1992 р.) у день прийняття Верховною Радою України в 1990 році Закону «Про міліцію»
- 21 – 170 років Намика Кемалє, турецького письменника-реаліста і громадського діяча ліберального напрямку (1840–1888)
- 22 - День Ганни
- 22 – День української дипломатії
- 24 – День працівників архівних установ. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1200/98, від 30.10.1998 р.) як професійне свято
- 24 – 100 років від дня народження Петра Онуфрійовича Дорошка, українського поета, прозаїка (1910–2001)
- 25 – 80 років від дня народження Валентина Павловича Чудного, українського письменника (1930)
- 27 – 130 років від дня народження Стефана Младєнова, болгарського письменника-мовознавця, автора «Історії болгарської мови», «Тлумачного словника болгарської мови» та ін. (1880–1963)
- 29 – Міжнародний день біологічного різномайття. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН (19 грудня 1994 року) і відзначається у день, коли вступила в дію Конвенція ООН про охорону біологічного різномайття.

ПОКАЖЧИК ПРІЗВИЩ ЮВІЛЯНТІВ ТА АВТОРІВ СТАТЕЙ ПРО НИХ ПОКАЖЧИК

А

Абрамов, Ф.О. 215
Агата Крісті (див. Міллер, М.К.)
233
Адлер (Армін) (див. Оцел Е.).
13
Азімов, А. 211
Алмашій, М.І. 28
Андор, Д. 29
Андрелла, М. 41
Андрусак, І.П. 11
Андрухович, Ю.І. 216
Аполлінер, Г. 231
Арпа, І. 24
Архій, Й.І. 9
Асталош, С.М. 5
Афанасьєв, А.П. 6

Б

Бабій, С.О. 218
Балла, П.К. 15
Балясна, Р.Н. 216
Баратинський, Є.А. 215
Барвінський, В.Г. 215
Барток, Б. 28
Баяновська, М.Р.
3, 87, 119, 161
Бедзір, В.О. 3, 51, 127
Бедзір-Кремницька, С.Л. 15
Беранже, П. Ж. 230
Бердар, В.Д. 36
Берец, В.-Й.І. 29
Бібіков, К.А. 36
Бідзіля, М.І. 34
Біксей, Л.І. 3, 99
Білак, С.М. 7

Білак, С.П. 34
Білецький, М.С. 238
Білокур, К.В. 242
Білоус, Д.Г. 221
Блок, О.О. 240
Богусевич, Ф.К. 217
Боевір (див. Могіш, Ф.І.) 7, 52
Бойчук, Й.П. 34
Бокшай, Й.Й. 13
Бонкало, О. 7, 48
Борецький, А.А. 32
Боршош-Кум'ятський, Ю. 22
Бочко, С.І. 30
Бочко, Ш.І. 162
Бояджиу, А.Г. (див. Матір Тереза)
231
Бредбері, Р. Д. 231
Бровді, В.М. 19
Бродій, А. 21
Бродський, Й.О. 224
Бурлін, О.К. 24
Бухало, В.П. 14
Буцко, С.С. 19

В

Вагнер, Л. 41
Вайнерт, Е. 229
Вакаров, Д.О. 31
Василь Барвінок (див.
Барвінський, В.Г.) 215
Васильківський, О.О. 225
Вахнянин, О. 13, 82
Ваш, О.В. 26
Ведреш, М. 27
Величко, С. 209
Вервес, Г.Д. 220
Верешмарті, М. 241

Вертелецький, А.О. 22
Винниченко, В.К. 230
Вишневський, Д.К. 211
Вікул, С.П. 238
Вільховий, П.Я. 234
Віньковський, В.І. 18, 112
Віраг, Ю. 26
Войтила, К. (див. Іоанн Пав-
ло II) 223
Волошин, А.І. 23
Волошак, А.В. 232
Вулф, Т. 235

Г

Габда, В.Г. 22
Габорець, В.С. 3, 78, 106, 123
Гадар, П.Т. 23
Гайсак, М.І. 33
Галиця, М.М. 9, 61
Гам, М.С. 16
Гангур, В.М. 34
Гарайда, І.А. 7
Гарастей, Ю. 26, 141
Гарді, Т. 225
Гаті, Й. 16
Гвоздулич, Ю. 10
Геваза, Ю.І. 18
Гевеші, Д. 32
Ге, Г.М. 213
Герцег, Л.М. 30, 165
Глеба, Ю.Ф. 22, 120
Голас, А. 35
Головей, М.І. 30
Голота, Я. 31
Гомічков, О. 40
Гомоннай, В.В. 35
де Гонкур, Ж. 243
Горват-палоці, Д. 24
Горват, К. 18
Горинь, М. 226

Гортваї, Е. 27
Гоцці, К. 242
Гривна, С. 33
Григаш, Л.З. 14
Грицище, О.І. 34, 188
Гришук, Б.А. 219
Грін, О.С. 231
Грінченко, Б.Д. 222
Гроха, Л.П. 231
Гузюк, П.Ф. 240
Гулак-Артемівський, П.П. 212
Гулачі, Л. 5
Гуранич, П.П. 3, 80
Гурзан, М.І. 33

Д

Данилич, Т.Ф. 12
Данч, Г.А. 35, 190
Дармаї, В. 34
Дашевський, О.Г. 215
Делеган, В.В. 3, 198
Дерчені, Я. 17
Дефо, Д. 221
Джиджора, І. 213
Діянич, В.В. 22
Дмитренко, О.М. 218
Дністрянський, С. 32
Добрянський, В.І. 10
Добрянський, А. 11
Довбуш, О. 25, 41
Довганич, О.Д. 3, 16, 131, 145,
187
Доде, А. 223
Долгош, М.Ю. 26
Долгош, С.С. 25
Долиняненко (див. Скоморовсь-
кий, К.) 220
Дорошко, П.О. 243
Драгун, В.І. 26
Дубровський, М.Г. 23

Дулішкович, І. 32
Дутко, О.М. 21
Духнович, О.В. 14
Дьєвзе, В. (див. Дармаї, В.) 34
Дьєрі, Д. 13
Дьєрфі, І. 36

Е

Ердевдій, М.Й. 30

Є

Євшан, М. (див. Федюшко М.Й.)
223
Єрмолова, В.І. 213

Ж

Жаткович, Ю.-К.Ю. 29
Жирош, І.Ю. 21, 124
Жулинський, М.Г. 231

З

Забаштанський, В. 235
Забужко, О.С. 233
Завгородній, О.С. 212
Загул, Д.Ю. (див. Майдан, І.) 231
Заєць, В.А. 6
Захарченко, І.К. 225
Зейкан, І.О. 41
Зеленяк, А.М. 33
Зеров, М.К. 221
Золя, Е. 219
Зубрицький, Д. (див. Торисин)
20
Зубченко, М.М. 3, 189
Зуєвський, О.Й. 214

І

Іванчо, А.С. 39
Іллеш, Б. 13
Іоанн Павло II (див. Войти-
ла, К.) 223

К

Кадар (див. Пилипчак, М.) 16
Казанкевич, В.П. 35
Камінський, Е.І. 20
Кандиба, І. 228
Караваджо, М. 228
Карбованець, М.І. 4, 59
Карваль, М. 36
Карловські, К.Л. 36
Касьяненко, О.М. 23
Качій, Ю.Ю. 12
Кашула, І.Ю. 9
Квітка, К.В. 213
Керецман (Гранчак), Н.П. 22
Керечанин, В.М. 11, 75
Керита, Х.В. 8
Кесегі, Е. 23
Кимак, В.Ф. 40
Клеменс, С.П. (див. Марк Твен)
220
Клименко, П.П. 228
Ключурак, В. 29
Ключурак, С.С. 10
Кобаль, В.В. 4, 140
Кобаль, Й.В. 29, 150
Кобаль, Л.Й. 4, 99
Кобеляцька (див. Пацкань, І.І.)
19
Коваль, О.С. 223
Ковінька, О.І. 211
Козаченко, Ю.В. 33
Козловський, І.С. 218
Колотуша, Г.М. 25, 132
Комар (див. Орач, О.Ю.) 213
Комловші, І.Ф. 30
Контратович, А.Р. 7
Копач, І. 215
Коперльос, Б.М. 4, 46
Копиленко, О.І. 229

Коптілов, В.В. 227
Кордт, В. 214
Королевич, О.Д. (див. Лесь Гомон) 218
Космач, Ц. 234
Костенко, Л.В. 217
Костюк, Ю.Г. 230
Коулмен, М. 216
Коцак, А. (Коцак О.Ф.) 15
Коцан, М.М. 14
Кравченко, У. (див. Шнайдер, Ю.Ю.) 220
Кралицький, А.Ф. 8
Кречко, М.М. 26
Кукольник, В.Г. 8
Кул, Ю.А. 23
Куля, Ф.А. 4, 10, 164
Кухар, Р. 214

Л

Лазар, І.І. 23
Лазур, В.Ю. 9, 57
Ландовський, Е. (Ландовський, О.Ф.) 25
Лебедевська, В.П. 5
Левицький, Є. 211
Левицький, І.О. 211
Левицький, С. 216
Легоцький, Т.Я. 28, 38
Лесь Гомон (див. Королевич, О.Д.) 218
Липа, Ю. 223
Литовський, А.О. 39
Ліб (див. Мункачі, М.) 16
Лігостов, В.О. 217
Ліндсей, Д. 237
Лінчевська, С.О. 9
Ліпнер (див. Іллен, Б.) 13
Лозинський, М. 227

Лозовий, К.М. 6
Лотоцький, О.Г. 217

М

Магочі-Діц, Ш. 34
Магочій, П.-Р. 7
Майдан І. (див. Загул, Д.Ю.) 231
Малицький, Ф. 215
Мальцева, О.Б. 14
Манайло, Ф.Ф. 30
Мандрик, І.О. 27
Маргіттої (Гербер), С. 39
Маріаш, О.А. 8
Марко Бараболя (див. Рознічук, І.Ф.) 15
Марк Твен (див. Клеменс, С.П.) 220
Мартич, Ю.М. 227
Масарик, Т.Г. 12
Маслов, С.І. 240
Матвій Бурачок (див. Богушевич, Ф.К.) 217
Матір Тереза (див. Бояджиу, А.Г.) 231
Матьовка, М.П. 5
Медвецький, М.В. 33
Мейгеш, Ю.В. 7
Мейсарош, Б. 30
Мейсарош, О.С. 11
Мельник, В.М. 11
Мельник, І.Г. 24, 229
Мешко, І.М. 33, 178
Мигаль, Т.С. 228
Миценко, М.П. 214
Мігалік, Й. 30
Мізуни, П.Г. 7
Міллер, М.К. (див. Агата Крісті) 233

Мітчелл, М. 238
Міца, В.М. 15
Младенов, С. 243
Могіш, Ф.І. (див. Боєвір) 7, 52
Мольнар, М. 31, 168
де Мопассан, Г. 229
Муканов, С. 220
Мункачі, М. (див. Ліб) 16, 96
Мураній, І.І. 30
де Мюссе, А. 242

Н

Небесник, І.І. 20, 117
Незвал, В. 224
Нестайко, В.З. 213
Нсхода, І.І. 226
Нємцова, Б. 213
Носач, П. 234
Носенко, О.Є. 218

О

Олашин, В.С. 34
Олашин, М.В. 4, 154, 182
Олексеюк, І.Д. 19
Орач, О.Ю. (див. Комар) 213
Оренчук, В. 211
Орловський, С.Т. 27
Орос, М.А. 27, 143
Ортутаї, Д. 13
Охримович, В.Ю. 18
Оцел, Е. 13 (див. Адлер, А.)

П

Павлишин, В.Ю. 6
Пагиря, В.В. 4, 134
Палко, А.І. 22
Пальок, В.В. 6
Панчук, Н.М. 4, 32, 167
Панько, С.І. 9
Пастеляк, І.І. 17, 100
Пастернак, Б.Л. 213

Пацкань, І.І. (див. Кобеляцька)
19

Перевузник, Ю.Ю. 33, 186
Перетц, В.М. 213
Петрашко, М.В. 32
Петровцій, І.Ю. 17
Пилипчак, М. 16
Пирогова, Л.В. 14, 88
Пінчук, С.П. 222
Пітюлич, М.І. 29
Погоріляк, Є.Я. 13
Поп, Г.С. 11
Попенко, М.Я. 21
Попова, Л.А. 4, 92
Попович, Є.О. 226
Попович, М.О. 31
Попович, П.Р. 235
Попович, Т.Л. 27
Попов, П.М. 230
Попсуєнко, Ю.Г. 225
Потушняк, Ф.М. 10, 64
Приймич, М.В. 4, 116
Приходько, В.О. 6
Приходько, В.О. 32
Пуза, Є. 8

Р

Раковський, І.І. 11
Ракоці І, Ф. 9
Рєбрик, І.М. 4, 56
Рекіта, В.І. 4, 177
Ришмидинов (див. Барвін-
ський, В.Г.) 215
Рішко, М.В. 4, 95
Рогач, В.А. 8
Родарі, Д. 237
Рознійчук, І.Ф. (див. Марко Ба-
раболя) 15
Роман, М. 238
Ромішовська, В.К. 39

Ротман, М.Є. 12
Рошко, Г.М. 13
Рубіш, Ф.Ф. 22, 128
Руденко, М.Д. 243
Руснак, В.І. 9
Руснак, Т.І. 27
Рушак, М.Ю. 11
Ряшко, М.І. 27

С

Сабадош, І.М. 16
Сабадош, М. 24
Савченко, Я.Г. 215
Саллер, О.М. 15
Сапатюк, М.М. 12
Свереняк, В. 25
Севлеш, Т. 23
Сенковська (див. Тарнавська, М.) 239
де Сент-Екзюпері, А. 227
Сенько, І.М. 4, 63, 149
Симодейко, А.А. 5
Сідлецький, П. 19
Сімович, В.І. 216
Скакандій, О.Л. 31
Скоморовський К. (див. Долиняненко) 220
Скрипка, В.В. 24
Сливка, О.Г. 12, 80
Сливка, Ю.Ю. 14
Смеренська, А.В. 27
Смолич, Ю.К. 228
Смочкова (див. Шимша, Н.Г.) 17
Сокульський, І. 228
Співак, Б.І. 12
Срезневський, І.І. 214
Ставровський-Попрадов, Ю. 6
Старинкевич, Є.І. 220
Старицький, М.П. 242

Стойка, О. 30, 157
Стрельський, В.І. 234
Стрипський, Г.М. 12
Студеняк, І.П. 6, 43
Сумишин, М.Ф. 220
Сурмаї, Ш. 36

Т

Тарасов, В.Д. 220
Тарнавська, М. (див. Сенковська) 239
Тарновський, В. 227
Татаренко, Л.С. 226
Твардовський, О.Т. 226
Тегза, Ф.І. 39
Теодорович, М. 34
Терск-Медвецькі, О. 16
Терлецький, О.С. 213
Тиверець Б. (див. Загул, Д.Ю.) 231
Тимошенко, П.Д. 226
Тимченко, В.П. 232
Тихий, Н.М. 224
Товтин, В.Ю. 18, 107
Торбич, Й.А. 28
Торисин (див. Зубрицький, Д.) 20
Тулуб, З.П. 240
Туровський, К. 216
Туряниця, Г.Л. 26
Турянський, О. 214
Тютюнник, Г.М. 221

У

Удварі, І. 22
Уланова, Г.С. 211
Усик, С.Г. 20

Ф

Федака, Д.М. 4, 28, 73, 146

Федака, П.М. 4, 10, 142, 204
Федорів, Р.М. 241
Федорків, А. 35
Федюшко, М.Й. (див. Євшан, М.)
223
Фельдеші, Ю. 40
Філіппов, А.Ю. 26, 135
Фінкельштейн, М.Ш. (див. Мар-
тич, Ю.М.) 227
Флобер, Г. 222
Фодор, Г. 29
Фодо, Ш. 10
Франц Йосиф I (Габсбург) 40
Фуцич, В.І. 35, 192

Х

Хічій, О.Ф. 39
Хіміч, І.В. 4, 20, 59
Хланта, О.В. 28
Ходанич, П.М. 4, 110
Ходченко, П.С. 211

Ц

Циба, М.І. (див. Чабанів-
ський, М.І.) 233
Цібере, П.П. 16
Цмур, Ю.Ю. 12

Ч

Чабанівський, М.І. (див. Ци-
ба, М.І.) 233
Чаварга, І.М. 17
Чапек, К. 211
Чехов, А.П. 212
Чубірко, М.-М.М. 25
Чудний, В.П. 243
Чумак, В.Г. 18
Чуприненко, С.Ф. 211

Ш

Шанін, Ю.В. 226
Шафарик, П.Й. 17
Шафарі, Л. 32
Шахнюк, В.П. 217
Швед, В.А. 4, 191
Шерегій, Є.М. 5
Шило, Г. 218
Шимоновський, Ф.М. 14
Шимша, Н.Г. (див. Смочкова)
17
Шкултеті, Ч. 36
Шмайда, М. 31, 238
Шнайдер, Ю.Ю. (див. Кравчен-
ко, У.) 220
Шолтес, П.Л. 29
Шопен, Ф. 214
Шопляк-Козак, М.І. 24
Штілерман (див. Тихий, Н.М.)
224
Шуман, Р. 225
Шутюк, Ю.С. 23
Шютев, К. 35

Щ

Щур, І.І. 39

Ю

Юрченко, В.О. 19

Я

Якубець, В.І. 21
Якушко, Н.П. 6
Ясько, М.Г. 35
Яцканин, І.Ю. 231
Яцканич, О.Ю. 24

* * *

Weisz (див. Дерчені, Я.) 17

Довідкове видання

КАЛЕНДАР КРАЄЗНАВЧИХ ПАМ'ЯТНИХ ДАТ НА 2010 РІК

Рекомендаційний бібліографічний посібник

УКЛАДАЧІ:

Н.М. Вачиля, О.В. Малинич, Г.В. Бобонич

за участі

І.М. Горват

(угорські краєзнавчі дати)

Випусковий редактор:

Л.О. Ільченко

Коректор:

Н.М. Панчук

Відповідальна за випуск

Л.З. Григаш

Видавництво Валерія Падяка

Ужгород, 88007, вул. Гагаріна 14/3 тел. (0312)-693132

E-mail <padyak@mail.uzhgorod.ua>

www.padyak.com

Директор В.І. ПАДЯК, к.ф.н.

(Свідомство Держкомінформу України ДК № 963 від 20.06.2002 р.)

Оригінал-макет: Л. Ільченко

Замовлення № 284.15.07.2009 Підписано до друку 15.07.2009 р. Формат 60x84/16.

Папір офсет. Гарнітура: Times, Arial. Умов. друк. арк. 15,75. Тираж 402 прим.

Друкарня ТОВ «Палірус-Ф»
Ужгород, вул. Лермонтова, 25а